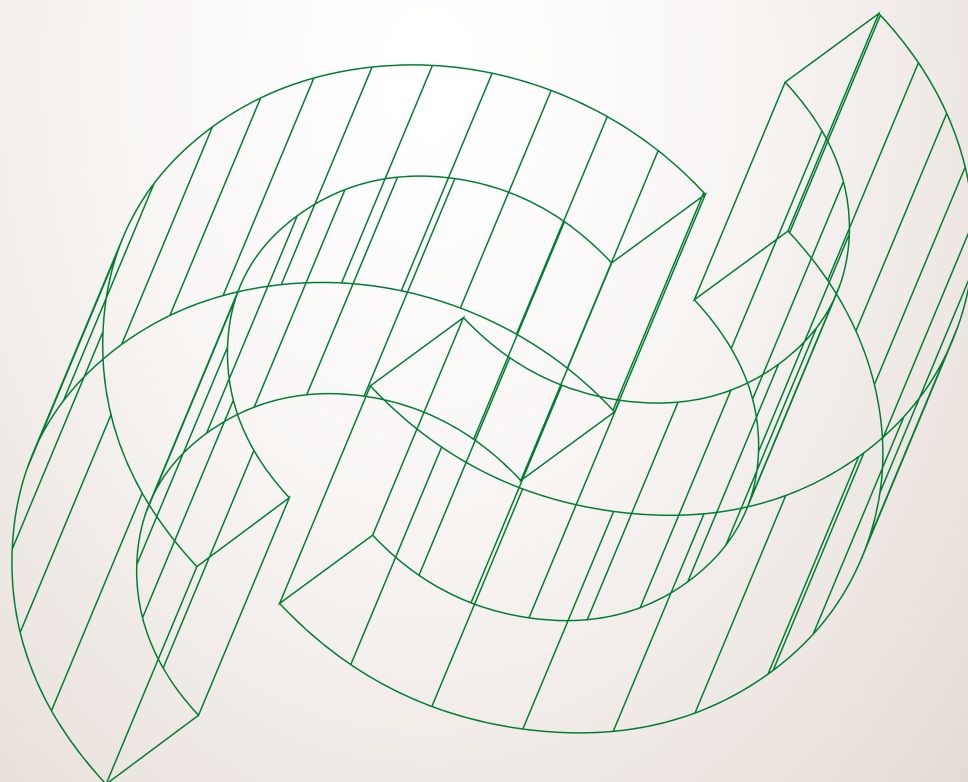

Bateria testów TR ∞ S-KA 1

Ewa Domagała-Zyśk ▪ Tomasz Knopik
Beata Papuda-Dolińska ▪ Katarzyna Ita Bieńkowska

Ocena funkcjonalna kompetencji emocjonalno-społecznych uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

**Materiały
postdiagnostyczne
dla skal TROS**

Bateria testów TR[~]S-KA 1

Ewa Domagała-Zyśk ▪ Tomasz Knopik
Beata Papuda-Dolińska ▪ Katarzyna Ita Bieńkowska

Ocena funkcjonalna kompetencji emocjonalno-społecznych uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

**Materiały postdiagnostyczne
dla skal TROS**

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2023

Recenzenci:

prof. dr hab. Zenon Gajdzica; dr hab. Bernadeta Szczupał, prof. APS

Redakcja merytoryczna

Wydział Diagnostyki i Współpracy z Poradniami Psychologiczno-Pedagogicznymi

Izabella Lutze

Natalia Fryzowicz

Redakcja językowa i korekta

Marzena Odzimek-Jarosińska

Projekt okładki, layout

Redakcja techniczna, skład

Barbara Jechalska

Zdjęcia: © tigatelu/Photogenica, © kharlamova_lv/Photogenica, © borysshevchuk/Photogenica, © DenisNata/Photogenica, © Sonsedskaya/Photogenica, © vova130555@gmail.com/Photogenica, © pressmaster/Photogenica, © arkusha/Photogenica, © piotr_marcinski/Photogenica

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Warszawa 2023

Wydanie I

ISBN: 978-83-67366-44-1

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji Creative Commons

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne (CC BY-NC):

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.pl>

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

www.ore.edu.pl

tel. 22 345 37 00

Spis treści

Wprowadzenie	5
Założenia adaptacji materiałów postdiagnostycznych TROS-KA 1	5
Struktura scenariuszy	6
Wskazówki metodyczne do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi	7
Bibliografia	16
Scenariusze zajęć	19
Gry dydaktyczne	343

Wprowadzenie

Założenia adaptacji materiałów postdiagnostycznych TROS-KA 1

TROS-KA – bateria testów do oceny kompetencji emocjonalno-społecznych uczniów w średnim wieku szkolnym (Domagała-Zyśk, Knopik, Oszwa, 2017a, 2017b) oraz przygotowane do niej materiały postdiagnostyczne (Domagała-Zyśk, Knopik, Oszwa, Knopik, Konowalek, Krajewska, Mazur, Sudewicz, Zakrzewska, 2017a, 2017b, 2017c, 2017d) spotkały się z dużym zainteresowaniem nauczycieli, psychologów, pedagogów i pedagogów specjalnych. Obecnie są powszechnie wykorzystywane w ocenie funkcjonalnej uczniów w wieku 9–13 lat w poradniach psychologiczno-pedagogicznych. Prowadzone z wykorzystaniem tych narzędzi badania naukowe w różnych grupach uczniów (Knopik, Oszwa, Domagała-Zyśk, 2017c, 2017d; Domagała-Zyśk, Amilkiewicz-Marek, 2019; Domagała-Zyśk, Knopik, 2019) potwierdziły też możliwość zastosowania baterii TROS-KA do diagnozy indywidualnych potrzeb uczniów, szczególnie tych związanych z niepełnosprawnością czy specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Zarówno narzędzie TROS-KA, jak i materiały postdiagnostyczne zostały opracowane zgodnie z zasadami projektowania uniwersalnego (Domagała-Zyśk, 2015, 2018, 2019). Przygotowano je w taki sposób, by mogła korzystać z nich jak największa grupa uczniów, bez potrzeby dodatkowych modyfikacji. W scenariuszach przestrzegano zasady wielozmysłowego prezentowania materiału, stwarzania uczniowi możliwości do różnorodnych form ekspresji, wykorzystując materiał konkretny i abstrakcyjny. Uwzględniono także różnorodne elementy motywujące ucznia do podejmowania pracy nad poszerzaniem zakresu kompetencji.

Scenariusze zostały przekazane nauczycielom specjalistom w wersji elektronicznej i edytowalnej, co umożliwia osobie prowadzącej zajęcia wprowadzenie autorskiej modyfikacji zawsze wtedy, kiedy chce rozszerzyć lub zawęzić określone zagadnienia, np. wprowadzić dodatkowe, specyficzne cele szczegółowe lub zmodyfikować niektóre ćwiczenia.

Karty pracy przygotowano z dużą starannością, użyto odpowiednio wyraźnej czcionki, zastosowano łatwe do odczytania ilustracje w taki sposób, by były dostępne dla uczniów potrzebujących wsparcia w odbiorze materiałów wizualnych. Niektóre karty przygotowano w dwóch wersjach: dla uczniów młodszych (9–11 lat) oraz starszych (12–13 lat). Zarówno w monografii, jak i materiałach postdiagnostycznych zamieszczono szereg wskazówek do pracy z uczniami z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi.

Podczas kilkuletniego okresu wykorzystywania skal oraz narzędzi postdiagnostycznych TROS-KA monitorowano ich zastosowanie oraz zbierano informacje zwrotne. Praktyczne użycie scenariuszy w szkołach potwierdziło, że istnieje duże zapotrzebowanie na przygotowanie zmodyfikowanej wersji zestawu TROS-KA oraz materiałów postdiagnostycznych,

uwzględniających potrzeby uczniów najczęściej z nich korzystających: osób z dysfunkcją słuchu (niesłyszących i słabosłyszących), wzroku (niewidzących i słabowidzących) oraz uczniów z autystycznym spektrum zaburzeń i afazją.

Biorąc pod uwagę powyższe, z radością oddajemy w Państwa ręce zestaw TROS-KA 1, składający się z baterii zmodyfikowanych skal oraz materiałów postdiagnostycznych, zebranych w dwóch monografiach:

- *TROS-KA 1. Ocena kompetencji społeczno-emocjonalnych uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały postdiagnostyczne dla skal TROS.*
- *TROS-KA 1. Ocena kompetencji społeczno-emocjonalnych uczniów ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi. Materiały postdiagnostyczne dla skali KA.*

Niniejsza publikacja składa się z opisu metodycznego oraz 40 scenariuszy, przystosowanych do indywidualnych potrzeb uczniów, szczególnie tych z dysfunkcją wzroku lub słuchu oraz zaburzeń ze spektrum autyzmu i afazją. Scenariusze adresowane są do uczniów w średnim wieku szkolnym, mających 9–13 lat.

Kompetencje emocjonalno-społeczne są zawsze nabywane i rozwijane w relacji z innymi osobami, zatem scenariusze, co do zasady, realizowane są jako zajęcia grupowe. Zakłada się, że będą w nich uczestniczyć również uczniowie z różnymi innymi potrzebami niż te wymienione powyżej. Zaproponowane dostosowania mogą okazać się pożyteczne także dla uczniów z dysleksją, ryzykiem niedostosowania społecznego, ADHD, doświadczeniem migracji czy niepełnosprawnością intelektualną. Zastosowanie niewielkich zmian w przebiegu ćwiczenia pozwala także realizować zajęcia w ramach pracy indywidualnej z uczniem, np. w ramach zajęć terapii pedagogicznej, rewalidacyjnych czy korekcyjno-kompensacyjnych.

Struktura scenariuszy

Wszystkie scenariusze mają ujednoliconą strukturę. Każdy z nich zawiera:

- a) temat;
 - b) cel ogólny;
 - c) cele szczegółowe zgodne z nową podstawą programową dla szkoły podstawowej;
 - d) metody pracy;
 - e) środki dydaktyczne (karty pracy);
- oraz opcjonalnie:
- f) wskazówki metodyczne;
 - g) wskazówki metodyczne do pracy z uczniem ze zróżnicowanymi potrzebami.

Proponowany przebieg zajęć w scenariuszach ma klasyczny charakter trójetapowy:

- wprowadzenie;
- zajęcia właściwe;
- zakończenie.

Wprowadzenie do zajęć powinno mieć charakter rozgrzewki. To czas na zapoznanie uczniów z tematem – w sposób atrakcyjny, odbiegający od formatu lekcji szkolnej. Celem tej części zajęć jest zmotywowanie uczniów do podjęcia zadań zwiększających zakres ich kompetencji emocjonalnych i społecznych.

W toku zajęć właściwych proponowane są ćwiczenia dotyczące kształtowania aspektów rozwoju kompetencji uczniów, ocenianych z wykorzystaniem baterii TROS-KA 1: radzenia sobie z trudnościami, relacji społecznych, obrazu siebie, sprawczości oraz kontroli afektu, wymagających dalszego rozwoju, wsparcia i analizy. Jest to część, która powinna zachęcać prowadzącego do czujności i wrażliwości na potrzeby uczniów, ujawniane przez nich w trakcie realizacji ćwiczeń i zadań zarówno indywidualnych, jak i zespołowych.

Zakończenie zajęć ma na celu dokonanie podsumowania tego, co zostało odkryte lub poznane w trakcie zajęć właściwych, a także uruchomienie refleksji nad potencjalnymi kierunkami dalszego rozwoju uczniów. Prowadzący powinien zapoznać się z zawartością scenariusza w trakcie przygotowań do jego realizacji, ponieważ niektóre z nich wymagają zgromadzenia dodatkowych materiałów i przyborów. Ważne jest również, aby zajęcia, nawet przy wprowadzanych modyfikacjach, w pełni realizowały cel ogólny i cele szczegółowe. Czas ich trwania nie może przekraczać długości szkolnej jednostki lekcyjnej.

Wskazówki metodyczne do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Osoby słabowidzące

Obniżony potencjał wzrokowy uczniów słabowidzących może być przyczyną trudności w uzyskaniu dostępu do treści o charakterze wizualnym – tekstowym i graficznym. Dlatego dostosowaniom podlegać powinny przede wszystkim aspekty formalne materiałów (tekst, grafiki, tabele), a nie treściowe, dotyczące merytorycznej istoty zadań.

W celu zaadaptowania tekstów wykorzystywanych w ćwiczeniach do potrzeb i możliwości osób słabowidzących zaleca się stosowanie czcionki łatwej do odczytania – bezszeryfowej (np. Tahoma, Arial, Calibri), o równej szerokości, w rozmiarze 14–16 punktów (czcionka powiększona) lub powyżej 18 punktów (czcionka duża), w kolorze czarnym, kontrastującym względem tła (Niestorowicz, Szubielska, Marek, 2017). Sugerowana wartość odległości pomiędzy liniami (interlinie) powinna wynosić 125% (Kończyk, 2011). W aktualnej wersji scenariuszy zestawu TROS-KA zastosowano właściwy krój i wielkość czcionki, zgodnie z powyższym opisem. Aby zwiększyć dostępność materiału, należy dokonać adaptacji w zakresie kontrastu. Utrzymanie właściwego współczynnika kontrastu jest możliwe dzięki wydrukowi na odpowiednim papierze. Rekomendowany jest papier matowy, najlepiej offsetowy, o gramaturze ok. 120–150 gramów, przynajmniej podwójnie bielony (Kończyk, 2011).

Grafiki umieszczone w kartach pracy w materiałach postdiagnostycznych w większości mają charakter schematyczny i nie zawierają zbędnych elementów dekoracyjnych, co ułatwia odbiór ich treści osobom słabowidzącym. Pod tym względem część grafik w kartach pracy już dostosowano w sposób prawidłowy i oznaczono symbolem lupy. Na etapie projektowania grafik wdrożono zasady adaptacji materiałów dydaktycznych do potrzeb osób słabowidzących (Kończyk, 2011), zachowując odpowiedni współczynnik kontrastu kolorów względem tła (3:1), wyrazisty kontur wykonany ciągłą linią (1,5–2 pkt) w kolorze o kilka tonów ciemniejszym niż wypełnienie lub czarnym, uproszczone tło oraz unikanie zestawień kolorystycznych, niekorzystnych w percepcji osób z zaburzeniami widzenia barw.

W przypadku tabel, w celu łatwiejszego ich odbioru przez osoby słabowidzące, zaleca się stosowanie ramki o grubości 1,5–2 pkt, czarnej lub kolorowej (100% nasycenia), prostej, bez zaokrągleń, z tekstem w kolorze 100% czarnym. Jako wypełnienie można zastosować 20–30% pastelowego koloru (z zachowaniem odpowiedniej grubości i wielkości czcionki), (Kończyk, 2011). Tabele, umieszczone w kartach pracy do scenariuszy, spełniają opisane wymogi.

Ze względu na zróżnicowane potrzeby osób słabowidzących w zakresie rozmiaru czcionki, karty pracy dołączone do scenariuszy i gier, dostępne w edytowalnych plikach elektronicznych, są możliwe do modyfikacji zgodnie z indywidualnymi potrzebami ucznia (np. powiększenie czcionki, zmiana koloru tła) oraz łatwe do odczytu przez programy powiększające lub udźwiękawiające. Zadania, umieszczone w standardowej wersji papierowej karty pracy, mogą również zostać zrealizowane z użyciem przenośnych powiększalników oraz lup elektronicznych.

Zgodnie z zasadami uniwersalnego projektowania (UD), zadania – w formacie dostępnym i przyjaznym percepcyjnie – powinno się realizować równolegle ze wszystkimi uczniami, dzięki czemu niepotrzebne będą dodatkowe modyfikacje oraz zredukowany zostanie problem nierównego tempa pracy (zob. Knopik i in., 2021).

Uczniowie słabowidzący – z uwagi na większą męczliwość przy aktywnościach wzrokowych, szczególnie jeśli korzystają z pomocy optycznych lub nieoptycznych – powinni mieć zapewnione przerwy, a ich czas pracy nad zadaniami angażującymi wzrok powinien być wydłużony i przeplatany ich aktywnościami ruchowymi, słuchowymi lub słownymi. Charakterystyczna dla dzieci słabowidzących jest zmienność możliwości wzrokowych nawet w perspektywie dziennej – przy dużym zmęczeniu mogą potrzebować dodatkowego powiększenia, co spowalnia tempo pracy (Allan, Kirkpatrick, Henry, 2016). Wśród uczniów słabowidzących, wielu z nich ma zalecone ograniczenia czasowe, jeśli chodzi o czynność czytania (np. nie dłużej niż 15 minut). W takiej sytuacji, modyfikacji wymagają te scenariusze, w których praca wzrokowa ucznia jest skondensowana. Należy ją wtedy rozplanować na krótsze części, ograniczyć zadania wzrokowe lub zastąpić je inną formą aktywności, np. poprosić ucznia o udzielenie odpowiedzi werbalnej zamiast pisemnej.

Osoby niewidzące

Dostosowania materiałów postdiagnostycznych do potrzeb osób niewidzących (posługujących się alfabetem Braille'a) powinny zostać zrealizowane w dwóch warstwach: formalnej – dotyczącej sposobu prezentacji zadań i przekazu informacji w nich zawartych oraz tam, gdzie to konieczne, treściowej – obejmującej merytoryczne właściwości poszczególnych aktywności proponowanych uczniom.

Osoby niewidzące mogą zapoznać się z tekstami kart pracy w wersji elektronicznej, gdyż pliki zostały przygotowane w formacie uwzględniającym zasady dostępności (doc., pdf.), (ORE, 2016), co umożliwi odczyt w wersji audio – programom czytającym (tzw. czytnikom ekranu) oraz w wersji brajlowskiej – za pomocą monitora brajlowskiego. Taki sposób odbioru treści kart pracy może być szczególnie przydatny w zadaniach wymagających pracy indywidualnej z tekstem. W przypadku zadań wykonywanych zespołowo, powinno się uwzględniać wskazówki dotyczące głośnego odczytania tekstu, wyjaśnienia trudnych pojęć lub sprawdzenia rozumienia zadania przez wszystkich uczniów.

W przypadku zdjęć lub obrazów, dostosowanie polega na dołączeniu audiodeskrypcji. Korzystając z opisu słownego, dzieci niewidome będą mogły wykonać zadanie zgodnie z poleceniem. W przypadku zadań plastycznych, dzieciom niewidzącym należy zaproponować technikę dostępną lub preferowaną: rysownicę, rysunek na folii, modelowanie z plasteliny, kolaż, układankę itp.

Część aktywności uwzględnionych w scenariuszach polega na udzielaniu odpowiedzi na pytania i wpisywaniu ich w pola tabeli. Tego typu zadania z uczniem niewidzącym można wykonać na kilka sposobów:

- a) werbalnie – treść tabel odczytywana przez nauczyciela sekwencjami, a uczniowie słownie odpowiadają na pytania;
- b) pisemnie w brajlu – treść tabel odczytywana przez nauczyciela, a uczniowie odpowiadają na pytania pisemnie z wykorzystaniem maszyny brajlowskiej, linijki brajlowskiej itp. Nauczyciel może również przygotować plansze do ćwiczeń w brajlu (pisane co drugą linię, oznaczone znakiem umownym, np. sześciopunktem od konkretnego miejsca rozpoczynania wpisu), a uczniowie wypisują pożądane informacje samodzielnie, w odpowiednich miejscach na karcie.
- c) komputerowo – tabele zostały skonstruowane z uwzględnieniem standardów dostępności dla osób korzystających z czytników ekranu. Dziecko może wypełnić je w sposób zgodny z nagłówkiem danej sekcji tabeli za pomocą brajlowskiej klawiatury komputerowej.

Osoby z wrodzonymi dysfunkcjami narządu wzroku, w swoim umysłowym obrazie świata, mogą przejawiać deficyt wiedzy przyswajanej poprzez bodźce wizualne (Czerwińska, Piskorska, 2018), dlatego sytuacje, w których opisane są zjawiska o charakterze stricte wizualnym, mogą nie być w pełni rozumiane. Takie zadania zwykle wymagają dodatkowych objaśnień. Podobnie w zadaniach z wykorzystaniem symboli

i metafor (szczególnie w kodzie wizualnym). Dzieci niewidzące mogą prezentować dużo bardziej ograniczoną znajomość takich symboli – w związku z czym, można zaproponować przeformułowanie zadania, np. zastąpić grafiki opisami lub hasłami.

W zespołach, w których znajdują się dzieci niewidzące wraz z widzącymi rówieśnikami, można zaproponować jedną z form współpracy rówieśniczej (tutoring rówieśniczy, coaching rówieśniczy, nauczanie kooperatywne), (Sacks, Wolffe, 2006), w ramach której to rówieśnicy ułatwią niewidzącemu dziecku zrozumienie sensu zadania, np. odczytując treść napisu na wylosowanej karteczce, opisując fragment ilustracji na wylosowanym elemencie układanki, zapisując hasło na kartce. Dodatkowo pomoc rówieśnicza w takiej formie będzie miała walor terapeutyczny. Należy jednak ograniczyć ją do sytuacji, w których dziecko niewidzące potrzebuje pomocy tylko w jednym, drobnym elemencie lub etapie zadania. Korzystanie z pomocy rówieśnika, od przekazania instrukcji do finalnego etapu zadania, mogłoby wpłynąć na poczucie sprawczości dziecka niewidzącego.

Uczniowie z zaburzeniami ze spektrum autyzmu

W pracy z większością uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, w tym z zespołem Aspergera (ZA)¹, którzy funkcjonują na poziomie normy intelektualnej, nie są potrzebne szczególne dostosowania w zakresie treści. Natomiast duże znaczenie ma organizacja środowiska fizycznego, w którym odbywają się zajęcia. Istotne znaczenie ma temperatura powietrza w sali (nie za wysoka i nie za niska) oraz dobre samopoczucie dziecka, związane z brakiem uczucia głodu czy pragnienia. W tej grupie zaleceń mieszczą się także rekomendacje dotyczące minimalizowania czynników rozpraszających uwagę – niepotrzebnych dźwięków, bodźców wzrokowych oraz dotykowych, a także zapachów. Korzystne jest także ustalanie stałych zasad pracy na zajęciach, zapisywanie ich (w formie papierowej lub w wersji elektronicznej, kalendarzach lub planerach) oraz odwoływanie się do nich.

Ważne jest też stałe przewidywanie i unikanie trudnych zachowań ucznia. Uczniowie z zaburzeniami ze spektrum autyzmu mają czasami zwyczaj zadawania zbyt wielu szczegółowych pytań, koncentrowania uwagi na sobie, zachowań odbieranych przez innych uczniów jako nieuprzejme. Dlatego osoba prowadząca zajęcia powinna ustalić szczegółowe zasady pracy i konsekwentnie wymagać ich przestrzegania. Wskazówki dla ucznia powinny być konkretne i zrozumiałe, np. o odkurzaczach (ulubiony temat rozmów ucznia) dyskutujemy tylko na początku zajęć, przez 5 minut. Potem pracujemy nad zaproponowanymi przez nauczyciela zagadnieniami.

¹ Od 1 stycznia 2022 roku kraje członkowskie WHO będzie obowiązywała nowa wersja klasyfikacji ICD-11. Termin całościowe zaburzenia rozwojowe (w tym zespół Aspergera) obowiązujący w ICD-10 zostanie w całości zastąpiony przez „zaburzenia ze spektrum autyzmu” (ang. *Autism Spectrum Disorder*, ASD). W wielu publikacjach nowa terminologia ma już zastosowanie (Chojnicka, de Inez, Kwasiborska-Dudek, 2020), pojawia się także w niniejszym podręczniku. W szkołach jednak nadal uczą się uczniowie posiadający diagnozę zespołu Aspergera, dlatego w publikacji utrzymano jeszcze tę nazwę.

Uczniowie z zaburzeniami ze spektrum autyzmu z trudnością reagują na niespodziewane zmiany, takie jak: zmiana sali, nauczyciela prowadzącego zajęcia czy składu grupy. Dlatego ucznia należy poinformować o zmianie lub modyfikacji w miarę możliwości odpowiednio wcześniej (nie zaskakiwać go), lub przynajmniej omówić zmianę (np. w sali nr 11, w której mamy zawsze zajęcia, pękł kaloryfer. Musimy pracować w innej sali. Przechodzimy do sali obok). Ważnym elementem wzmacniania zaangażowania ucznia jest przekazywanie informacji zwrotnych, które powinny być udzielane często, szczegółowo i konkretnie, podkreślać znaczenie wytrwałości oraz wkładu pracy konkretnego ucznia i nie pobudzać do niezdrowej rywalizacji.

Optymalizowanie zaangażowania ucznia powinno prowadzić do wzrostu umiejętności samoregulacji zachowania, kontynuowania pracy nawet wtedy, kiedy pojawiają się sytuacje zaburzające zwyczajowy rytm pracy, samodzielnego stawiania celów i ich skutecznej realizacji, a także radzenia sobie z przeszkodami, samodzielnego poszukiwania źródeł wsparcia oraz wykorzystywania umiejętności przezwyciężania trudności. Uczniowie z zaburzeniami ze spektrum autyzmu mogą potrzebować w tym zakresie wsparcia nauczyciela: w formie rozmów, tutoringu nauczycielskiego i rówieśniczego, czy też np. dostosowanych do poziomu ich funkcjonowania kart pracy, ułatwiających im dokonanie samooceny.

W czasie prowadzenia zajęć warto kierować się zasadą polimodalności przekazu. Zgodnie z nią, informacje przekazywane w sposób dźwiękowy powinny być dla uczniów dostępne także w formie wizualnej (wypowiedzianemu słowu powinien towarzyszyć – obraz, a obrazowi – słowo). Stąd znaczenie dla pełnego odbioru komunikatu ma ilustrowanie prezentacji ustnej elementami poglądowymi – wykresami, grafami, obrazami itp., a także korzystanie z symboli wizualnych przedstawiających emocje (np. emotikony, symbole systemów komunikacji alternatywnej). Jeśli podstawowym środkiem ekspresji w czasie zajęć jest ekspresja wizualna, to należy zapewnić, także alternatywnie, przekaz informacji w formie dźwiękowej, np. poprzez opisywanie wykorzystanych w prezentacji materiałów wizualnych – obrazów, wykresów oraz odpowiednich pomocy dydaktycznych, umożliwiających uczenie się przez manipulowanie obiektami.

Jeśli podstawowym środkiem przekazu informacji jest tekst, to może być potrzebne odczytanie go na głos lub wykorzystanie automatycznych czytników tekstu. W materiałach dla ucznia należy unikać grafik lub obrazów niezwiązanych z tekstem, ponieważ odwracają one uwagę dziecka od tekstu i nie pomagają w jego zrozumieniu. Tekst i elementy graficzne powinny być wyraźnie rozgraniczone, tzn. obrazy nie mogą zachodzić na tekst.

Dla uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu ważne jest także wsparcie w zakresie rozumienia kontekstu sytuacji (szczególnie społecznych), które uczeń obserwuje lub w nich bezpośrednio uczestniczy. W każdej sytuacji, kiedy uczeń komunikuje (werbalnie lub niewerbalnie) trudności w zakresie rozumienia treści, konieczne jest wyjaśnienie mu niezrozumiałych pojęć lub fragmentów tekstu. Najczęstszą formą wyjaśniania nieznanych słów lub

symboli jest podanie przez nauczyciela ich definicji. Warto jednak korzystać również z innych form, np. zilustrowanie nieznanego słowa obrazem, gestem, pantomimą lub zdjęciem, odwołanie się do doświadczeń ucznia i poznanie znaczenia słowa w kontekście. Stosując nowoczesne technologie, warto także korzystać z tekstów zawierających linki do wyjaśnień trudnych słów lub odniesienia do ilustracji.

Niektórzy uczniowie z zaburzeniami ze spektrum autyzmu czytają wolno lub niedokładnie – opuszczają słowa lub niektóre linie tekstu, co może powodować znaczne trudności w odbiorze treści. W razie wątpliwości warto upewnić się, czy uczeń poprawnie zrozumiał polecenie, np. poprzez zadanie mu dodatkowych pytań do tekstu. Można także poprosić o wyjaśnienie swoimi słowami, co należy zrobić. W takich sytuacjach uczniowie mogą także otrzymać wsparcie techniczne, ułatwiające czytanie tekstów drukowanych w formie plików elektronicznych. Może to być np. odczytanie tekstu przez inną osobę lub korzystanie z programów czytających, którymi zazwyczaj posługują się osoby niewidome (*MathML in Daisy*). Stosowane jest także słuchanie tekstu z jednoczesnym śledzeniem jego zapisu.

Uczniowie z uszkodzeniem słuchu i afazją

Wśród uczniów z uszkodzeniem słuchu możemy wyróżnić dwie grupy – według kryterium dostępności akustycznej do pasma mowy: słabosłyszących i niesłyszących (Gunia, 2006). Terminologia ta używana jest w zespołach orzekających o potrzebie kształcenia specjalnego lub wczesnym wspomaganie rozwoju (MEN, 2017). Obecnie szczególną uwagę zwraca się nie tyle na obiektywny wynik badania słuchu, co na możliwości słyszenia w indywidualnie dobranym urządzeniu wspomagającym, nazywane słyszeniem w wolnym polu słuchowym „w polu mowy” – w zakresie częstotliwości głosek danego języka (Ling, 2000). Przy lekkim uszkodzeniu słuchu następuje najczęściej pełna kompensacja słyszenia (po zastosowaniu aparatu słuchowego). Przy ubytkach umiarkowanych i znacznych stosuje się aparaty słuchowe (w uzasadnionych przypadkach lub aparaty, implanty kostne, ślimakowe) oraz urządzenia wspomagające słyszenie (pętle indukcyjne, systemy FM, minimikrofony i in.). Obecnie przy ubytku słuchu >75 dB lub przy niedosłuchu wysokoczęstotliwościowym, rozważanym standardem leczenia jest jedno- lub obustronny wszczep implantu ślimakowego (Lachowska i in., 2010).

W zajęciach terapeutycznych i ogólnorozwojowych dla uczniów z uszkodzeniem słuchu należy przede wszystkim zadbać o dobry sposób porozumiewania się z uczniem. W zależności od jego potrzeb może być wykorzystywana komunikacja przy pomocy mowy i pisma w języku narodowym (uczniowie słabosłyszący) lub komunikacja w języku migowym i piśmie (uczniowie niesłyszący)².

² Dziecko w wieku szkolnym ma w zależności od potrzeb i indywidualnych możliwości już ustabilizowany język, w jakim się komunikuje (foniczny, migowy). Wybór najczęściej dokonywany jest w zależności od wielu czynników egzo- i endogennych w wieku niemowlęcym lub poniemowlęcym (Krakowiak, 2012).

Jeśli jest to uczniowi potrzebne, to należy zapewnić mu możliwość korzystania z dodatkowych urządzeń wspomagających słyszenie (system FM, pętlę indukcyjną, minimikrofon czy specjalistyczne głośniki lub słuchawki). Nauczyciel powinien wtedy używać mikrofonu przypiętego do ubrania. Przed rozpoczęciem zajęć należy upewnić się, czy urządzenia (także te osobiste, takie jak aparat słuchowy czy implant ślimakowy lub inne) działają prawidłowo. Należy wybrać pomieszczenie ciche bez tzw. pogłosu. Warto także ustalić z uczniem, jakie miejsce w sali będzie dla niego najwygodniejsze – co ma znaczenie zwłaszcza wtedy, kiedy stopień uszkodzenia słuchu jest inny w każdym uchu i uczeń preferuje odbieranie dźwięków mowy dobiegających z określonego kierunku. Warto, by uczeń miał możliwość patrzenia na twarz osoby mówiącej, śledzenia wzrokiem czytanego tekstu, korzystania z dodatkowych wypowiedzi graficznych, np. zapisanych słów kluczowych, rysunków, grafik, zdjęć (Bieńkowska, 2012; Domagała-Zyśk, 2014).

Część uczniów z uszkodzeniem słuchu ma trudności w biegłym stosowaniu języka narodowego nie tylko w mowie, ale i w piśmie oraz w rozumieniu czytanego tekstu. Dla nauczyciela nie oznacza to rezygnacji ze stosowania trudniejszych słów i wyrażeń (którymi mogą być po prostu wyrażenia będące w regularnym repertuarze językowym ucznia w średnim wieku szkolnym), ale raczej podejmowanie wysiłków zapoznawania ucznia z kontekstem i znaczeniem nieznanymi mu wyrażeniom.

Grupa uczniów z afazją może mieć trudności ze rozumieniem i nadawaniem komunikatów słownych. Trudności językowe i komunikacyjne są wynikiem deficytów w obszarze kory mózgowej. W afazji w różnym stopniu zaburzone mogą być składniki systemu językowego (fonologiczny, morfologiczno-składniowy, leksykalny, semantyczny, pragmatyczny).

Najczęściej objawiają się różnym stopniem zaburzeń w zakresie:

- a) ekspresji mowy, m.in. błędy w artykulacji głosek (wymowa), ograniczony słownik oraz trudności z uczeniem się nowych słów, z budowaniem zdań złożonych (czasem też prostych), w automatyzacji zasad syntaktycznych;
- b) percepcji mowy, m.in. trudności ze zrozumieniem słów, zdań (zwłaszcza złożonych).

W konspektach zastosowano jednolite określenie dla obydwu grup: uczniów z uszkodzeniem słuchu i afazją określa się jako osoby z trudnościami językowymi. Pomimo tego, że zupełnie inna jest przyczyna występowania tych trudności, podobnie określić można stan ich mowy. Zmienia się on nie tylko ze względu na przyrost wieku biologicznego (chronologicznego), lecz także na współtowarzyszące inne czynniki egzo- i endogenne. W czasie trwania rozwoju mowy (lub po jego zakończeniu) diagnozowany jest stan mowy na podstawie objawów językowych.

Taki sposób interpretacji przedstawia D. Emiluta-Roza (2013, 2017), która charakteryzuje w swoich publikacjach pięć grup dzieci i młodzieży, przyjmując stan rozwoju ich mowy jako główne kryterium oceny:

- a) brak języka w formie dźwiękowej – kompetencja językowa, komunikacyjna i kulturowa jest realizowana przy użyciu alternatywnych form komunikacji lub języka migowego (dzieci niesłyszące), w skrajnych przypadkach brak kompetencji i sprawności językowych w ogóle.
- b) niedokształcenie mowy – zaburzenie rozwoju mowy, występują nieprawidłowości w nabywaniu reguł poszczególnych podsystemów językowych. Zaobserwować można nierozwojowe zjawiska językowe, możliwe jest zanikanie już nabytych umiejętności, zakłócenia w realizacji fonemów i wyrazów, zmienność w ich realizacji, brak oznak samoistnego rozwoju mowy.
- c) opóźniony rozwój mowy – stan mowy określany w danym momencie oceny logopedycznej dziecka. System jest nabywany zgodnie z prawidłami charakterystycznymi dla dziecka młodszego, a trudności w mowie uwidaczniają wcześniejsze, chronologicznie zjawiska językowe.
- d) dyslalia słuchowa – zaburzenie artykulacyjne z powodu uszkodzenia narządu słuchu, przy jednoczesnym przyswojeniu systemu językowego, charakteryzująca się deformacjami głosek z często występującą dysfonią (zmiana barwy, częstotliwości, poziomu głośności, czasu trwania) oraz dysprozodią (zaburzenie cech prozodycznych).
- e) stan normy – zarówno rozumienie, jak i mówienie nie odbiega od normatywnego rozwoju, charakterystycznego dla wieku badanego dziecka (Emiluta-Rozya, 2013, 2017).
- f) w czasie zajęć terapeutycznych i ogólnorozwojowych z uczniami z afazją (podobnie jak i uczniami z uszkodzeniem słuchu) należy przede wszystkim zadbać o dobrą komunikację z nimi. Najczęściej jest wykorzystywana komunikacja przy pomocy mowy lub pisma w języku narodowym, uzupełniona w razie potrzeby metodami wspomagającymi (pismem, gestami, w bardzo rzadkich przypadkach stosowane są alternatywne sposoby porozumiewania się).

W szczególny sposób nauczyciel powinien zachować zasady poprawnej komunikacji językowej oraz dostosować sposób prowadzenia zajęć do poniższych wskazówek:

- a) twarz osoby mówiącej powinna być zwrócona zawsze w stronę ucznia tak, aby umożliwić mu odczytywanie mowy z ust;
- b) należy oddzielić w czasie mówienie od pokazywania elementów istotnych na arkuszu, monitorze. Osoba z uszkodzeniem słuchu czy afazją nie może jednocześnie patrzeć na usta osoby mówiącej i na monitor, kartkę papieru;
- c) konieczne jest dobre oświetlenie pomieszczenia i twarzy osoby mówiącej. Nauczyciel nie powinien siedzieć plecami zwróconymi do okna, ponieważ to utrudnia obserwowanie jego twarzy;
- d) jeśli nauczyciel odczytuje uczniowi treści ćwiczenia, to powinien to robić w normalnym tempie, z naturalnym natężeniem głosu, z wyraźną artykulacją (zgodnie z zasadami poprawnej wymowy). Możliwe jest także odczytanie tekstu w odrobinę zwolnionym tempie;
- e) mimiką i gestami można podkreślać istotne elementy tekstu, należy jednak unikać niepotrzebnych gestów;

- f) w komunikacji można korzystać z pisma – w formie bieżących zapisków lub napisów przygotowanych do materiału wizualnego do zajęć;
- g) w trakcie zajęć poszczególne sytuacje, ćwiczenia mogą być szerzej omawiane z nauczycielem. Jeśli dziecko zgłasza taką potrzebę, to pozwala to nie tylko na poszerzanie słownictwa, ale też na rozwijanie jego ogólnych sprawności komunikacyjnych. Wskazane jest używanie prostych zdań;
- h) pomocne może być także odczytywanie i wyjaśnianie ćwiczeń przez nauczyciela, z możliwością równoczesnego ich wyświetlenia, np. na tablicy multimedialnej;
- i) konieczne jest wdrożenie rekomendacji zawartych w poszczególnych scenariuszach w zakresie uproszczeń poleceń w warstwie syntaktycznej i semantycznej;
- j) możliwe jest wyjaśnianie poleceń przez nauczyciela z wykorzystaniem analogii (podania alternatywnych egzemplifikacji);
- k) jeśli zachodzi taka potrzeba, to wskazane jest tworzenie słownika wyjaśniającego uczniom znaczenie pojęć o niższej frekwencyjności użycia;
- l) uczniowie powinni mieć dłuższy czas na udzielenie odpowiedzi.

Bibliografia

Allan J., Kirkpatrick A., Henry S.L., (2016), *Accessibility Requirements for People with Low Vision, Low Vision Needs* [dostęp: 20.09.2020].

Bieńkowska K.I., (2012), *Dziecko z wadą słuchu w szkole ogólnodostępnej*, [w:] *Od melodii do piosenki. Wykorzystanie elementów kultury i przyrody w podnoszeniu poziomu umiejętności słuchowych i komunikacyjnych dzieci niesłyszących*, Krosno: Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Dzieci z Wadą Słuchu, s. 17–22.

Chojnicka I., de Inez M., Kwasiborska-Dudek J., (2020), *Zaburzenia ze spektrum autyzmu – kryteria diagnostyczne, uwarunkowania genetyczne i neurobiologiczne*, [w:] *Diagnoza i terapia logopedyczna małego dziecka z zaburzeniem ze spektrum autyzmu (ASD)*, Gdańsk: Harmonia Universalis.

Czerwińska K., Piskorska A., (2018), *Cognitive functioning of a blind student in a foreign language classroom*, „Forum Pedagogiczne”, nr 8(2), s. 211–226.

Domagała-Zyśk E., Knopik T., Oszwa U., (2017a), *Diagnoza funkcjonalna rozwoju społeczno-emocjonalnego uczniów w wieku 9–13 lat*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, s. 198.

Domagała-Zyśk E., Knopik T., Oszwa U., (2017b), *TROS-KA. Diagnoza i wspomaganie rozwoju społeczno-emocjonalnego uczniów w wieku 9–13 lat. Podręcznik dla wychowawców i nauczycieli*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Domagała-Zyśk E., Knopik T., Oszwa U., (2017c), *TROS-KA. Zestaw narzędzi diagnostycznych i materiałów postdiagnostycznych w obszarze emocjonalno-społecznym*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Domagała-Zyśk E., Knopik T., Oszwa U., Knopik M., Konowalek A., Krajewska M., Mazur J., Sudewicz K., Zakrzewska E., (2017a), *Jak rozwijać wśród uczniów pozytywny obraz siebie? Poradnik dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych. TROS-KA. Materiały postdiagnostyczne, cz. III.*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Domagała-Zyśk E., Knopik T., Oszwa U., Knopik M., Konowalek A., Krajewska M., Mazur J., Sudewicz K., Zakrzewska E., (2017b), *Jak rozwijać wśród uczniów umiejętność radzenia sobie z trudnościami i poczucie sprawczości? Poradnik dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych. TROS-KA. Materiały postdiagnostyczne, cz. I.*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Domagała-Zyśk E., Knopik T., Oszwa U., Knopik M., Konowalek A., Krajewska M., Mazur J., Sudewicz K., Zakrzewska E., (2017c), *Jak rozwijać wśród uczniów konstruktywne*

relacje społeczne? Poradnik dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych. TROS-KA. Materiały postdiagnostyczne, cz. II., Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Domagała-Zyśk E., Knopik T., Oszwa U., Knopik M., Konowałek A., Krajewska M., Mazur J., Sudewicz K., Zakrzewska E., (2017d), *Jak rozwijać kompetencje społeczno-emocjonalne uczniów? Poradnik dla wychowawców i nauczycieli. TROS-KA. Materiały postdiagnostyczne, cz. IV.*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Domagała-Zyśk E., (2018), *Racjonalne dostosowania i modyfikacje w edukacji uczniów mających specjalne potrzeby edukacyjne*, [w:] Kwiatkowski S.M. (red.), *Kompetencje przyszłości*, Warszawa: Wydawnictwo FRSE, s. 270–287.

Domagała-Zyśk E., (2019), *Projektowanie uniwersalne w inkluzyjnej edukacji uczniów ze spektrum autyzmu. Strategie i rekomendacje*, [w:] Prokopiak A. (red.), *Osoby ze spektrum autyzmu w biegu życia*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s.139–158.

Domagała-Zyśk E., (2019), *Rodzina w procesie wspierania rozwoju kompetencji społeczno-emocjonalnych dzieci z chorobami przewlekłymi*, [w:] Szluz B. (red.), *Doświadczanie choroby w rodzinie*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, s. 55–67.

Domagała-Zyśk E., (2014), *Surdogłottodydaktyka. Lekcje i zajęcia językowe dla uczniów niesłyszących i słabosłyszących*, Lublin: Wydawnictwo KUL.

Domagała-Zyśk E., Knopik T., (2019), *Emotional and social competences in students with mild intellectual disability – research using TROS-KA battery*, „Przegląd Badań Edukacyjnych”, nr. 28, s. 5–21, DOI: [Emotional and Social Competences in Students with Mild Intellectual Disability – Research Using TROS-KA Battery](#).

Domagała-Zyśk E., Amilkiewicz-Marek A., (2019), *Kompetencje społeczno-emocjonalne uczniów z niepowodzeniami szkolnymi – badania pilotażowe z zastosowaniem modelu TROS-KA*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, nr 33, s. 157–169.

Knopik T., Oszwa U., Domagała-Zyśk E., (2017), *Diagnoza kompetencji emocjonalno-społecznych uczniów zdolnych w środkowym wieku szkolnym z wykorzystaniem baterii TROS-KA – doniesienie z badań*, „Ruch Pedagogiczny”, nr 2, s. 15–30.

Knopik T., Papuda-Dolińska B., Wiejak K., Krasowicz-Kupis G., (2021), *Projektowanie uniwersalne jako perspektywa metodyczna edukacji włączającej*, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, nr 42, s. 53–69.

Kończyk D., (2011), *Zasady adaptacji materiałów dydaktycznych do potrzeb osób słabowidzących*, Warszawa: Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych Uniwersytetu Warszawskiego.

Krakowiak K., (2012), *Dar języka. Podręcznik metodyki wychowania językowego dzieci i młodzieży z uszkodzeniami narządu słuchu*, Lublin: Wydawnictwo KUL.

Niestorowicz E., Szubielska M., Marek B., (2017), *Graficzna forma narzędzi diagnostycznych a specjalne potrzeby edukacyjne dzieci i młodzieży*, [w:] Krakowiak K. (red.), *Diagnoza specjalnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, s.121–136.

Oszwa U., Domagała-Zyśk E., Knopik T., (2017), *Zasoby odpornościowe uczniów w środkowym wieku szkolnym a ryzyko niedostosowania społecznego*, „Ruch Pedagogiczny”, nr 1, s. 91–104.

Załącznik do decyzji Dyrektora Ośrodka Rozwoju Edukacji z dnia 25 kwietnia 2016 r., *Standardy przygotowywania i publikowania treści oraz projektowania serwisów internetowych zgodnie z wytycznymi WCAG 2.0 na poziomie AA*, Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Sacks S.Z., Wolffe K.E., (red.), (2006), *Teaching Social Skills to Students with Visually Impairment: From Theory to Practice*, New York: AFB Press American Foundation for the Blind.

Scenariusze zajęć

Wykaz scenariuszy TROS-KA 1

Poniżej zaprezentowano tytuły scenariuszy wchodzących w skład niniejszej publikacji oraz ogólne cele każdego z zajęć.

1. **Kto planuje, ten nie panikuje**
Kształtowanie umiejętności planowania działań i opracowywania strategii ich realizacji.
2. **Od krytyki do sukcesu. Jak wykorzystywać informacje zwrotne?**
Rozwijanie umiejętności wykorzystywania informacji zwrotnych jako wskazówek ukierunkowujących strategię rozwiązywania problemów.
3. **100 powodów do rozwoju...**
Kształtowanie motywacji wewnętrznej uczniów.
4. **Co i od kogo zależy?**
Kształtowanie motywacji wewnętrznej i poczucia kompetencji uczniów.
5. **Kto mi może pomóc? Telefon do przyjaciela**
Rozwijanie świadomości uczniów w zakresie możliwości uzyskiwania przez nich wsparcia od osób znaczących.
6. **Czy szkoła musi boleć?**
Kształtowanie pozytywnej postawy w stosunku do szkoły jako miejsca umożliwiającego uczniom bycie sprawczym.
7. **W trosce o wspólny interes**
Kształtowanie orientacji prospołecznej uczniów oraz umiejętności współpracy w grupie.
8. **Mój idealny dzień w idealnej szkole**
Kształtowanie pozytywnej postawy w stosunku do szkoły jako miejsca umożliwiającego uczniom bycie sprawczym.
9. **Czy świat da się naprawić? Efekt motyla w pomaganiu**
Kształtowanie orientacji prospołecznej uczniów oraz umiejętności współpracy w grupie.
10. **Szef kuchni poleca**
Kształtowanie poczucia sprawczości uczniów w zakresie czynności domowych.
11. **Nowa akcja? Rewelacja!**
Kształtowanie orientacji prospołecznej uczniów.
12. **Niech zrobią to inni! O jak odpowiedzialność**
Kształtowanie poczucia kompetencji i orientacji prospołecznej uczniów.
13. **Przyjaciele i uczciwość, czyli między uczciwością a solidarnością**
Kształtowanie poczucia autonomii uczniów w relacjach z rówieśnikami.
14. **Sztuka skutecznego odmawiania**
Kształtowanie wśród uczniów postawy asertywnej.

15. **Zazdroszczę czy podziwiam?**
Kształtowanie umiejętności rozumienia emocji własnych i innych oraz uświadomienie sobie roli emocji w procesie komunikacji z innymi.
16. **W pajęczej sieci. O wsparciu społecznym**
Rozwijanie świadomości uczniów w zakresie możliwości uzyskiwania przez nich wsparcia od osób znaczących.
17. **Jak walczyć z przemocą?**
Nabycie przez uczniów wiedzy i umiejętności w zakresie skutecznego radzenia sobie z przemocą.
18. **Czy rodzice zawsze mają rację?**
Kształtowanie poczucia autonomii uczniów w relacjach z rodzicami.
19. **Alfabet ludzkich emocji**
Poszerzenie wiedzy uczniów na temat uczuć i emocji i ich znaczenia w procesie komunikowania się z innymi.
20. **Fair play na internetowym boisku**
Kształtowanie kompetencji w zakresie rozwijania konstruktywnych relacji społecznych.
21. **Pasjonat to ja!**
Nabycie i poszerzenie wiedzy uczniów na temat swoich zainteresowań i pasji.
22. **Mam talent!**
Nabycie i poszerzenie wiedzy uczniów na temat posiadanych zdolności i talentów.
23. **Czego lubię się uczyć? Na tropach radości w nauce**
Nabycie i poszerzenie wiedzy uczniów na temat posiadanych zdolności i talentów.
24. **O ludziach, dla których czas nie płynie. Czwarty wymiar pasji**
Uświadomienie sobie przez uczniów korzyści płynących z posiadania i rozwijania zainteresowań i pasji.
25. **Pracowitość czy talent? Które koło w rowerze jest ważniejsze?**
Kształtowanie wśród uczniów motywacji do samorozwoju.
26. **Jabłko czy gruszka? Sztuka wybierania**
Usprawnienie przez uczniów umiejętności podejmowania decyzji z uwzględnieniem elementów analizy decyzyjnej.
27. **Czy każdy zasługuje na podziw? Śledztwo w sprawie mocnych stron**
Poszerzanie wiedzy uczniów na temat zasobów, jakimi dysponuje człowiek i poznanie możliwości ich wykorzystania.
28. **Czas wolny od... nudy**
Nabycie i poszerzanie wiedzy uczniów w zakresie możliwości spędzania wolnego czasu.
29. **Katalog moich sukcesów**
Poszerzenie samowiedzy uczniów oraz wzrost motywacji do samorozwoju.
30. **Naprawdę jaki jestem, nie wie nikt...**
Poszerzenie samowiedzy uczniów.
31. **Poczucie przynależności, czyli o byciu „z”, a nie „przeciwko”**
Kształtowanie postawy włączającej i umiejętności radzenia sobie w sytuacjach wykluczenia społecznego.

32. **Przejsć milę w czyichś butach, czyli jak uczyć się empatii**
Kształtowanie postawy pokonywania trudności oraz budowanie motywacji do wprowadzania zmian.
33. **Niemożliwe – możliwe, czyli jak zostać mówcą motywacyjnym**
Kształtowanie postawy pokonywania trudności oraz budowanie motywacji do wprowadzania zmian.
34. **Halo, halo to ja...**
Nabycie i poszerzenie wiedzy uczniów na temat sposobów komunikowania się werbalnego i niewerbalnego.
35. **Gimnastyka ćwiczy ciało, aby lepiej mówić chciało**
Kształtowanie poczucia sprawczości w zakresie doskonalenia aktywności fizycznej i sprawności w mówieniu.
36. **Do tanga trzeba dwojga**
Nabycie i poszerzenie wiedzy na temat aktu mowy w schemacie: nadawca – odbiorca – komunikat.
37. **Panta rhei – wszystko płynie**
Kształtowanie poczucia zmian w postrzeganiu siebie w zależności od czasu i okoliczności. Kształtowanie orientacji prospołecznej uczniów.
38. **Ile kosztuje odrabianie lekcji?**
Rozwijanie umiejętności rozumienia sytuacji osoby chorej lub niepełnosprawnej.
39. **Wyrazy emocjonalnie zaangażowane**
Kształtowanie umiejętności rozumienia emocji własnych i innych oraz uświadomienie sobie roli emocji w procesie komunikacji.
40. **Człowiek – to brzmi dumnie!**
Poszerzenie wiedzy na temat zasobów, jakimi dysponuje człowiek i poznanie możliwości ich wykorzystania.

Scenariusz 1

Temat: Kto planuje, ten nie panikuje!

Cel ogólny: Kształtowanie umiejętności planowania działań i opracowywania strategii ich realizacji.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wyraża swoją opinię na temat zaprezentowanych myśli dotyczących planowania;
- opisuje funkcje planowania w odniesieniu do własnych doświadczeń;
- formułuje postanowienia dotyczące organizacji swojej pracy w przyszłości;
- rysuje plakat lub układa hasło reklamowe, w którym prezentuje walory planowania – uczeń może przygotować plakat techniką klasyczną na kartonie lub przygotować go z wykorzystaniem grafiki komputerowej.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie, kształtuje umiejętność aktywnego słuchania, dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi, wyraża i uzasadnia swoje opinie, operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina, szkoła i nauka, środowisko przyrodnicze i społeczne), identyfikuje wypowiedź jako tekst reklamowy, przedstawia intencje, marzenia, nadzieje i plany na przyszłość, nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst, objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens, tworzy spójne wypowiedzi;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie, dostrzega indywidualne tempo rozwoju;
- w ramach geografii: jest świadomy tego, że może mieć w przyszłości wpływ na rozwój społeczno-gospodarczy i kulturowy Polski;
- w ramach wychowania fizycznego: planuje sposoby rozwoju oraz ma świadomość słabych stron, nad którymi należy pracować, ustala indywidualny plan działania na rzecz własnego zdrowia;
- w ramach etyki: uczeń poznaje siebie, zna swoje podstawowe prawa i obowiązki, rozwija swoje zalety, eliminuje wady.

Metody pracy:

- analiza indywidualnego przypadku;
- rozmowa kierowana;
- analogie twórcze.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć**

Uczniowie siedzą w kręgu. Prowadzący zadaje im pytanie:

- Co można zaplanować?

Prowadzący lub inny uczeń zapisuje odpowiedzi na tablicy. Uczniowie kolejno udzielają odpowiedzi, unikając powtórzeń. Po zrealizowaniu „rundki”, uczniowie zastanawiają się nad kolejnym pytaniem:

- Czy są czynności, których nie da się wykonać bez zaplanowania?

W przypadku trudności z udzieleniem odpowiedzi przez uczniów, prowadzący formułuje pytanie pomocnicze:

- Czy uroczystości rodzinne lub wyjazd za granicę, podczas którego wymagany jest paszport, wiza itp., należy zaplanować?

Zajęcia właściwe

1. Złote myśli o planowaniu

Zadanie ucznia polega na zapoznaniu się z myślami dotyczącymi planowania, a następnie przygotowanie ich krótkich autorskich interpretacji – karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia realizowane mogą być także w ramach języka polskiego. Wówczas warto włączyć większe fragmenty tekstu i poświęcić więcej czasu na interpretację, również w ramach dyskusji grupowej.

Uczniowie dzielą się na forum swoimi przemyśleniami. Wspólnie wybierają najmniej oczywistą myśl i porównują różne sposoby jej odczytania.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Zinterpretowanie zaproponowanych w karcie pracy sentencji może być zbyt trudne dla niektórych uczniów. Nauczyciel może przedstawić własny zestaw sentencji o różnym stopniu trudności.

2. Rady życiowe

Zadanie uczniów polega na sformułowaniu – na podstawie złotych myśli zawartych w karcie pracy – wskazówek życiowych, jakich mogliby udzielić swojemu rówieśnikowi, gdyby ten zwrócił się do nich o radę.

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie może być realizowane w parach. Wówczas warto wykorzystać scenki rodzajowe. Jedna z osób przedstawia konkretny problem (adekwatny do wybranej myśli), a druga formułuje odpowiednią poradę. Potem następuje zamiana ról.

3. Co mi dało planowanie?

Uczeń wybiera dowolne doświadczenie, w którym wyraźnie zarysowuje się etap planowania. Prowadzący podkreśla, że doświadczenie to powinno być w miarę świeże, gdyż ćwiczenie będzie wymagało przypomnienia sobie licznych szczegółów.

Uczeń tworzy chronologiczny diagram zdarzenia w postaci plakatu. W centrum umieszcza konkretny fakt (np. wyjazd na wakacje), po lewej stronie opisuje (lub rysuje) czynności, które poprzedziły ów fakt, a po prawej stronie skutki tego faktu. Po wykonaniu zadania poszukuje związków między lewą a prawą stroną. Swoimi spostrzeżeniami dzieli się na forum.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczeń z dysfunkcją wzroku może wykonać plakat w dowolnej, preferowanej technice odręcznego rysowania dotykowego lub układanki, lub kolażu. Uczeń otrzymuje arkusz przedzielony na pół. Po lewej stronie umieszcza rysunki, elementy oznaczające czynności planowania, po prawej te symbolizujące ich skutki, np. walizka – ubrania.

Zakończenie

Reklama planowania

Zadanie ucznia polega na ułożeniu krótkiej reklamy zachwalającej proces planowania.

Przykłady:

Planujesz – sukcesowi kibicujesz!

Z planami jesteśmy swojego losu panami! Planujesz – szans życiowych nie marnujesz!

Jakie argumenty przedstawiś osobie, która uważa, że w życiu niczego nie warto planować i powinniśmy żyć chwilą?

Rysunek, plakat – reklama planowania.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Niektórzy uczniowie będą potrzebowali karty, wklejki do zeszytu z pytaniami, które mogą zadać rodzicom podczas rozmowy, np.:

- Co planujesz robić dzisiaj wieczorem?
- Jakie zakupy planujesz zrobić jutro?
- Kiedy planujesz kupić sobie nowe buty?
- Kiedy planujesz pomalować kuchnię?
- Czy warto planować?
- Jaka korzyść wynika z planowania?

Karta pracy nr 1

Wyjaśnij, jak rozumiesz te stwierdzenia?

Myśl	Co ja na to?	Moja porada
Człowiek po to robi plany, żeby los miał, co krzyżować.		
Nie skarż się na brak czasu. Dostałeś go dokładnie tyle, ile miał Albert Einstein, Mikołaj Kopernik i Adam Mickiewicz.		
Jeśli Twoim jedynym celem jest stanie się bogatym – to nigdy go nie osiągniesz.		
Im więcej mamy czasu na wykonanie jakiejś pracy, tym więcej czasu ona nam zabiera.		

Myśl	Co ja na to?	Moja porada
Zrób dziś, co możesz zrobić jutro.		

Scenariusz 2

Temat: Od krytyki do sukcesu. Jak wykorzystywać informacje zwrotne?

Cel ogólny: Rozwijanie umiejętności wykorzystywania informacji zwrotnych jako wskazówek ukierunkowujących strategię rozwiązywania problemów.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- rozumie pojęcie – informacja zwrotna;
- wykorzystuje uzyskane informacje zwrotne;
- kategoryzuje informacje na istotne i nieistotne.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio, odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od drugorzędnych, identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi; określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi;
- w ramach przyrody: odczytuje informacje z planu i mapy, posługuje się legendą;
- w ramach etyki: posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- techniki aktywizujące.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karty pracy nr 2.1, 2.2, 2.3, 2.4;
- karta pracy nr 3;
- karta pracy nr 4;
- karta pracy nr 5.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Kasa biletowa

Wskazówka metodyczna

Nauczyciel proponuje dowolną trasę i środek transportu. Może też wejść np. w rolę kasjera czy kierowcy i przeprowadzić dialog z uczniem. W przypadku ucznia ze SPE

teksty odczytuje prowadzący zajęcia. Uczeń ma także możliwość śledzenia czytanego tekstu na kartce.

Uczeń odczytuje dialogi A i B (kasa biletowa, Janek kupuje bilet z Warszawy do Zakopanego) – karta pracy nr 1.

Prowadzący prosi ucznia o porównanie dialogów i wskazanie, która rozmowa okazała się korzystniejsza dla Janka oraz dlaczego. Uczeń ustnie opisuje reakcję na krytykę ze strony kasjerki, wczuwa się w sytuację Janka.

Reakcja na krytykę:

- Czy chłopak się zdenerwował?
- Dlaczego?
- Co te komunikaty dla niego znaczyły?
- Czy kasjerka mogła rozmawiać inaczej?
- Jak ta rozmowa mogła się potoczyć?

Zajęcia właściwe

1. Ciepło – zimno

Jedna osoba wychodzi z klasy, w tym czasie druga chowa przedmiot. Zabawa polega na odnalezieniu schowanej rzeczy, korzystając tylko ze wskazówek: „ciepło” – oznacza właściwy kierunek i „zimno” – niewłaściwy kierunek. Gra kończy się, gdy przedmiot zostanie odnaleziony. Można ją kontynuować z zamianą ról.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Zabawę można przeprowadzić w parach lub wprowadzić dźwięk dzwonka w miejscu schowanego przedmiotu. Można też tę grę zmodyfikować dla uczniów niesłyszących i słabosłyszących – pokazywać kolorowe kartki, np. niebieską – „zimno”, czerwoną – „ciepło”.

2. Labirynt

Uczeń wczuwa się w postać przewodnika po labiryncie i kieruje po nim prowadzącego zajęcia – karty pracy nr 2.1, 2.2, 2.3, 2.4. Udziela mu odpowiednich informacji zwrotnych. Uczeń otrzymuje mapę labiryntu na kartce w kratkę z zaznaczoną poprawną trasą, a prowadzący zajęcia samą mapę. Uczeń udziela odpowiednich wskazówek, aby odtworzyć wymaganą trasę. Sugerowane wskazówki: „w prawo”, „jedna kratka w lewo”, „dwie kratki w górę”, „jedna kratka w dół” itp. Można także dodać strzałki pomagające w orientacji (strzałka w lewo,

strzałka w prawo). W chwili startu kartka musi znajdować się w tej samej pozycji dla ucznia i prowadzącego.

Po przejściu labiryntu prowadzący i uczeń omawiają, które komunikaty były zrozumiałe, pomocne, a które niejasne.

- Jak były udzielane?
- Czy wyczerpująco i zrozumiałe?
- Na czym polegały trudności?
- Jak czuł się prowadzący, czekając na informacje?
- Jak czuł się uczeń-przewodnik, udzielając wskazówek?

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Zabawę można przeprowadzić w wersji dotykowej za pomocą klocków. Prowadzący zapoznaje się z budową figury ułożonej z klocków, z których jeden posiada inną fakturę i stanowi punkt odniesienia. Jego zadaniem jest przekazanie informacji tak, aby druga osoba zbudowała identyczny układ klocków (np. „jeden klocek w dół”, „dwa klocki w lewo od szorstkiego klocka – punktu odniesienia”).

Wskazówki dotyczące uczestnika i prowadzącego zajęcia.

Pomocne:

Niezrozumiałe:

Utrudnienia:

Ułatwienia:

- Które wskazówki i informacje były bardziej czytelne: z ćwiczenia ciepło – zimno czy z labiryntu?
- Dlaczego?

3. Krytyka na co dzień

Wskazówka metodyczna

Krytyka konstruktywna jest rodzajem informacji zwrotnej, w której oceniający przedstawia lub sugeruje sposób rozwiązania problemu poddanego krytyce.

Uczeń analizuje sytuacje podane w tabeli – karta pracy nr 3. Omawia różnice między wypowiedziami A i B.

Nauczyciel zadaje uczniowi pytania:

- Które wypowiedzi są dla Ciebie zachęcające, a które nie?
- Czy w obu sytuacjach czułbyś się tak samo?

Sytuacja 1. Nauczyciel ocenia Twoją pracę plastyczną: wypowiedź (A, B).

Sytuacja 2. Nauczyciel zwraca się do Ciebie: wypowiedź (A, B).

Sytuacja 3. Nauczyciel ocenia recytację wiersza: wypowiedź (A, B).

- Jak zachowasz się w przypadku usłyszonej krytyki?
- Jak potraktujesz uwagę?
- Czy emocje towarzyszące sytuacji, w której jesteś krytykowany, pomagają Ci w jakiś sposób?
- Jakie są Twoje pomysły na radzenie sobie z krytyką?

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Warto wyjaśnić uczniom wyrażenie: „na tej bluzie widać upływ czasu”.

4. Recenzja filmu

Nauczyciel przygotowuje recenzję filmu lub korzysta z gotowej recenzji filmu „Kot w Butach” (karta pracy nr 4).

Uczeń zapoznaje się z recenzją filmu „Kot w butach”. Wypisuje lub wskazuje krytyczne informacje skierowane do twórców filmu. Proponuje zmiany filmowcom, aby stworzyć arcydzieło. Wypisuje lub wskazuje krytyczne informacje dla widzów. Tworzy dwie listy i porównuje zyski i straty. Określa też znaczenie przytoczonych argumentów.

Podsumowując ćwiczenia, prowadzący zadaje uczniowi pytanie:

- Dlaczego nie warto iść na ten film?
- Dlaczego warto ten film obejrzeć?

Zakończenie

Casting na trenera

Wyobraź sobie, że jesteś skoczkiem narciarskim. Masz za sobą serię średnio udanych skoków. Postanowiłeś zmienić trenera. Przeprowadzasz casting – karta pracy nr 5. Który z trenerów pomoże Ci osiągnąć sukces? Uzasadnij swój wybór.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Pracując z uczniami z autyzmem, warto sprawdzić, czy rozumieją ostatnie zdanie z dialogu – karta pracy nr 1.

Karta pracy nr 1

Przeczytaj i porównaj dialogi. Która rozmowa okazała się korzystniejsza dla Janka?

Dialog A

J: — Dzień dobry, proszę jeden bilet z Warszawy do Zakopanego na dziś wieczorem.

K: — Potrzebuje pan bilet ulgowy?

J: — Tak.

K: — Która klasa?

J: — Druga, dla niepalących. Czy jest wolna miejscówka przy oknie?

K: — Tak, jest. W kierunku jazdy?

J: — Tak.

K: — 32 zł, proszę.

J: — Proszę – powiedział Janek, podając pieniądze. — Który peron?

K: — Peron 4., tor 2. Odjazd o 18.30.

J: — Dziękuję.

K: — Dziękuję.

Dialog B

J: — Dzień dobry. Proszę bilet z Warszawy do Zakopanego.

K: — Dzień dobry. Na kiedy?

J: — Na dziś.

K: — Proszę określić godzinę.

J: — Po południu.

K: — A dokładnie?

J: — No, nie wiem. O której są pociągi do Zakopanego? — Pani kasjerka pokazuje na monitorze połączenia z Warszawy do Zakopanego. — To może o 17.00?

K: — O 17.00. Czy to wszystko?

J: — Tak, ile płacę?

K: — 32 zł.

J: — Proszę – podaje pieniądze i odbiera bilet. Po chwili Janek mówi — Ale ja potrzebuję bilet ulgowy i bez przesiadki...

K: — Z taką „komunikacją” to daleko pan nie dojedzie!

Karta pracy nr 2.3

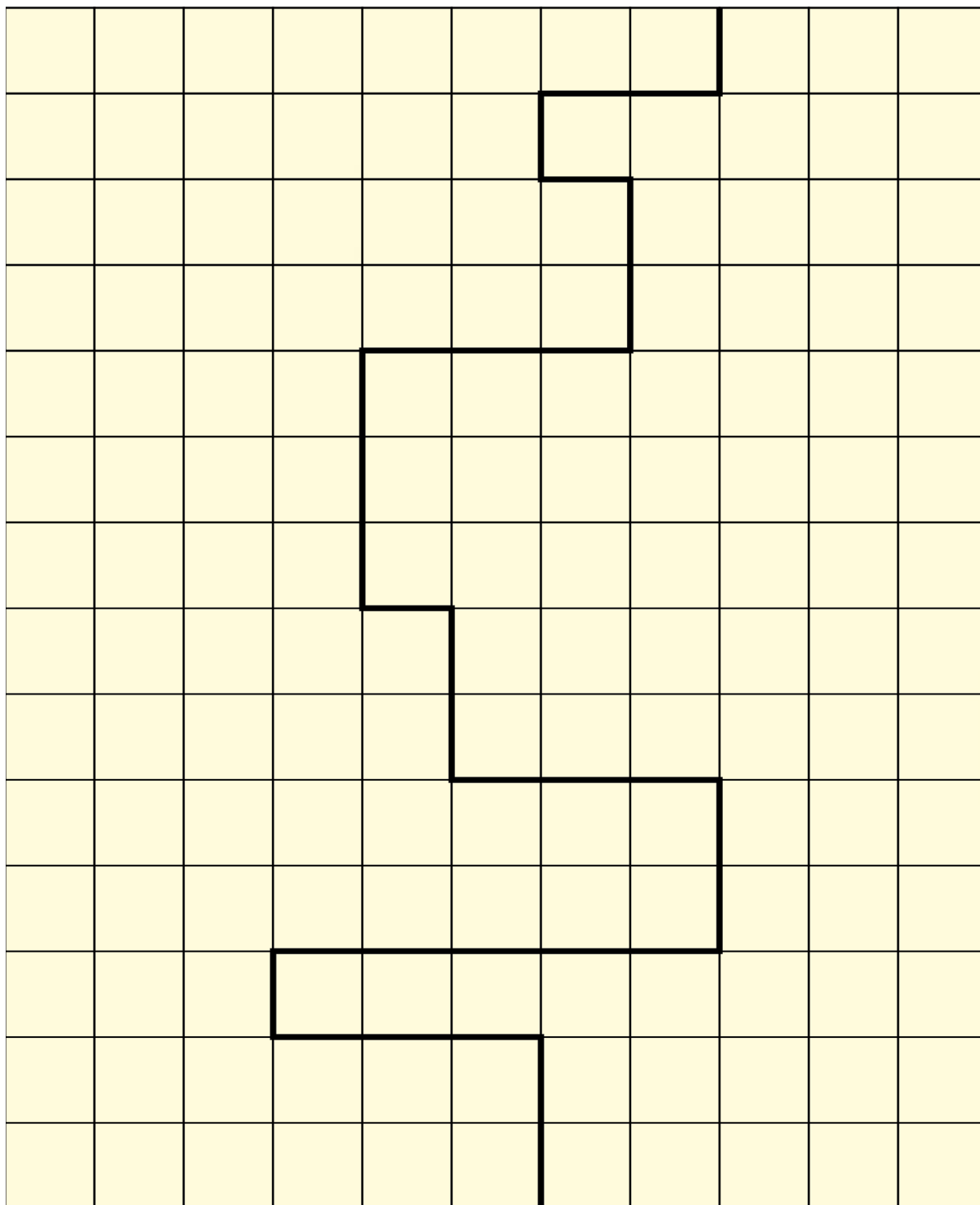
Wersja B – dla prowadzącego

Nauczyciel czeka na wskazówki od ucznia-przewodnika, aby przejść przez labirynt. Może zadawać mu pytania.

Karta pracy nr 2.4

Wersja B – dla ucznia-przewodnika

Udziel wskazówek nauczycielowi tak, aby mógł przejść labirynt. Powiedz, w którą stronę powinien pójść i o ile kratek się przesunąć.

Karta pracy nr 3

1. Przeanalizuj sytuacje podane w tabeli.
2. Określ, które wypowiedzi nauczyciela są zachęcające, a które nie.
3. Czy w obu sytuacjach (A i B) czułbyś się tak samo?
4. Odpowiedz na pytania i zapisz je w tabeli.

Wypowiedź nauczyciela	Z emocjami Co czujesz? Jak reagujesz na krytykę?	Bez emocji Jak przetworzyć uwagi krytyczne i je wykorzystać?
A – To ciekawa praca, zgodna z tematem. Widać, że go przemyślałeś. Zauważam jednak brak troski o szczegóły. Proponuję, żebyś poświęcił jeszcze trochę czasu na dopracowanie rysunku, np. na dobór kolorów.		
B – Co to jest? Ta praca jest niedokończona!		

Wypowiedź nauczyciela	Z emocjami Co czujesz? Jak reagujesz na krytykę?	Bez emocji Jak przetworzyć uwagi krytyczne i je wykorzystać?
A – Czy Ty masz w szafie tylko jedną bluzę? Chodzisz w niej od tygodnia!		
B – Widzę, że bardzo lubisz tę bluzę. Chyba jest z nowej kolekcji? Zauważyłem, że widać na niej upływ czasu. Czy zgodzisz się ze mną, że należy już ją wyprać?		

Karta pracy nr 4

Recenzja:

„Kot w butach”

Nie żałuję, że wybrałam się na ten film, ale nie powalił mnie on na kolana. Za jego zaletę uważam brak głupich tekstów, nawiązujących do popularnych programów telewizyjnych. Mimo to całkiem dobrze bawiłam się wraz z dziećmi.

Przed pójściem do kina nie przeczytałam opisów i recenzji. Nie wiedziałam, że nie będzie to opowieść o prawdziwym „Kocie w butach”, tym od młyna, osieroconego młodzieńca, kuropatw, czarnoksiężnika i królowny.

Kot okazał się bohaterem z filmów o Shreku, czego też nie wiedziałam, bo oglądałam tylko pierwszą część, a tam kota nie było... (dowiedziałam się już po filmie, z ulotki).

Kiedy wreszcie oswoiłam się z myślą, że nie zobaczę na ekranie młynarczyka i kota, dałam się wciągnąć w przygody rudego jegomościa w butach i kapeluszu. On i pozostali bohaterowie – kocica Kitty Kociłapka i jajogłowy Humpty Dumpty zapewnili widzom sporą dawkę emocji.

Pościgi, taniec, walka, intrygi i podstępny – jak w dobrym filmie akcji. Na szczęście obyło się bez ofiar.

Akcja filmu toczy się wokół poszukiwania ziaren magicznej fasoli. Dzięki nim dotrzeć można do chmur, gdzie w zamku żyje gęś znosząca złote jajka. Akcja filmu jest złożona, bo w przeciwnym wypadku byłby on za krótki jak na tak ograniczoną fabułę. Spryt i determinacja zostają w końcu nagrodzone, ale to jeszcze nie koniec opowieści.

Jest tu trochę o lojalności i braterstwie, a także o przyjaźni i wybaczeniu. Bez nadmiernych banałów, ale i bez patosu.

W sumie jak na film familijny. Olbrzymi ekran pozwolił na niesamowity odbiór efektów trójwymiarowych. „Kot w butach” to przyjemny film.

Karta pracy nr 5

Wyobraź sobie, że jesteś skoczkiem narciarskim. Masz za sobą serię średnio udanych skoków. Postanowiłeś zmienić trenera. Przeprowadzasz casting. Który z trenerów pomoże Ci osiągnąć sukces? Uzasadnij swój wybór.

Lp.	Rada
Trener 1	Świetnie sobie radzisz, nie trafiłeś tylko do tej pory na sprzyjające warunki atmosferyczne. Twój strój jest lekko niedopasowany.
Trener 2	Musisz więcej ćwiczyć. Popracuj nad kondycją fizyczną.
Trener 3	Lądowanie i telemark wychodzą Ci już świetnie. Lekko spóźniasz się przy wybiciu z progu, musimy nad tym popracować.
Trener 4	Uwierz w siebie, w końcu Ci się uda. Musisz przełamać lęk przed porażką.

Scenariusz 3

Temat: 100 powodów do rozwoju...

Cel ogólny: Kształtowanie motywacji wewnętrznej uczniów.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- ma świadomość wpływu na swoje życie;
- potrafi dokonać samooceny;
- rozumie i dostrzega potrzebę pracy nad sobą;
- potrafi zaplanować skuteczne działania mające pozytywny wpływ na jego rozwój.

Powyższe cele są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: doskonali ciche i głośne czytanie, redaguje notatki, używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie;
- w ramach przyrody: korzysta z różnych źródeł wiedzy o przyrodzie;
- w ramach etyki: zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- dyskusja.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3;
- karta pracy nr 4.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia te ukierunkowane na kształtowanie sprawczości uczniów w wymiarze motywacji wewnętrznej, wykorzystują fundamentalne założenie w psychologii humanistycznej, mówiące o autonomicznym zidentyfikowaniu i zdefiniowaniu przez podmiot potrzeb rozwojowych. W tym celu warto wykorzystać metody o charakterze projekcyjnym, w których poprzez personifikację (niczym w klasycznych bajkach dla dzieci) dochodzi do stworzenia profilu psychologicznego wybranego zwierzęcia i częściowego utożsamienia się z nim. Takie rozwiązanie pozwala zmniejszyć opór uczniów w działaniach podejmowanych przez specjalistę, wynikający np. z konieczności poruszania spraw o charakterze osobistym.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący wyświetla na tablicy interaktywnej, demonstruje za pomocą wydrukowanej karty pracy nr 1 lub odczytuje trzy myśli znanych osób dotyczące samorozwoju. Zadanie ucznia polega na ocenie, w jakim stopniu zgadza się z tymi sentencjami oraz sformułowanie możliwych porad płynących ze zdań, które najwyżej ocenił.

Wskazówka metodyczna

W ramach pracy z uczniem zdolnym warto szczegółowo zapoznać się z osiągnięciami autorów przywołanych sentencji. Ciekawe będzie również sprawdzenie, czy postaci te wdrożyły w życie opisane przez siebie myśli i zasady.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Warto wyjaśnić uczniom znaczenie niektórych wyrażen metaforycznych, np. „nabrać wiatru w żagle”, „opuścić bezpieczną przystań”, „podać coś komuś na tacy”.

Zajęcia właściwe

1. Ludzkie cechy zwierząt

Uczeń otrzymuje kartę z wypisanymi nazwami zwierząt. Prowadzący prosi go o odczytanie tych nazw. Następnie mówi, że często różnym zwierzętom przypisuje się cechy ludzkie. Prosi ucznia, aby zastanowił się nad tym, jakie cechy ludzi kojarzą mu się z poszczególnymi zwierzętami i wpisał je w tabeli obok nazwy zwierzęcia. Uczeń dokonuje analizy w oparciu o kartę pracy nr 2, a skojarzone ze zwierzęciem ludzkie cechy wpisuje w tabelę. Następnie prezentuje ustnie wyniki pracy, uzasadniając swoje odpowiedzi.

Wskazówka metodyczna

Modyfikacja w pracy z uczniem starszym: uczeń otrzymuje kartę pracy nr 3 i uzupełnia ją w całości, wpisując zarówno nazwy zwierząt, jak i cechy ludzkie, które kojarzą mu się z nimi. Dla uczniów zainteresowanych światem przyrody warto poszerzyć ćwiczenie o poszukiwanie wyjaśnień typowych zachowań dla danego gatunku zwierząt.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Nazwy zwierząt można zaprezentować również werbalnie lub przedstawić je w postaci zagadek słuchowych („zgadnij, czyj to odgłos?”). Uczeń wymienia lub wpisuje potrzebne informacje w sposób najbardziej dogodny (werbalnie, pisemnie na kartce, pisemnie na komputerze).

2. Jaki jestem?

Uczeń ma się zastanowić, jaki jest, i które z przedstawionych zwierząt posiada cechy podobne do niego. W karcie pracy nr 4, w rubryce „Jaki jestem?”, wpisuje cechy wybranego zwierzęcia lub zwierząt i uzasadnia swój wybór.

Prowadzący zadaje uczniowi pytanie:

- Czy chciałbyś coś w sobie zmienić?

3. Jaki chciałbym być?

Prowadzący zadaje uczniowi pytania:

- Jaki chciałbyś być?
- Jakie cechy chciałbyś posiadać i dlaczego?

Uczeń odpowiada na pytania, a następnie próbuje wybrać zwierzę, które symbolizuje cechy, jakie pragnąłby mieć. W kolejnej rubryce „Jaki chciałbym być?” – karta pracy nr 4, wypisuje cechy wybranego zwierzęcia bądź zwierząt.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli w wypowiedzi ucznia pojawią się cechy, które nie są symbolizowane przez żadne zwierzę, a są one ważne dla ucznia, to proponujemy je dopisać. Niektórzy uczniowie będą potrzebowali szczególnej zachęty i podania przykładów, np. „dzielny jak lew”. Jeśli pracujemy z uczniami z trudnościami językowymi, to można poprzestać tylko na wymienieniu cech, bez dopasowywania do nich postaci zwierząt.

4. Co i jak mogę zmienić?

Uczeń zastanawia się nad tym, które cechy mógłby zmienić i jakie działania musiałby podjąć, aby to zrealizować. Działania te wpisuje w trzecią rubrykę (działania prowadzące do zmian) – karta pracy nr 4.

Prowadzący zadaje uczniowi pytania:

- Czy są duże różnice pomiędzy tym, jaki jesteś? a tym, jaki chciałbyś być?
- O czym to świadczy?
- Co z tego wynika?
- Czy udało Ci się ustalić działania, które mogą doprowadzić do zmian?
- Jak wiele od Ciebie zależy?
- Jaki wpływ na Twoje życie mogą mieć te zmiany?

Zakończenie

Prowadzący mówi do ucznia:

Niektórzy uważają, że życie człowieka to ciągła podróż, w ramach której zwiedzamy nowe miejsca i poznajemy nowych ludzi. Jeśli twoje życie to podróż, podczas której realizujesz kolejne cele, to jak wyglądałaby mapa tej podróży? Jakie punkty na pewno się na niej znajdują? Które z nich to ośmiotysięczniki, gdzie wdrapanie się graniczy prawie z cudem, a które z nich to skromne pagórki, niewymagające żadnych specjalnych umiejętności?

Wskazówka metodyczna

Powyższe zajęcia mają za zadanie zachęcić do pracy nad sobą (samorozwoju, samowychowania). Zagadnienia poruszane na lekcji warto podejmować także w czasie rozmów indywidualnych. Uczeń zainspirowany zajęciami, rozumiejący potrzebę zmian i mający przetrenowane sposoby działania, chętnie będzie podejmował kolejne wyzwania. Praca ta przebiega jednak w czasie, wymaga samodyscypliny. Wielu uczniów, szczególnie tych ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, będzie potrzebowało wsparcia dorosłych. Warto więc przedstawić wnioski z zajęć rodzicom, zachęcając ich do dalszej pracy nad kształtowaniem i rozwijaniem wewnętrznej motywacji dziecka.

Karta pracy nr 1

Oceń, w jakim stopniu zgadzasz się z tymi sentencjami.

„Za dwadzieścia lat bardziej będziesz żałował tego, czego nie zrobiłeś, niż tego, co zrobiłeś. Więc odwiąż liny, opuść bezpieczną przystań. Złap w żagle pomyślne wiatry. Podróżuj, śnij, odkrywaj”

Mark Twain

„Cokolwiek potrafisz lub myślisz, że potrafisz, rozpocznij to. Odwaga ma w sobie geniusz, potęgę i magię”

Johann Wolfgang von Goethe

„Nic nie jest podawane na tacy – każdy zawsze trafia na jakieś przeszkody po drodze. Kiedy się pojawią, zastanów się, jak je pokonać, a nie myśl o tym, że to już koniec drogi”

Michael Jordan

Karta pracy nr 2

Zwierzęta	Przypisywane im ludzkie cechy
Lis	
Osiół	
Baranek	
Żółw	
Pies	
Kot	
Mysz	
Leniwiec	
Papuga	
Sowa	
Kameleon	
Lew	
Paw	

Zwierzęta	Przypisywane im ludzkie cechy
Mrówka	
Skowronek	

Karta pracy nr 3

Zwierzęta	Przypisywane im ludzkie cechy

Zwierzęta	Przypisywane im ludzkie cechy

Karta pracy nr 4

Jaki jestem?	Jaki chciałbym być?	Działania prowadzące do zmian

Scenariusz 4

Temat: Co i od kogo zależy?

Cel ogólny: Kształtowanie motywacji wewnętrznej i poczucia kompetencji uczniów.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- klasyfikuje codzienne działania jako zależne, niezależne od niego, analizuje wybrane zdarzenie, wskazując na jego uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne;
- klasyfikuje okoliczności zdarzeń (zewnętrzne – niezależne od podmiotu i wewnętrzne – kontrolowane przez jednostkę);
- interpretuje myśli zaczerpnięte z tekstów kultury;
- tworzy pracę plastyczną, plakat na zadany temat;
- formułuje wnioski z zajęć.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: doskonali ciche i głośne czytanie, korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, selekcjonuje informacje, korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych, rozwija umiejętności formułowania myśli, operuje bogatym słownictwem oraz wykorzystuje je do opisywania świata, ocenia postawy i zachowania ludzkie z zachowaniem zasad etyki i kultury języka, nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst, objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens, tworzy spójne wypowiedzi;
- w ramach przyrody: stosuje zasady dbałości o własne zdrowie, właściwie reaguje na niebezpieczeństwa zagrażające życiu i zdrowiu;
- w ramach matematyki: przeprowadza proste rozumowania, podaje argumenty uzasadniające poprawność rozumowania, dostrzega regularności, podobieństwa oraz analogie i formułuje wnioski na ich podstawie;
- w ramach plastyki: wyraża w pracach plastycznych uczucia i emocje wobec rzeczywistości, a także płynące z inspiracji muzycznych czy literackich (impresja i ekspresja); rysuje, maluje, ilustruje zjawiska i wydarzenia realne i wyobrażone (także w korelacji z innymi przedmiotami);
- w ramach etyki: podaje przykłady działań, które są wyrazem troski o własne zdrowie i życie, zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych – sprawczość.

Metody pracy:

- analiza indywidualnego przypadku;
- rozmowa kierowana;
- trening mądrości (myślenie dialektyczne), analogie twórcze.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia realizowane są w odpowiedzi na zdiagnozowany poziom sprawczości ucznia z zastosowaniem pakietu TROS-KA. Scenariusz może być wykorzystany zarówno do pracy z uczniami, którzy w teście otrzymali niski wynik, wskazujący na wysoki poziom nasilenia zewnątrzsterowności i dominacji motywacji zewnętrznej, jak i do pracy z osobami, które dobrze funkcjonują w tym obszarze i dzięki zajęciom utrwalają swoje właściwe postawy, przygotowując się na wyzwania ze strefy najbliższego rozwoju.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący zapisuje na dwóch stronach kartki: to nie zależy ode mnie – to zależy ode mnie. Prosi o zastanowienie się, ile czynności, doświadczeń znalazłoby się na jednej stronie kartki, a ile na drugiej. Uczeń może zapisać te zdarzenia. Prowadzący wybiera kilka czynności i wokół nich buduje refleksję. Zadaje uczniowi pytania:

- Czy faktycznie te działania są od Ciebie niezależne?
- Czy chciałbyś mieć wpływ na te zdarzenia?
- Co musiałoby się stać, abyś mógł na nie wpływać?

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Można również nieco zmodyfikować ćwiczenie. Uczeń ma dwie kartki – białą i czarną. Podnosi białą, gdy jest przekonany, że wymieniona przez nauczyciela czynność zależy przede wszystkim od niego, a czarną wtedy, gdy zależy raczej od czynników zewnętrznych. Nauczyciel zapisuje podane czynności na kartce lub tablicy. Przykładowe czynności, zadania: ubiór, przyjaźnie, nauka języków obcych, godziny chodzenia spać, jedzenie itp. Zmodyfikowany wariant dla uczniów niewidzących: osoba, odpowiadając na pytanie nauczyciela, podnosi prawą lub lewą rękę albo karty o różnej fakturze. Jeśli w grupie są uczniowie z dysfunkcją słuchu, to należy podane czynności zapisać na tablicy.

Zajęcia właściwe

1. Porażka na warsztatach

Zadanie ucznia polega na opisanu wybranego celu, który był dla niego ważny, ale z jakichś powodów nie został zrealizowany. Następnie uczeń wymienia przyczyny niezrealizowania tego celu, związane z nim samym oraz otoczeniem – karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna

Celem ćwiczenia jest określenie kierunku lokalizacji kontroli ucznia. Osoby o zewnętrznej lokalizacji kontroli (zewnątrzsterowne) są przekonane, że nie mają wpływu na to, co wydarza się w ich życiu. W przeciwieństwie do nich, osoby wewnętrzsterowne uważają, że przyczyn własnych sukcesów i porażek należy szukać najpierw we własnej osobie, a dopiero potem po stronie otoczenia. Warto zwrócić szczególną uwagę na sposób wykonania tego ćwiczenia przez uczniów z ryzykiem niedostosowania społecznego, którzy przejawiają tendencję do przenoszenia odpowiedzialności za własne czyny na otoczenie.

Opis zawarty w karcie pracy jest szczegółowo omawiany z prowadzącym zajęcia. Kluczowe elementy analizy:

- Jakie przyczyny dominują (zewnętrzne, wewnętrzne)?
- Czy faktycznie przyczyny uznane za wewnętrzne są w pełni zależne od podmiotu (i odwrotnie)?
- Czy faktycznie wszystkie zaistniałe przyczyny zostały uwzględnione?
- Czy te same przyczyny mogłyby wystąpić dziś i w przyszłości, gdyby na nowo podjąć się realizacji tego samego celu?

2. Mój ogródek

Zadanie polega na stworzeniu plakatu zatytułowanego „Mój ogródek”. Ma to być wizualizacja tych obszarów własnego życia, nad którymi uczeń sprawuje kontrolę. Prowadzący zajęcia wykorzystuje metaforę ogrodnika uprawiającego swoje rośliny najlepiej, jak potrafi.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Ćwiczenie może być realizowane z wykorzystaniem technologii informatycznych (programu do grafiki komputerowej) lub techniki plastycznej dostępnej dziecku, np. rysunek wypukły na folii, nalepianie z plasteliny, kolaż z materiałów plastycznych.

3. Co ja na to?

Prowadzący zajęcia odczytuje trzy wybrane myśli dotyczące sprawczości. Zadanie ucznia polega na wyrażeniu własnego zdania na ich temat oraz wybranie jednej propozycji, z którą zgadza się w największym stopniu.

Przykładowe myśli:

„Boże, daj mi odwagę, bym zmieniał rzeczy, które zmienić mogę, spokój, bym godził się z rzeczami, których nie mogę zmienić, oraz mądrość, bym potrafił je rozróżnić”

Św. Franciszek z Asyżu

„Statki w porcie są bezpieczne, ale stanie w porcie nie jest ich przeznaczeniem”

Walt Disney

„Szczęście nie jest ani dziełem przypadku, ani darem bogów. Szczęście to coś, co każdy z nas musi wypracować dla samego siebie”

Erich Fromm

Zakończenie

Dziesięć wniosków z tego spotkania...

lub

Co mogę zrobić, aby być lepszym ogrodnikiem (w nawiązaniu do metafory wypracowanej podczas zajęć)?

Karta pracy nr 1

Niezrealizowany cel	Przyczyny leżące po mojej stronie	Przyczyny leżące po stronie zewnętrznej

Scenariusz 5

Temat: Kto może mi pomóc? Telefon do przyjaciela

Cel ogólny: Rozwijanie świadomości uczniów w zakresie możliwości uzyskiwania przez nich wsparcia od osób znaczących.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wymienia osoby, które mogą mu pomóc w trudnej sytuacji, wie, że ze swoimi problemami nie jest sam, zawsze może liczyć na wsparcie najbliższych;
- rozwija poczucie empatii w stosunku do osób borykających się z problemami;
- nabywa umiejętność zachowania się w sytuacji nawiązywania znajomości z osobami obcymi, poznanymi w Internecie;
- potrafi refleksyjnie spojrzeć na zaistniałe sytuacje w jego życiu i określić je mianem pomocy i wsparcia;
- poszukuje ciekawych i oryginalnych rozwiązań problemów;
- pobudza wyobraźnię poprzez stawianie się w nietypowych sytuacjach.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: rozpoznaje intencje rozmówcy oraz wyraża intencje własne, rozpoznaje język jako działanie (akty mowy), rozwija szacunek dla wiedzy, wyrabia pasję poznawania świata i zachęca do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości, rozwija umiejętności samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej, dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi, rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. e-mail, sms) i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując zasady etykiety językowej;
- w ramach wiedzy o społeczeństwie: rozpoznaje własne potrzeby i potrzeby innych, rozpoznaje problemy najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań, rozpoznaje zachowania związane z przemocą fizyczną i psychiczną, w tym werbalną, wobec siebie i innych, wymienia osoby i instytucje, które należy powiadomić w takich sytuacjach, przedstawia cele i formy działań organizacji pozarządowych aktywnych w społeczności lokalnej i regionie, wykazuje, że działalność tego typu prowadzi do realizacji różnorodnych potrzeb, przedstawia cele i przykłady działania organizacji społecznych skupiających młodych ludzi w Polsce, wyjaśnia ideę wolontariatu i przedstawia formy działalności wolontariuszy;
- w ramach informatyki: opisuje funkcje podstawowych elementów komputera i urządzeń zewnętrznych, korzysta z urządzeń do nagrywania obrazów, dźwięków i filmów, w tym urządzeń mobilnych, wykorzystuje komputer lub inne urządzenie cyfrowe do gromadzenia, porządkowania i selekcjonowania własnych zasobów; uznaje i respektuje prawo do prywatności danych i informacji oraz prawo do własności intelektualnej;

- w ramach wychowania do życia w rodzinie: bierze udział w życiu społecznym przez: wolontariat, stowarzyszenia, grupy nieformalne i aktywność indywidualną, ujawnia wrażliwość na osoby potrzebujące pomocy i zna konkretne sposoby jej udzielania.

Metody pracy:

- scenki rodzajowe;
- rozmowa kierowana.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karty pracy nr 2.1, 2.2;
- karty pracy nr 3.1, 3.2, 3.3;
- karta pracy nr 4.

Wskazówka metodyczna

Prezentowany scenariusz jest propozycją zajęć indywidualnych w odniesieniu do kształcenia postaw prospołecznych uczniów, po dokonaniu potrzebnych modyfikacji można wykorzystać go również do przeprowadzenia zajęć w grupie.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć*****SMS do przyjaciela***

Prowadzący stara się poznać samopoczucie ucznia poprzez ćwiczenie pt. SMS, które polega na napisaniu kilku wyrazów w formie wiadomości tekstowej SMS o tym, jak się uczeń dzisiaj czuje – karta pracy nr 1. Może także przesłać taką wiadomość prowadzącemu przy użyciu swojego telefonu.

Wskazówka metodyczna

Rozmowę z uczniem należy tak poprowadzić, aby uświadomił sobie, że ma znajomych, z którymi jest w stałym kontakcie. Polecenie można zmodyfikować, np. zawężając krąg znajomych do klasy szkolnej.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Ćwiczenie może być wykonane werbalnie, pisemnie w formie elektronicznej (można wykorzystać telefon lub komputer).

Zajęcia właściwe

1. Razem – ale z kim?

Zadanie ucznia polega na wypisaniu imion koleżanek, kolegów, z którymi wykonałby poszczególne ćwiczenia. Jeśli nie jest w stanie wskazać konkretnych osób, to zostawia miejsce w tabeli niewypełnione. Podczas rozmowy z uczniem nauczyciel może spróbować dowiedzieć się, jakie są powody pozostawienia tych pustych miejsc – karty pracy nr 2.1, 2.2.

Wskazówka metodyczna

Jeśli niewypełnionych imionami miejsc będzie dużo, a z rozmowy wyniknie, że uczeń ma kłopot ze znalezieniem bliskich, zaufanych osób, bądź z jakiegoś powodu nie ma takich osób wokół siebie, to nauczyciel powinien przyrzeć się temu uważniej. Warto byłoby ustalić, czy problem tkwi w uczniu, czy też w osobach go otaczających, a jeśli w nim, to czy nie potrzebuje, w związku z tym, jakiejś specjalistycznej pomocy. W takiej sytuacji wskazana byłaby rozmowa na ten temat z rodzicami, być może – za ich zgodą – rozmowa z wychowawcą, szkolnym pedagogiem czy psychologiem. Bywa też tak, że z różnych powodów niektórzy uczniowie, w tym ze SPE, czują się odrzuceni przez rówieśników. Gdyby zaistniała taka potrzeba, można by się zastanowić wspólnie z wychowawcą, np. nad zajęciami integracyjnymi w klasie, do której uczeń uczęszcza lub – w przypadku słabszych kompetencji społecznych – nad zajęciami grupowymi na terenie poradni psychologiczno-pedagogicznej lub innej placówki prowadzącej taką pracę.

2. Jak to rozwiązać?

Prowadzący pokazuje zestaw scenek rodzajowych – karty pracy nr 3.1, 3.2, 3.3, do których uczeń musi się odnieść i przedstawić sposoby rozwiązania poszczególnych problemów. Należy zwrócić uwagę, aby uczeń odpowiadał w sposób wyczerpujący i wypisywał możliwie jak najwięcej pomysłów.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli pracujemy z uczniem nieśmiałym, to w scenie nr 3.3 będzie on prawdopodobnie potrzebował wsparcia nauczyciela, który powinien zasugerować możliwe rozwiązania. Wtedy na tę scenkę dobrze przeznaczyć więcej czasu. Warto podsumować to ćwiczenie stwierdzeniem, że w różnych sytuacjach życiowych człowiek nigdy nie zostaje sam ze swoimi kłopotami, zawsze jest ktoś obok niego. Należy również być wrażliwym na problemy drugiego człowieka, może kolega z klasy potrzebuje naszego wsparcia, może warto go lepiej poznać.

Zakończenie

Dłonie

Uczeń na białych dłoniach wypisuje osoby, którym pomógł w przeszłości w różnych sytuacjach, a na czarnych dłoniach imiona osób, od których on sam doświadczył pomocy – karta pracy nr 4.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Zadanie można wykonać technicznie w inny sposób, np. na jednej kartce uczniowie wypisują imiona osób, którym pomogli, na drugiej, od których otrzymali pomoc. Na kartkach można nakleić dłonie z papieru o różnych fakturach i przy tej okazji wyjaśnić metaforę „pomocnej dłoni”.

Karta pracy nr 1

SMS:

Karta pracy nr 2.1

Wpisz imiona osób z Twojego otoczenia, o których myślisz, że pasują do danej sytuacji. Jeśli nie wiesz, kogo wpisać – to zostaw to miejsce puste.

Zadanie	Z kim możesz je wykonać?
Z kim mógłbyś iść do kina?	
Z kim mógłbyś siedzieć w ciemnym pokoju?	
Z kim popłynąłbyś łódką?	
Komu mógłbyś powierzyć największy sekret?	
Na kogo możesz zawsze liczyć?	
Z kim często kontaktujesz się przez internet?	
Jeśli nie było Cię w szkole, to kto pożycza Ci zeszyty i książki?	
Kogo najpierw poznałeś w szkole?	
Kto mieszka najbliżej Ciebie?	
Do kogo najczęściej dzwonisz lub piszesz SMS-y?	

Miejsce na Twoje pomysły

Zadanie	Z kim możesz je wykonać?

Karta pracy nr 2.2

Wyobraź sobie, że wygrałeś pięć darmowych biletów do kina. Kogo zaprosisz?
Wpisz imiona i uzasadnij swój wybór.

Lp.	Kogo zaprosisz?	Dlaczego?
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		

Karta pracy nr 3.1

Od pewnego czasu na portalu społecznościowym zaczepia Cię pewien chłopak, przedstawia się jako Paweł, mówi, że ma 15 lat. Bardzo dobrze Ci się z nim rozmawia, jest zabawny, ma podobne zainteresowania. Masz wrażenie, że Cię rozumie. Paweł proponuje spotkanie, prosi jednak, żebyś o tym nikomu nie mówiła. Zastanów się i napisz, jakie będą konsekwencje różnego sposobu postępowania w tej sytuacji:

1. Pójdę i nikomu nie powiem.

-
-
-

2. Pójdę z kolegą, koleżanką.

-
-
-

3. Zrezygnuję ze spotkania.

-
-
-

4. Opowiem o tej sytuacji rodzicom.

-
-
-

A Ty – jak postąpisz? Swobodna wypowiedź ucznia.

-
-
-

Karta pracy nr 3.2

Czujesz, że nie radzisz sobie z problemami. Masz dużo złych ocen. W domu rodzice mają o to pretensje i ciągle się kłócą. Masz wrażenie, że nikt Cię nie rozumie i nie zauważa Twoich problemów. Wypisz pięć możliwych rozwiązań tej sytuacji:

Możliwe rozwiązania:

1.

2.

3.

4.

5.

Karta pracy nr 3.3

Adam jest bardzo nieśmiały. Nie ma kolegów, w szkole na przerwach ciągle jest sam. Po lekcjach idzie prosto do domu. Czuje się bardzo samotny. Jak można mu pomóc? Zastanów się i napisz, co pomogłoby koledze w nawiązaniu nowych znajomości. Wymień pięć pomysłów, które może wykorzystać osoba nieśmiała, aby poznać nowych kolegów.

Możliwe rozwiązania:

1.

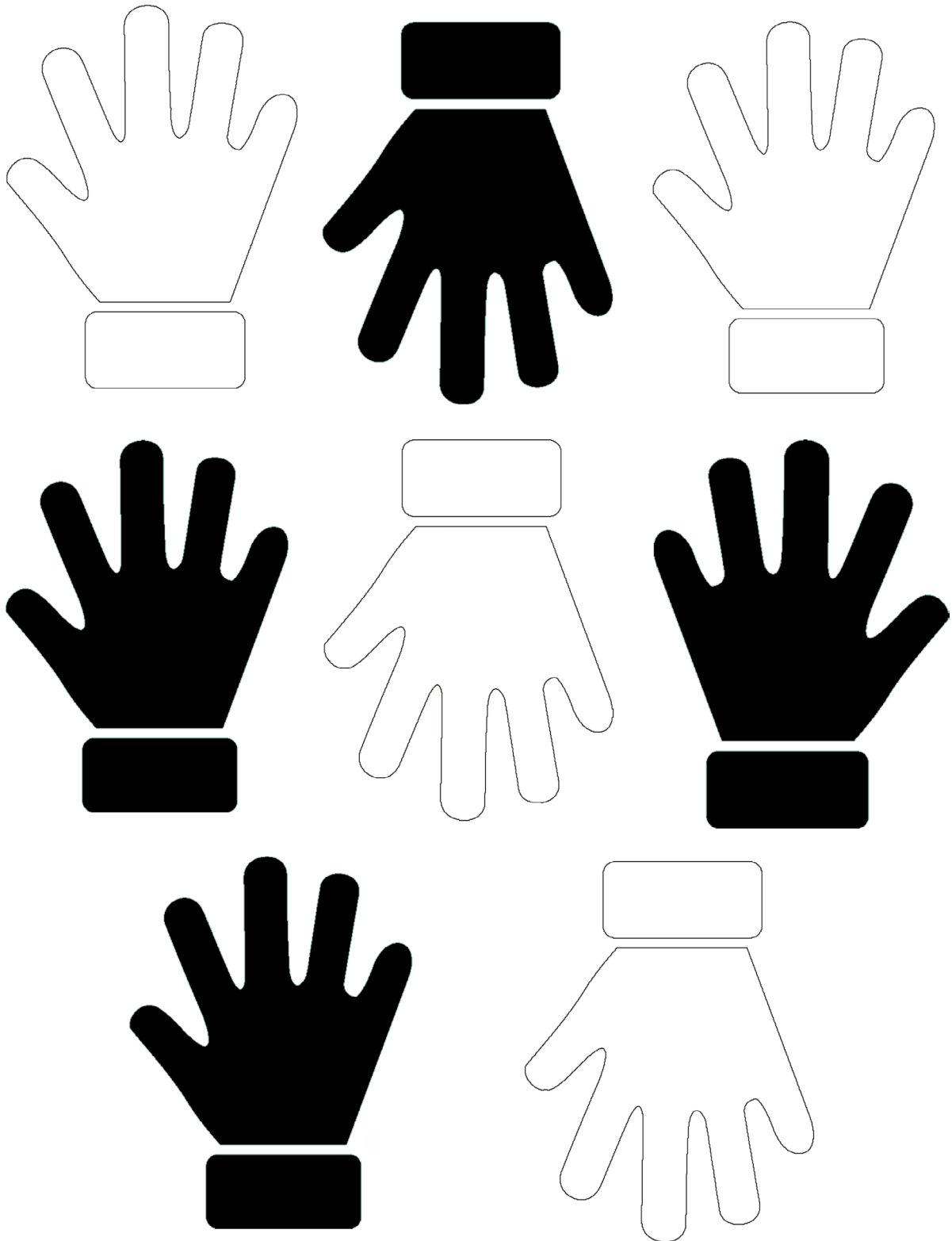
2.

3.

4.

5.

Karta pracy nr 4

Scenariusz 6

Temat: Czy szkoła musi boleć?

Cel ogólny: Kształtowanie pozytywnej postawy wobec szkoły jako miejsca umożliwiającego bycie sprawczym.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wskazuje sytuacje szkolne będące dla niego źródłem radości;
- wymienia powody, dla których warto chodzić do szkoły;
- uświadamia sobie swoje sukcesy oraz doświadczane trudności szkolne;
- zna sposoby radzenia sobie ze szkolnymi trudnościami;
- projektuje „lekarstwo na szkolne bóle” i wymyśla jego nazwę;
- wzmacnia wiarę we własne możliwości.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie na zadany temat, tworzy spójne wypowiedzi, doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji, wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach;
- w ramach etyki: angażuje się we wspólne działania realizowane przez koleżanki i kolegów z klasy, zna swoje prawa i obowiązki;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: wie, jak okazać szacunek, bierze udział w życiu społecznym.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- burza mózgów;
- metoda niedokończonych zdań;
- praca plastyczna.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3;
- kartki z bloku rysunkowego, kredki;
- rysunek szkoły, karteczki samoprzylepne;
- papier do pakowania.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia ukierunkowane są na kształtowanie pozytywnej motywacji uczniów w stosunku do szkoły i uświadomienia im znaczenia, jakie ma ona dla ich rozwoju. Ważne jest, aby pokazać uczniom wszelkie korzyści, jakie wynikają z uczęszczania do niej, nie tylko te związane ze zdobywaniem wiedzy. Świadomość, że szkoła nie musi być przykra i nudna, a wręcz przeciwnie, może być ciekawa i atrakcyjna, a przebywanie w niej – przyjemne, w istotny sposób może zmienić nastawienie młodzieży zarówno do szkoły, jak i nauki. Uczniowie powinni też uświadomić sobie, jak wielki wpływ sami mają na to, w jaki sposób ją później postrzegają. Nie mogą być więc tylko biernymi odbiorcami, ale twórczo angażować się w życie szkoły. Jest to ważne szczególnie w odniesieniu do uczniów, którzy mają problemy z nauką i zachowaniem, doznają wielu niepowodzeń szkolnych, w tym uczniów ze SPE.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Nauczyciel przygotowuje na papierze pakowym szkic szkoły i umieszcza go na tablicy. Na środku rysuje uśmiechniętą buźkę. Zadanie polega na napisaniu przez uczniów, na karteczkach samoprzylepnych, przynajmniej o jednej sytuacji lub zdarzeniu, które miało miejsce w szkole i było dla nich źródłem radości. Karteczki należy przykleić do papieru pakowego. Chętny uczeń wchodzi w rolę dziennikarza dobrych wiadomości i imitując relację reporter-ską, odczytuje treści karteczek.

Przykładowo:

Bezpośrednio dla Państwa ze szkoły... (tutaj należy wymienić nazwę szkoły) relacjonuję niesamowite wydarzenia. To właśnie dziś dowiedzieliśmy się, że szkoła może dawać nam wiele radości. Jeżeli ktoś z państwa miał jakieś wątpliwości, to proszę posłuchać. Uczniom w klasie czwartej (piątej, szóstej) radość towarzyszyła podczas... (odczytanie kolejnych zapisów).

Wskazówka metodyczna

Warto umieścić przygotowany rysunek szkoły z naklejonymi karteczkami w widocznym miejscu w klasie. Można wykorzystać go w przyszłości, kiedy atmosfera w grupie nie będzie sprzyjała wyťažonej pracy i przydadzą się dodatkowe motywy. Tworzenie tego typu prac, będących wyrazem doświadczeń i opinii wszystkich uczniów, pozytywnie oddziałuje na budowanie tożsamości klasy i pozwala określić wspólne cele i wartości – niezbędne do przeistoczenia się grupy w zespół.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Wariant dla uczniów niewidzących: ćwiczenie może być zastąpione rozmową na temat radosnych wydarzeń w szkole. Punktem wyjścia może być makieta szkoły i poszukiwanie określeń dla szkoły jako miejsca: „budynek”, „miejsce spotkań z przyjaciółmi”, „miejsce zdobywania wiedzy, rozwijania zainteresowań” itd. Nauczyciel pyta uczniów, które z tych określeń kojarzą im się z radosnymi przeżyciami?

Zajęcia właściwe

1. Burza mózgów

Uczniowie pracują w grupach. Zadanie polega na wypisaniu przez uczniów powodów, dla których warto chodzić do szkoły – karta pracy nr 1.

Liderzy grup przedstawiają klasie swoje prace. Po prezentacji grup prowadzący podsumowuje ćwiczenie, tworząc kategorie pojęciowe. Przykładowo:

- nowe przyjaźnie;
- zdobywanie wiedzy;
- mili nauczyciele;
- dobra atmosfera w klasie.

Wskazówka metodyczna

W przypadku uczniów zdolnych warto zachęcić ich do samodzielnego tworzenia kategorii pojęciowych, porządkujących wskazane przez grupy powody chodzenia do szkoły. Należy pamiętać, że pełen cykl działań w burzy mózgów uwzględnia również etap eliminacji i krytyki pomysłów. Prowadzący przypomina, że każda ocena powinna być uzasadniona, a autorzy krytykowanej propozycji mają prawo głosu w celu ewentualnej obrony swojego stanowiska.

Kategorie te są zapisywane na tablicy (tradycyjnej lub interaktywnej). Następnie rolą uczniów jest twórcze przekształcenie tych kategorii na nazwy wagonów (np. według pasażerów tych wagonów). Przykładowo (analogicznie do kategorii podanych powyżej):

- wagon dobrych przyjaciół;
- wagon ciekawych informacji;
- wagon pogodnych nauczycieli;
- wagon miłych słów;
- wagon przyjemnych przeżyć.

Nazwy wagonów zapisywane są na papierach pakowych.

Nauczyciel zadaje uczniom pytanie:

- Co lub kto jest lokomotywą, która ciągnie te wagony?

Prowadzący nakierowuje myślenie uczniów na skojarzenie lokomotywy z całą klasą (w tym z nauczycielami). Zadanie uczniów i prowadzącego polega na takim zorganizowaniu, przy- najmniej minutowego, przejazdu pociągu, żeby wszystkie wagony zostały uniesione z pod- łogi, a każdy uczeń stał się częścią lokomotywy (również nauczyciel) i żaden wagon nie został zniszczony (uczniowie powinni być zatem połączeni i jednocześnie w taki sposób zaprezentować papierowe wagony, aby było to zgodne z ustaloną kolejnością, a papier nie podarł się).

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Wariant dla uczniów niewidzących: zadanie może być wykonane w wersji dotyko- wej – uczniowie mogą układać wagony na tablicy magnetycznej, filcowej i nazywać je kategoriami – wymieniać powody chodzenia do szkoły.

2. Ja w szkole

Zadanie ucznia polega na postawieniu krzyżyka przy zdaniach opisujących sytuację, która go dotyczy – karta pracy nr 2.

Źródło: Gruszka M., Janiak I., Prarat J., (2005), *Scenariusze godzin wychowawczych dla szkoły podstawo- wej*, Gdańsk: Wydawnictwo Hartigrama, s. 74.

Wskazówka metodyczna

Na podstawie uzupełnionej przez ucznia karty pracy można zdobyć cenne informa- cje do wykorzystania podczas opracowywania programu usprawniającego funkcjo- nowanie dziecka w szkole. Ćwiczenie to może mieć charakter diagnostyczny. Warto wykorzystać również uzyskane informacje do analizy sytuacji ucznia z indywidualny- mi potrzebami edukacyjnymi w szkole (jaki jest poziom jego satysfakcji w poszcze- gólnych obszarach funkcjonowania szkolnego?).

Chętni uczniowie omawiają swoje karty pracy na forum klasy. Prowadzący szczegółowo ana- lizuje trudności uczniów uwzględnione w karcie pracy i zadaje im pytania:

- Co należy zrobić, aby poprawić oceny?
- Co należy zrobić, aby zrozumieć nowy materiał?
- Co należy zrobić, aby być lubianym przez kolegów?

Jako kontynuację ćwiczenia warto wykorzystać scenki rodzajowe „U lekarza”.

Uczniowie pracują w parach.

Przychodzi pacjent do lekarza:

— Panie doktorze, boli mnie szkoła. Co mam zrobić?

— A co pana boli dokładnie?

Uczniowie przez pięć minut prowadzą dialog, aż do uzyskania satysfakcjonującej porady. Potem następuje zamiana ról.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli w grupie są uczniowie z trudnościami językowymi, to warto omówić znaczenie wyrażenia „boli mnie szkoła” lub zamienić to ćwiczenie na bezpośrednie omówienie trudnych sytuacji szkolnych.

3. Tabletki na szkolne bóle

Uczniowie projektują w formie pracy plastycznej, wykonanej dowolną techniką, tabletki na szkolne bóle. Wymyślają również ich nazwy, sposób stosowania, przeciwwskazania, skutki uboczne, dawkowanie, okres przyjmowania. Prezentują swoje prace na forum i wybierają najsukcesowniejsze według nich „lekarstwa”.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli w grupie są uczniowie z trudnościami językowymi, to warto omówić znaczenie wyrażenia „tabletki na szkolne bóle” lub zamienić to ćwiczenie na bezpośrednie omówienie sposobów rozwiązywania trudnych sytuacji szkolnych.

Zakończenie

Recepta

Uczniowie wypisują receptę na szkolne bóle – karta pracy nr 3.

Wskazówka metodyczna

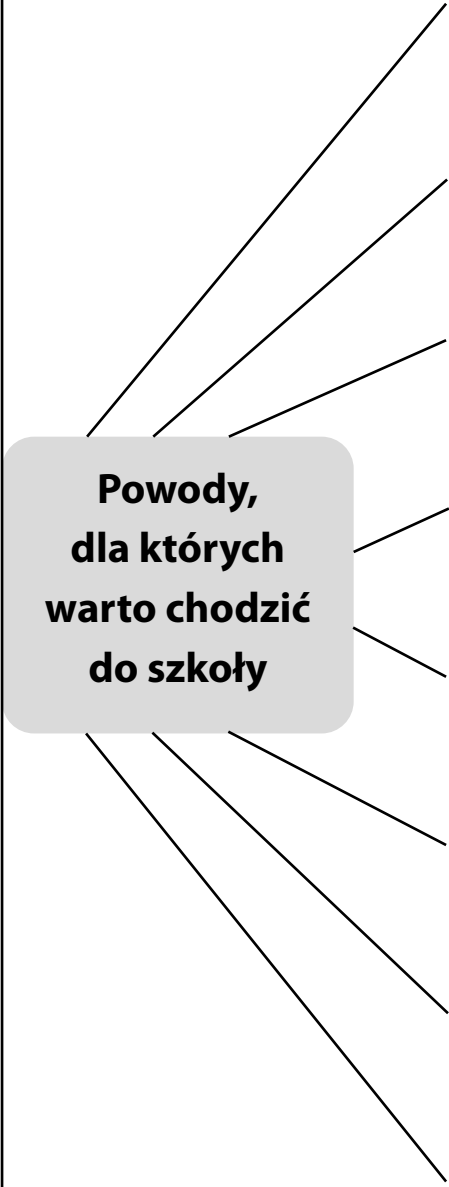
Realizacja założonego na zajęciach celu – w sposób, który by trwale zmieniał nastawienie uczniów do szkoły i zaktywizował ich w działaniach na jej terenie – wymaga

kontynuacji. Warto więc pomyśleć o kolejnych zajęciach na ten temat, a także pozyskaniu sprzymierzeńców w postaci rodziców i nauczycieli. Należy się zastanowić nad tym, w jaki sposób można zaangażować ich w te działania.

***Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi
potrzebami edukacyjnymi***

Uczniom z trudnościami językowymi można zaproponować przygotowanie odpowiedzi na pytanie: „co chciałbym zmienić w mojej szkole?”

Karta pracy nr 1

**Powody,
dla których
warto chodzić
do szkoły**

Karta pracy nr 2

Postaw krzyżyk przy zdaniach, których treść Ciebie dotyczy.

Lubię szkołę, bo:		Nie lubię szkoły, bo:	
Dostaję dobre oceny.		Zwykle dostaję słabe oceny.	
Lubię się uczyć.		Mam kłopot ze zrozumieniem nowych treści.	
Mam w szkole wielu przyjaciół.		Koledzy śmieją się ze mnie.	
Szybko przyswajam treści poznawane podczas lekcji.		Cieężko mi zapamiętać nowe treści, poznawane podczas zajęć.	
W szkole jest fajnie, dużo się dzieje.		Nudzę się na lekcjach.	
Potrafię być skupiony przez dłuższy czas.		Nie umiem zbyt długo usiedzieć w ławce.	
Nauczyciele mnie lubią.		Boję się nauczycielki.	
Lubię nauczycieli.		Nie lubię nauczycieli.	
Inne:		Inne:	

Karta pracy nr 3

Recepta

Pacjent

Pesel

Rozpoznanie

Leczenie

Data wystawienia	Pieczętka i podpis lekarza
------------------	----------------------------

Scenariusz 7

Temat: W trosce o wspólny interes

Cel ogólny: Kształtowanie orientacji prospołecznej uczniów oraz umiejętności współpracy w grupie.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wskazuje cechy łączące uczniów w klasie;
- identyfikuje wspólne cele klasy;
- określa zasady współpracy przy realizacji zidentyfikowanych celów;
- poszukuje sojuszników do współpracy przy realizacji projektu;
- wspólnie z kolegami tworzy wieżę z klocków.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie na zadany temat, tworzy spójne wypowiedzi, doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji, wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach, korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje;
- w ramach przyrody: doskonali umiejętności w zakresie komunikowania się, współpracy i działania;
- w ramach informatyki: rozwija kompetencje społeczne, takie jak komunikacja i współpraca w grupie, identyfikuje i docenia korzyści płynące ze współpracy nad wspólnym rozwiązywaniem problemów;
- w ramach techniki: współpracuje i podejmuje różne role w pracy w zespole;
- w ramach etyki: podaje przykłady okazywania szacunku wobec koleżanek i kolegów, angażuje się we wspólne działania realizowane przez koleżanki i kolegów z klasy, wyjaśnia, co to znaczy, że klasa jest dobrem wspólnym;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: zwraca uwagę na potrzebę i wartość wzajemnego szacunku, udzielania pomocy, empatii i współpracy.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- gra dydaktyczna;
- dyskusja;
- analogie twórcze.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- drewniane klocki;
- samoprzylepne karteczki;
- flipchart.

Wskazówka metodyczna

Scenariusz stanowi wstęp do procesu budowania warunków sprzyjających kształtowaniu się poczucia przynależności klasowej uczniów. Ważne, aby był realizowany przez nauczycieli prowadzących zajęcia z daną klasą. Proponowane tematy zajęć (w ramach kontynuacji):

- na języku polskim – wypowiedź pisemna „Jaki mam wpływ na współpracę w klasie?”;
- na plastyce – praca plastyczna „Klimat w mojej klasie”;
- na informatyce – projekt graficzny „Klasa jako dzieło sztuki” itp.;
- na godzinie wychowawczej – wspólne tworzenie rysunku klasy jako ekosystemu.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący wyświetla lub zapisuje na tablicy informację nt. oczekiwań pracodawców wobec kandydatów do pracy. Wśród najbardziej poszukiwanych kompetencji zbadani pracodawcy wymienili umiejętność współpracy i zdolności komunikacyjne. Od kilku lat te umiejętności znajdują się w czołówce kompetencji kluczowych.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Zadanie można wykonać w innej formie: nauczyciel zapoznaje uczniów z treścią kilku ofert pracy, w których – wśród wymagań – mile widziane są zdolności komunikacyjne.

Następnie zadaje uczniom pytania:

- Jakie wymagania pracodawców powtarzały się najczęściej w ogłoszeniach?
- Dlaczego te kompetencje uważa się za kluczowe – najważniejsze?
- Czy łatwo opanować te umiejętności?

Jeśli jest taka potrzeba (np. gdy w grupie są uczniowie z trudnościami językowymi), to nauczyciel wyjaśnia, na jeszcze innych przykładach, co to są kompetencje kluczowe w analogii do kluczowych wiadomości, sprawności itp.

Prowadzący prosi uczniów, aby wyjaśnili podany komunikat:

- Dlaczego te kompetencje uważa się za kluczowe?
- Czy łatwo opanować te umiejętności?

Zajęcia właściwe

1. Co nas łączy?

Uczniowie pracują w czterech przypadkowo dobranych grupach. Ich zadanie polega na znalezieniu przynajmniej dwudziestu cech łączących wszystkich członków tej grupy. Poszukiwane właściwości mogą dotyczyć zarówno zainteresowań, upodobań kulinarnych czy doświadczeń turystycznych, jak i tych samych liter w imionach lub zbliżonych dat urodzenia.

Poszczególne grupy prezentują zapisane na flipcharcie wyniki swojej pracy na forum.

Na drugim etapie tego ćwiczenia uczniowie poszukują elementów, które pojawiły się w propozycjach czterech grup. Prowadzący zapisuje na tablicy ich cechy wspólne. Uczniowie zastanawiają się nad działaniami, w których te wspólne cechy mogłyby okazać się przydatne.

2. Współpraca w zespole klasowym

Uczniowie pracują w grupach, wybierają lidera. Zadanie grupy polega na opracowaniu zasad efektywnej współpracy wewnątrzklasowej w formie plakatu, z wykorzystaniem interpretacji znaków drogowych – karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna

Jeśli klasa jest skłócona, to uczniowie mogą tworzyć plakat samodzielnie bądź w grupach, przydzielonych przez nauczyciela, aby nie doszło do eskalacji konfliktu. Ćwiczenie w takiej sytuacji może stanowić pierwszy etap pracy nad rozwiązaniem konfliktów klasowych.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Dla uczniów niewidzących może być konieczne wprowadzenie informacji uzupełniających wiedzę kontekstową na temat znaków drogowych. Uczniowie zapoznają się z kilkoma znakami w wersji dotykowej – wypukłej, poznają ich znaczenie dosłowne, a potem poszukują analogii do życia społecznego.

Ze względu na zróżnicowane doświadczenia uczniów (np. nie wszyscy posiadają kartę rowerową) należy się upewnić, czy uczniowie rozpoznają znaki i ich znaczenie.

Liderzy grup przedstawiają klasie swoje zasady. Po prezentacji grup prowadzący podsumowuje ćwiczenie.

3. W poszukiwaniu sojusznika

Prowadzący przypomina uczniom, że skuteczniej można działać, mając wsparcie innych osób. Z zespołu klasowego wyłaniamy dwie chętne pary uczniów, którzy stają się inicjatorami projektu (tematy inicjatyw podaje prowadzący). Ich zadaniem jest zachęcenie jak największej liczby osób do swojego pomysłu. Inicjatorzy prezentują projekt przed klasą (maksymalnie 3 minuty), po czym – podczas indywidualnych rozmów z kolegami – próbują zachęcić do swojego przedsięwzięcia jak największą grupę uczniów. Inicjatorzy mogą poruszać się po klasie, pozostali uczniowie siedzą w ławkach. Po podjęciu decyzji przez wszystkich uczniów prowadzący prosi, aby każdy zastanowił się nad odpowiedzią na pytanie:

- Dlaczego wybrałeś tę inicjatywę, co Cię przekonało?

Po wszystkich wypowiedziach prowadzący podsumowuje zadanie.

Źródło: [Centrum Edukacji Obywatelskiej](#) [dostęp: 14.01.2017].

Wskazówka metodyczna

Warto wskazać takie inicjatywy, które znajdą odzwierciedlenie w konkretnym zespole klasowym, np. Stworzenie grupy samopomocy koleżeńskiej z matematyki z uwagi na niskie wyniki edukacyjne etc. To, nad czym uczniowie pracowali w tym ćwiczeniu, może być początkiem projektu edukacyjnego.

4. Nasze cele

Prowadzący wyjaśnia uczniom, iż cechą każdego zespołu jest posiadanie wspólnych celów, do których dążą jego członkowie. Zadaje uczniom pytanie:

- Co daje ludziom posiadanie wspólnych celów?

Następnie uczniowie pracują w czwórkach, piątkach lub szóstkach (w zależności od liczebności klasy – ważne, aby możliwy był podział na cztery równoliczne lub prawie równoliczne drużyny). Każda grupa ustala pięć wspólnych celów, do których dążą jej członkowie. Dwie czwórki łączą się i po krótkiej dyskusji ustalają pięć wspólnych celów. Na zakończenie ósemki wspólnie formułują cele, które prowadzący określa jako cele klasy.

Zakończenie

Nasza współpraca

Uczniowie przyklejają do drewnianych klocków karteczki z warunkami i celami współpracy. Wspólnie budują wieżę z klocków (przyjmując zasadę, że na danym klocku można położyć tylko jeden kolejny). Starają się, aby budowla nie przewróciła się. Gdy wieża przewróci się, rozpoczynają jej konstruowanie od początku.

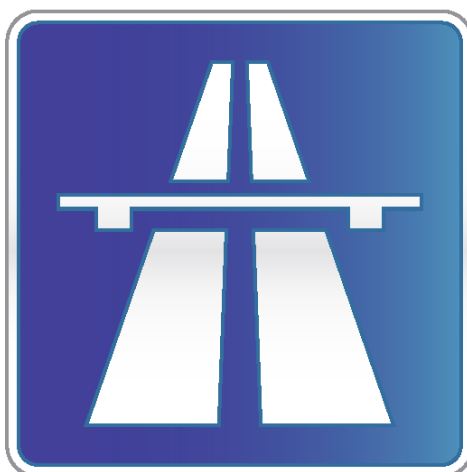
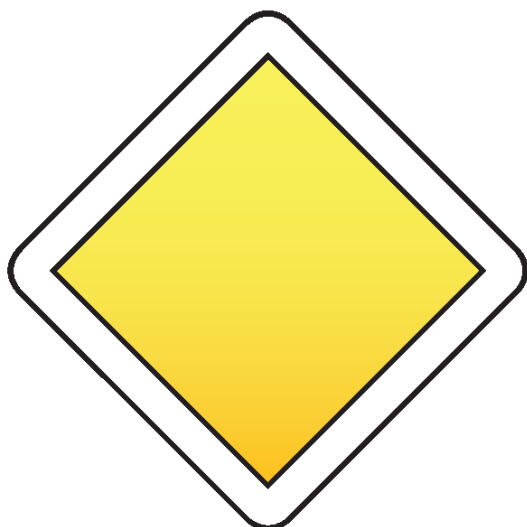
***Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi
potrzebami edukacyjnymi***

Uczniom należy przyznawać role zgodnie z ich możliwościami, np. pomoc w trzymaniu taśmy do naklejania kartek, pomiar czasu budowania wieży.

Karta pracy nr 1

Opracujcie zasady dobrej współpracy wewnątrzklasowej w formie plakatu.
Wykorzystajcie w tym celu wskazane poniżej znaki drogowe.

Jakie reguły współpracy mogą one wyznaczać?

Scenariusz 8

Temat: Mój idealny dzień w idealnej szkole

Cel ogólny: Kształtowanie pozytywnej postawy wobec szkoły jako miejsca umożliwiającego uczniom rozwijanie ich kompetencji i bycie sprawczym.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- potrafi komunikować się bez przeszkód w grupie, umie współpracować w zespole;
- czuje się odpowiedzialny za swoje działania w zespole klasowym;
- bierze odpowiedzialność za atmosferę w klasie i szkole;
- wie, że ważna jest współpraca zarówno z kolegami, jak i nauczycielami;
- wie, że szkoła jest miejscem, gdzie można rozwijać swoje zdolności i umiejętności.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: kształtuje umiejętności poprawnego mówienia oraz pisania zgodnego z zasadami ortofonii oraz pisowni polskiej, nazywa wrażenia, jakie wzbudzą w nim czytany tekst, używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej, rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gestu, mimiki, postawy ciała), rozumie, na czym polega etykieta językowa, stosuje jej zasady, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens, rozróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji, dokonuje selekcji informacji, rozumie, na czym polega grzeczność językowa, i stosuje ją w wypowiedziach;
- w ramach wiedzy o społeczeństwie: rozpoznaje problemy najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań, współpracuje z innymi – dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich, rozpoznaje sytuacje wymagające podjęcia decyzji indywidualnej i grupowej, wyjaśnia i stosuje podstawowe sposoby podejmowania wspólnych decyzji;
- w ramach przyrody: doskonali umiejętności w zakresie komunikowania się, współpracy i działania oraz pełnienia roli lidera w zespole;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej i jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, przyjmuje odpowiedzialność za manifestowane reakcje, wypowiedziane i pisane słowa;
- w ramach etyki: wyjaśnia różnice między dobrem godziwym, użytecznym i subiektywnie zadowalającym (przyjemnością) i podaje przykłady dóbr tego rodzaju, podaje przykłady działań będących realizacją dobra wspólnego klasy.

Metody pracy:

- drama;
- rozmowa kierowana.

Środki dydaktyczne:

- pięć arkuszy szarego papieru;
- kolorowe karteczki;
- pudełko w kształcie budynku;
- karta pracy nr 1;
- karty pracy nr 2.1, 2.2, 2.3, 2.4.

Wskazówka metodyczna

Prezentowany scenariusz jest propozycją zajęć grupowych w odniesieniu do kształcenia postaw prospołecznych uczniów, można wykorzystać go również do przeprowadzenia zajęć integracyjnych w grupie klasowej.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Modele z papieru – czy to może się udać?

Nauczyciel proponuje, aby uczniowie utworzyli czteroosobowe zespoły, w których, po wylosowaniu karteczek z poleceniem, mają wspólnie utworzyć określony model przypominający rower, samolot, statek, wiszący most, hamak, szafas, huśtawkę. Model ten powinien mieć możliwość poruszania się, gdy np. zawieje wiatr. Każda grupa pracuje tak, aby pozostali nie domyślili się, co przygotowuje. Zadanie zespołu polega na odgadnięciu, jaką budowlę prezentują koledzy. Wygrywa ta grupa, która poda najwięcej trafnych odpowiedzi, a nagrodą są oklaski dla zwycięzców i wspólny okrzyk na ich cześć: „hip, hip, hura!”.

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie ma na celu zintegrowanie grupy klasowej, dlatego ważne jest, aby zaangażowani byli wszyscy uczniowie. Podczas takich zadań często trudno utrzymać ciszę, dlatego też można zaproponować pewne utrudnienie, które polega na tym, że uczniowie przygotowują budowlę w zupełnej ciszy, bez porozumiewania się słowami, jedynie za pomocą gestów i mimiki twarzy.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczniowie mogą wykonać model z masy papierowej lub origami. Następnie pozostałe pary dotykowo zgadują, co przedstawia model.

Zajęcia właściwe

1. Klasy mogą być różne

Uczniowie w grupach mają za zadanie przedstawić wylosowany temat w dwóch scenkach: jak nie powinno być oraz jak właściwie powinni zachować się uczniowie w danej sytuacji.

- Klasa zgrana, do której dołącza nowy uczeń.
- Klasa w której jedna osoba rządzi, zastrasza klasę.
- Klasa podzielona na grupki.
- Klasa, w której uczniowie nie lubią się.
- Klasa wspierająca się.

Podsumowując zajęcia, prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Od kogo tak naprawdę zależy atmosfera panująca w klasie?
- W jakiej klasie chciałbyś być?
- Jak uważasz, która z przedstawionych scenek obrazuje Twoją klasę?

Wskazówka metodyczna

Należy tak poprowadzić rozmowę, aby uczniowie doszli do wniosku, że to od każdego z nich zależy, jak inni koledzy będą czuli się w klasie.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Należy upewnić się, czy wszyscy uczniowie rozumieją wyrażenie „zgrana klasa”.

2. Zastępstwo

Uczniowie pracują w grupach. Każdy zastanawia się, jak wyglądałby jego dzień w szkole, gdyby okazało się, że lekcje zostają odwołane, mają zastępstwo z panem od muzyki, który proponuje, aby to oni zaplanowali swój dzień – karta pracy nr 1.

Uczniowie w każdej grupie najpierw rozmawiają ze sobą, dzielą się swoimi pomysłami, następnie na dużym kartonie wypisują w punktach, jak powinien przebiegać ten dzień, a na drugim flipcharcie wynotowują, jakie są konsekwencje dokonanych przez nich wyborów: co zyskają, a co tracą. Potem każda z grup prezentuje swoją pracę. Nauczyciel podsumowuje ćwiczenie i zadaje uczniom pytanie:

- Czy chcielibyście, aby taki dzień wydarzył się naprawdę?

Wskazówka metodyczna

W ćwiczeniu ważne jest wskazanie bilansu zysków i strat w sytuacji nieodbytych lekcji. Czy ten czas nie byłby zmarnowany? A co, gdyby miał odbyć się sprawdzian? Co zyskałaby klasa?

Podsumowując ćwiczenie, nauczyciel zadaje pytania:

- Co może zrobić uczeń, aby takie idealne dni pojawiały się w szkole?
- Co może zrobić nauczyciel, aby takie idealne dni pojawiały się w szkole?

Uczniowie wykonują to polecenie, formułując porady, np.:

- Nauczycielu – staraj się być bardziej wyrozumiały.
- Uczniu – pamiętaj o tym, aby okazywać szacunek koledze – karta pracy nr 1.

Porady można umieścić w klasie. Mają one przypominać o tym, że dobre samopoczucie w szkole zależy od każdego, zarówno od ucznia, jak i od nauczyciela. Dlatego tak ważne jest wzajemne zrozumienie i współpraca.

Zakończenie

Co ja mogę dać mojej szkole?

Na zakończenie zajęć każdy z uczniów wypisuje na karteczce, co może od siebie oferować szkole. Karteczki należy wrzucić do pudełka.

Wskazówka metodyczna

Nauczyciel musi wcześniej przygotować zamknięte pudełko, przypominające budynek szkoły. Podczas tego ćwiczenia uczeń uświadamia sobie, że tworzy tę szkołę i ma swój wkład w jej funkcjonowanie. Takim komentarzem nauczyciel podsumowuje lekcję.

Karta pracy nr 1

Napisz, jakie są korzyści, a jakie straty wynikające z zaproponowanych sposobów spędzenia czasu w szkole.

Lp.	Pomysły na spędzenie dnia w szkole	Korzyści	Straty
1.	Gramy w piłkę w hali sportowej.		
2.	Posiedzimy w bibliotece.		
3.	Idziemy wszyscy na pizzę.		
4.	Pójdziemy na plac przed szkołą.		
5.	Poprosimy o zwolnienie do domu.		
6.	Obejrzymy film związany z lekturą.		
7.	Każdy robi, co chce.		

Lp.	Wasze pomysły	Korzyści	Straty

Karta pracy nr 2.1

Wersja A

Rady nie od parady

Napisz, co może zrobić nauczyciel, aby szkoła stała się miejscem przyjaznym.

1.
.....
.....
.....
2.
.....
.....
.....
3.
.....
.....
.....
4.
.....
.....
.....
5.
.....
.....
.....
6.
.....
.....
.....

Karta pracy nr 2.2

Wersja A

Rady nie od parady

Napisz, co może zrobić uczeń, aby szkoła stała się miejscem przyjaznym.

1.
.....
.....
.....
2.
.....
.....
.....
3.
.....
.....
.....
4.
.....
.....
.....
5.
.....
.....
.....
6.
.....
.....
.....

Karta pracy nr 2.3

Wersja B

Rady nie od parady

Napisz, co może zrobić nauczyciel, aby szkoła stała się miejscem przyjaznym.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Karta pracy nr 2.4

Wersja B

Rady nie od parady

Napisz, co może zrobić uczeń, aby szkoła stała się miejscem przyjaznym.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

Scenariusz 9

Temat: Czy świat da się naprawić? Efekt motyla w pomaganiu

Cel ogólny: Kształtowanie orientacji prospołecznej uczniów oraz umiejętności współpracy w grupie.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wyjaśnia, na czym polega efekt motyla;
- układa zdanie z wykorzystaniem wyrażenia efekt motyla;
- dokonuje obliczeń zgodnie z podanymi wskazówkami;
- wnioskuje o zakresie możliwej pomocy na podstawie dokonanych wyliczeń;
- wizualizuje sieć powiązań na przykładzie przekazu informacji;
- podaje przykłady działań, jakie może podejmować na rzecz innych ludzi.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie na zadany temat, tworzy spójne wypowiedzi, wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach, nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim wysłuchany tekst, objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, dokonuje selekcji informacji, rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji;
- w ramach matematyki: dodaje i odejmuje liczby naturalne wielocyfrowe sposobem pisemnym i za pomocą kalkulatora, mnoży i dzieli liczbę naturalną przez liczbę naturalną jednocyfrową sposobem pisemnym, w pamięci (w najprostszych przykładach) i za pomocą kalkulatora (w trudniejszych przykładach);
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: zwraca uwagę na potrzebę i wartość wzajemnego szacunku, udzielania pomocy, empatii i współpracy, korzysta z pomocy innych i sam jej udziela, określa główne funkcje płciowości, takie jak: wyrażanie miłości, budowanie więzi i rodzicielstwo, a także wzajemną pomoc i uzupełnianie, bierze udział w życiu społecznym przez: wolontariat, stowarzyszenia, grupy nieformalne i aktywność indywidualną, ujawnia wrażliwość na osoby potrzebujące pomocy i zna konkretne sposoby jej udzielania;
- w ramach etyki: wie, że w szczególny sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym (seniorom), słabszym, potrzebującym pomocy.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- dyskusja.

Środki dydaktyczne:

- karty pracy nr 1.1, 1.2.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Czym jest efekt motyla?

Prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Czy słyszałeś kiedykolwiek o efekcie motyla?
- Czy wiesz, na czym on polega?

Jeśli uczeń nie wyjaśnia przedmiotowego zjawiska, warto poprosić go o skojarzenia, jakie wywołuje w nim samo wyrażenie – efekt motyla. Następnie, zamiast prezentować gotową definicję, prowadzący przytacza poniższe zdania, prosząc ucznia o wywnioskowanie, na czym efekt motyla faktycznie polega.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Omawiając wyrażenie – efekt motyla – warto posłużyć się ilustracją filmową lub obrazkową, a także podać więcej przykładów.

Nikt nie spodziewał się, że dwuzdaniowy apel w internecie małej, skromnej dziewczynki wywoła taką lawinę wsparcia. To prawdziwy efekt motyla!

Podobno trzepot skrzydeł motyla w Ohio może po trzech dniach spowodować w Teksasie burzę piaskową.

Niektórzy uważają, że nawet upadek kamyka w Himalajach może wywołać lawinę, która wstrząśnie światową gospodarką. Inni jednak w tego typu efekty motyla nie wierzą.

Po wyjaśnieniu istoty efektu motyla uczeń układa zdanie z prawidłowym użyciem tego wyrażenia. Następnie prowadzący zadaje pytanie:

- A na czym mógłby polegać efekt motyla w pomaganiu?

Wskazówka metodyczna

Efekt motyla to metafora obrazująca zależności między, z pozoru mało znaczącymi, zjawiskami a zdarzeniami, których konsekwencje mają charakter globalny. Źródłem metafory jest kształt trójwymiarowego wykresu opracowanego przez E. Lorenza obrazującego algorytm przewidywania pogody (przypominający motyla). W ramach

pracy z uczniem zdolnym warto poszerzyć to zagadnienie np. poprzez zapoznanie się z metodami prognozowania pogody.

Źródło: Demkowski J., *Efekt motyla i dziwne atraktory*, [Wydział Matematyki i Informatyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu](#) [dostęp: 2.02.2017].

Zajęcia właściwe

1. Budujemy szkołę w Sudanie

Prowadzący przedstawia informacje na temat:

Sudan Południowy jest to państwo w północno-wschodniej Afryce, położone nad Nilem, ze stolicą w Dżubie (ang. Juba). Powierzchnia Sudanu Południowego, której większość stanowią lasy tropikalne, tereny bagienne i sawanny, wynosi niemal 644 000 km² (porównywalnie do Francji), a liczba ludności waha się od 8 do 11,5 miliona. Społeczeństwo Sudanu Południowego jest bardzo różnorodne, ponieważ składa się z ponad 60 plemion, z których wiele wykształciło swój własny język. Językiem urzędowym jest natomiast angielski, a jednostką monetarną funt południowosudański. Sudan Południowy uzyskał niepodległość zaledwie cztery lata temu, po długiej wojnie domowej. To najmłodsze państwo świata jest obecnie pogrążone w chaosie, trwa w nim kryzys humanitarny. Nie funkcjonują instytucje społeczne i ekonomiczne. Setki tysięcy rodzin musiały opuścić swoje domy w poszukiwaniu bezpiecznego schronienia. Brakuje dostępu do pitnej wody, opieki medycznej. Warunki sanitarno-higieniczne w tymczasowych obozach są katastrofalne. Główną przyczyną rozprzestrzeniania się chorób jest zanieczyszczona woda. Obecnie w szczególnie trudnej sytuacji znajdują się dzieci, które stanowią niemal połowę społeczeństwa. Narażone są na ostre niedożywienie i choroby prowadzące do śmierci (cholera, odrę, polio), którym zapobiegłyby szczepienia podane w odpowiednim czasie. Poziom analfabetyzmu wśród społeczeństwa jest bardzo wysoki, a 58% dzieci nie uczęszcza do szkoły (szczególnie dziewczęta). Wskaźnik śmiertelności ciężarnych kobiet i dzieci poniżej 5. roku życia jest jednym z najwyższych na świecie (121 zgonów na 1000 żywych urodzeń), a ich podstawowe prawa nie są przestrzegane.

Źródło: [Unicef](#) [dostęp: 1.02.2017].

Prowadzący zadaje pytanie na podstawie zaprezentowanych informacji:

- Czy możesz wybudować szkołę w Sudanie, aby pomóc zmniejszyć poziom analfabetyzmu wśród tamtejszych dzieci?

Uczeń zapewne stwierdzi, że jest to niemożliwe, gdyż wymaga posiadania odpowiednich środków, wiedzy itp. Prowadzący informuje, że koszt wybudowania jednej szkoły to około milion złotych. Wspólnie przystępują do analizy problemu.

Założenia:

- w statystycznym polskim mieście jest 10 szkół;
- w każdej szkole jest 12 klas;
- ile zbierze się pieniędzy, jeśli z każdej klasy przynajmniej dwóch uczniów wpłaci na ten cel po 5 zł?;
- ile zbierzemy pieniędzy, jeśli zbiórka zostanie zorganizowana w każdej szkole w Polsce?

Wskazówka metodyczna

W przypadku trudności z obliczeniami prowadzący pomaga uczniowi bądź przekazuje mu kalkulator. Uczeń sprawdza, ile jest szkół w Polsce. Według danych MEN w 2016 r. samych szkół podstawowych było 13 500.

Przykładowe wyliczenia dla zbiórki pieniędzy w szkołach podstawowych w Polsce:

- 1 szkoła: średnio 10 klas.
- W każdej klasie można zebrać: średnio 10 zł.
- 1 szkoła: 100 zł.
- Szkoły podstawowe w Polsce: $13\,500 \times 100 \text{ zł} = 1\,350\,000 \text{ zł}$.

Prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Czy możliwe jest zebranie potrzebnej kwoty?
- Co jeszcze jest potrzebne oprócz pieniędzy?
- Jak to zdobyć?

2. Nie warto zbierać makulatury

Uczeń próbuje podważyć hasło – „nie warto zbierać makulatury”. Jeśli jedna osoba zachęci inną, a ta kolejna następną, to okaże się, że można zebrać bardzo dużo makulatury.

Uczeń rysuje na kartce sieć powiązań, umieszczając w centralnym miejscu siebie. Od każdej osoby „wyprowadza” linię do kolejnej, aż do wypełnienia całej kartki. Liczy, ile osób tworzy narysowaną sieć.

Dokonuje wyliczeń:

Jeśli każda osoba zbierze min. 2 kg makulatury, to ile kg zbiorą osoby należące do tej sieci?

3. Co daje mi pomaganie?

Zadanie polega na znalezieniu przez ucznia argumentów na rzecz tezy: „pomaganie innym służy mojemu zdrowiu”. W tym celu korzysta on z zasobów internetowych, poszukując

raportów i artykułów dotyczących związków między niesieniem wsparcia innym a kondycją psychofizyczną osoby pomagającej.

Zakończenie

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczniowie słabowidzący będą potrzebowali karty pracy z grubszym konturem motyla, można też przygotować dla nich wcześniej przybory do rysowania na folii termicznej. Kontur motyla można także wylepić plasteliną i zaproponować uczniom wypełnienie go np. kulkami z bibuły. W każdej sytuacji wykonanie tego ćwiczenia zależy od indywidualnych preferencji i możliwości ucznia.

Uczeń wypełnia skrzydła motyla nazwami działań, które mają na celu niesienie pomocy innym ludziom. Kryterium wyboru tych działań stanowi możliwość ich realizacji przez ucznia.

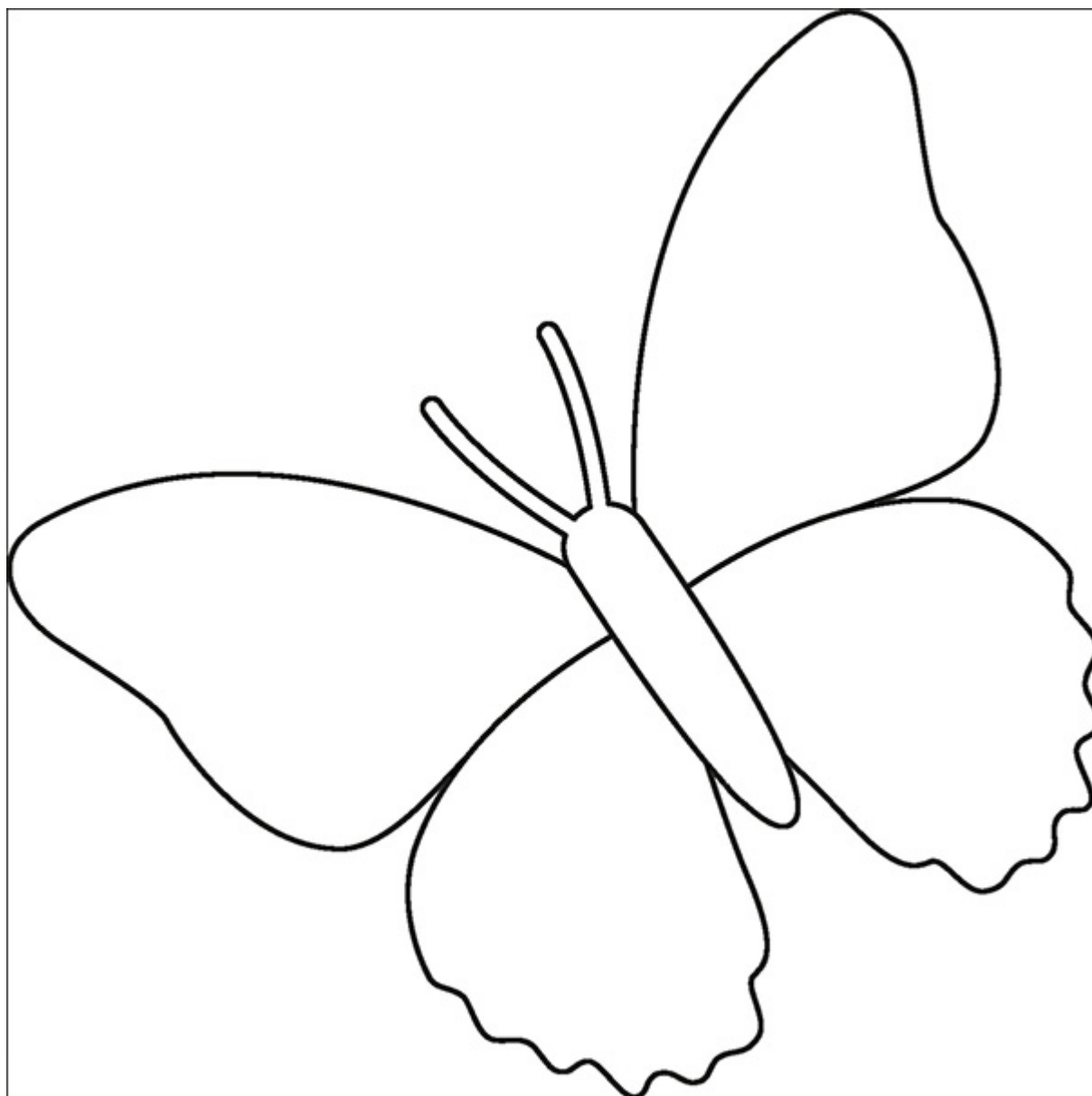
Wskazówka metodyczna

W podsumowaniu warto nawiązać do przykładów analizowanych podczas zajęć. Praktycznie każda decyzja podejmowana przez nas każdego dnia ma wpływ na następne. Można pokusić się o wdrożenie większego projektu bądź zgłoszenie szkoły do projektu organizowanego np. przez Polską Akcję Humanitarną lub też zapoznanie się z lokalnymi inicjatywami o charakterze społecznym.

Karta pracy nr 1.1

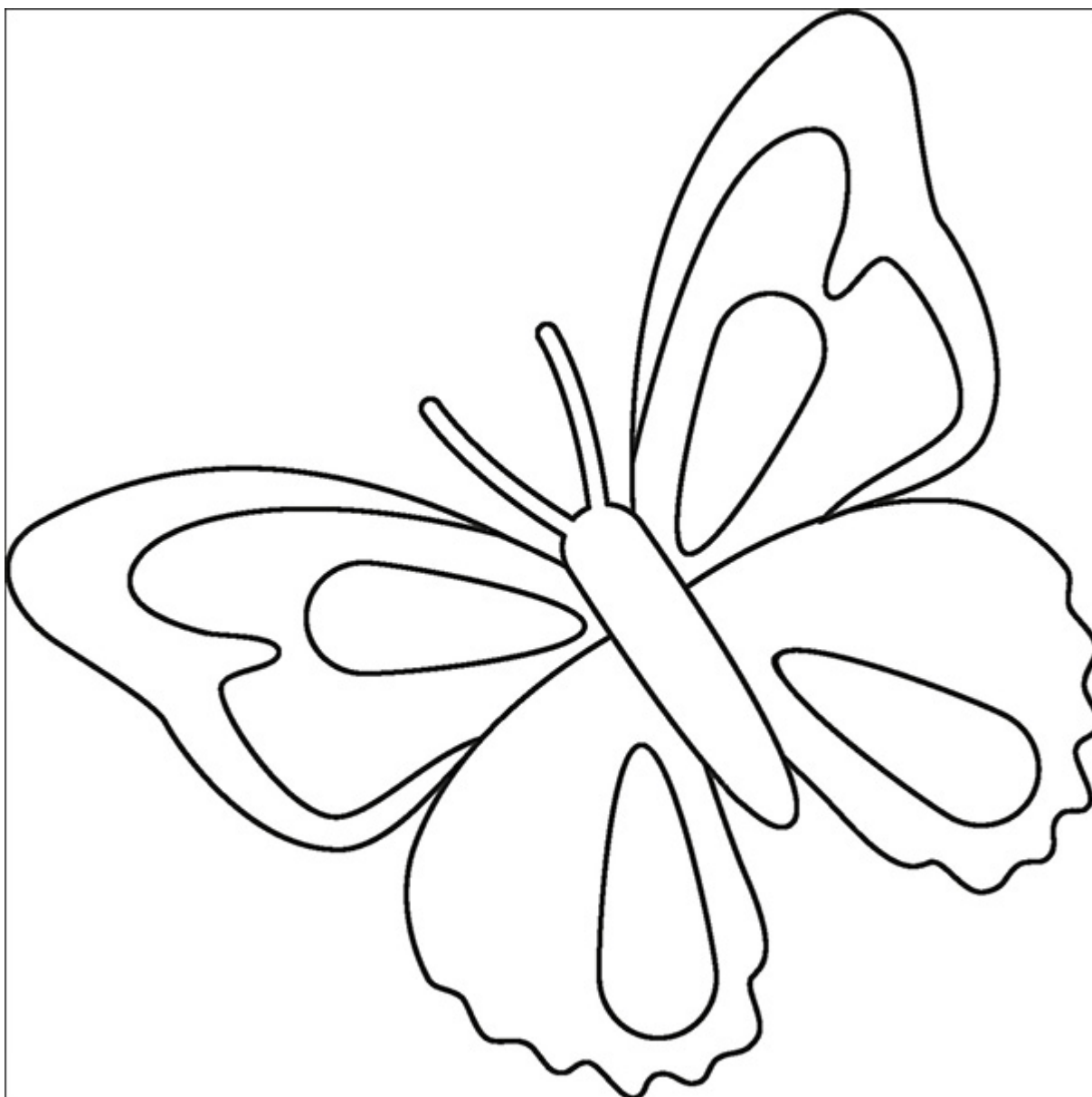
Wersja A (dzieci w wieku 9–11 lat)

Wypełnij skrzydła motyla nazwami działań, które mają na celu niesienie pomocy innym ludziom. Pokoloruj motyla – wykorzystaj barwy występujące na fladze kraju, któremu mógłbyś pomóc.

Karta pracy nr 1.2**Wersja B** (dzieci w wieku 12–13 lat)

Wypełnij skrzydła motyla nazwami działań, które mają na celu niesienie pomocy innym ludziom. Pokoloruj motyla – wykorzystaj barwy występujące na fladze kraju, któremu mógłbyś pomóc.

Scenariusz 10

Temat: Szef kuchni poleca

Cel ogólny: Kształtowanie poczucia sprawczości uczniów w zakresie czynności domowych.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- zna i rozumie znaczenie pojęcia sprawczość;
- może wykonywać i wykonuje obowiązki domowe;
- ma świadomość wpływu, jaki wywiera na własne życie i innych;
- potrafi współpracować w grupie.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny, używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej, rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi i wykorzystuje te umiejętności do prezentowania własnych zainteresowań, wyodrębnia elementy składające się na spektakl teatralny (gra aktorska, reżyseria, dekoracja, charakteryzacja, kostiumy, rekwizyty, muzyka), wyodrębnia elementy dzieła filmowego i telewizyjnego (scenariusz, reżyseria, ujęcie, gra aktorska, muzyka), wskazuje cechy charakterystyczne przekazów audiowizualnych (filmu, programu informacyjnego, programu rozrywkowego);
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: uczestniczy w podziale obowiązków; korzysta z pomocy innych i sam jej udziela; potrafi dzielić czas pomiędzy pracę i rekreację.
- w ramach etyki: zna swoje podstawowe prawa i obowiązki (ucznia, dziecka) oraz wypełnia własne obowiązki, angażuje się we wspólne działania realizowane przez koleżanki i kolegów z klasy.

Metody pracy:

- metaplan;
- dyskusja;
- burza mózgów.

Środki dydaktyczne:

- duże arkusze szarego papieru;
- kartki samoprzylepne;
- kolorowe karteczki – 4 kolory;
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć****Wskazówka metodyczna**

Celem tego ćwiczenia jest pokazanie uczniom, jak wiele czynności potrafią wykonywać, oraz podkreślenie, że to jest także forma ich rozwoju.

***Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi
potrzebami edukacyjnymi***

Ćwiczenie wprowadzające, w zależności od możliwości uczniów, można przeprowadzić również w formie słuchowej – dźwiękowe zagadki na temat obowiązków domowych (np. odkurzanie, mycie naczyń, robienie obiadu, zakupów, wyrzucanie śmieci). Uczniowie odgadują, o jaką czynność chodzi, kto wykonuje te obowiązki w domu.

Jeśli w grupie są uczniowie z trudnościami językowymi, to należy zapisać pytania na tablicy interaktywnej, tablicy lub flipcharcie.

Uczniowie siedzą w ławkach. Prowadzący zadaje im pytania:

- Czy życie składa się tylko z przyjemności?
- Czy wszyscy ludzie mają obowiązki?
- Jak rozumiecie pojęcie – obowiązek?

Prowadzący notuje odpowiedzi na tablicy, następnie proponuje:

Spróbujcie wypisać indywidualnie na małych karteczkach, jakie każdy z Was ma obowiązki domowe.

Uczniowie dzielą się na dwie grupy. Jedna grupa to uczniowie z numerami parzystymi, a druga z nieparzystymi. Następnie w grupach przyklejają na duży arkusz szarego papieru swoje karteczki, zapoznają się z ich zawartością i próbują podzielić na kategorie, np.: dotyczące siebie, innych członków rodziny, obowiązki kuchenne, obowiązki związane z czystością w pokoju i inne.

Prowadzący prosi uczniów, aby policzyli karteczki ze swoimi obowiązkami. Można stworzyć dodatkowy arkusz aktywności domowych i przy każdym imieniu dopisać ich liczbę. Uczniowie prezentują swoje arkusze przed klasą.

Prowadzący podsumowuje ćwiczenie, wskazując na liczbę i różnorodność obowiązków oraz na to, że wykonawcami są uczniowie. Brawa dla wszystkich!!!

Wskazówka metodyczna

Jako podsumowanie wprowadzenia do zajęć można podać definicję sprawczości. Sprawczość to uogólniona tendencja jednostki do podejmowania działań, wynikających głównie z motywów wewnętrznych i przekonania o sprawowaniu kontroli nad własnym życiem oraz zakresem i jakością podejmowanych czynności.

Zajęcia właściwe

1. Co i kiedy mogę?

Wskazówka metodyczna

Celem ćwiczenia jest utworzenie hierarchicznej tabeli obowiązków domowych. Kryterium jest wiek, w którym można samodzielnie wykonać daną czynność. Potrzebne będą trzy arkusze szarego papieru. Można wykorzystać tablicę interaktywną lub tablicę szkolną.

Uczniowie segregują nazwy obowiązków z ćwiczenia wstępnego (przez oznaczenie, przypisanie numeru) tak, aby się nie powtarzały. Pracują nad stworzeniem jednej listy i dopasowaniem obowiązku do wieku, w którym można go wykonywać. Proponowane przedziały wiekowe zaczynamy od 2–3 lat, a kończymy je na wieku uczniów realizujących ćwiczenie.

Przebieg ćwiczenia:

Listy z wymienionymi obowiązkami umieszczamy w miejscu widocznym dla wszystkich. Następnie rozpoczynamy dyskusję. Wybieramy ucznia – sekretarza, który będzie notował ustalenia klasy na tablicy. Zadanie grupy polega na:

- ujednoliceniu nazw obowiązków w razie powtórzeń – określeniu wieku, w którym daną czynność można wykonywać;
- stworzeniu uniwersalnej listy obowiązków domowych (można skorzystać z karty pracy nr 1);
- wpisaniu z lewej strony swojego imienia przy wykonywanym obowiązku w domu.

Pozostawiamy arkusz w widocznym miejscu w klasie jako efekt wspólnej pracy.

2. Szef kuchni poleca

Uczniowie dzielą się na cztery grupy, losując karteczki w czterech kolorach oraz dodatkową karteczkę z zawartością lodówki i szafek – karta pracy nr 2.

Na każdej liście znajduje się jeden dodatkowy składnik spożywczy. Grupa zdecyduje, co nim może być i jak go zastosować.

Ćwiczenie ma charakter symulacji. Grupa opracowuje plan pracy – co będzie robić krok po kroku.

Prowadzący rozpoczyna ćwiczenie:

Jesteście w domu z kolegami, tak jak teraz w grupie. Zasiadliście się, np. przy wspólnej grze. Jesteście głodni i spragnieni. Macie do wykorzystania kuchnię, urządzenia i przyprawy kuchenne. Występują jednak pewne ograniczenia:

- rodzice znajdują się poza domem i nie wrócą przez kolejne trzy godziny;
- nie macie pieniędzy, więc nie możecie nic zamówić przez telefon;
- w lodówce i szafkach znajdują się produkty wymienione na kartce;
- nie możecie skorzystać z pomocy sąsiadów ani prosić o pomoc innych rodziców.

Zadanie każdej grupy polega na stworzeniu dania oraz napoju z tych składników, które są w domu.

- Co przygotujecie?

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli w grupie jest uczeń z dysfunkcją wzroku dobrze radzący sobie z czynnościami związanymi z przygotowywaniem posiłków, to może zaproponować, aby podzielił się z grupą informacjami, jak można przygotować posiłek bez użycia wzroku i co w tym pomaga (np. sygnał dźwiękowy w kuchence mikrofalowej, czujnik poziomu płynu, który wskazuje, kiedy kubek jest już pełny napoju, „mówiące” urządzenia kuchenne. Warto budować wśród uczniów świadomość kompetencji, jakie posiadają osoby z dysfunkcjami, np.: *Rehabilitacja – urządzenia dla osób niewidomych i niedowidzących*, [Niepełnosprawni](#) [dostęp: 8.06.2022].

Następuje prezentacja menu przed klasą oraz jego krótki opis:

- Jak powstał pomysł dania i napoju?
- Jak je nazwaliście?
- Przedstawcie, jak powstawał posiłek.
- Co było najtrudniejsze i dlaczego?
- Co Was zaskoczyło?
- Czego się nauczyliście?
- Czego dowiedzieliście się o sobie i kolegach?
- Jakie wnioski można wyciągnąć z takiej sytuacji?

Wskazówka metodyczna

Metoda metaplanu to metoda dyskusji polegająca na analizie problemu i poszukiwaniu rozwiązania. Składa się z czterech elementów:

- 1) Jak jest?
- 2) Jak powinno być?
- 3) Dlaczego nie jest tak, jak powinno być?
- 4) Wnioski i rozwiązania.

Metaplan przedstawia się w dowolnej formie graficznej, np. [Metaplan – przykład, jak zrobić, schemat](#) [dostęp: 25.09.2023].

3. Perfekcyjna pani domu podpowiada

Uczniowie dzielą się na dwie grupy. Każda grupa wybiera 2–3 obowiązki domowe i przygotowuje krótki opis trudności związany z ich wykonywaniem, np.: Zbliża się koniec semestru. Masz więcej nauki. Jest późny wieczór, a Ty zaniedbałeś porządek w pokoju i w rezultacie zaginął potrzebny zeszyt. Nie rozpakowałeś plecaka ze strojem sportowym, stoi od tygodnia w kącie, a jutro masz test sprawnościowy i nie możesz znaleźć czystych ubrań na wf w szafie.

Grupy zamieniają się listami i opracowują metaplan, jak poradzić sobie z jednym, wybranym obowiązkiem (czuwamy, aby każda grupa pracowała nad innym obowiązkiem domowym).

Uczniowie pracują na dużym arkuszu papieru.

- 1) Opisują sytuację – jaka ona jest.
- 2) Zastanawiają się, jak powinno być.
- 3) Zastanawiają się, dlaczego nie jest tak, jak powinno być.
- 4) Wyciągają wnioski, podejmują postanowienia.
- 5) Prezentują rozwiązanie. Umieszczają w wyznaczonym miejscu w klasie.

4. Obowiązki na scenę w dwóch aktach

Uczniowie pracują w trzech grupach. Każda losuje jedną kartę z opisem sytuacji – karta pracy nr 3. Następnie krótko ją przedstawiają.

Zadanie każdej grupy polega na przedstawieniu odpowiedzi w postaci kontynuacji swojej scenki, tak aby zakończyła się pomyślnie dla bohaterów. Mile widziane są scenki humorystyczno-kabaretowe.

Każda grupa opisuje, co było najtrudniejsze do przedstawienia. Podaje emocje, jakie towarzyszyły jej w trakcie przygotowania i odgrywania scenki.

Prowadzący zadaje uczniom pytanie w ramach podsumowania:

- Czego nauczyliście się podczas przygotowania i odgrywania scenek?

Zakończenie

1. Przepis na dobre życie

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli w grupie są uczniowie z trudnościami językowymi, to należy upewnić się, czy rozumieją wyrażenie „przepis na dobre życie”. Można też zaproponować klasie inny wariant tego ćwiczenia – wersję c.

Wersja a

Uczniowie dzielą się na cztery grupy, losując karteczki w czterech kolorach. Każda grupa tworzy inny przepis na dobre życie. Musi on zawierać nazwę potrawy, składniki oraz opis wykonania. Uczniowie prezentują swoje danie przed klasą.

Wersja b

Podział na zespoły sugeruje, że każda potrawa jest przeznaczona dla innej grupy osób, np. pierwsza – uczniowie, druga – dorośli/rodzice, trzecia – wybrana grupa zawodowa, np. nauczyciele, czwarta – ludzkość. Wybór kategorii jest dowolny. Opis potrawy zostanie zaprezentowany przed klasą.

Wersja c

Co trzeba mieć?

Kogo trzeba znać?

Jak trzeba się zachowywać, aby być szczęśliwym człowiekiem?

Na zakończenie zajęć prowadzący zadaje uczniom pytanie:

- Czy zajęcia były dla Was ciekawe?

Gratuluje aktywności oraz odkrycia własnej sprawczości w obowiązkach domowych.

Nauczyciel może podsumować zajęcia w następujący sposób: uświadomiliście sobie siłę pracy w zespole, doceniliście wysiłki innych, rozwinęliście empatię. Obowiązki domowe osadzają nas w rzeczywistości i ułatwiają codzienne życie. Myślę, że czujecie się teraz pewni siebie. Powodzenia.

Wskazówka metodyczna dla rodziców

Elementem wychowania dziecka jest nie tylko dbanie o nie i zapewnianie mu dodatkowych zajęć, ale także pokazanie życia we wspólnocie, jaką jest rodzina. Zaangażowanie dziecka w dbanie o dom i rodzinę także go rozwija: uczy pracy w zespole, uczy doceniać wysiłek innych (głównie rodziców), rozwija empatię, osadza w realiach rzeczywistości, uczy samodzielności i pewności siebie.

Warto zapoznać rodziców z efektami pracy dzieci – pokazać, jak wiele umieją albo deklarują, że umieją, i zachęcić do wprowadzania w świat obowiązków domowych. Warto zapoznać ich z definicją sprawczości. Można przedstawić prace uczniów z zajęć.

Karta pracy nr 1

Napisz, jakie obowiązki mogą wykonywać dzieci w danym wieku?

Przedział wiekowy	Wykonywane obowiązki
2–3 lata	• • •
4–5 lat	• • •
5–6 lat	• • •
7–8 lat	• • •
9–10 lat	• • •
11–13 lat	• • •

Karta pracy nr 2

Grupa 1	dżem	paczka makaronu
rumianek w saszetkach	masło	składnik dodatkowy

Grupa 2	pół tabliczki gorzkiej czekolady	chleb tostowy
kilogram jabłek	suszona mięta	składnik dodatkowy

Grupa 3	przedwczorajsze bułeczki	resztki kremu do smarowania pieczywa
kilka marchewek	zielona herbata	składnik dodatkowy

Grupa 4	groszek ptysiowy	2 torebki ryżu
herbatka z melisy	miód	składnik dodatkowy

Karta pracy nr 3

Akt I

Lp.	Opis sytuacji
1.	Ranek. 10 min przed wyjściem do szkoły, a tu brak czystych skarpetek...
2.	Późny wieczór. Skończył Ci się zeszyt, nie masz w czym odrobić lekcji...
3.	Znienacka przychodzą do Ciebie koledzy z klasy, a w Twoim pokoju jest straszny bałagan...

Akt II

Lp.	Opis sytuacji
1.	Propozycja rozwiązania sytuacji z porannym brakiem elementów garderoby.
2.	Propozycja rozwiązania sytuacji z wieczornym brakiem zeszytu.
3.	Propozycja rozwiązania sytuacji z bałaganem w pokoju.

Scenariusz 11

Temat: Nowa akcja? Rewelacja!

Cel ogólny: Kształtowanie orientacji prospołecznej uczniów.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- poznaje problemy i potrzeby innych ludzi;
- opisuje cechy dobrego wolontariusza w odniesieniu do własnych doświadczeń;
- układa hasło reklamowe promujące wartość solidarności z potrzebującymi;
- ćwiczy się w pomaganiu innym ludziom.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach plastyki: doskonali umiejętności plastyczne – ekspresję twórczą przejawiającą się w działaniach indywidualnych i zespołowych. W zadaniach plastycznych interpretuje obserwowane przedmioty, motywy i zjawiska, stosując środki wyrazu zgodnie z własnym odczuciem, projektuje graficzne formy użytkowe (zaproszenie, okładkę, plakat); kształtuje przestrzenne formy dekoracyjne i scenograficzne – indywidualnie i w zespole; umiejętności te wykorzystuje w przygotowywaniu imprez i uroczystości szkolnych, np. powiązanych z kalendarzem różnego typu świąt;
- w ramach języka polskiego: rozwija zdolności dostrzegania wartości: prawdy, dobra, piękna, szacunku dla człowieka i kierowania się tymi wartościami, rozwija umiejętności wypowiadania się w określonych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych, poznaje podstawowe zasady retoryki, w szczególności argumentowania, oraz rozpoznawania manipulacji językowej, tworzy teksty o walorach estetycznych i podejmuje samodzielne próby literackie, potrafi identyfikować wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy, rozwija swoje uzdolnienia i zainteresowania, uczestniczy w życiu kulturalnym w swoim regionie, uczestniczy w projektach edukacyjnych (np. tworzy różnorodne prezentacje, projekty wystaw, realizuje krótkie filmy z wykorzystaniem technologii multimedialnych);
- w ramach etyki: objaśnia, czym jest szacunek, przyjaźń, życzliwość, altruizm, troska, bezinteresowność, wolontariat, koleżeństwo, wdzięczność, współczucie, empatia, zaufanie, nietykalność osobista, tolerancja, dobro wspólne.

Metody pracy:

- gry dydaktyczne;
- rozmowa kierowana.

Środki dydaktyczne:

- karteczki;
- arkusze papieru;

- flamastry;
- stare gazety kolorowe;
- nożyczki;
- klej;
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3 – wersja A i B;
- karta pracy nr 4.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Akcja prezent

Każdy otrzymuje karteczkę, na której ma zapisać swoje imię. Następnie karteczki są dokładnie mieszane i każdy uczestnik wybiera jedną z nich. Jeśli trafi na swoją, to losowanie się powtarza. Zadanie polega na wymyśleniu przez każdego ucznia jakiegoś osobistego, niematerialnego prezentu dla tej osoby. Zapowiedziane podarunki muszą rzeczywiście zostać zrealizowane.

Zapisujemy to, dodając swoje imię jako nadawcy, np. dla Janka: pomogę Ci dzisiaj w odrabianiu lekcji, Kasia.

Po trzech minutach uczniowie odczytują swoje teksty, a obdarowane osoby dziękują za prezenty.

Podsumowując zajęcia, prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Jak czuły się osoby, które obdarowywały?
- Jak czuły się osoby, które otrzymały prezenty?

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie to rozwija empatię i pozwala poznać potrzeby innych osób. Daje możliwość wyzwolenia uczucia solidarności z osobami przeżywającymi trudności, w relacjach z innymi. Dlatego warto uświadomić uczniom, że ważne jest nie tylko to, co się daje, ale również w jaki sposób się to robi.

Zajęcia właściwe

Akcja 1. Rewelacyjne formy pomocy – budujemy strategię

Etap I – diagnoza sytuacji.

Uczniowie pracują w pięciu zespołach. Każdy z nich zajmuje się jedną z sytuacji opisanych w liście, jaki klasa otrzymała od redakcji czasopisma „Akcje Społeczne”, dotyczącym ogólnopolskiej akcji „Szkolna Pomoc Ratunkowa” – karta pracy nr 1.

Każdy zespół otrzymuje arkusz papieru i flamaster. Zadanie polega na wypisaniu przez uczniów, na papierze, przynajmniej czterech problemów poszczególnych grup osób wymagających pomocy. Dobrze byłoby, aby trudności były jak najbardziej konkretne, np. uczniowie zerówki nie wiedzą, w jakich godzinach jest czynny sklepik, jak przejść z ich sali do innej sali, gdzie odbywają się zajęcia dodatkowe, np. kółko plastyczne.

Liderzy grup przedstawiają listy problemów.

Etap II – co możemy zrobić?

Prowadzący informuje młodzież o możliwości włączenia się w akcję „Szkolnej Pomocy Ratunkowej”. Zapisuje na tablicy rodzaje pomocy – materialna, moralna, emocjonalna, wartościująca, informacyjna – i wyjaśnia, na czym to wsparcie polega. Ważne jest, aby uczniowie nie kojarzyli pomocy innym osobom tylko z aspektem materialnym.

Następnie uczniowie w zespołach opracowują strategię pomocy.

Każdy pisze na kartce, w jaki sposób on sam mógłby pomóc, jakie ma zasoby, co umie zrobić, w czym może pomóc (np. znam dobrze czas *Past Simple*, umiem lepić figurki z modeliny, lubię sprzątać, kiedy mam wolny czas – karta pracy nr 2).

Wskazówka metodyczna

Informujemy uczniów o czasie akcji – może to być np. kolejny tydzień szkolny. Takie określenie czasu pozwala bardziej realistycznie planować zadania i swój wkład czasowy, np.: w następnym tygodniu przyjeżdża do mnie babcia, więc po południu chcę z nią spędzić czas. W następnym tygodniu nie ma chóru, więc w czwartek mam wolne popołudnie.

Jeśli pracujemy z kreatywnymi uczniami, przyzwyczajonymi do aktywnych form pracy, to możemy zaproponować im stworzenie maszyny pomysłów z „samych siebie”. Zadanie polega na stworzeniu przez uczniów, ze swoich ciał, ruchomej „maszyny”, która wyzwalać będzie twórcze pomysły. Ćwiczenie to wymaga większej otwartości i dłuższej dyskusji w trakcie opracowywania i wykonywania pomysłu, ale dzięki temu dobrze integruje grupę.

Akcja 2. Idealny wolontariusz

Uczniowie pracują w zespołach. Każdy otrzymuje kartę pracy nr 3, na której przygotowuje portret idealnego wolontariusza, pracującego z określoną grupą osób potrzebujących pomocy, np. z pierwszoklasistami zagubionymi w nowej szkole. Uczniowie wzbogacają swoją pracę wycinankami z kolorowych gazet.

Prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Czy posiadacie cechy dobrego wolontariusza?
- Jak można w sobie takie cechy rozwinąć?

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Wariant dla uczniów niewidzących: uczniom w grupach przedstawione zostają opisy sytuacji, w których korzysta się z pomocy wolontariuszy. Każda grupa opracowuje charakterystykę idealnego wolontariusza w odniesieniu do konkretnego przykładu jego pracy.

Z uczniami z niepełnosprawnościami warto też porozmawiać o tym, jak oni mogą zostać wolontariuszami. Jest to ważne zadanie wychowawcze – aby uczeń nie koncentrował się tylko na doświadczanych przez siebie trudnościach, ale był otwarty na pomoc innym. Można np. zachęcić ich do zorganizowania akcji pomocy zwierzętom w najbliższym schronisku (kontakt telefoniczny, mailowy z instytucją, ogłoszenie zbiórki produktów żywnościowych i przedmiotów, np. kocy, przekazanie darów połączone z wizytą w tej instytucji).

Akcja 3. Marketing akcyjny

Zadaniem polega na ułożeniu przez uczniów pracujących w grupach hasła reklamowego dla wybranej akcji, jaką mają przeprowadzić w najbliższym czasie wolontariusze. Akcjom nadajemy nazwy, np. „Wspólna Lodówka”, „Pomóż Dzieciom Przetrwać Zimę”, „Szlachetna Paczka”, „Spełniamy Marzenia”, „Wujcio Dobra Rada”, „Pan Śmietanka w Akcji”.

Wskazówka metodyczna

Opracowanie sloganu, dopasowanego do akcji czy produktu, to żmudna i wymagająca praca. Podejmują ją ciągle nawet największe firmy świata. Bez hasła reklamowego marka traci szansę na skuteczniejszą komunikację z otoczeniem. Najlepsze hasła reklamowe są proste, łatwe do zapamiętania, oryginalne, spójne z grupą docelową, wskazujące na korzyść udziału w takiej akcji. Dobre hasło składa się przeważnie

z sześciu lub siedmiu wyrazów. Niektóre ograniczają się do dwóch lub trzech. Krótsze slogany o wiele łatwiej zapadają w pamięć.

Po zakończeniu ćwiczenia następuje prezentacja prac poszczególnych grup i wybór najlepszego hasła oraz rozdanie dyplomów nominacji na ambasadora programu „Szkolne Pogotowie Ratunkowe” – karta pracy nr 4.

Nauczyciel przypomina uczniom o realizacji prezentów, jakie zaproponowali we wprowadzeniu do zajęć.

Zakończenie

Na zakończenie zajęć uczniowie otrzymują dyplomy poświadczające ich udział w tworzeniu „Szkolnego Pogotowia Ratunkowego”.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Dla uczniów niewidzących dyplom powinien być przygotowany z wykorzystaniem pisma brajla, ew. może to być jakiś atrakcyjny przedmiot (np. statuetka dla zwycięzcy).

Pomocne publikacje:

Czerniawska O., (2000), *Przygotowanie do wolontariatu jako zapomniany obszar w polskiej oświacie dorosłych*, „Edukacja dorosłych”, nr 1.

Grabias J., (2006), *Wolontariat – Praca społeczna alternatywą dla kary pozbawienia wolności*, [w:] Kozaczuk F. (red.), *Optymalizacja oddziaływań resocjalizacyjnych w Polsce i w niektórych krajach europejskich*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Kozaczuk F., (2006), *Optymalizacja oddziaływań resocjalizacyjnych w Polsce i w niektórych krajach europejskich*, Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Lalak D., Pilch T., (1999), *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.

Moroń D., (2009), *Wolontariat w trzecim sektorze. Prawo i praktyka*, Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.

Karta pracy nr 1

Drogie Koleżanki i Koledzy!

Jako redakcja nowego czasopisma zwracamy się do Was o pomoc w zorganizowaniu akcji w klasie, na podstawie której przeprowadzimy ogólnopolskie przedsięwzięcie pt. „Szkolne Pogotowie Ratunkowe”.

Podzielcie się na pięć grup według następującego klucza:

Grupa 1 – Pomoc uczniom z zerówki, którzy są pierwszy dzień w nowej szkole.

Grupa 2 – Pomoc uczniom z klas I–III, którzy nudzą się w świetlicy.

Grupa 3 – Pomoc uczniom z klas IV, którzy mają trudności w uczeniu się języka obcego.

Grupa 4 – Pomoc uczniom z klas IV–VI, którzy czują się samotni i odrzuceni przez grupę.

Grupa 5 – Pomoc osobom starszym.

Grupa 6 – Pomoc zwierzętom z najbliższego schroniska.

Następnie wykonajcie zadania podane w scenariuszu przesłanym Waszemu Wychowawcy. Nie możecie nas zawieść! Liczymy na Was i na Wasze komentarze na naszej szkolnej stronie internetowej.

Redakcja „Akcji Społecznych”

Akcje Społeczne

czasopismo popularnonaukowe

#1

Moda na pomaganie

#2

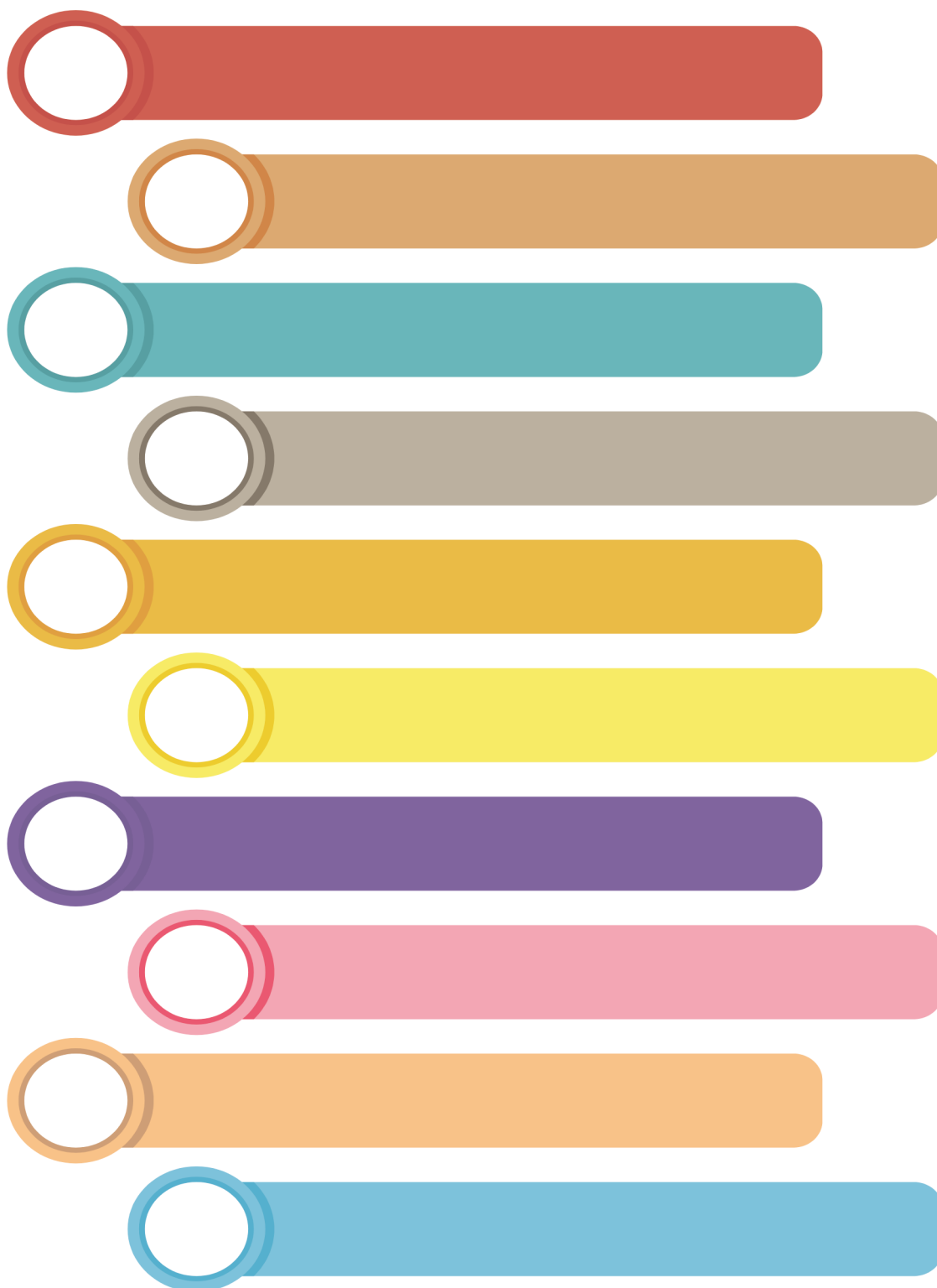
Wrażliwość społeczna

#3

Wartości a młodzież

Karta pracy nr 2

Wersja A

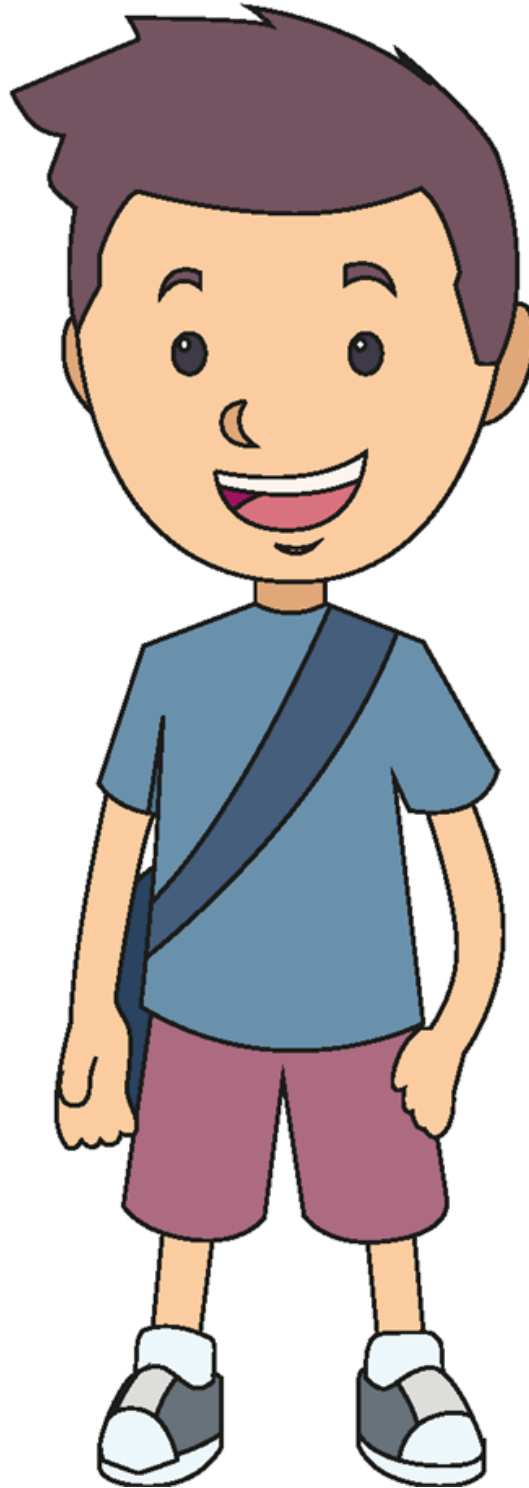

Wersja B

Karta pracy nr 3

Wersja A (dzieci w wieku 9–11 lat)

Idealny wolontariusz

Wersja A (dzieci w wieku 9–11 lat)

Idealna wolontariuszka

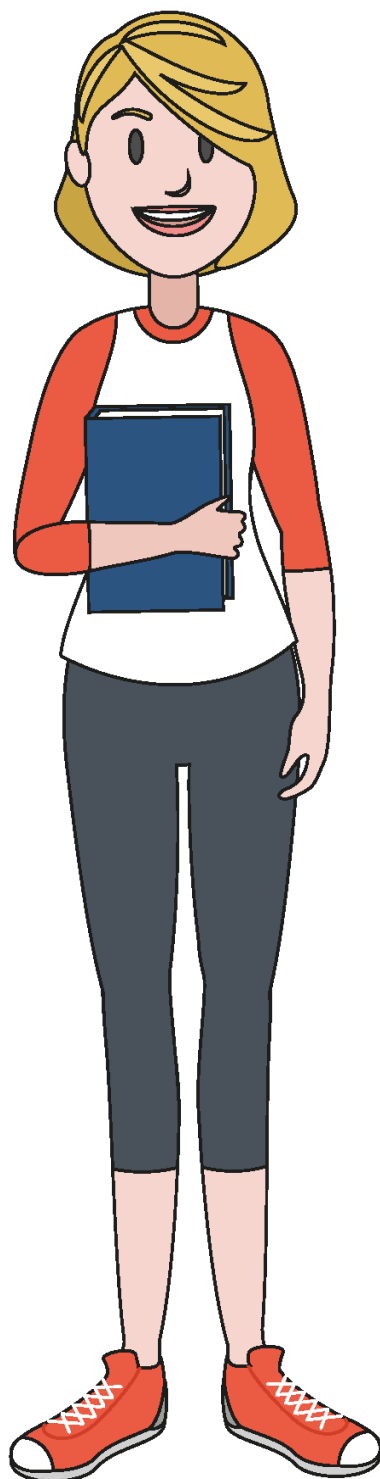
Wersja B (dzieci w wieku 12–13 lat)

Idealny wolontariusz

Wersja B (dzieci w wieku 12–13 lat)

Idealna wolontariuszka

Karta pracy nr 4

NOMINACJA

.....
imię i nazwisko

został przyznany tytuł

AMBASADORA
„Szkolnego Pogotowia Ratunkowego”

w roku szkolnym

.....
podpis opiekuna „Akcji Społecznych”

.....
miejscowość

.....
data

Scenariusz 12

Temat: Niech zrobią to inni! O jak odpowiedzialność

Cel ogólny: Kształtowanie poczucia kompetencji i orientacji prospołecznej uczniów.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wie, czym jest odpowiedzialność;
- podaje przykłady działań, za które był odpowiedzialny;
- wskazuje przyczyny i skutki nieodpowiedzialności;
- analizuje notatki prasowe;
- przeprowadza wywiad;
- określa zakres odpowiedzialności osób uczestniczących w procesie powstawania produktów codziennego użytku.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie, doskonali ciche i głośne czytanie, opowiada o przeczytanym tekście i wydarzeniach fabuły, selekcjonuje informacje, określa doświadczenia bohaterów i porównuje je z własnymi, wyraża własny sąd o postępowaniu bohaterów, rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji;
- w ramach muzyki: rozwija kreatywność oraz kompetencje społeczne takie jak: współdziałanie, współodpowiedzialność;
- w ramach techniki: ma poczucie odpowiedzialności za wyniki pracy grupowej;
- w ramach wychowania fizycznego: wymienia osoby, do których należy się zwrócić w sytuacji zagrożenia zdrowia lub życia;
- w ramach etyki: zna i objaśnia podstawowe pojęcia związane z oceną moralną – odpowiedzialność, skutek, konsekwencja, wyjaśnia ideę odpowiedzialności za przyszłe pokolenia oraz rekonstruuje argumentację z odpowiedzialności za przyszłe pokolenia, identyfikuje i klasyfikuje wybrane problemy moralne ze względu na wyróżniony typ relacji: człowiek wobec innych ludzi, człowiek wobec siebie samego, człowiek wobec ludzkich wytworów, człowiek wobec przyrody, człowiek wobec boga;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: rozumie, na czym polega odpowiedzialność, przyjmuje odpowiedzialność za manifestowane reakcje, wypowiedane i pisane słowa.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- praca z tekstem przewodnim;
- pogadanka.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna

Scenariusz warto wykorzystać do pracy z uczniami, którzy mają zaniżony poziom sprawczości, szczególnie w sferze działań społecznych. Jedną z idei modelu TROS-KA jest kształtowanie orientacji uczniów na podejmowanie działań na rzecz dobra wspólnego. W dobie atomizacji społeczeństwa i silnych inklinacji egocentrycznych konieczne jest pokazywanie uczniom możliwości przekraczania tej perspektywy poprzez stwarzanie okazji do czerpania radości z pomagania innym.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć**

Prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Za co można być odpowiedzialnym?

Uczeń podaje jak najwięcej przykładów. Następnie odpowiada na drugie pytanie:

- Za kogo można być odpowiedzialnym?

Uczeń dzieli swoje odpowiedzi na dwie kategorie:

- 1) Zakres odpowiedzialności dzieci;
- 2) Zakres odpowiedzialności dorosłych.

Prowadzący stara się ukierunkować myślenie ucznia tak, aby samodzielnie doszedł do wniosku, że niektóre z udzielonych odpowiedzi dotyczą zarówno dzieci, jak i dorosłych.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W pracy w grupach zróżnicowanych warto podać przykłady odpowiedzialności, zwłaszcza dzieci. Ważne jest budowanie przekonania, że niepełnosprawność czy dysfunkcja nie zwalnia z bycia odpowiedzialnym za swoje zachowania, ale też za inne osoby i wydarzenia.

Zajęcia właściwe

1. Oni są nieodpowiedzialni!

Prowadzący przekazuje uczniowi notatki prasowe. Uczeń analizuje każdą notkę, podając przejawy braku odpowiedzialności dorosłych. Wspólnie z prowadzącym analizuje skutki braku odpowiedzialności – karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna

Prowadzący dobiera, zaproponowane w karcie pracy, notatki prasowe do poziomu dojrzałości i wrażliwości ucznia. Powinien wcześniej dokładnie zapoznać się z nimi i przereagować je, jeśli są dla dzieci zbyt trudne.

2. Dlaczego bywamy nieodpowiedzialni?

Prowadzący zadaje uczniowi pytania:

- Czy pamiętasz sytuację, w której ktoś z Twojego otoczenia nie wywiązał się ze swoich obowiązków?
- Jakie były tego skutki?
- Czy Ty też je odczułeś?

Wskazówka metodyczna

W przypadku gdy przypomnienie sobie konkretnej sytuacji sprawia trudność, prowadzący zezwala na jej wymyślenie. Ważne, aby uczeń zadeklarował, czy podaje fakt z własnej biografii, czy też zdarzenie zmyślane.

Po analizie sytuacji przedstawionej przez ucznia prowadzący zadaje mu pytanie:

- Dlaczego zdarza się, że nie wywiązujemy się z powierzonych nam obowiązków?

Następnie prosi ucznia, by odwołał się także do omówionej uprzednio sytuacji i wskazał jej przyczynę.

Prowadzący podsumowuje wypowiedź ucznia, systematyzując przyczyny braku odpowiedzialności: cechy osobowości (np. bohater historyjki był zbyt leniwy), niejasny zakres odpowiedzialności (bohater nie wiedział, że to był jego obowiązek i myślał, że zrobi to ktoś inny), zaniedbanie, natłok obowiązków itd. Uczeń zastanawia się, czy wymienione powody bywają przyczyną niewywiązywania się przez niego z obowiązków.

1. Co by było, gdyby uczniowie się nie uczyli, a ich rodzice nie pracowali? Zadanie ucznia polega na opisanu hipotetycznej sytuacji, w której wszyscy uczniowie przestają wykonywać szkolne obowiązki, a ich rodzice nie pracują.

2. Wywiad o odpowiedzialności.

Zadanie ucznia polega na przeprowadzeniu wywiadu z rodzicem bądź pracownikiem szkoły na temat odpowiedzialności.

Pytania pomocnicze do wywiadu:

- Z jakich obowiązków musi się pan, pani wywiązać?
- Co się stanie, jeśli pan, pani nie wywiąże się z obowiązków?
- Które obowiązki w pana, pani pracy są uciążliwe, a które sprawiają przyjemność?

Zakończenie

Kto za tym stoi?

Uczniowie tworzą w myślach (lub piszą w zeszytach, na kartkach) łańcuchy skojarzeń, wskazując na osoby, które wykonują określone czynności pozwalające na uzyskanie zamierzonego efektu.

Pytania:

- Kto stoi za tym, że możemy rano kupić świeży chleb (przykładowo: rolnik, właściciel młyna – producent mąki, piekarz, kierowca, sprzedawca)?
- Kto stoi za tym, że możemy kupić gazetę?
- Kto stoi za tym, że możemy zjeść obiad w szkole?

Po utworzeniu łańcuchów skojarzeń, uczniowie analizują:

Co mogłoby się stać, gdyby któraś z tych osób nieodpowiedzialnie wykonała swoje zadanie?

Karta pracy nr 1

Matka zostawiła dziecko w upalny lipcowy dzień

Ola, dwuletnia dziewczynka, została pozostawiona bez opieki w nagrzanym przez słońce samochodzie. W tym czasie temperatura wewnątrz auta utrzymywała się na poziomie 35 stopni. Rodzice dziecka w tym czasie robili zakupy w hipermarkecie. Nie pomyśleli, że dziecku może stać się coś złego. Policjanci, którzy przybyli na miejsce, wybili szybę. Dziecku udzielono pomocy medycznej.

**Kierowca wjechał w ludzi na przejściu
Był pod wpływem alkoholu!**

Pijany kierowca wjechał w grupę osób przechodzących przez przejście dla pieszych na zielonym świetle. Sam miał czerwone światło. Nie zatrzymał się i uderzył autem w przechodniów. Grożą mu za to 4 lata więzienia oraz utrata prawa jazdy.

Wjechał na zamrożnięte jezioro

Młody mężczyzna urządził sobie jazdę samochodem po zamrożniętym jeziorze. W pewnej chwili pod samochodem załamał się lód i auto zaczęło tonąć. Kierowcy udało się z niego wydostać. Do wyciągnięcia samochodu z dna jeziora potrzebna była pomoc płetwonurków. Karą dla kierowcy będzie pokrycie kosztów akcji ratowniczej. Może to być kwota kilkunastu tysięcy złotych.

Chwilówka mnie (z)rujnuje!

Pan Stefan chciał kupić węgiel na opał. Postanowił wziąć kilkaset złotych kredytu. Najpierw poszedł do banku, ale nie dostał pożyczki z uwagi na wiek. Zgłosił się do firmy, która pożycza pieniądze na „Chwilówkę” w 15 minut. Szybko podpisał umowę. Niestety nie przeczytał jej dokładnie.

Okazało się, że „Chwilówka”, którą wziął, udzielana jest tylko na miesiąc i przy pożyczce 600 zł do spłaty jest 820 zł. Pan Marian nie był w stanie spłacić od razu takiej kwoty. Mężczyzna jest przerażony, kiedy teraz czyta swoją umowę. Każdego miesiąca musi oddać 220 zł więcej.

Scenariusz 13

Temat: Uczciwość kontra przyjaciele, czyli między uczciwością a solidarnością

Cel ogólny: Kształtowanie poczucia autonomii uczniów w relacjach z rówieśnikami.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie słowa „solidarność”;
- ocenia uczciwość zachowań solidarnych;
- analizuje tekst i tworzy jego alternatywne kontynuacje;
- opowiada o własnych doświadczeniach;
- stosuje analogie twórcze;
- nadaje tytuł swojej opowieści.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst, objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens, tworzy spójne wypowiedzi, zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;
- w ramach matematyki: przeprowadza proste rozumowania, dostrzega regularności, podobieństwa oraz analogie i formułuje wnioski na ich podstawie;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie;
- w ramach etyki: zna i wyjaśnia formułę zasady solidarności oraz podaje przykłady działań solidarnych.

Metody pracy:

- trening kreatywności;
- analiza tekstu;
- rozmowa kierowana;
- pogadanka;
- dyskusja.

Środki dydaktyczne:

- karty pracy nr 1.1, 1.2;
- karty pracy nr 2.1, 2.2.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć**

Prowadzący prezentuje uczniowi kilka zdań, w których pojawiają się słowa: solidarni, solidarność. Zadanie ucznia polega na wyjaśnieniu znaczenia terminu solidarność, z uwzględnieniem różnych kontekstów, w których jest używane.

W rocznicę wybuchu powstania wszyscy kierowcy solidarnie zatrzymali się na minutę.

Bez solidarności nie ma zespołu.

Solidarność międzyludzka nie powinna przysłonić reguł prawa.

Moi koledzy solidarnie ze mną ponieśli karę i nie poszli do kina.

Wskazówka metodyczna

Warto, aby uczeń wykorzystał słownik języka polskiego lub słownik synonimów i przeanalizował proponowane znaczenia słowa solidarność w przytoczonych kontekstach. Tego typu ćwiczenia rozwijają myślenie dialogiczne i rozumienie wieloznaczności pojęć. Jednocześnie w przypadku uczniów z trudnościami w zakresie rozumienia komunikatów afektywnych (np. w zaburzeniach ze spektrum autyzmu) wykorzystanie słownika pozwoli na stworzenie siatki pojęciowej.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Słowo solidarność może okazać się trudne dla uczniów z trudnościami językowymi, ponieważ ogólnie w tej grupie wiekowej ma niską frekwencyjność. Warto je jednak wprowadzić do ich słownika, co wymagać będzie podania kolejnych przykładów jego użycia.

Zajęcia właściwe**1. Czy solidarność jest zawsze ok?**

Prowadzący podaje przykłady zachowań solidarnych (lub pozornie solidarnych). Zadanie ucznia polega na dokonaniu oceny tych zachowań na skali: uczciwe – nieuczciwe – karty pracy nr 1.1, 1.2, 2.1, 2.2.

Nauczyciel podsumowując ćwiczenie, zadaje uczniom pytanie:

- Które twierdzenia i dlaczego sprawiły Wam trudność?

Wspólnie z z uczniami wyjaśnia pojęcia: solidarność i uczciwość oraz zależności między nimi.

2. Historia z dwoma zakończeniami

Zadanie ucznia polega na zapoznaniu się z historią Kubby, który nie wie, co powiedzieć wychowawczyni na temat zachowania przyjaciela. Prowadzący analizuje wspólnie z uczniem tę historię i zachęca go do opisanie jej ciągu dalszego, ukazującego konsekwencje danego wyboru w dwóch odsłonach:

- 1) Kiedy Kuba powie prawdę wychowawczyni?
- 2) Kiedy Kuba skłamie i obroni przyjaciela?

Historia Kubby

To jeden z najgorszych dni w moim życiu. Gdy tylko obudziłem się, już wiedziałem, że pada deszcz. Przypomniałem sobie, że zostawiłem buty na tarasie. Ciekawe, w czym pójdę do szkoły? Następnie podarłem opakowanie i więcej płatków kukurydzianych znalazło się na podłodze niż w moim talerzu. Nie przypuszczałem nawet, że najgorsze jeszcze przede mną... W szkole, w szatni, zobaczyłem, że mój najlepszy przyjaciel Patryk kłócił się z Marcinem. W pewnym momencie, kiedy Marcin trzymał dłoń tuż przy kracie do boksu, Patryk mocno odbił ją od ściany. Marcin krzyknął, a potem zaczął płakać. Z jego palca krew leciała strumieniem – szybko pobiegłem po nauczyciela... Po dwóch godzinach nasza wychowawczyni rozpoczęła śledztwo. Patryk powiedział mi, że kratę zamknął Bartek, który akurat wchodził do boksu. Widziałem, że było inaczej, ale Patryk szepnął mi: „przyjaciele są solidarni, pamiętaj!”. Za chwilę mam opowiedzieć o tym zdarzeniu wychowawczyni. Oprócz mnie, Patryka, Bartka i Marcina nikogo w pobliżu nie było. Jestem świadkiem zajścia i przyjacielem Patryka – kim jednak bardziej?

3. Z przeszłości

Prowadzący prosi ucznia o podzielenie się analogiczną sytuacją z własnego życia. Sugeruje, aby w opisie tej sytuacji pojawiła się charakterystyka stanu emocjonalnego, jaki mu wówczas towarzyszył. Prowadzący wynotowuje emocje umieszczone w opisie. Na ich bazie omawia z uczniem tę sytuację, pokazując jej ambiwalentność emocjonalną.

Uczeń nadaje tytuł swojej opowieści.

Zakończenie

Przepis na solidarność

Zadanie ucznia polega na przekształceniu przepisu na naleśniki tak, aby otrzymać „pyszną solidarność”. Warunkiem jest zachowanie ilości i proporcji kolejnych składników przy zastępowaniu ich autorskimi propozycjami.

Składniki:

- 2 szklanki mleka;
- 1 szklanka mąki;
- 2 jajka;
- łyżka cukru, szczypta soli.

Przykładowy przepis:

- 2 szklanki zrozumienia;
- 1 szklanka uczciwości;
- 2 pomysły, łyżka sympatii, szczypta odwagi.

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie można kontynuować poprzez rozbudowanie analogii kulinarnej (jednoczesne kształtowanie kompetencji emocjonalno-społecznych i kreatywności). Pytania ukierunkowujące dalszą pracę:

- Z czym można podać te naleśniki (tę solidarność)?
- Czy można solidarnością „przejeść się”?
- Czy można podzielić się swoją porcją solidarności?

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Poniższe ćwiczenie może okazać się zbyt trudne w niektórych grupach. Proponujemy wtedy zakończyć zajęcia w inny sposób, np.: uczniowie na tablicy magnetycznej przygotowują mapę słów kluczowych związanych z uczciwością (po lewej stronie) i przyjaźnią (po prawej stronie). Słowa mogą być proponowane przez uczniów lub przygotowane wcześniej na kartkach przez nauczyciela znającego dobrze grupę. Uczniowie wskazują, które słowa powinny znaleźć się i po jednej, i po drugiej stronie tablicy. W tym ćwiczeniu przydatna byłaby tablica multimedialna, na której uczniowie mogliby ustawiać etykiety ze słowami w określonych miejscach, a następnie je przesuwać.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Karta pracy – wersja b: w wariantcie dla osób niewidzących można wykorzystać skalę dwustopniową: uczciwe – nieuczciwe. Uczniowie mogą także być sędziami i podnosić tabliczki, np. o różnej fakturze lub z symbolami „tak” i „nie”, w odpowiedzi na zasłyszane zdanie lub oceniać je ustnie.

W karcie pracy zastosowano także łatwiejsze dla uczniów formy gramatyczne. Jeśli nauczyciel widzi taką potrzebę, to może dokonać w niej kolejnych zmian i uproszczeń (np. zmiany form na rodzaj żeński).

Karta pracy nr 1.1

Wersja A

Oceń poniższe zachowania na skali: uczciwe – nieuczciwe. Zaznacz (znakiem +) sytuacje, które miały miejsce w Twoim życiu.

Kolumna 1	Kolumna 2	Kolumna 3
Podpowiadanie koleżance podczas sprawdzianu	Uczciwe	Nieuczciwe
Zachwycanie się pracą plastyczną kolegi, która w rzeczywistości Ci się nie podoba	Uczciwe	Nieuczciwe
Niemówienie mamie o prawdziwym przebiegu jakiegoś zdarzenia	Uczciwe	Nieuczciwe
Celowe zwalnianie podczas biegu tak, aby kolega nie przegrał	Uczciwe	Nieuczciwe
Przepuszczanie koleżanki w kolejce na lodowisko	Uczciwe	Nieuczciwe
Obrona zdania kolegi w sporze z innymi, mimo że on nie miał racji	Uczciwe	Nieuczciwe

Kolumna 1	Kolumna 2	Kolumna 3
Odrabianie za kogoś lekcji	Uczciwe	Nieuczciwe
Chwalenie potrawy przygotowanej przez mamę, pomimo tego, że Ci nie smakuje	Uczciwe	Nieuczciwe
Odejmuwanie sobie punktów w grze na rzecz najlepszego kolegi	Uczciwe	Nieuczciwe
Kibicowanie polskiej drużynie piłkarskiej, mimo że gra dużo słabiej od przeciwników	Uczciwe	Nieuczciwe

Karta pracy nr 1.2**Wersja B**

Oceń poniższe zachowania na skali: uczciwe – nieuczciwe. Zaznacz (znakiem +) sytuacje, które miały miejsce w Twoim życiu.

Kolumna 1	Kolumna 2	Kolumna 3
Podpowiadałem koleżance podczas sprawdzianu	Uczciwe	Nieuczciwe
Zachwycąłem się pracą plastyczną kolegi, która w rzeczywistości mi się nie podobą	Uczciwe	Nieuczciwe
Nie mówiłem mamie o prawdziwym przebiegu jakiegoś zdarzenia	Uczciwe	Nieuczciwe
Celowo zwalniałem podczas biegu tak, aby kolega nie przegrał	Uczciwe	Nieuczciwe
Przepuszczałem koleżankę w kolejce na lodowisko	Uczciwe	Nieuczciwe
Broniłem zdania kolegi w sporze z innymi, mimo że on nie miał racji	Uczciwe	Nieuczciwe

Kolumna 1	Kolumna 2	Kolumna 3
Odrabiałem za kogoś lekcje	Uczciwe	Nieuczciwe
Chwaliłem potrawę przygotowaną przez mamę, mimo że mi nie smakowała	Uczciwe	Nieuczciwe
Odejmowałem sobie punkty w grze tak, żeby to kolega wygrał	Uczciwe	Nieuczciwe
Kibicowałem polskiej drużynie piłkarskiej, mimo że gra dużo słabiej od przeciwników	Uczciwe	Nieuczciwe

Karta pracy nr 2.1**Wersja A**

Oceń poniższe zachowania na skali: uczciwe – nieuczciwe. Zaznacz (znakiem +) sytuacje, które miały miejsce w Twoim życiu.

Kolumna 1	Kolumna 2
Podpowiadanie koleżance podczas sprawdzianu	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe
Zachwywanie się pracą plastyczną kolegi, która w rzeczywistości Ci się nie podoba	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe
Niemówienie mamie o prawdziwym przebiegu jakiegoś zdarzenia	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe
Celowe zwalnianie podczas biegu tak, aby kolega nie przegrał	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe
Przepuszczanie koleżanki w kolejce na lodowisko	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe
Obrona zdania kolegi w sporze z innymi, mimo że nie miał racji	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe
Odrabianie za kogoś lekcji	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe

Kolumna 1	Kolumna 2
Chwalenie potrawy przygotowanej przez mamę, pomimo tego, że Ci nie smakuje	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe
Odejmowanie sobie punktów w grze na rzecz najlepszego kolegi	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe
Kibicowanie polskiej drużynie piłkarskiej, mimo że gra dużo słabiej od przeciwników	Uczciwe 5 – 4 – 3 – 2 – 1 Nieuczciwe

Karta pracy nr 2.2**Wersja B**

Oceń poniższe zachowania na skali: uczciwe – nieuczciwe. Zaznacz (znakiem +) sytuacje, które miały miejsce w Twoim życiu.

Kolumna 1	Kolumna 2	Kolumna 3
Podpowiadałem koleżance podczas sprawdzianu	Uczciwe	Nieuczciwe
Zachwyciałem się pracą plastyczną kolegi, która w rzeczywistości mi się nie podobala	Uczciwe	Nieuczciwe
Nie mówiłem mamie o prawdziwym przebiegu jakiegoś zdarzenia	Uczciwe	Nieuczciwe
Celowo zwalniałem podczas biegu tak, aby kolega nie przegrał	Uczciwe	Nieuczciwe
Przepuszczałem koleżankę w kolejce na lodowisko	Uczciwe	Nieuczciwe
Broniłem zdania kolegi w sporze z innymi, mimo że on nie miał racji	Uczciwe	Nieuczciwe

Kolumna 1	Kolumna 2	Kolumna 3
Odrabiałem za kogoś lekcje	Uczciwe	Nieuczciwe
Chwaliłem potrawę przygotowaną przez mamę, mimo że mi nie smakowała	Uczciwe	Nieuczciwe
Odejmowałem sobie punkty w grze tak, żeby to kolega wygrał	Uczciwe	Nieuczciwe
Kibicowałem polskiej drużynie piłkarskiej, mimo że gra dużo słabiej od przeciwników	Uczciwe	Nieuczciwe

Scenariusz 14

Temat: Sztuka skutecznego odmawiania

Cel ogólny: Kształtowanie postaw asertywnych u uczniów.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wyjaśnia pojęcia: asertywność, agresja, uległość;
- wymienia korzyści płynące z zachowań asertywnych;
- próbuje stanowczo i bez lęku wyrażać swoje uczucia;
- przygotowuje listę bohaterów asertywnych;
- jest gotów do bycia asertywnym w szkole i poza nią;
- tworzy historijkę do podanego zakończenia.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie, tworzy logiczną wypowiedź, tworzy opowiadanie;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: kształtuje i wyraża postawy asertywne, gdy nie może lub nie powinien czegoś wykonać, stara się odmawiać tak, by nie ranić drugiego;
- w ramach informatyki: identyfikuje i docenia korzyści płynące ze współpracy nad wspólnym rozwiązywaniem problemów;
- w ramach etyki: rozpoznaje i nazywa wybrane emocje oraz uczucia, posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, objaśnia, czym jest sens życia, uczciwość, roztropność, umiarkowanie, męstwo, honor, prywatność, asertywność, prawdomówność, objaśnia, czym jest tolerancja, odwołując się do postaci literackich, charakteryzuje przeżycia postaci uwikłanych w omawiany problem.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- analogie twórcze;
- scenki.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Nauczyciel wprowadza w zagadnienie – zwraca uwagę, że w codziennym życiu powinniśmy dbać o dobre relacje z innymi. Zdarza się jednak, że bywamy nakłaniani do rzeczy, które

nie są dla nas właściwe i które nam nie odpowiadają. W takich przypadkach niezbędna jest umiejętność odmawiania.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W grupach, w których są uczniowie z trudnościami językowymi warto na początku zajęć sprawdzić rozumienie pojęć: agresywny, asertywny i uległy. Uczniowie podają przykłady zachowań i rozmawiają o tym, jak nazwać dane zachowanie. Przykłady zachowań może podać też nauczyciel i poprosić uczniów o ich ocenę. Uczniowie z niepełnosprawnościami i deficytami mają tendencję do przyjmowania zachowań uległych i nie są asertywni w obawie o utratę relacji z innymi. Warto zatem wykorzystać te zajęcia, aby wzmocnić w nich poczucie własnej wartości i postawę asertywną, niezależnie od doświadczanych przez nich trudności.

Uczniowie pracują w trzech grupach. Każda grupa otrzymuje kategorię zachowań, których definicje liderzy przedstawiają na forum klasy:

Grupa I – być agresywnym;

Grupa II – być asertywnym;

Grupa III – być uległym.

Po prezentacji grup prowadzący uzupełnia charakterystykę kategorii:

- Agresywny – zachowujący się wrogo, napastliwie, pełen agresji, stosujący przemoc.

Źródło: [Agresywny – Słownik języka polskiego PWN](#) [dostęp: 14.01.2017].

Postawa agresywna to taka, w której uwzględniasz prawa własne, jednocześnie lekceważąc prawa innych osób. Stosujesz nieustający atak na innych.

- Asertywny – umiejący otwarcie i jednoznacznie wyrażać swoje potrzeby, uczucia i opinie.

Źródło: [Asertywny – Słownik języka polskiego PWN](#) [dostęp: 14.01.2017].

Postawa asertywna to taka, w której bronisz własnych praw, szanując jednocześnie prawa innych osób. Darzysz szacunkiem i siebie, i innych. Ludzie asertywni umieją powiedzieć „nie” bez wyrzutów sumienia.

- Uległy – zgadzający się na coś wskutek czyichś próśb, nalegań, podporządkowujący się komuś lub czemuś.

Źródło: [Uległy – Słownik języka polskiego PWN](#) [14.01.2017].

Postawa uległa charakteryzuje się tym, że respektujesz prawa innych osób, pomijając przy tym własne potrzeby i uczucia.

Prowadzący podsumowuje, wyjaśniając cel główny zajęć. Podkreśla, że odmawianie, wbrew pozorom, jest niezwykle trudne i trzeba tę umiejętność wyćwiczyć.

Zajęcia właściwe

1. Ćwiczymy zachowania asertywne

Uczniowie pracują w grupach. Każda z nich losuje sytuację, którą należy zainscenizować z zastosowaniem postawy asertywnej – karta pracy nr 1 (do pocięcia dla grup).

Po odegraniu scenek przez uczniów, prowadzący zadaje pytania:

- Jak czuła się osoba odmawiająca?
- Czy trudno było odmówić?

Następnie zadaje pytanie pozostałym uczniom:

- Czy właśnie tak postąpilibyście, gdyby podobna sytuacja miała miejsce w rzeczywistości?

2. Asertywni bohaterowie

Zadanie uczniów polega na przygotowaniu w grupach listy postaci z filmów, książek, bajek, mediów, które według nich są asertywne. Uzasadniają swój wybór poprzez wskazanie zachowań świadczących o asertywności.

3. Asertywny koniec

Prowadzący pisze na tablicy zdanie: „i dlatego bycie asertywnym jest takie ważne w życiu”. Zadanie uczniów polega na stworzeniu krótkiej historii (podane zdanie powinno być ostatnim zdaniem tej opowieści).

Zakończenie

Kończymy zdania

Uczniowie kończą zdania:

W czasie zajęć dowiedziałem się więcej o ...

Podobało mi się...

Nie podobało mi się...

Trudne dla mnie było...

lub:

Opisz dzień w szkole asertywnego Jasia i nieasertywnego Grzesia.

lub:

Nauczyciel przygotowuje krótkie opisy sytuacji typowych dla danej grupy i prosi uczniów o opinię, czy dane zachowanie było asertywne, czy agresywne. Przykłady powinny być bardziej skomplikowane i niejednoznaczne niż te na początku zajęć.

Karta pracy nr 1

Wyjaśnij, jak rozumiesz te stwierdzenia?

Myśl	Co ja na to?	Moja porada
Człowiek po to robi plany, żeby los miał co krzyżować		
Nie skarż się na brak czasu. Dostałeś go dokładnie tyle, ile miał Albert Einstein, Mikołaj Kopernik i Adam Mickiewicz		
Jeśli Twoim jedynym celem jest stanie się bogatym – nigdy go nie osiągniesz		
Im więcej mamy czasu na wykonanie jakiejś pracy, tym więcej czasu ona nam zabiera		
Zrób dziś, co możesz zrobić jutro		

Scenariusz 15

Temat: Zazdroszczę czy podziwiam?

Cel ogólny: Kształtowanie umiejętności rozumienia emocji własnych i innych oraz uświadomienie sobie roli emocji w procesie komunikacji w klasie.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- zna pojęcia: zazdrość i podziw;
- wyjaśnia znaczenie tych pojęć;
- wie, że nie warto być zazdrosnym o przedmioty;
- uczy się podziwiać innych i siebie;
- uświadamia sobie rolę emocji w procesie komunikacji w klasie.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała), dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi, rozwija umiejętność wypowiadania się w mowie i w piśmie na tematy poruszane na zajęciach;
- w ramach informatyki: wykorzystuje sieć internet do wyszukiwania potrzebnych informacji i zasobów edukacyjnych, nawigując między stronami, posługuje się technologią zgodnie z przyjętymi zasadami i prawem;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej i jej znaczenie w relacjach interpersonalnych, świadomie i odpowiedzialnie korzysta ze środków społecznego przekazu, w tym z internetu, dokonując wyboru określonych treści;
- w ramach etyki: rozpoznaje i nazywa wybrane emocje oraz uczucia, wykorzystuje pojęcia dyskursu etycznego do analizowania przeżyć, uzasadnia, dlaczego należy okazywać szacunek.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący rozpoczyna zajęcia od zdań:

- Zazdroszczę Ci...
- Podziwiam Cię za...

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W grupach, w których są uczniowie z trudnościami językowymi warto na początku zajęć sprawdzić rozumienie pojęć: zazdrościć i podziwiać. Uczniowie podają przykłady zachowań i rozmawiają o tym, jak nazwać dane zachowanie. Przykłady podaje także nauczyciel i są one dostosowane do danej grupy.

Nauczyciel zadaje uczniowi pytania:

- Które zdanie odebrałeś lepiej?
- Dlaczego?

Prowadzący przekazuje uczniowi kartki z napisami: podziw i zazdrość oraz definicjami tychże pojęć (definicje do wycięcia). Zadanie ucznia polega na dopasowaniu definicji do pojęć – karta pracy nr 1 – oraz uzupełnienie emocji, uczuć budujących zazdrość i podziw.

Źródło: [Podziw – Słownik języka polskiego PWN](#) [dostęp: 28.01.2017].

[Zazdrość – Słownik języka polskiego PWN](#) [dostęp: 28.01.2017].

Wskazówka metodyczna

Przed zajęciami należy pozyskać jak najwięcej informacji o uczniu, jego zainteresowaniach i zdolnościach.

Zamiast kartek alternatywnie można wykorzystać komputer z dostępem do internetu. Wówczas uczeń sam wyszukuje informacje w sieci.

Zajęcia właściwe

1. Zazdrość ludzka a podziw

Nauczyciel zadaje pytania:

- Czy spotkałeś się z zazdrością?
- Jaka ona jest?
- Czego możemy zazdrościć jako ludzie?
- Czy zaobserwowałeś przejawy zazdrości w swojej klasie?
- Czego ta zazdrość dotyczyła?
- Jakie były jej przejawy?
- Czy koledzy Ci czegoś zazdroszczą?
- Skąd o tym wiesz?
- Czy spotkałeś się z podziwem?
- Jaki on jest?

- Kogo podziwiasz i za co?
- Czy masz kolegów w klasie, których podziwiasz?
- Czy powiedziałeś im o tym?
- Czy jesteś przez kogoś podziwiany?

Wskazówka metodyczna

Można podpowiedzieć uczniowi, który ma kłopot z odpowiedzią, np. możemy zazdrościć osiągnięć szkolnych. W przypadku gdy uczeń rozumie zazdrość jedynie w kontekście materialnym, proponujemy analizę historyjek:

- 1) Pewna znana sportswomenka, wielokrotna medalistka, kobieta bardzo bogata, w dniu 50. urodzin postanowiła zmienić swoje życie. Zablokowała konta, wyprowadziła się z luksusowej willi i postanowiła żyć z rękodzieła (robiąc szaliki i obrusy na szydełku) oraz z pracy w charakterze gosposi, w zamian za ciepły kąt i nocleg.
 - Czy bohaterka ma w sobie coś godnego podziwu?
- 2) Wyobraź sobie, że jesteś właścicielem świetnie prosperującej korporacji. Masz żonę i dwóch synów oraz psa harpagana. Właśnie dowiedziałeś się, że jesteś bankrutem.
 - Czy jest coś, za co możesz dalej siebie podziwiać?
- 3) Przenosisz się do przeszłości, do czasów, kiedy na świecie nie było pieniędzy.
 - Czy nasi przodkowie są godni podziwu? Za co można by ich podziwiać?

2. Łatwiej zazdrościć czy podziwiać?

Prowadzący zadaje pytania:

- Czy według Ciebie łatwiej zazdrościć, czy podziwiać?
- Czy podziw może prowadzić do zazdrości lub odwrotnie?
- W jakich sytuacjach?
- Z czym się częściej spotykasz w swojej klasie?

3. Podziw i co dalej?

Prowadzący wyjaśnia, że zazdrość i podziw zazwyczaj odnoszą się do walorów innych osób.

- Czy można wykorzystać te uczucia do motywowania się do rozwoju?

Uczeń wybiera jedną cechę, którą podziwia u innych. Następnie zastanawia się:

- Czy sam również mógłby ją posiadać?
- Co by to mu dało?
- Jakie korzyści mogłyby wynikać z faktu, że sam posiada tę cechę?

Uczeń następnie opracowuje ścieżkę dojścia do posiadania tej cechy.

Zakończenie

Prowadzący zajęcia prosi ucznia, aby pomyślał teraz o osobie dorosłej ze swojego otoczenia, którą podziwia.

Następnie zadanie ucznia polega na dokończeniu zdania:

- Podziwiam tę osobę za to, że...
- Chciałbym być podobnym do tej osoby, ponieważ...

lub

- Kim jest człowiek, który twierdzi, że niczego i nikogo nie podziwia?

Uczeń podaje jak najwięcej możliwych cech takiej osoby (również swoje doświadczenia, które doprowadziły go do takiego twierdzenia).

Karta pracy nr 1

Zazdrość	Podziw
Uczucie przykrości spowodowane brakiem czegoś, co bardzo chce się mieć i co inna osoba już ma	Zdumienie połączone z uznaniem, zachwytem

Scenariusz 16

Temat: W pajęczej sieci. O wsparciu społecznym

Cel ogólny: Rozwijanie świadomości uczniów w zakresie możliwości uzyskiwania przez nich wsparcia od osób znaczących.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wie, co to jest wsparcie społeczne;
- poznaje definicje wsparcia społecznego;
- zna źródła i rodzaje wsparcia społecznego;
- ma świadomość, że warto zaufać drugiej osobie;
- wie, że wokół niego są osoby, które mogą mu pomóc;
- projektuje logo na gabinet szkolnego pedagoga, psychologa.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: rozwija rozumienie twórcze i sprawcze charakteru działań językowych oraz formuje odpowiedzialność za własne zachowania językowe, nazywa swoje reakcje (np. wrażenia, emocje), dba o poprawność wypowiedzi własnych, a ich formę kształtuje odpowiednio do celu wypowiedzi, rozwija umiejętność poszukiwania interesujących go wiadomości, rozwija umiejętność wypowiadania się w mowie i w piśmie na tematy poruszane na zajęciach;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: wie, na czym polega instytucjonalna pomoc rodzinie w sytuacji: choroby, uzależnienia, ubóstwa, bezrobocia, zachowań ryzykownych, problemów pedagogicznych, psychologicznych, prawnych, radzi sobie w sytuacji konfliktu, presji grupy, stresu, przedstawia rolę autorytetów w życiu człowieka, wymienia osoby uznane za autorytety przez innych i siebie;
- w ramach etyki: kształtuje wrażliwość aksjologiczną i refleksyjność, posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych, identyfikuje i eliminuje czynniki ograniczające sprawczość, rozwija samoświadomość moralną.

Metody pracy:

- mapa mentalna;
- rozmowa kierowana;
- burza mózgów.

Środki dydaktyczne:

- karty pracy nr 1.1, 1.2;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3;
- kartka papieru formatu A3.

Wskazówka metodyczna

Prezentowany scenariusz jest propozycją zajęć indywidualnych w odniesieniu do kształcenia postaw prospołecznych uczniów, można wykorzystać go również do przeprowadzenia zajęć w grupie klasowej, aby zintegrować ją oraz wskazać różne możliwości uzyskania wsparcia i pomocy w trudnych sytuacjach.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć*****Spacer z zamkniętymi oczami***

Prowadzący wprowadza ucznia w temat zajęć – uczeń staje z zamkniętymi (zawiazanymi) oczami, a jego zadanie polega na dojściu do wybranego przez nauczyciela punktu. Może poruszać się sam, może również zadawać pytania zamknięte tak, aby nauczyciel mógł odpowiedzieć tylko: tak lub nie.

Wskazówka metodyczna

Powyższe ćwiczenie można przeprowadzić w większej grupie, uczniowie wykonują wówczas zadanie w parach. Należy zwrócić uwagę na bezpieczeństwo. Zadanie to ma pokazać ważność współpracy oraz wsparcia drugiej osoby podczas pokonywania różnych trudności.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Zaproponowany spacer w ciemnościach można wykorzystać do prezentacji sytuacji osób z niepełnosprawnością wzrokową (kształtowanie empatii – zgodnie np. z projektem społecznym „Spacery w ciemnościach”). Można także porozmawiać z uczniami o roli osoby przewodnika i barierach architektonicznych w szkole i jej najbliższym otoczeniu, które mogą utrudniać poruszanie się osobom z dysfunkcją wzroku. Warto wskazać też np. na problem hulajnóg elektrycznych porzucanych w przypadkowych miejscach na chodnikach, które stanowią zagrożenie dla osób niewidomych.

Zajęcia właściwe

1. Osoby znaczące w moim życiu

Prowadzący zachęca ucznia do wypisania na schemacie pajęczyny osób ważnych w jego życiu – im bliżej środka dana osoba się znajduje, tym jest ważniejsza – karty pracy nr 1.1, 1.2.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli w grupie znajdują się osoby niewidzące, to można wykonać schemat pajęczyny w formie rysunku wypukłego (np. wykleić nitki pajęczyny plasteliną – zadanie to może wykonać odpowiednio wcześniej inny uczeń w ramach wolontariatu rówieśniczego), a osoby ważne oznaczyć w dowolny sposób (np. osoby ważne – kulki z plasteliny różnych rozmiarów).

2. Co to jest wsparcie społeczne?

Uczeń na dużej kartce papieru wypisuje jak najwięcej skojarzeń na temat wsparcia społecznego. Prowadzący uzupełnia wiedzę ucznia o ważne elementy dotyczące omawianego zagadnienia tak, aby uczeń zrozumiał jego główną ideę.

Wskazówka metodyczna

Prowadzący uzupełnia wiedzę ucznia według definicji wsparcia społecznego Haliny Sęk (2005, s. 14–15): „wsparcie społeczne – pomoc dostępna jednostce w sytuacjach trudnych. Zachowania pomocne w zaspokajaniu potrzeb w trudnych sytuacjach oferowane przez osoby znaczące i grupy odniesienia danej osoby. W ujęciu strukturalnym wsparcie społeczne jest określane jako obiektywnie istniejąca i dostępna sieć społeczna, która wyróżnia się od innych tym, że poprzez fakt istnienia więzi, kontaktów społecznych, przynależności, pełni funkcję pomocną wobec osób znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych”.

W dalszej części publikacji czytamy, że „wsparcie społeczne ma duży wpływ na zdrowie i samopoczucie człowieka. Sam fakt odczuwalnego wsparcia spostrzeganego buduje poczucie bezpieczeństwa. Wsparcie społeczne ma niezwykle pozytywny wpływ na zdrowie fizyczne i psychiczne” (Sęk, 2005, s. 146).

3. Wsparcie od osób znaczących

Uczeń wpisuje wymienione osoby i korzystając z wycinanki, wkleja odpowiedzi, co daje mu obecność tej osoby w jego życiu. Wskazane jest, aby uczeń dopisał własne odpowiedzi – karta pracy nr 2.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Dla niektórych uczniów (np. niewidzących) można zmodyfikować to ćwiczenie poprzez zmianę instrukcji i polecenie przyporządkowania osoby do tekstu, a nie tekstu do osoby, i wykonanie tego ćwiczenia w formie werbalnej lub w wersji elektronicznej. Uczniowie przygotowują paski, kartkę z imionami osób ważnych uszeregowanych pod względem stopnia ważności. Prowadzący odczytuje treść wycinanki, a dzieci określają, do jakiej osoby można to twierdzenie przyporządkować.

4. Instytucje i osoby udzielające wsparcia dzieciom i młodzieży

Prowadzący poleca wypisanie znanych uczniowi osób, instytucji i organizacji, których zadaniem jest udzielanie wsparcia dzieciom i młodzieży w różnych trudnych sytuacjach – karta pracy nr 3.

Wskazówka metodyczna

Jeżeli uczeń ma problemy z tym ćwiczeniem, to trzeba uzupełnić jego wiedzę, wskazując najbardziej znane instytucje oraz numery telefonów. Należy też wskazać osoby z otoczenia szkolnego: pedagoga, psychologa, wychowawcę. Warto podać również ogólnopolskie telefony zaufania:

Anonimowa policyjna linia specjalna: 800 120 148

Niebieska linia (przemoc w rodzinie): 801 120 002

Telefon zaufania dla dzieci i młodzieży: 116 111

Dziecięcy telefon zaufania rzecznika praw dziecka: 800 12 12 12

Komitet ochrony praw dziecka: 22 831 24 29

Uczeń poznaje, podaje też numery instytucji pomagających z terenu jego najbliższego otoczenia.

Zakończenie

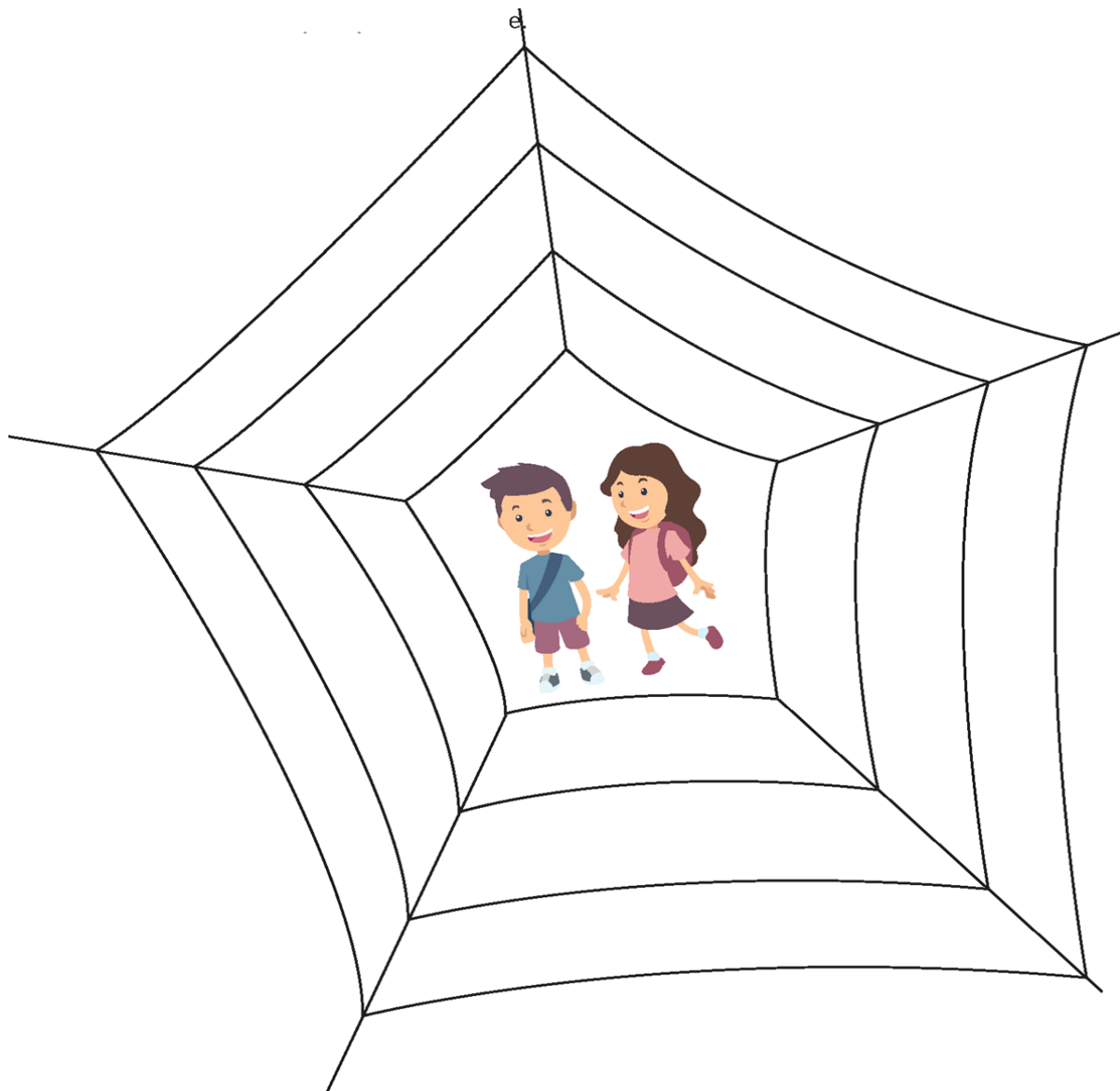
Logo wsparcia społecznego

Na zakończenie zajęć prowadzący przeprowadza swobodną rozmowę na temat wsparcia społecznego i podkreśla, co daje taka bezinteresowna pomoc innym osobom. Następnie proponuje, aby uczeń zaprojektował logo gabinetu dla pedagoga szkolnego lub psychologa albo innej osoby dorosłej, która pomaga dzieciom w jego wieku. Po zakończonej pracy uczeń wyjaśnia, jakie zastosował symbole i dlaczego.

Karta pracy nr 1.1

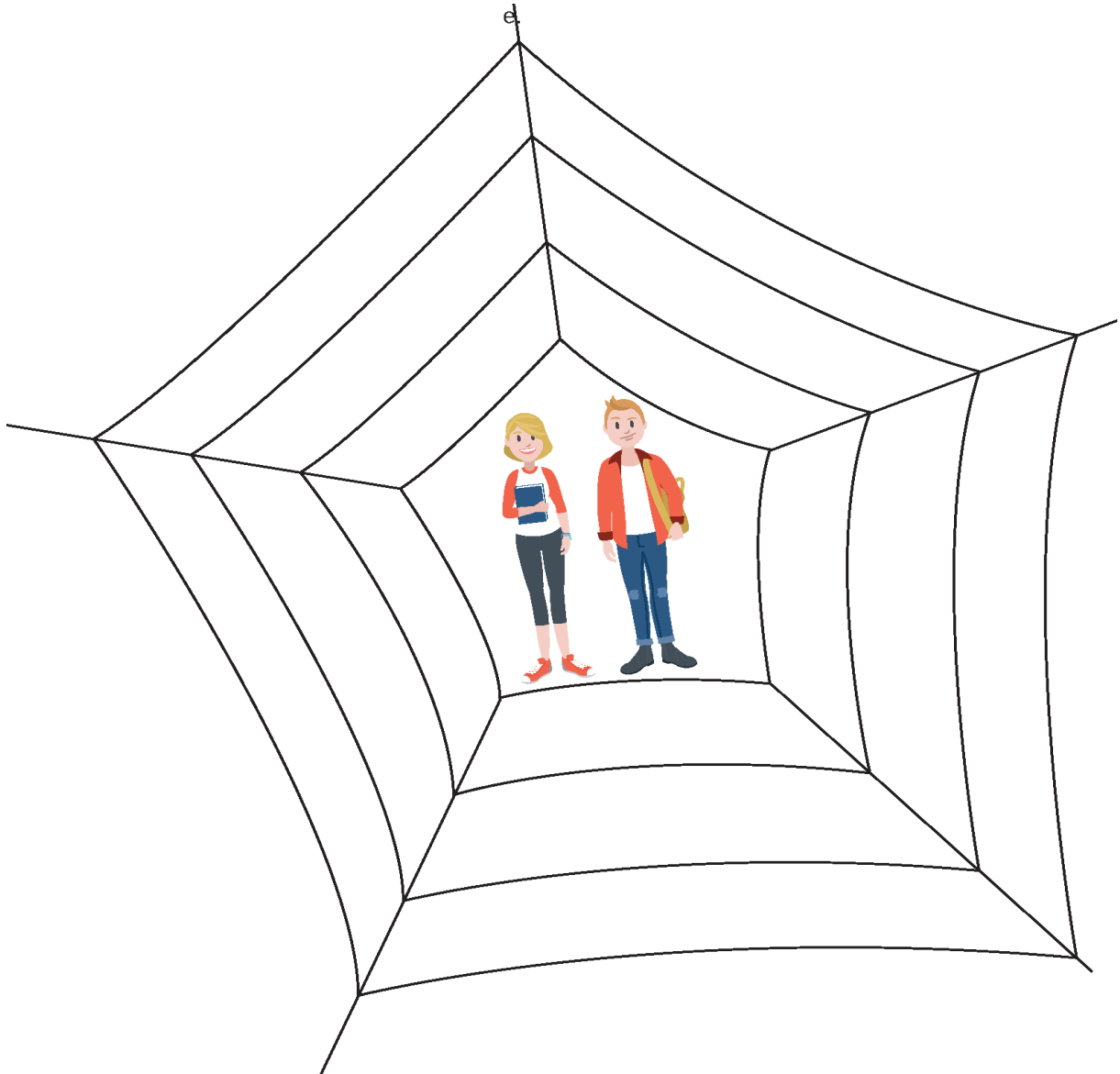
Wersja A (dzieci w wieku 9–11 lat)

Wokół postaci w środku pajęczyny wpisz osoby, które są dla Ciebie ważne, znaczące. Im bliżej środka wpiszesz daną osobę – tym ważniejsza jest dla Ciebie.

Karta pracy nr 1.2**Wersja B** (dzieci w wieku 12 lat i starsze)

Wokół postaci w środku pajęczyny wpisz osoby, które są dla Ciebie ważne, znaczące. Im bliżej środka wpiszesz daną osobę – tym ważniejsza jest dla Ciebie.

Karta pracy nr 2

Uszereguj osoby, które wpisałeś w karcie pracy nr 1 według stopnia ważności w Twoim życiu. Osoba wpisana przy numerze 1 to najważniejsza osoba w Twoim życiu.

Uzupełnij tabelkę, wklejając odpowiedzi z wycinanki. Jeżeli chcesz, to dopisz własne propozycje.

Lp.	Osoba	Co daje obecność tej osoby w Twoim życiu? Podaj przynajmniej trzy pomysły

Lp.	Osoba	Co daje obecność tej osoby w Twoim życiu? Podaj przynajmniej trzy pomysły

Kolumna nr 1	Kolumna nr 2
Jest dla mnie wsparciem	Spotykam ją w drodze do szkoły
Po prostu jest	Zawsze ma dla mnie czas
Uczy mnie	Czuję się przy niej bezpiecznie
Czasem się z nią zagadam	Lubię ją
Kiedyś się przyjaźniliśmy	Często do mnie pisze
Nie jest dla mnie nikim szczególnym	Mogę jej powiedzieć o swoich problemach
Zawsze mi dobrze doradzi	Znam ją z widzenia
Znam ją od dzieciństwa	Nasi rodzice się znają
Zawsze mi pomaga	Kocha mnie
Opiekuje się mną	Mogę z nią, z nim porozmawiać
Nie rozmawiamy za często	Nic mi nie daje jej obecność

Kolumna nr 1	Kolumna nr 2
Mamy wspólne zainteresowania	Dobrze jej nie znam
Spędzamy ze sobą czas wolny	Mogę się jej zwierzyć
Umie dotrzymać tajemnicy	Mieszka obok mnie
Czasem mam z nią lekcje	Lubimy się
Dużo rozmawiamy	Ubieramy się w podobnym stylu
To ktoś dla mnie bardzo ważny	Widzę ją na szkolnym korytarzu
Inspiruje mnie	Byłaby pierwszą osobą, do której zwróciłabym się o pomoc

Karta pracy nr 3

Wersja A (dzieci w wieku 9–11 lat)

Wypisz na parasolu organizacje oraz instytucje zajmujące się bezinteresowną pomocą innym.

Scenariusz 17

Temat: Jak walczyć z przemocą?

Cel ogólny: Nabycie przez uczniów wiedzy i umiejętności w zakresie skutecznego radzenia sobie z przemocą.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- zna i rozumie znaczenie pojęcia: przemoc;
- wie, jakie są rodzaje przemocy;
- umie sobie skutecznie poradzić w sytuacji bycia ofiarą przemocy;
- potrafi właściwie zareagować, będąc świadkiem przemocy.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: doskonali ciche i głośne czytanie, opowiada o przeczytanym tekście, redaguje notatki;
- w ramach przyrody: doskonali umiejętności w zakresie komunikowania się, współpracy i działania oraz pełnienia roli lidera w zespole;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie;
- w ramach etyki: zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych, wie, że konflikty są jednym z elementów życia społecznego, potrafi rozwiązywać konflikty, nie uciekając się do przemocy, rozpoznaje i charakteryzuje różne przejawy przemocy.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- dyskusja;
- burza mózgów.

Środki dydaktyczne:

- flipcharty;
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia ukierunkowane są na poszerzenie wiedzy uczniów na temat przemocy i rozwijanie umiejętności radzenia sobie z nią. Problem ten może dotknąć ucznia w każdym wieku. Ważne jest więc, aby był on świadomy, co to jest przemoc, jakie są jej przejawy i jak powinien zachować się w sytuacji, gdy stanie się jej ofiarą lub świadkiem.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć**

Uczniowie siedzą w kręgu. Prowadzący odczytuje głośno krótką historyjkę – karta pracy nr 1. Po jej przeczytaniu, nauczyciel zadaje uczniom pytania:

- Co przedstawia ta historyjka?
- Co myślicie o zachowaniu chłopców?
- Jak nazwalibyście zachowanie trzech chłopców wobec młodszego kolegi?

Prowadzący podsumowuje wypowiedzi, potwierdzając, że faktycznie jest to przejaw przemocy, jeśli to słowo pojawiło się w wypowiedziach uczniów albo jeśli wprowadzając pojęcie, nie wystąpiło wcześniej.

Następnie zadaje pytanie po kolei każdemu uczniowi siedzącemu w kręgu:

- Co to jest przemoc?

Prowadzący podsumowuje ćwiczenie, odnosząc się do odpowiedzi uczniów. Akcentuje to, co było w nich właściwe i podaje definicję przemocy.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Przydatna do wykorzystania przez prowadzącego może być definicja pojęcia: przemoc – przewaga wykorzystywana w celu narzucenia komuś swojej woli, wymuszenia czegoś na kimś; też: narzucona komuś bezprawnie władza.

Źródło: *Słownik języka polskiego PWN*, (2015), Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Następnie nauczyciel zadaje uczniom pytanie:

- Czy zdarzyło się Wam być świadkami, a może ofiarami w takiej lub podobnej sytuacji?

Po zakończeniu „rundki” prowadzący prosi, aby uczniowie podali przykłady użycia przemocy. Mogą być takie, które znają, bo byli ich świadkami lub o nich wiedzą od innych osób. Odpowiedzi uczniów prowadzący zapisuje na flipcharcie, a potem odczytuje je. Następnie zadaje pytania:

- Czy wszystkie odczytane przykłady stosowania przemocy są do siebie podobne, czy różnią się czymś?
- Jeśli się różnią, to czym?

Pomagając w analizie, prowadzący wspólnie z uczniami dzieli odpowiedzi na dwie grupy, każdą z nich podkreśla innym kolorem. Następnie wyjaśnia, że przemoc bywa różna. Może

być fizyczna i psychiczna. Prowadzący informuje, że właśnie przemoc, a dokładniej sposoby radzenia sobie z nią będą tematem dzisiejszego spotkania.

Zajęcia właściwe

1. Historie z życia wzięte...

Wskazówka metodyczna

Prowadzący rozcina kartę pracy nr 2 na cztery części w taki sposób, aby każda z nich zawierała jedną historię ucznia. Następnie chowa je do czterech kopert.

Uczniowie pracują w czterech grupach. Lider każdej z grup losuje jedną kopertę. Zadanie grupy polega na zapoznaniu się z wylosowaną historią ucznia, dokonaniu analizy przedstawionej sytuacji i poszukaniu odpowiedzi na pytania:

- Jak czuje się w tej sytuacji osoba poszkodowana?
- Jakie towarzyszą jej emocje?
- Dlaczego doszło do takiej sytuacji i czy można byłoby jej zapobiec?
- Co Wy czujecie po zapoznaniu się z tą historią?

Wyniki swojej pracy uczniowie prezentują na forum klasy.

Wskazówka metodyczna

Warto byłoby zachęcić wszystkich uczniów do aktywnej dyskusji na temat każdej historyjki. Po zakończeniu prezentacji grupy można więc skierować do pozostałych uczniów pytania, np.:

- Co Wy myślicie na ten temat?
- Czy zgadzacie się z koleżankami i kolegami, czy może macie inne zdanie?

2. Ofiara, świadek – co mogę zrobić?

Uczniowie pracują w nowych grupach. Raz jeszcze, po kolejnym losowaniu, analizują przedstawione już wcześniej historie, zastanawiając się nad tym, czy ofiara mogła zrobić coś, żeby zapobiec tej trudnej sytuacji. Czy mogła pomóc sobie, kiedy już się w niej znalazła, oraz jak powinni zareagować świadkowie, aby wesprzeć ofiarę? Swoje pomysły zapisują we właściwych rubrykach przy kolejnych historyjkach – karta pracy nr 2.

Wskazówka metodyczna

Należy zwrócić uwagę, aby proponowane przez uczniów sposoby pomocy nie były agresywne. Jeśli pojawiają się takie, to prowadzący wyjaśnia, że nie można na przemoc reagować przemocą.

Następnie przedstawiciele grup odczytują proponowane sposoby pomocy. Prowadzący podsumowuje tę część zajęć.

W podsumowaniu należy zwrócić uwagę uczniów na to, jak ważne jest, aby skutecznie potrafili zadziałać, gdy znajdą się w takiej sytuacji, czy jako ofiara, czy jako świadek. Zbyt wiele osób poddaje się i nic nie robi. Również obserwatorzy często nie reagują na akty przemocy, co wzmacnia zachowania sprawców. Warto podkreślić, że w takich sytuacjach ofiara nie ponosi winy, nie powinna się wstydzić tego, co się stało.

3. Nasz katalog skutecznych zasad radzenia sobie z przemocą

Uczniowie, na podstawie swoich doświadczeń z pracy w grupach, tworzą wspólnie listę skutecznych sposobów reagowania ofiary i świadków w sytuacji przemocy. Prowadzący zapisuje zgłaszane pomysły na flipcharcie.

Wskazówka metodyczna

Warto wykorzystać w pracy z uczniami katalog metod radzenia sobie z przemocą, opracowany w ramach projektu społecznego „Szkoła bez przemocy”.

- Podczas przerw staraj się przebywać w takich miejscach w szkole, gdzie jest wiele innych osób.
- Jeśli pobiją Cię w szkole, to natychmiast powiedz o tym nauczycielowi. Powiedz też rodzicom.
- Nie staraj się im oddawać – możesz zostać pobity lub wpaść w kłopoty. Bicie to napaść.
- W trudnej sytuacji zawsze proś o pomoc i wsparcie; nie obawiaj się wołać o pomoc do postronnych osób, mówiąc np.: „oni mi grożą”.
- Jeśli spotkasz osoby, które prześladują Cię, to staraj się przede wszystkim spokojnie opuścić to miejsce tak szybko, jak to jest możliwe.
- W kontakcie ze sprawcami przemocy staraj się zachowywać pewnie i spokojnie, patrz im w oczy, bądź wyprostowany, unikaj gestów lub min, które mogłyby ich sprowokować.
- Gdy ktoś zachowuje się wobec Ciebie w sposób, jakiego sobie nie życzysz, powiedz mu o tym jasno i wprost, np.: „nie lubię, gdy to robisz. Chciałbym, żebyś przestał”.

- Próbuj opierać się, gdy Ci grożą lub namawiają do czegoś, czego nie chcesz zrobić. Stosuj w tym celu technikę „zdartej płyty”, powtarzając przez cały czas jedno zdanie, np.: „nie, nie zrobię tego”.
- Gdy dokuczają Ci lub przezywiają Cię, możesz reagować na to za pomocą jakiegoś zdania, które ma pokazać, że to Cię nie dotyka w sposób, w jaki by chcieli, np.: „tak? No to co?” lub „możesz tak uważać” czy „to możliwe”.

Źródło: [Szkoła bez przemocy](#) [dostęp: 22.01.2017].

Zakończenie

Uczniowie zapisują na małych karteczkach przynajmniej jeden skutek wynikający z niereagowania na przemoc lub jej akceptowania (zarówno jako ofiara, jak i świadek przemocy). Następnie wrzucają karteczki do czarnego worka. Prowadzący odczytuje kolejno zapisane na nich treści, poprzedzając je wprowadzeniem:

— Oto świat, który pogodził się z przemocą. Posłuchajcie, jak się żyje w tym świecie i zapytajcie sami siebie, czy chcielibyście, aby to była również Wasza rzeczywistość.

Na zakończenie uczniowie przygotowują wspólny okrzyk antyprzemocowy (można przygotować kilka propozycji w grupach), np.:

- Nie dla przemocy, przybywaj miłości mocy!
- Kto przemocy używa, rzadko szczęśliwy bywa!
- Przemoc wymaga reakcji, prosto z serca akcji!

Wskazówka metodyczna

Taki okrzyk może stać się trwałym elementem zajęć prowadzonych w danej klasie, np. podczas godziny wychowawczej. Działania tego typu wpisują się w budowanie tożsamości klasy i poszerzają przestrzeń wspólnych symboli, do których można odnieść się podczas rozwiązywania aktualnych i przyszłych problemów wychowawczych.

Karta pracy nr 1

Tekst historyjki do odczytania i ewentualnie wyświetlenia na rzutniku.

Jarek idzie rano do szkoły. Przed budynkiem szkolnym podchodzi do niego trzech, znanych z widzenia, starszych chłopców. Mówią do niego: „wyskakuj z kasy”, czyli „oddawaj pieniądze”. Jarek mówi, że nie ma pieniędzy. Oni nie słuchają. Popychają Jarka. Trzymają go i przeszukują kieszenie. Później szarpią i ściągają plecak. Chłopiec broni się. Chłopcy wyrzucają wszystko z plecaka. Znaleźli i zabrali 15 zł, które Jarek miał wpłacić na bilet do kina. Zostawili chłopca na ziemi z rozrzuconą zawartością plecaka.

Karta pracy nr 2

Uzupełnij w tabeli – co mogłaby zrobić osoba krzywdzona (ofiara)? Co mógłby zrobić świadek, żeby jej pomóc?

Historyjki	Co mogłaby zrobić ofiara?	Co mógłby zrobić świadek?
Historyjka 1		
Historyjka 2		
Historyjka 3		
Historyjka 4		

Scenariusz 18

Temat: Czy rodzice zawsze mają rację?

Cel ogólny: Kształtowanie poczucia autonomii uczniów w relacjach z rodzicami.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- ocenia własne postępowanie;
- poznaje definicję autonomii;
- doskonali umiejętność swobodnej wypowiedzi i prezentacji swoich poglądów.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: korzysta ze słowników ogólnych języka polskiego, także specjalnych, zwraca uwagę na typy definicji słownikowych, określa ich swoistość, rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji; rozpoznaje gatunki dziennikarskie: reportaż, wywiad, artykuł, felieton i określa ich podstawowe cechy, określa wartości estetyczne poznawanych tekstów kultury, rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. e-mail, sms) i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując zasady etykiety językowej, tworzy opowiadanie, redaguje scenariusz radiowy lub filmowy na podstawie własnych pomysłów, wykorzystuje wiedzę o języku w tworzonych wypowiedziach, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens, rozróżnia argumenty odnoszące się do faktów i logiki oraz odwołujące się do emocji;
- w ramach informatyki: opisuje funkcje podstawowych elementów komputera i urządzeń zewnętrznych, korzysta z urządzeń do nagrywania obrazów, dźwięków i filmów, w tym urządzeń mobilnych, wykorzystuje komputer lub inne urządzenie cyfrowe do gromadzenia, porządkowania i selekcjonowania własnych zasobów; uznaje i respektuje prawo do prywatności danych i informacji oraz prawo do własności intelektualnej;
- w ramach etyki: posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych, zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady, zna swoje podstawowe prawa i obowiązki (ucznia, dziecka) oraz wypełnia własne obowiązki.

Metody pracy:

- burza mózgów;
- rozmowa kierowana.

Środki dydaktyczne:

- papier, dyktafon;
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Autonomiczne rozmowy o autonomii

Nauczyciel przekazuje uczniowi kartę pracy z definicją autonomii – karta pracy nr 1, i na jej podstawie uczeń uzupełnia zadanie 2. Utrwala w ten sposób rozumienie pojęcia: autonomia i wyrazów bliskoznacznych.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia mają na celu uświadomienie uczniowi nie tylko, czym jest autonomia w relacjach z rodzicami, ale pokazanie mu, jak ją osiągać. Warto w podsumowaniu pierwszego zadania wytłumaczyć, że aby być niezależnym w swoim działaniu – czyli autonomicznym – należy posiadać wiedzę, mieć strategię, motywację i wiarę we własne siły.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Karta pracy nr 1 może być zbyt trudna dla uczniów z trudnościami językowymi. Można wtedy zaproponować inne ćwiczenie: uczniowie wraz z nauczycielem rysują mapę słów kluczowych związanych z pojęciem autonomia, podają ich znaczenia oraz przykłady użycia, dopisują synonimy.

Jakie są granice samodzielności dziecka?

Uczeń ustala, jakie czynności mogą wykonywać samodzielnie dzieci i młodzież w określonym wieku. Wkleja do tabeli przykłady i dopisuje swoje pomysły – karta pracy nr 2.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczniom z trudnościami językowymi mogą być potrzebne dodatkowe wyjaśnienia dotyczące terminu autonomia. Warto, by podali własne przykłady zachowań autonomicznych i nieautonomicznych.

W ćwiczeniu dotyczącym granic samodzielności dziecka można posłużyć się rysunkiem postaci w okręgu i wyjaśnić, czym są własne granice.

Zajęcia właściwe

1. Audycja – czy rodzice zawsze mają rację?

Zadanie ucznia polega na przygotowaniu zestawu pytań do ankiety – czy rodzice zawsze mają rację? Pytania mogą być następujące:

- Czy rodzice zawsze mają rację? Jeśli mają rację, to dlaczego?
- Jeśli rodzice nie mają racji, to kto ją ma? Ty, koledzy, koleżanki?
- Czy zgadzasz się z wszystkimi decyzjami rodziców?
- Czy potrafisz sprzeciwić się rodzicom, gdy bronis swojej racji? Kłócisz się z nimi czy pokornie wysłuchujesz ich opinii i rad?
- W jaki sposób współpracujesz z rodzicami?
- Czy ufasz rodzicom, a oni Tobie?
- Czy rodzice pozwalają Ci na wszystko, czy wyznaczają granice?
- Czy masz prawo do decydowania w pewnych kwestiach?
- W jakich sprawach możesz sam decydować?
- Jak reagujesz, gdy rodzice narzucają Ci swoje zdanie?
- Czy potrafisz walczyć o swoje racje?
- Kiedy można sprzeciwić się rodzicom?
- Czy potrafisz samodzielnie podjąć ważną decyzję?

Zadanie ucznia polega na wybraniu dziesięciu pytań i przetestowaniu ich na czterech dowolnych osobach w szkole, a następnie dopracowaniu pytań i przeprowadzeniu ankiety w wybranej klasie lub świetlicy szkolnej. Poszczególne odpowiedzi na pytania uczeń zapisuje lub nagrywa na dyktafon (za zgodą badanych osób). Pytania można zadawać uczniom z różnych klas, nauczycielom, a także pracownikom administracji. W ten sposób uczeń ma szansę poznać, że inaczej widzą autonomię przedszkolaki, inaczej uczniowie klas 1–3, a jeszcze inaczej rówieśnicy i dorośli.

Wskazówka metodyczna

Najlepsze merytorycznie poprawne lub zabawne wypowiedzi nauczyciel może zaprezentować na stronie internetowej szkoły.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Dziecko z uszkodzeniem słuchu lub afazją może skorzystać z programu do automatycznego zapisu wypowiedzi, które są dostępne np. w niektórych wersjach telefonów komórkowych.

Po zakończeniu ćwiczenia uczeń słucha swojej audycji i odpowiada na pytania:

- Kiedy nastolatek może sprzeciwić się rodzicom?
- W jaki sposób można sprzeciwić się rodzicom, ale nie naruszać zasad dobrego wychowania?
- Kiedy ulegasz rodzicom?
- Kiedy rodzice naciskają, żebyś zgodził się z ich zdaniem?

Zakończenie

Co otrzymujesz, a czego oczekujesz od rodziców?

Uczeń wypełnia mail – karta pracy nr 3.

Uczeń dzieli się doświadczeniami i odpowiada na poniższe pytania.

- Co otrzymujesz od rodziców?
- Czego oczekujesz od rodziców?
- Co Ty dajesz rodzicom?

Wskazówka metodyczna

Warto skierować uwagę uczniów nie tylko na wartości materialne, ale także niematerialne (wsparcie, pogodę ducha, przebaczenie).

Karta pracy nr 1

Przeczytaj definicję pojęcia – autonomia. Powiedz własnymi słowami, jak rozumiesz to pojęcie?

Definicje autonomii:

Autonomia – słowo pochodzenia greckiego (gr. *autos* – sam, *nomos* – to, co prawe, obowiązujące wszystkich) – jest definiowana jako „samodzielność, niezależność, możliwość samostanowienia”.

Źródło: Kupisiewicz C., Kupisiewicz M., (2009), *Słownik pedagogiczny*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 15.

Pojęcie autonomia oznacza możliwość stanowienia norm samemu sobie, samodzielność prawną. Dziś używa się je w zależności od dyscypliny (w gospodarce, prawie, polityce) lub kontekstu w znaczeniu: suwerenność, niezawisłość, niezależność, samorządność (całkowita lub częściowa). Dotyczy zarówno zbiorowości, jak i jednostek (samodzielność w decydowaniu o sobie, w etyce – niezależność od innych norm niż własne sumienie).

Uzupełnij zdania wyrazami: autonomia, samodzielność, niepodległość, suwerenność, wolność.

1. to brak przymusu, taka sytuacja, kiedy mogę dokonywać wyboru spośród różnych dostępnych możliwości.
2. to możliwość samodzielnego podejmowania decyzji o własnym narodzie.
3. polityczna oznacza, że ktoś samodzielnie zarządza częścią lub całością kraju.
4. Kiedy wyjechałem na kolonię, wreszcie poczułem
5. Polska odzyskała po 123 latach niewoli.

Karta pracy nr 2

Jakie są granice samodzielności dziecka? Wytnij z propozycji poniżej i dopasuj. Zaproponuj własne pomysły do swojej grupy wiekowej.

1–3 lat	4–6 lat	7–10 lat	11–15 lat	16–18 lat

sam zostaje w domu	samo- dzielnie je posiłek	jedzie ze znajomymi nad jezioro	opiekuje się młodszym rodzeń- stwem	bez opieki porusza się komunika- cją miejską
ubiera się samodziel- nie	robi samo- dzielnie zakupy	sam przygo- towuje so- bie jedzenie	sam wybie- ra sposób zabawy	chodzi do szkoły
jedzie na kolonie	wybiera ubranie	idzie z kolegami do kina	dostaje kieszonkowe	sam decyduje o sposobie spędzania czasu
jedzie na wycieczkę z klasą				

Karta pracy nr 3

Co otrzymujesz, a czego oczekujesz od rodziców?

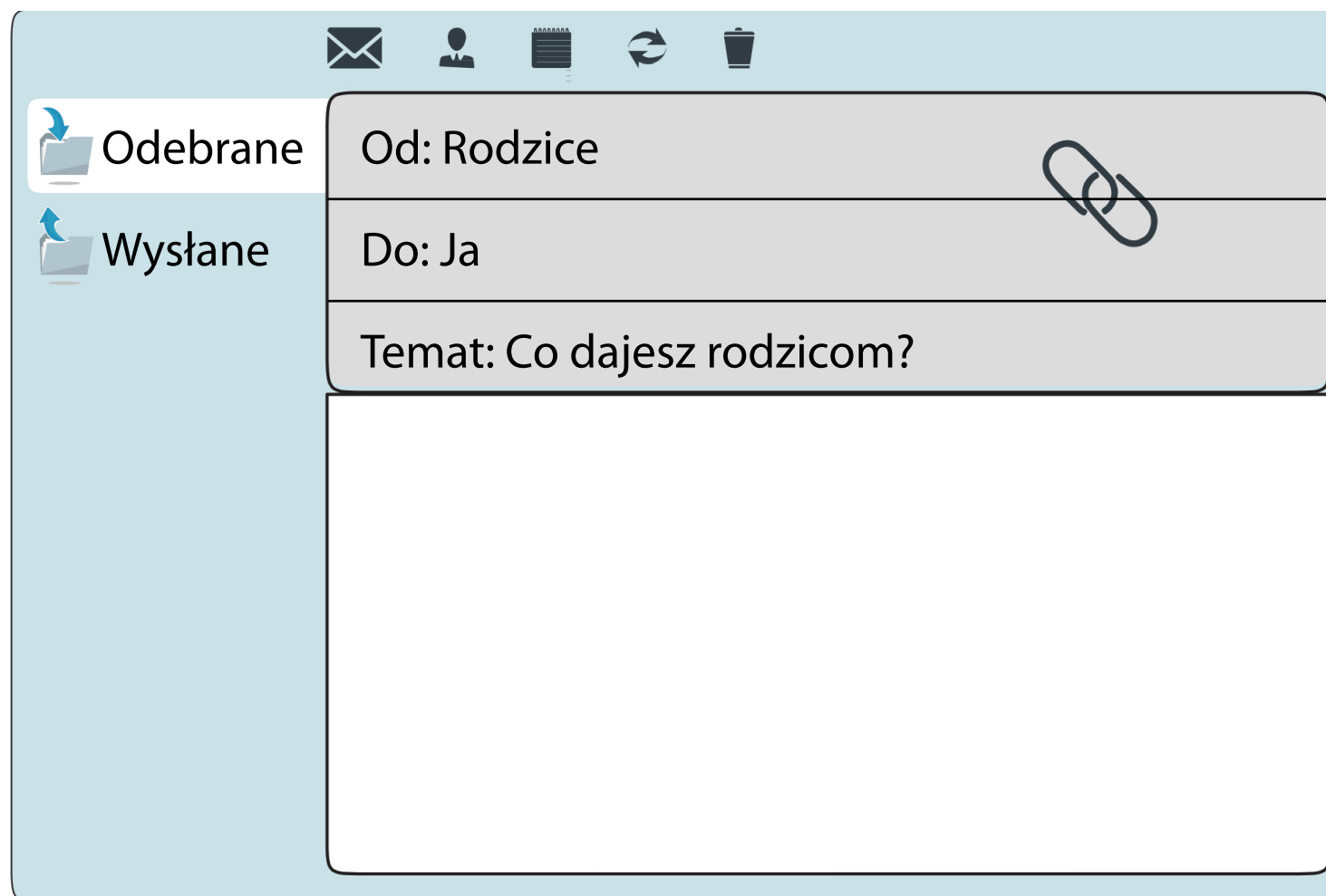
 Odebrane

 Wysłane

Do: Ja

Od: Rodzice

Temat: Czego oczekujesz od rodziców?

Inspirujące lektury dla rodziców:

- Tschope-Scheffer S., (2001), *Dzieci potrzebują korzeni i skrzydeł. Wychowanie między przywiązaniem i autonomią*, Kielce: Wydawnictwo Jedność.
- Ośrodek Rozwoju Edukacji, [Zarządzanie i organizacja w szkole i placówce](#) [dostęp: 3.10.2023].
- Domagała-Zyśk E., (2004), *Autonomia czy odłączenie? Rola osoby znaczącej w życiu młodzieży z trudnościami w nauce*, Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Domagała-Zyśk E., [Autonomia czy odłączenie?](#) [dostęp: 3.10.2023].
- Littlewood D., (1996), *Autonomy: an anatomy and framework*, „System”, t. 24, nr 4, s. 427–435.

Scenariusz 19

Temat: Alfabet ludzkich emocji

Cel ogólny: Poszerzenie wiedzy uczniów na temat uczuć i emocji i ich znaczenia w procesie komunikowania się z innymi.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- zdobywa wiedzę na temat emocji oraz roli, jaką pełnią w życiu człowieka;
- potrafi rozpoznać, nazwać emocje własne i innych;
- doskonali umiejętności z zakresu zarządzania emocjami;
- rozumie naturę emocji w zderzeniu z naturą uczuć i odczuć;
- wie, jakie są zdrowotne konsekwencje niewyrażania emocji.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: rozwija rozumienie twórczego i sprawczego charakteru działań językowych oraz formuje odpowiedzialność za własne zachowania językowe, kształci umiejętności porozumiewania się (słuchania, czytania, mówienia i pisanie) w różnych sytuacjach oficjalnych i nieoficjalnych, w tym także z osobami doświadczającymi trudności w komunikowaniu się, identyfikuje tekst jako komunikat, rozróżnia typy komunikatu: informacyjny, literacki, reklamowy, ikoniczny, identyfikuje nadawcę i odbiorcę wypowiedzi, określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi, rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gestu, mimiki, postawy ciała);
- w ramach etyki: rozpoznaje i nazywa wybrane emocje oraz uczucia: radość, smutek, strach, wstręt, zdziwienie, gniew, akceptacja, duma, miłość, nienawiść, przyjemność, przykrość, poczucie szczęścia, poczucie wstydu, poczucie winy, zazdrość, posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych, posługuje się nazwami emocji i uczuć do opisywania przeżyć własnych oraz przeżyć innych osób w kontekście różnych doświadczeń moralnych, wykorzystuje te pojęcia do charakteryzowania przeżyć, działań i postaw bohaterów powieści, opowiadań, filmów, spektakli teatralnych, gier komputerowych, zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady, zna swoje podstawowe prawa i obowiązki (ucznia, dziecka) oraz wypełnia własne obowiązki;
- w ramach zajęć z języka obcego: posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów: człowiek (np. dane personalne, wygląd zewnętrzny, cechy charakteru, rzeczy osobiste, uczucia i emocje, umiejętności i zainteresowania), kształtuje postawę

ciekawości, szacunku i otwartości wobec innych kultur, niekoniecznie tylko tych związanych z językiem docelowym, rozwija umiejętności interkulturowe, wyraża uczucia i emocje, stosuje formalny lub nieformalny styl wypowiedzi adekwatnie do sytuacji.

Metody pracy:

- burza mózgów;
- rozmowa kierowana;
- drama.

Środki dydaktyczne:

- flipchart, papier A4;
- flamastry;
- taśma malarska;
- projektor;
- laptop;
- szary papier;
- markery;
- kartki;
- długopisy;
- gazety;
- przeźroczysta reklamówka;
- po jednym lusterku na parę uczniów;
- cztery koperty z wyrazami twarzy, obrazkami z gazet, wydrukami z internetu;
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3;
- karta pracy nr 4.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Zabawa – węzeł gordyjski

Rozpoczyna się od zebrania wszystkich w kole, osoby stoją jak najbliżej siebie. Następnie wszyscy podnoszą ręce do góry i na słowo „start” zamykają oczy oraz okręcają się. Po dziesięciu obrotach, mając dalej zamknięte oczy, wszyscy na chybił trafił chwytają się za ręce. Następnie otwierają oczy i w gąszczu skrzyżowanych rąk próbują się odplątać, na nowo tworząc krąg. Zasada, która zdecydowanie utrudnia i uatrakcyjnia zabawę, jest taka, że nie wolno odrywać rąk z uścisków. Należy więc główkować, przechodzić nad sobą, kłaść się na ziemię itp.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli w klasie jest uczeń niewidzący i chce uczestniczyć w tym ćwiczeniu razem ze swoim przewodnikiem – innym uczniem, to wtedy para traktowana jest jako „jedna osoba”. Może to być niełatwe, ale stwarza uczniowi niewidzącemu okazję do kontaktu z innymi i udziału we wspólnej bezpiecznej zabawie ruchowej.

Po zakończeniu ćwiczenia uczniowie nazywają emocje towarzyszące im w trakcie zabawy. Każdy uczeń otrzymuje 2–3 karteczki, zapisuje na nich określenia emocji. Następnie uczniowie przyczepiają kartki na flipcharcie w dwóch kolumnach – emocje przyjemne i nieprzyjemne.

Zajęcia właściwe

Emocje w kopercie – karta pracy nr 2

Uczniowie pracują w zespołach pięcioosobowych. Każdy zespół otrzymuje kopertę z twarzami wyrażającymi różne emocje (wycięte z karty pracy nr 1). Przez chwilę uczniowie zastanawiają się, jaką emocję wyraża poszczególna twarz. Uczniowie określają je, a następnie umieszczają ich nazwy w odpowiednich miejscach na flipcharcie.

Wskazówka metodyczna

Ważne, żeby na liście pojawiły się przede wszystkim emocje podstawowe: wstręt, pogarda, smutek, strach, złość, zaskoczenie, szczęście.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Dla uczniów niewidzących można przygotować rysunki wypukłe lub przeprowadzić ćwiczenie identyfikowania emocji na twarzy modela. Chętne dzieci mogą pozwolić, by niewidzący kolega lub koleżanka dotykała ich twarzy i w ten sposób odczytywała emocje. Wymaga to oczywiście zgody każdego z uczniów. Odczytywanie emocji z twarzy innych osób jest trudne dla uczniów z zaburzeniami ze spektrum autyzmu, może w tym pomóc analiza materiału filmowego lub zdjęciowego, np. [ABC Komunikacji](#), można również przygotować postaci z gazet bądź z internetu, np. kadry z filmów z twarzami aktorów wyrażającymi różne emocje.

1. Zabawa dydaktyczna – szyfrownica emocji

„Lie to Me” („Magia kłamstwa”) to amerykański serial telewizyjny pokazujący życie zawodowe doktora Lightmana i jego kolegów, którzy mają za zadanie rozszyfrowywać uczucia ludzi, wyrażane tylko mową ciała, bez słów. Taka umiejętność odczytywania emocji z twarzy jest wykorzystywana przez FBI, CIA, policję itd. Nauczyciel proponuje uczniom, aby podczas zajęć wcielili się w rolę eksperta emocji, Dr. Lightmana. Zadanie uczniów polega na nazwaniu emocji (wstrętu, pogardy, smutku, strachu, złości, zaskoczenia, szczęścia) na podstawie min, ruchów ciała – pantomimy kolegów i koleżanek.

Następnie uczniowie pracują w parach. Jeden uczeń mimiką, pantomimą i ruchem ciała pokazuje określoną emocję, a drugi ją nazywa. Do ćwiczenia potrzebne jest lusterko, aby osoby mogły sprawdzić swój wygląd w czasie zabawy.

Wskazówka metodyczna

Psychologowie twierdzą, że aby lepiej rozumieć ludzi i szybciej odczytywać ich emocje, trzeba nauczyć się wyrażać i odczytywać siedem podstawowych mikroekspresji: szczęście, złość, wstręt, smutek, zdziwienie, strach, pogardę. Te uniwersalne emocje ludzie na całym świecie wyrażają tak samo. To podstawowy język, którym posługujemy się, jeszcze zanim zaczniemy mówić. Na początek trzeba zobaczyć je u siebie na twarzy przed lustrem, aby móc potem bez problemu wychwytywać je u innych.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczniowie z autystycznego spektrum zaburzeń mają wyjątkowe trudności w odczytywaniu emocji innych osób, naśladowaniu ich i przekazywaniu własnych emocji przez mimikę i mowę ciała. Jeśli w klasie jest taki uczeń, powinien ćwiczyć w parze z osobą o dużej dojrzałości, która zrozumie jego trudności, ewentualnie tworzyć parę z nauczycielem czy nauczycielem wspomagającym.

Można także zaproponować uczniom nadawanie tytułów fragmentom muzyki, które przekazują określony typ emocji.

Po zakończeniu ćwiczenia nauczyciel zadaje uczniom pytania:

- Z jaką emocją mieliście największy problem?
- Czy poczuliście, że powtarzając kilkakrotnie daną mimikę, zaczynacie naprawdę odczuwać określone emocje?

Wskazówka metodyczna

Podobne zajęcia mogą być realizowane również w ramach edukacji językowej (np. języka angielskiego). Wówczas uczeń przygotowuje odpowiednie słownictwo w języku obcym i prezentuje terminy związane z emocjami na forum.

2. Alfabet emocji

Uczniowie zastanawiają się, w jakich sytuacjach życiowych pojawiają się następujące emocje – karta pracy nr 2 – i jak się wtedy czują. Tworzą katalog emocji, zaczynając zdania od kolejnych liter alfabetu, np.:

- A – a może miłość?
- B – bezsilność...
- C – coś jak złość?
- ...

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Powyższe przykłady należy zapisać na tablicy lub kartce, to pomoże uczniom z trudnościami językowymi odkryć regułę językową.

3. Jak radzić sobie z emocjami?**Faza 1**

Uczniowie otrzymują kartki papieru i na każdej piszą różne emocje, których ostatnio doświadczali. Następnie z każdej kartki robią kulę. Nauczyciel prosi na środek klasy trzy osoby, jedna trzyma pudełko kartonowe, pozostałe wrzucają do niej papierowe kule, wkładają ich jak najwięcej.

Gdy zabraknie miejsca, gazety zaczną wypadać lub karton ulegnie zniszczeniu. Nauczyciel podsumowuje to ćwiczenie komentarzem, że podobnie jest z naszymi emocjami, czasem zdarzają się w naszym życiu takie sytuacje, w których nie potrafimy już sobie poradzić z natłokiem emocji.

Ludzie mogą różnie radzić sobie w takich momentach, ważne, aby wypracować sobie taki sposób, który będzie dobry zarówno dla nas, jak i dla osób z naszego otoczenia.

Faza 2

Zadanie uczniów polega na wykonaniu plakatu w formie graficznej, który zawiera wskazówki: jak radzić sobie z natłokiem emocji.

Można to przygotować w postaci tabeli, np. dobre i złe sposoby radzenia sobie z emocjami. Można wykorzystać kartę pracy nr 3 lub wykonać rysunek, komiks, kartkę pocztową, plakat, baner.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Rysunek można wykonać w wybranej, dostępnej uczniowi technice, np. na folii termicznej, z plasteliny.

Karta pracy nr 3 może być zbyt skomplikowana do uzupełnienia dla niektórych uczniów. Można ją wtedy zastąpić rozmową z uczniem.

Zakończenie

Katalog emotikonów

Zadanie uczniów polega na stworzeniu własnego katalogu emotikonów, określających ich stany emocjonalne w czasie powyższej zabawy – karta pracy nr 4.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Wariant dla uczniów niewidzących: uczniowie otrzymują wycięte koła z grubego papieru. Ich zadanie polega na wykonaniu z plasteliny rysunków twarzy wyrażających emocje – emotikonów. Zadanie może wymagać uzupełnienia wiedzy kontekstowej i wyjaśnienia pojęcia emotikon i jego zastosowania.

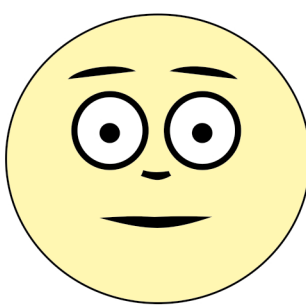
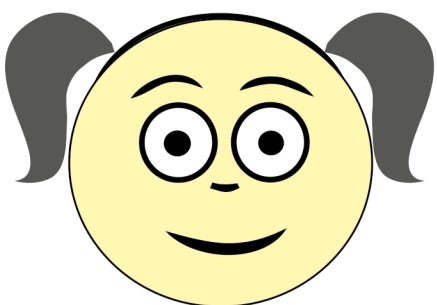
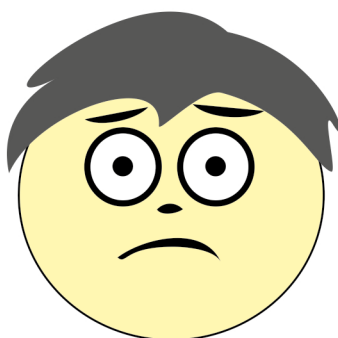
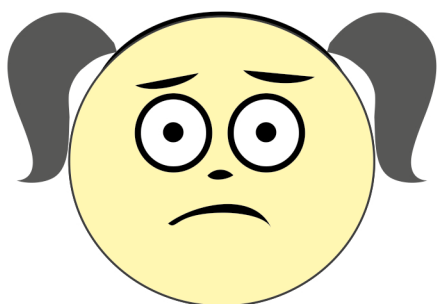
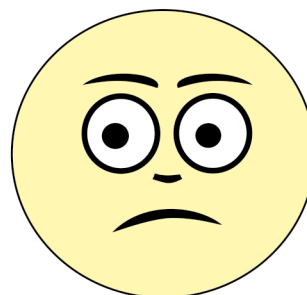
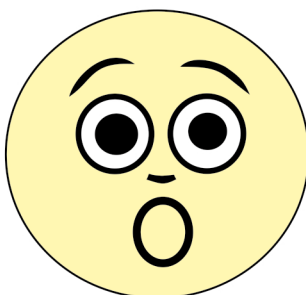
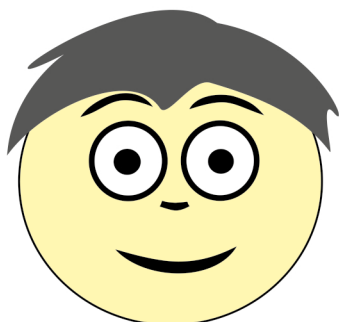
Karta pracy nr 1

Wersja A

Wersja B

Emotikony

Karta pracy nr 2

Zbuduj katalog emocji, zaczynając od kolejnych liter alfabetu.

Lp.	Kiedy czujesz?	W jakich sytuacjach pojawia się?
A	A może miłość?	
B	Bezsilność...	
C	Coś jak złość?	
D	Dobrze, że często radość :)	
E	Ech, czasem smutek :(	
F	Fajnie, że czasem szczęście	
G	Gorzej, jak żal	
H	Huśtam się, to pojawia się euforia	
I		
J		

Lp.	Kiedy czujesz?	W jakich sytuacjach pojawia się?
K		
L		
M		
N		
O		
p		
Q		
R		
S		
T		
U		

Lp.	Kiedy czujesz?	W jakich sytuacjach pojawia się?
V		
W		
Z		

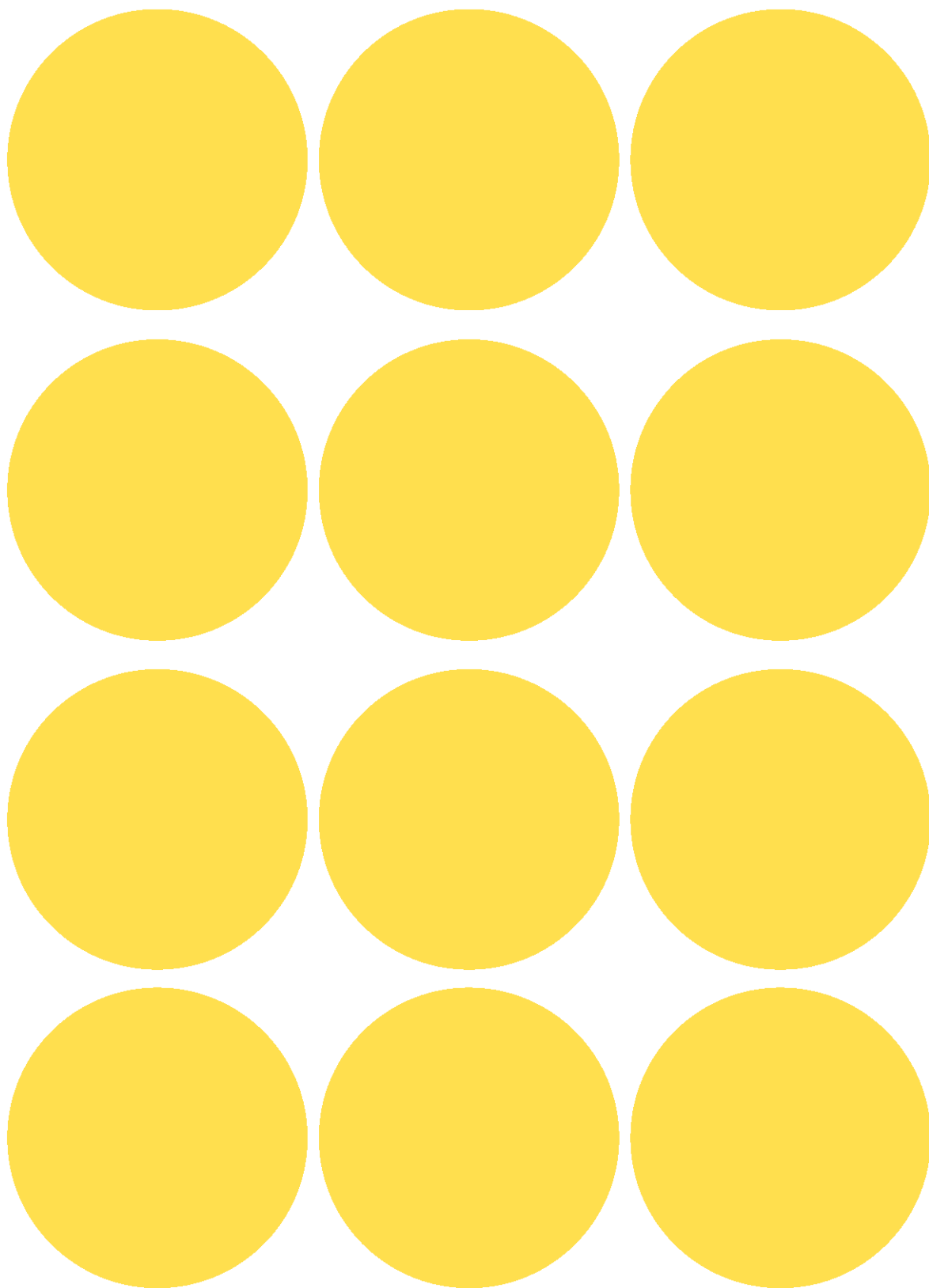
Karta pracy nr 3

Dziś już dużo dowiedziałeś się o emocjach. Napisz, które sposoby radzenia sobie z nieprzyjemnymi emocjami są według Ciebie skuteczne, a które nieskuteczne? Jakie są konsekwencje Twoich wyborów?

Lp.	Emocje	Skuteczne sposoby	Skutki	Nieskuteczne sposoby	Skutki
1.	Złość				
2.	Smutek				
3.	Żal				
4.	Podenerwowanie				
5.	Obojętność				

Lp.	Emocje	Skuteczne sposoby	Skutki	Nieskuteczne sposoby	Skutki
6.	Stres				
7.					
8.					
9.					
10.					

Karta pracy nr 4

Scenariusz 20

Temat: *Fair play* na internetowym boisku

Cel ogólny: Uświadomienie sobie przez uczniów zasad kulturalnego korzystania z internetu.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wyjaśnia, na czym polega zasada *fair play*;
- wymienia zachowania niedozwolone w internecie oraz przewiduje ich skutki;
- wie, czym jest hejt;
- wyjaśnia, czym jest netykieta;
- podaje powody hejtowania;
- projektuje znaki symbolizujące elementy netykiety.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie, tworzy pełną i uporządkowaną wypowiedź, wyraża własny sąd, rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi, rozróżnia współczesne formy komunikatów (np. e-mail) i odpowiednio się nimi posługuje, zachowując zasady netykiety językowej, korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach;
- w ramach informatyki: wykorzystuje sieć internet do wyszukiwania potrzebnych informacji i zasobów edukacyjnych, nawigując między stronami, jako medium komunikacyjne, do pracy w wirtualnym środowisku (na platformie, w chmurze), stosując się do sposobów i zasad pracy w takim środowisku, wymienia zagrożenia związane z powszechnym dostępem do technologii oraz do informacji i opisuje metody wystrzegania się ich, zna konsekwencje stosowania form charakterystycznych dla środków elektronicznych (takich jak sms, e-mail, czat);
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: rozumie, na czym polega odpowiedzialność, zna i stosuje zasady *savoir-vivre'u* w różnych sytuacjach społecznych, przyjmuje odpowiedzialność za manifestowane reakcje, świadomie i odpowiedzialnie korzysta ze środków społecznego przekazu, w tym z internetu, dokonując wyboru określonych treści;
- w ramach etyki: wyjaśnia, na czym polega zasada *fair play*, podaje przykłady właściwego i niewłaściwego wykorzystywania nowoczesnych technologii informacyjnych.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- praca indywidualna.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- załącznik.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia mają na celu zapoznanie uczniów z zasadami odpowiedzialnego korzystania z nowych technologii, ze szczególnym uwzględnieniem internetu. Pozorna anonimowość, jaką stwarza internet, pozwala uczniom na przekraczanie granic, których raczej nie przekroczyliby, gdyby ich działania były bezpośrednio powiązane z ich osobą (sygnowane imieniem i nazwiskiem).

Konsekwencje tej formy ekspresji własnych myśli i poglądów są bardzo dotkliwe – młodzi ludzie nie potrafią radzić sobie z agresywnymi komentarzami, jakie czytają na swój temat, odbierają je bardzo dosłownie, co przekłada się na destabilizację samooceny i poczucie wyizolowania. Agresja w internecie przybiera również postać agresji relacyjnej polegającej na wykluczaniu osób z danego grona (np. forum), co w środkowym okresie szkolnym, charakteryzującym się silną potrzebą aprobaty społecznej, odbierane jest bardzo destruktywnie.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Co oznacza w sporcie zasada *fair play*?
- Jakie zachowania są niezgodne z tą zasadą?
- Po co stosować zasadę *fair play*?

Uczeń podaje konkretne przykłady sytuacji sportowych (z doświadczenia i np. obejrzanych meczów), w których ta zasada została naruszona.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Niektórzy uczniowie będą wymagali bardziej gruntownych wyjaśnień dotyczących zasady *fair play*, podanie różnych kontaktów. Dobrze jest wtedy przywołać przykłady bliskich dziecku doświadczeń, np. wydarzeń z meczów piłkarskich lokalnej drużyny, wydarzeń szkolnych. Można jako przykład obejrzeć fragmenty filmu z nagranyymi zachowaniami *fair play*, np. w serwisie YouTube.

Zasada *fair play* powinna obejmować także takie przygotowanie stron internetowych, aby były one przyjazne osobom z trudnościami sensorycznymi. Pozwalają na to specjalne zasady dotyczące możliwości powiększania czcionki, zmieniania tła, odsłuchiwania treści zapisanych na stronach internetowych itp. Warto uświadomić uczniom istnienie takich możliwości i zachęcić do większej wrażliwości w trosce o dostępność dla ich rówieśników z dysfunkcjami sensorycznymi. Przykłady dostosowań można obejrzeć np. na stronie [Polskiego Związku Niewidomych](#).

Zajęcia właściwe

1. Czy w internecie wszystko jest dozwolone?

Zadanie ucznia polega na zaznaczeniu na czerwono – zachowań niedozwolonych w internecie, a na zielono – zachowań dozwolonych nastolatkom – karta pracy nr 1. Uczeń może dopisać także własne przykłady. Następnie przy zachowaniach negatywnych zastanawia się nad możliwymi ich skutkami. Warto także zwrócić uwagę na to, że niektóre zachowania są dozwolone, ale tylko dla dorosłych, np. kupowanie, korzystanie z niektórych serwisów. Prowadzący zachęca do refleksji, zadaje uczniom pytania:

- Co czuje osoba, która jest obrażana w internecie?
- Co myśli osoba, której zdjęcia zamieszczone w internecie zostały wyśmiane?

Wskazówka metodyczna

Można te pytania bezpośrednio odnieść do doświadczeń uczniów:

- Co Ty czujesz, kiedy ktoś obraża Cię w internecie?
- Jak się czujesz, gdy ktoś zamieszcza Twoje zdjęcie w internecie, a Ty nie wyraziłeś na to zgody, bo zdjęcie ośmiesza Cię?

Jest to szczególnie ważne w pracy z uczniami zagrożonymi niedostosowaniem społecznym. Omawianie problemów, które bezpośrednio ich dotyczą, pozwala zejść z poziomu abstrahowania do angażującej emocjonalnie analizy własnych zachowań i doświadczeń.

2. Czym jest hejt?

Prowadzący pyta, czy uczeń rozumie termin hejt, a następnie wyjaśnia: to spolszczona wersja angielskiego słowa *hate*, czyli nienawidzić. Hejtem określa się działanie w internecie, które jest przejawem złości, agresji i nienawiści. Analizując pojęcie, nauczyciel może podać przykłady poniższych sytuacji i zapytać uczniów, jak w takich okolicznościach zareagowałby hejter:

Przykład 1

Ola nagrała na YouTube swoją wersję jednej ze znanych piosenek. Oprócz pozytywnych komentarzy, były też takie w formie hejtu. Jakie?

Przykład 2

Krzysiek wygrał konkurs graficzny na zaprojektowanie robota. Nagrodą był laptop. Wśród aprobujących komentarzy pojawiły się również negatywne. Jakie?

Przykład 3

Na facebookowym profilu szkoły pojawiły się zdjęcia z przegranego meczu piłki ręcznej szkolnej reprezentacji. Wśród komentarzy pojawiły się też hejtujące wypowiedzi. Jakie?

Wskazówka metodyczna

Badania dowodzą, że aż 8 na 10 osób w wieku 16–85 wskazało na to, że hejt ma za zadanie obrazić kogoś. Prawie tyle samo osób wskazało, że ma sprawić przykrość. 71% wskazało, że jest to uzasadniona krytyka. Wyniki pokazują zatem, że w związku z anonimowością hejtu jest to zjawisko akceptowane społecznie (skoro prawie $\frac{3}{4}$ badanych uważa, że hejt to uzasadniona krytyka) i wymaga zintegrowanych działań profilaktycznych (w zakresie edukacji, mediów, szkoleń w miejscach pracy).

Źródło: Czaplicka M., *Hejt w Internecie. Raport ilościowy*, [Agencja social media Wobuzz Monika Czaplicka – Porozmawiajmy!](#) [dostęp: 2.02.2017].

Następnie uczeń zastanawia się, dlaczego hejter hejtuje?

Wspólnie z prowadzącym podaje powody hejtowania, szczególnie zwraca uwagę na poczucie anonimowości dające fałszywe przekonanie, że za swoje wypowiedzi i czyny nie ponosi się odpowiedzialności.

Ciekawostka

Trisha Prabhu z Chicago opracowała program, który wysyła użytkownikom komunikaty z ostrzeżeniem, gdy napiszą coś obraźliwego. Jej „*rethink*” ma zachęcać do przemyślenia sprawy i dlatego pyta: „czy na pewno chcesz to wysłać?”. Amerykańska trzynastolatka znalazła się w finale międzynarodowego konkursu *Google Science Fair 2014*. Jej projekt opiera się na założeniu, że internetowy hejt i złośliwe komentarze często publikujemy pod wpływem emocji.

Źródło: [Gazeta wyborcza.pl, 13-lątka znalazła sposób na internetowy hejt i cyberprzemoc. Jak działa?](#) [dostęp: 2.02.2017].

Podsumowaniem ćwiczenia jest opisanie hejtera jednym zdaniem, odnoszącym się do wcześniej podanych przyczyn hejtowania, np.: zazdrosny, ale leniwy. Odważny, bo anonimowy.

Wskazówka metodyczna

Układanie takich zdań odgrywa podwójną rolę: uczniom dotkniętym przemocą internetową pozwala na zmniejszenie strachu przed agresorem, w przypadku zaś uczniów stosujących przemoc powinno nakłonić do autorefleksji.

3. Netykieta

Prowadzący wyjaśnia pojęcie netykiety. Netykieta jest to zbiór zasad określających formy zachowania się w społeczności internetowej.

Pierwszym punktem netykiety jest akceptacja regulaminów serwisów. Zadaniem ucznia polega na zaznajomieniu się wspólnie z prowadzącym z regulaminem używania wybranych kilku portali (np. tych, z których korzysta uczeń). Szczegółowa analiza zapisów powinna umożliwić uczniowi odpowiedzi na pytania:

- Czy korzystasz z danego portalu zgodnie z regulaminem?
- Dlaczego łamiesz regulamin?

Zakończenie

Uczeń projektuje znaki symbolizujące kolejne punkty netykiety (może inspirować się znakami drogowymi lub innymi oznaczeniami ostrzegawczymi, jakie można spotkać na meblach, ubraniach itp.).

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Sformułowanie zasad netykiety może być trudne dla uczniów z trudnościami językowymi, dlatego można w grupach zróżnicowanych przeanalizować wybrane punkty istniejących regulaminów, np. sieci społecznościowych. Uczniowie niewidzący zamiast symboli mogą zaprojektować hasła na temat zasad netykiety. Można także w tworzeniu zasad netykiety wykorzystać symbole komunikacji wspomagającej i alternatywnej, np. piktogramy. Przykładowo: hejt.

Wskazówka metodyczna

Warto zorganizować spotkanie z rodzicami na temat bezpiecznego korzystania z internetu przez ich dzieci ze zwróceniem uwagi na konieczność kontroli ilości czasu,

jaki spędzają przed komputerem, treści, z którymi mają kontakt, oraz możliwości zastosowania zabezpieczeń dotyczących limitów czasowych i stron internetowych na domowych pecetach.

Do wykorzystania podczas spotkań z rodzicami

Jeśli dowiadujesz się, że Twoje dziecko jest ofiarą cyberprzemocy, przede wszystkim zaoferuj mu wsparcie i staraj się zapewnić poczucie bezpieczeństwa. Rozmowa na temat przemocy oraz tego, że zaistniała sytuacja nie jest winą dziecka, również może pomóc. Bardzo ważne jest, aby wesprzeć i pochwalić dziecko oraz docenić, że zdecydowało się powiedzieć rodzicom o tym, co je spotyka lub spotkało. Warto również skorzystać z pomocy i wsparcia specjalistów. Kolejnym krokiem jest rozmowa i podjęcie interwencji w szkole, grupie rówieśniczej lub innym środowisku, w którym doszło do cyberprzemocy. Bardzo ważne jest to, aby kontrolować aktywność dziecka w internecie, blokując działania sprawcy cyberprzemocy, a także odpowiednio ograniczyć dostęp dziecka do technologii. Choć może to budzić jego opór, dzięki takiej kontroli możemy zmniejszyć prawdopodobieństwo tego, że sytuacja nadal będzie trwała.

Choć dla części rodziców środowisko internetu może wydawać się przytłaczające i niezrozumiałe, warto, abyśmy byli zorientowani w tym, co oznaczają angielskie słowa: *follow* czy *like*. Rozmawiając z dzieckiem na temat internetu, mamy szansę nie tylko poznać to środowisko, ale możemy również dowiedzieć się więcej na temat jego sposobu korzystania z sieci. Takie rozmowy dają również pole do edukowania go, jak świadomie korzystać z internetu.

Źródło: [Instytut Psychologii i Psychoterapii](#) [dostęp: 16.01.2024].

Warto podczas zebrań z rodzicami omówić także rady dla rodziców, zamieszczone w załączniku.

Źródło: [SaferInternet](#) [dostęp: 2.02.2017].

[Strefa wiedzy - Fundacja Orange](#) [dostęp: 17.02.2020].

Karta pracy nr 1

Zaznacz w okienkach po lewej stronie: zachowania niedozwolone w internecie – literą N, zachowania dozwolone uczniom w Twoim wieku – literą D, pożądane – literą P. Możesz dopisać własne przykłady różnych zachowań w sieci.

Ocena zachowania	Zachowania uczniów
	Korzystanie z gier online
	Ściąganie filmów i muzyki
	Prowadzenie bloga
	Komunikowanie się poprzez e-mail
	Korzystanie z komunikatora internetowego, np. Tlen, Messenger
	Korzystanie z portali społecznościowych, np. Facebook, Instagram
	Komentowanie postów
	Obrażanie innych w internecie
	Wrzucanie do sieci swoich zdjęć lub filmów

Ocena zachowania	Zachowania uczniów
	Umieszczanie w internecie informacji
	Przeglądanie stron internetowych
	Robienie zakupów
	Słuchanie radia lub telewizji internetowej
	Pomaganie potrzebującym przez internet
	Branie udziału w ankietach, badaniach sondażowych
	Korzystanie z portali edukacyjnych, np. Scholaris
	Korzystanie z encyklopedii i słowników online oraz translatora
	Pobieranie plików i programów
	Korzystanie ze stron dla dorosłych
	Poznawanie nowych osób

Ocena zachowania	Zachowania uczniów
	Kopiowanie wypracowań i prac domowych
	Korzystanie z czasopism i książek online

Rozmawiaj z dziećmi o ryzyku umawiania się na spotkania z osobami poznanymi w sieci. Wprowadź zasadę, że dziecko spotyka się z nieznajomymi wyłącznie w towarzystwie przyjaciół lub dorosłych i zawsze po uzyskanej zgodzie rodziców.

Naucz swoje dziecko ostrożności przy podawaniu prywatnych danych. Ustal z nim, żeby nigdy nie podawało przypadkowym osobom swojego adresu i numeru telefonu. Ważne jest, aby dziecko wiedziało, że podając takie informacje, zawsze musi zapytać o zgodę swoich rodziców.

Naucz dziecko krytycznego podejścia do informacji przeczytanych w sieci, ponieważ nie wszystkie są wiarygodne. Naucz dziecko, że trzeba weryfikować znalezione w internecie treści, korzystając z innych dostępnych źródeł (encyklopedie, książki, słowniki).

Bądź wyrozumiały dla swojego dziecka. Często zdarza się, że dzieci przypadkowo trafiają na strony adresowane do dorosłych. Ważne jest, żeby dziecko Ci ufało i mówiło o takich sytuacjach; by wiedziało, że zawsze, kiedy poczuje się niezręcznie, coś je zawstydzi lub przestraszy, może się do Ciebie zwrócić.

Zgłaszaj nielegalne i szkodliwe treści. Wszyscy musimy wziąć odpowiedzialność za nieodpowiednie i nielegalne treści w internecie. Nasze działania pomagają likwidować np. zjawisko pornografii dziecięcej, szerzące się przy użyciu stron internetowych, czatów, e-maili itp. Nielegalne treści można zgłaszać na policję lub anonimowo – do współpracującego z nią punktu kontaktowego ds. zwalczania nielegalnych treści w internecie – *Hotline'u* – www.dyzurnet.pl. Działający w ramach projektu Saferinternet.pl zespół Dyżurnet.pl współpracuje również z operatorami telekomunikacyjnymi i serwisami internetowymi w celu doprowadzenia do usunięcia nielegalnych materiałów z sieci.

Jeśli masz wątpliwości, jak zareagować na informacje o problemach dziecka związanych z internetem lub komputerem – to skontaktuj się z helpline.org.pl, której celem jest pomoc dzieciom i młodzieży w sytuacjach zagrożenia w sieci. Konsultanci Helpline udzielają porad rodzicom, opiekunom i osobom pracującym zawodowo z dziećmi i młodzieżą. Kontakt z Helpline możliwy jest poprzez stronę www.helpline.org.pl lub pod bezpłatnym numerem telefonu 0 800 100 100.

Zapoznaj dziecko z netykietą – Kodeksem Dobrego Zachowania w internecie. Przypominaj dzieciom o zasadach dobrego wychowania. Zasady netykiety znajdziesz na stronie www.sieciaki.pl.

Poznaj sposoby korzystania z internetu przez Twoje dziecko. Przyjrzyj się, jak Twoje dziecko korzysta z internetu, jakie strony lubi oglądać i jak zachowuje się w sieci. Staraj się poznać znajomych, z którymi dziecko koresponduje za pośrednictwem internetu. Ustalcie zasady korzystania z sieci (wzory umów rodzic – dziecko znajdziesz na stronie www.sieciaki.pl) oraz sposoby postępowania w razie nietypowych sytuacji.

Pamiętaj o zainstalowaniu programu filtrującego szkodliwe treści. Na stronie projektu Saferinternet.pl prezentujemy wyniki testów skuteczności programów filtrujących, wykonane przez państwowy instytut badawczy NASK w ramach projektu Saferinternet.pl. Zapraszamy do zapoznania się z raportem: *Jak skutecznie filtrować zawartość Internetu?*

Jeśli podejrzewasz, że zostało złamane prawo, to powiadom policję. Nie usuwaj dowodów przestępstwa – nawet jeśli będzie to wulgarny lub nieprzyjemny list bądź inny plik.

Jeśli sprawa wymaga przesłuchania dziecka, to domagaj się możliwości skorzystania z tzw. niebieskiego pokoju (więcej informacji o procedurach związanych z udziałem dziecka w postępowaniu karnym można znaleźć na stronach Fundacji Dzieci Niczyje – www.fdn.pl).

Jeśli stwierdzisz przypadek włamania lub próby włamania do swojego komputera, nękania spamem przesyłanym za pośrednictwem polskich serwerów lub atakami hackerów, to zgłoś się do zespołu CERT Polska – www.cert.pl.

Scenariusz 21

Temat: Pasjonat to ja!

Cel ogólny: Nabycie i poszerzenie wiedzy uczniów na temat swoich zainteresowań i pasji.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- rozwiązuje i układa tribondy (analogie);
- wymienia niestandardowe pasje i zainteresowania;
- wymienia cechy wspólne pasji;
- identyfikuje swoje pasje, zainteresowania;
- wskazuje związki między pasjami a rynkiem pracy;
- rozwija swoje myślenie analityczne;
- nadaje tytuły zdjęciu.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, tworzy spójne wypowiedzi;
- w ramach matematyki: przeprowadza proste rozumowania, podaje argumenty uzasadniające poprawność rozumowania, dostrzega regularności, podobieństwa oraz analogie i formułuje wnioski na ich podstawie, układa zadania i łamigłówki, rozwiązuje je;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie;
- w ramach etyki: zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady.

Metody pracy:

- tribondy;
- rozmowa kierowana;
- pogadanka;
- wywiad.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć*****Tribondy***

Zadanie polega na rozwiązaniu przez ucznia tribondów, tj. znalezieniu czwartego słowa, które w największym stopniu kojarzy się z trzema pozostałymi. Prowadzący może podpowiedzieć, że rozwiązaniami są słowa określające wybrane pasje ludzi.

Antrakt – Rola – Repertuar – Teatr

Strona – Słowo – Biblioteka – Książka

Koło – Motor – Przebieg – Samochód

Mysz – Stanowisko – Sieć – Komputer

Układ – Parkiet – Ruch – Taniec

W ramach rozgrzewki twórczej uczeń samodzielnie układa przynajmniej jeden tribond (do rozwiązania przez prowadzącego).

Wskazówka metodyczna

W przypadku uczniów słabosłyszących, niesłyszących, uczniów z afazją, trudnościami w koncentracji uwagi, a także zdiagnozowaną dysleksją (którzy mogą mieć zaburzenia pamięci słuchowej i bezpośredniej), tribondy należy wydrukować lub wyświetlić. Tribondy to świetna metoda pracy zarówno z uczniami zdolnymi, jak i uczniami z trudnościami w uczeniu się. Kluczowe jest dostosowanie stopnia trudności zagadek do możliwości poznawczych ich odbiorców tak, aby nie zrazili się zbyt szybko ćwiczeniem (w przypadku braku pomysłów na jego rozwiązanie). Zachęcenie ucznia do samodzielnego układania tribondów i podjęcie próby rozwiązania ich przez prowadzącego poszerza pole sprawczości ucznia i motywuje do podejmowania podobnych aktywności w przyszłości.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W grupach ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, ćwiczenie – tribondy można zastąpić dowolnym zadaniem z wykorzystaniem skojarzeń, np. nauczyciel podaje nazwę przedmiotu, a uczniowie podają, z jaką pasją, hobby to słowo może się kojarzyć, np. warzywa – ogrodnictwo – gotowanie; mapa – podróżowanie.

Zajęcia właściwe

1. Najdziwaczniejsze pasje świata

Prowadzący upewnia się, czy dziecko zna znacznie słowa pasja.

Pasja – upodobanie, skłonność, hobby, konik, nałóg, mania (www.synonimy.pl).

Następnie cytuje myśl Stephena Kinga: „Nawet z pozoru najdziwaczniejsza pasja jest czymś bardzo, bardzo cennym”.

Zadanie polega na odniesieniu się przez ucznia do tej myśli, a następnie na podaniu przez niego różnych przykładów niestandardowych zainteresowań i pasji. Na podstawie wymienionych przykładów uczeń próbuje określić wspólne cechy pasji.

Pytania pomocnicze:

- Jakie są wspólne cechy pasji? (np. angażują, pozwalają odpocząć, dają motywację).
- Jakie zachowania świadczą o posiadaniu i pielęgnowaniu pasji?

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie może przyjąć również formę treningu kreatywności. Wówczas uczeń wymienia pasje, jakie przychodzą mu do głowy lub wymyśla najdziwaczniejsze pasje świata, bez konieczności odnoszenia się do znanych mu przykładów.

Warto, aby prowadzący ukierunkował myślenie ucznia podczas poszukiwania wspólnych cech pasji na następujące kwestie:

- Pasje wymagają poświęcenia – czasu, energii, pieniędzy;
- Pasje nie szkodzą innym ludziom;
- Pasje dają szczęście;
- Pasje odpowiadają za równowagę życiową człowieka.

2. Utalentowana mapa pogody

Prowadzący zadaje uczniowi pytania dotyczące różnicy między mżawką, deszczem a ulewą (lub wyjaśnia mu te różnice, także przy pomocy np. intensywności narysowanych na kartce kreseczek). Wskazuje, że podobnie do intensywności opadów można określić intensywność zainteresowań. Zadanie ucznia polega na określeniu w karcie pracy nr 1 stopnia zainteresowania wybranymi dziedzinami lub przedmiotami poprzez wskazanie odpowiedniego opadu. Karta jest tak skonstruowana, że uczeń może sam zaproponować czynności lub dziedziny, które chciałby ocenić.

Na podstawie wypełnionej tabeli prowadzący omawia utalentowaną mapę pogody, korzystając z deszczowej analogii:

- Która czynność najbardziej nawadnia glebę?
- Jak bronić się przed suszą, a jak przed powodzią?
- Czy chronisz się przed mżawką pod parasolem?
- Opisz ten parasol.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W pracy z uczniami z trudnościami językowymi można to ćwiczenie zmodyfikować i zaproponować uczniom wskazanie pozytywnych i negatywnych elementów posiadania jakiejś pasji, np. narciarstwo:

- pozytywne jest to, że to sport, który można uprawiać zimą, kiedy nie jest możliwa np. jazda na rowerze;
- negatywnym aspektem posiadania tego hobby jest zazwyczaj trudny dostęp do stoków narciarskich.

Uczeń zaznacza pozytywy w kolumnie ze słoneczkiem, a negatywy – w kolumnie z chmurą.

3. PWP czy PBP – pasja w pracy czy praca bez pasji?

Prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Czy pasję można wykorzystać w pracy?
- Czym różni się model PWP od PBP?
- Jak to przekłada się na samopoczucie pracownika i jakość wykonywanej przez niego pracy?

Uczeń wraca do mapy talentów i próbuje znaleźć przynajmniej pięć zawodów, miejsc pracy, w których możliwe jest wykorzystanie wskazanych pasji, zainteresowań.

Można zastosować pytanie pomocnicze:

- Jakie miejsca pracy można nawodnić ulewą pochodzącą z Twoich pasji?

Wskazówka metodyczna

W ramach kontynuacji zajęć warto zachęcić ucznia do przeprowadzenia wywiadu wśród wybranych przez niego osób (około dziesięciu) na temat ich pasji i zainteresowań. Poza zebraniem informacji, zadanie polega na przygotowaniu przez ucznia raportu pt. „W poszukiwaniu pasjonatów”, w którym znajdą się odpowiedzi na następujące pytania:

- Jakie pasje są najbardziej popularne?
- Ile czasu poświęcasz na rozwijanie swoich pasji?
- Co dają Ci zainteresowania, pasje?
- Czy wiele osób posiada więcej niż jedną pasję?
- Czy zainteresowania jednej osoby są spójne, czy raczej dotyczą różnych dziedzin, przedmiotów?
- W jaki sposób pasjonaci wykorzystują swoje zainteresowania w życiu zawodowym?

Zakończenie

Uczeń wymyśla przynajmniej dziesięć tytułów, jakie mógłby nadać obrazkowi zawartemu w karcie pracy nr 2.

Przykładowo:

Na szczytach własnej pasji. Wyżej niż można było pomyśleć!

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Wariant dla uczniów niewidzących – uczniowie wykonują na trzech kartkach rysunek wypukły mżawki, deszczu, ulewy wybraną techniką. Karty posłużą im do określania stopnia zaangażowania podczas odczytywania przez nauczyciela opisu zainteresowania.

Wariant dla uczniów niewidzących – audiodeskrypcja zdjęcia (tekst odczytany przez prowadzącego):

Na zdjęciu trzech alpinistów kroczących po ośnieżonym wzgórzu. Kierują się w stronę szczytu góry, który jest już dla nich widoczny. Cel wydaje się być blisko, ale droga do niego nie wygląda na krótką. Alpiści idą jeden za drugim, pod górę. Na śniegu wydeptana jest ścieżka z ich śladów. Ich ekwipunki połączone są liną. Wyposażeni są w plecaki, kijek oraz specjalną odzież: kurtki, rękawiczki, czapki. Pogoda choć ładna, wskazuje, że jest mróz. Świeci ostre słońce. Postacie alpinistów rzucają cień na jaskrawobiałym podłożu. Niebo jest intensywnie błękitne.

Karta pracy nr 1

Określ intensywność opadów, czyli Twoich zainteresowań. Wstaw x w odpowiedniej rubryce.

Pasja			
Gra na instrumencie			
Malowanie			
Grafika komputerowa			
Sport			
Dyskutowanie			
Wędkowanie			
Uczenie się			
Pisanie wierszy			
Gotowanie			
Projektowanie mody			
Przyroda			

Pasja			
Technika			

Karta pracy nr 2

Zaznacz w kolumnie ze słońcem pozytywne aspekty posiadania pasji, a w kolumnie z chmurą – negatywne aspekty posiadania pasji

Pasja	 Pozytywne	 Negatywne
Gra na instrumencie		
Malowanie		
Grafika komputerowa		
Sport		
Dyskutowanie		
Wędkowanie		
Uczenie się		
Pisanie wierszy		
Gotowanie		
Projektowanie mody		
Przyroda		

Pasja	 Pozytywne	 Negatywne
Technika		

Scenariusz 22

Temat: Mam talent!

Cel ogólny: Nabycie i poszerzenie wiedzy uczniów na temat posiadanych zdolności i talentów.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wykorzystuje wskazówki celem odgadnięcia tematu zajęć;
- z uwagą wypełnia test;
- dokonuje wizualizacji swojego talentu;
- identyfikuje potrzeby w zakresie rozwijania uzdolnień oraz sposoby ich zaspokajania;
- opracowuje z pomocą prowadzącego plan rozwoju uzdolnień;
- identyfikuje przyczyny marnowania talentów przez ludzi oraz wskazuje sposoby zapobiegania im.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, tworzy spójne wypowiedzi;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie;
- w ramach etyki: zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady.

Metody pracy:

- test zdolności;
- analogie twórcze;
- rozmowa kierowana;
- pogadanka.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- Test Uzdolnień Wielorakich (TUW).

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący poprzez niekonwencjonalne wskazówki naprowadza ucznia na temat spotkania:

- budzi zachwyt;
- podobno każdy go ma;

- można go odkrywać, a także marnować;
- na pewno nie brakowało go Mozartowi.

Po odgadnięciu słowa talent zadanie polega na opisanu przez ucznia znanego mu człowieka, który posiada najwięcej talentów.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczniom z trudnościami językowymi można zaproponować obejrzenie krótkiego fragmentu programu „Mam talent”, który stanie się podstawą do rozmowy.

Prowadzący może powtórzyć zdania-wskazówki. W przypadku trudności ze skupieniem uwagi można wyświetlić zdania na tablicy interaktywnej albo powiesić wydrukowane na tablicy. Należy traktować to jednak jako ostateczne rozwiązanie, gdyż ćwiczenie ma również rozwijać uwagę słuchową uczniów.

Zajęcia właściwe

1. Diagnoza zdolności

Prowadzący wykorzystuje Test Uzdolnień Wielorakich (TUW) autorstwa W. Poleszaka, R. Porzaka, G. Katy w celu zdiagnozowania profilu inteligencji ucznia (w oparciu o koncepcję H. Gardnera). Po wykonaniu testu szczegółowo omawia wyniki z uczniami.

Wskazówka metodyczna

Szczegółowe informacje na temat proponowanego narzędzia można znaleźć na stronie Ośrodka Rozwoju Edukacji (ORE).

Poradnie psychologiczno-pedagogiczne zainteresowane wykorzystaniem testu powinny złożyć odpowiednie zapotrzebowanie w ORE. Po otrzymaniu stosowanego klucza mogą bezpłatnie prowadzić badania z użyciem TUW.

Narzędzie pozwala na wyznaczenie profilu uzdolnień ucznia, tj. określenie poziomu inteligencji:

- językowej;
- matematyczno-logicznej;
- przestrzenno-wizualnej;
- kinestetycznej;
- muzycznej;

- intrapersonalnej;
- interpersonalnej;
- przyrodniczej.

Podejście egalitarne do zdolności H. Gardnera, które stanowiło punkt wyjścia w budowaniu modelu TUW, pozwala na określenie dominujących cech inteligencji zarówno uczniów zdolnych, jak i uczniów z trudnościami w uczeniu się. Wyjście poza typowo szkolne pojmowanie talentów pozwala poczuć się uzdolnionym każdemu badanemu. To odpowiedni grunt do budowania osobistej ścieżki rozwoju zdolności.

2. Jak mogę „nakarmić” – rozwinąć mój talent?

Prowadzący powtarza informację, że każdy ma jakiś talent. Jak wspierać ten talent, by mógł się rozwijać? Nauczyciel może porównać talent do wyjątkowego lokatora, który zamieszkał we wnętrzu ucznia i potrzebuje wsparcia z jego strony, aby przeżyć.

Prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Czego potrzebuje talent, aby się rozwijać?
- Czym możesz go „nakarmić”?

Uczeń wymienia składniki pożywienia dla talentu i zapisuje w karcie pracy – na zaproponowanym wzorze lub na pustej kartce papieru, jako mapę myśli. Uczniowie z dysfunkcją wzroku mogą zapisać pomysły, powiedzieć o nich lub przygotować rysunek wypukły, lub na folii termicznej.

Przykładowo:

- trening;
- dowody uznania, pochwały;
- spotkania z innymi utalentowanymi ludźmi.

Następnie uczeń zastanawia się, co może być pomocne dla jego talentu.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczniowie ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi ze względu na swoje dysfunkcje często są przekonani, że nie mają żadnego talentu. Przeprowadzenie tych zajęć jest dla nich ważne, powinno pomóc w odkryciu, iż pomimo trudności (np. sensorycznych czy w uczeniu się) – można mieć i rozwijać swoje talenty, np. talent do opieki nad zwierzętami, talent kulinarny.

Warto w tym kontekście zapoznać się z teorią talentów, np. testem Gallupa.

Menu dla talentu, czyli jak mogę pomagać mojemu talentowi?

Uczeń wspólnie z prowadzącym opracowuje program rozwijania swoich uzdolnień – pomoc dla talentu.

Wskazówka metodyczna

Kategoria menu może być rozumiana szerzej – zgodnie z wcześniejszymi pomysłami ucznia można uwzględnić inne elementy potrzebne do przeżycia talentu, tj. powietrze, światło. Celem tego ćwiczenia jest opracowanie planu rozwoju uzdolnień ucznia z wykorzystaniem myślenia projekcyjnego.

Zakończenie

Prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Dlaczego ludzie marnują swoje talenty?
- Co można zrobić, aby temu zapobiec?

Po udzieleniu odpowiedzi przez ucznia można zaproponować ułożenie nowego powiedzenia rozpoczynającego się od frazy:

Kto talenty marnuje, ...

Przykładowo:

Kto talenty marnuje, ten pustkę czuje.

Kto talenty marnuje, to na starość żałuje.

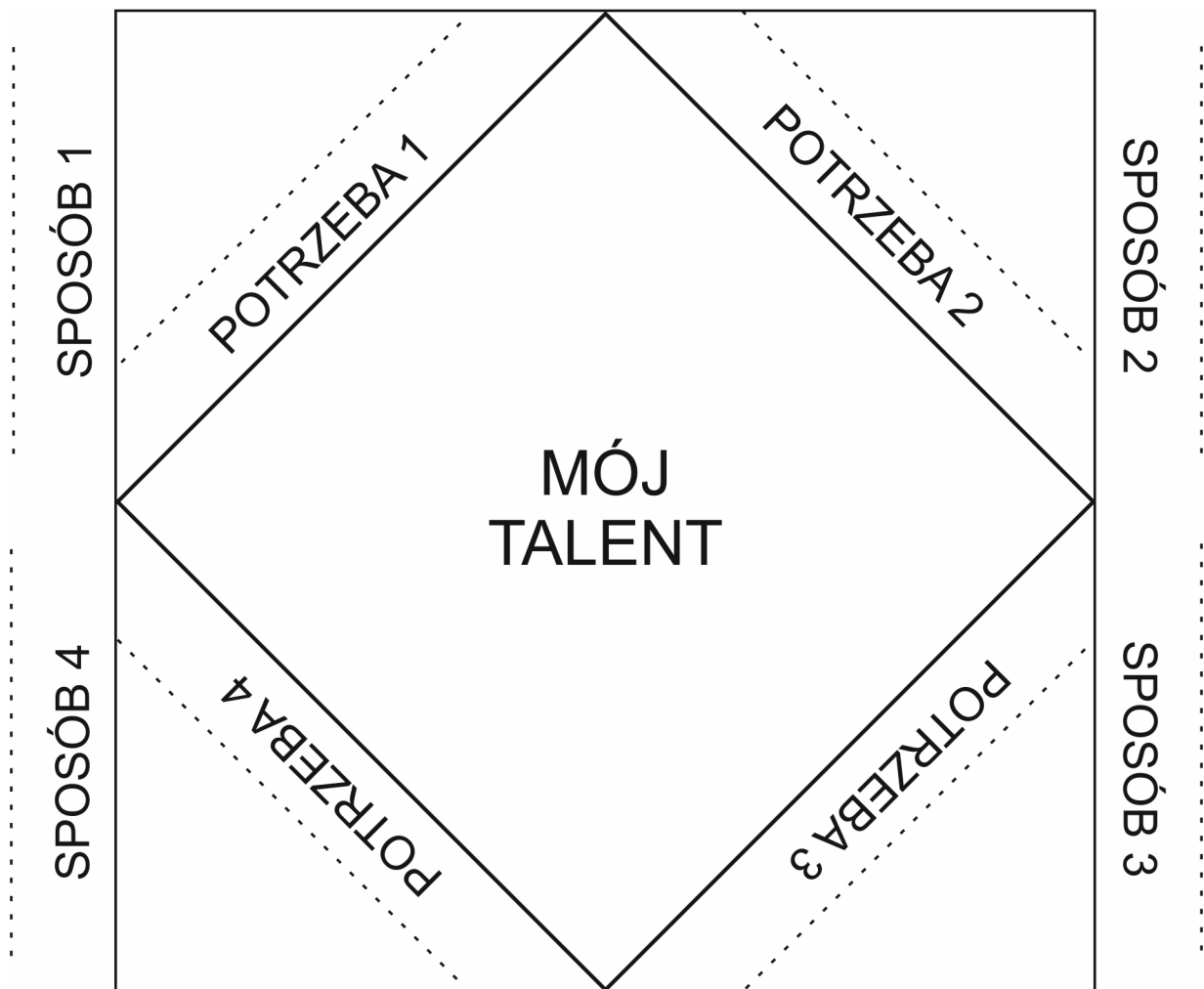
Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczniowie mogą także opowiedzieć o osobach, które podziwiają za ich talenty. Mogą to być osoby z ich najbliższego otoczenia lub znane uczniom z programów telewizyjnych lub nagrań w sieci.

Karta pracy nr 1

W środkowym prostokącie narysuj, jak mógłby wyglądać Twój TALENT, gdyby był organizmem żywym. Następnie wskaż jego potrzeby i sposoby ich zaspokojenia.

Potrzeby mojego talentu

Wersja A

Wersja B

.....	
SPOSÓB 1	SPOSÓB 2
.....	
POTRZEBA 1	POTRZEBA 2
.....	
MÓJ TALENT	
.....	
POTRZEBA 3	POTRZEBA 4
.....	
SPOSÓB 3	SPOSÓB 4

Scenariusz 23

Temat: Czego lubię się uczyć? Na tropach radości w nauce

Cel ogólny: Kształtowanie motywacji wewnętrznej uczniów do nauki.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- interpretuje sentencję, odnosząc ją do wskazanej aktywności – uczenia się;
- identyfikuje przyczyny powodujące spadek motywacji uczniów do nauki;
- dostrzega związki między wybranymi zapisami podstawy programowej a umiejętnościami życiowymi;
- rozumie znaczenie zdolności i talentów dla samorozwoju.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: doskonali ciche i głośne czytanie, korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje, rozwija szacunek dla wiedzy, wyrabia pasję poznawania świata i stara się w praktyce stosować zdobyte wiadomości, kształci nawyki systematycznego uczenia się oraz porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- dyskusja;
- diagram Ishikawy – rybi szkielet.

Środki dydaktyczne:

- flipcharty;
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący mówi: Konfucjusz jest autorem sentencji:

„Wybierz pracę, którą kochasz, a nie będziesz musiał pracować nawet jeden dzień w swoim życiu”.

Następnie zadaje uczniom pytania:

- Jak rozumiesz tę myśl?
- Spróbuj odnieść ją do sytuacji uczenia się.
- Czy zgadzasz się z takim zdaniem: wybierz to, co w nauce sprawia Ci radość, a nie będziesz musiał się uczyć nawet jeden dzień w życiu?

Zajęcia właściwe

1. Rybi szkielet – dlaczego niektórzy nie lubią się uczyć?

Prowadzący przygotowuje na flipcharcie model przypominający nazwę tej metody – karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna

Diagram Ishikawy, czyli inaczej diagram rybiej ości, jest wykresem przyczynowo-skutkowym. Ma on na celu graficzną prezentację zależności pomiędzy czynnikami, które mają wpływ na dany problem, oraz skutkami, które pojawiają się w konsekwencji istnienia tych pierwszych. Procedura analizy za pomocą diagramu Ishikawy wymaga przejścia przez kilka etapów jego tworzenia.

Pierwszy etap to określenie występującego problemu. To właśnie on będzie reprezentowany przez główną, poziomą oś (skierowaną zgodnie z układem współrzędnych) diagramu, która jest analogią do kręgosłupa ryby.

W drugim etapie należy określić główne grupy przyczyn, które powodują występowanie danego problemu. Jest to inaczej odpowiedź na pytanie:

- Co powoduje, że dany problem występuje?

Trzeci etap to szczegółowe określenie przyczyn w ramach głównych grup.

Potem następuje uszczegółowienie w tych grupach, które były określane poprzednio.

Ostatni etap polega na dokładnym przeanalizowaniu diagramu i – w miarę potrzeb – podjęciu kolejnych uszczegółowień. Warto tu wspomnieć, że nie ma żadnych dokładnych wytycznych dotyczących tego, jak głęboko problem ma być analizowany ani jaki ma być zestaw głównych grup przyczyn.

Źródło: Urbaniak M., (2004), *Zarządzanie jakością – teoria i praktyka*, Warszawa: Wydawnictwo Difin.

Uczeń pracuje wspólnie z prowadzącym, który informuje go o tym, jaki problem będzie tematem ich pracy i wyjaśnia, jak będą pracować. Następnie kieruje rozmową tak, aby uzyskać potrzebne informacje.

Wskazówka metodyczna

Informacje może wpisywać do diagramu uczeń lub prowadzący. Na początku zadania należy to ustalić. Jeżeli wpisuje uczeń, to trzeba go na bieżąco instruować, jak ma to wykonać.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Diagram można przedstawić również w formie dotykowej jako uproszczony rysunek wypukły lub model.

2. Nauka ułatwia życie

Prowadzący wspólnie z uczniem wybierają minimum pięć zapisów z podstawy programowej.

Wskazówka metodyczna

W ćwiczeniu wykorzystujemy kartę pracy nr 2 i wydrukowane *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej [...]*.

Nauczyciel i uczeń wspólnie zastanawiają się, w jaki sposób ta wiedza przyda się w życiu – karta pracy nr 2 lub karta pracy nr 3.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W przypadku uczniów z trudnościami językowymi korzystamy z karty pracy nr 1, gdzie zapisy są już wybrane. W zależności od rodzaju i natężenia dodatkowych potrzeb edukacyjnych, możemy zwiększyć stopień trudności i poprosić ucznia, aby przeanalizował podstawę programową, wybierając zapisy samodzielnie.

3. Radość uczenia się

Uczeń wymienia kilka czynności, tematów, których uczenie się sprawia mu przyjemność. Następnie z pomocą prowadzącego wskazuje te obszary wiedzy lub konkretne tematy, które są z nimi powiązane. Przykładowo:

- samochody – jak działa silnik? (fizyka, technika);
- piłka nożna – historia piłki nożnej w Polsce (historia);
- moda – rola sztuki w modzie (historia sztuki, plastyka, moda).

Zakończenie

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Na zakończenie lekcji uczniowie z trudnościami językowymi zamiast tworzyć sentencje mogą narysować schematyczny rysunek lub przedstawić pantomimę wyrażającą radości z nauki.

Uczeń ma wymyślić zdanie pokazujące radość, pożytek uczenia się, nauki poprzez ułożenie rymu do słowa nauka, np.:

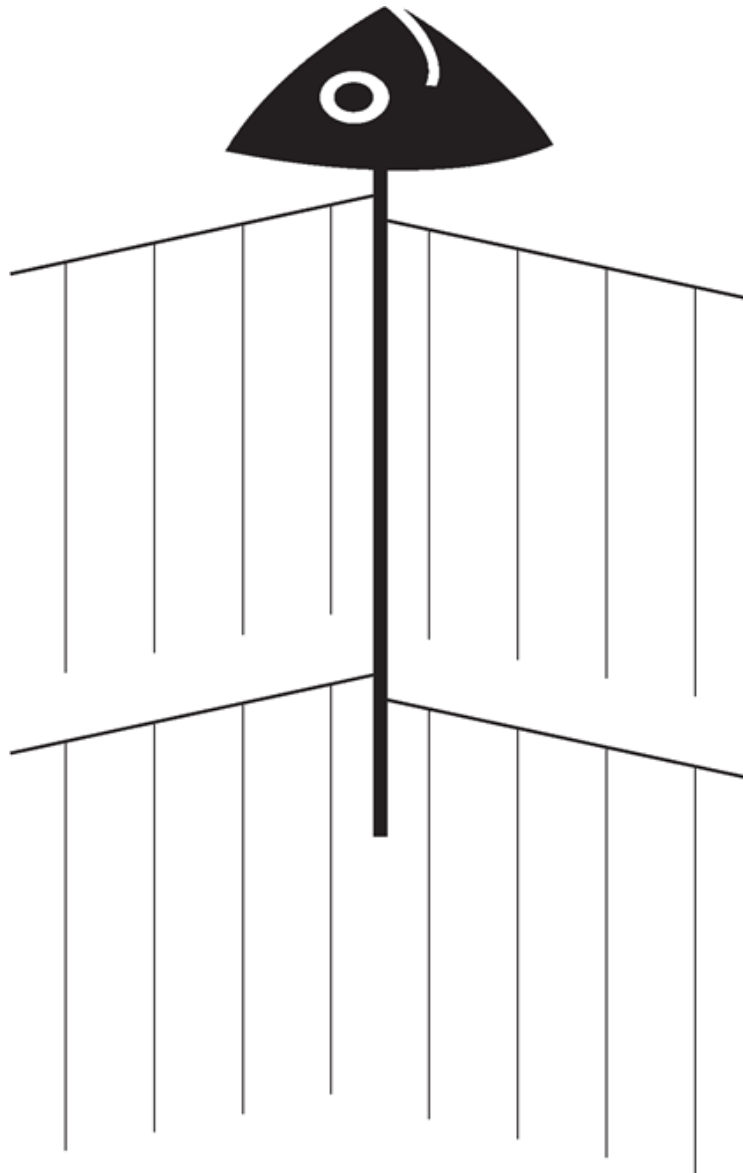
- Ktoś do drzwi naszego umysłu puka?
- Wpuśćmy ją! To nauka!
- Sposób na każdą lukę – uprawiaj naukę!

Wskazówka metodyczna

Warto zwrócić uwagę rodziców ucznia na umiejętność uczenia się. Wielu uczniów nie potrafi się uczyć. Nie wiedzą, jak organizować własną codzienną naukę, jak przygotowywać się do sprawdzianów, jakimi metodami pracować. Jest to szczególnie ważne w odniesieniu do dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Złe nawyki związane z nauką utrwalają się, powodując powstawanie, a następnie narastanie problemów szkolnych, którym najczęściej towarzyszy spadek motywacji do nauki. Powstałe duże braki programowe uniemożliwiają realizację bieżących treści programowych i często są bardzo trudne do nadrobienia. Warto także wrócić do diagramu i zastanowić się, co można zrobić z niektórymi powodami nielubienia szkoły.

Karta pracy nr 1

Dlaczego niektórzy nie lubią się uczyć?

Karta pracy nr 2

Co stanowi treść podstawy programowej?

Odpowiedz na pytania:

- Dlaczego warto się uczyć wskazanych treści?
- Co mogłoby się stać, gdybyś się ich nie nauczył?

(Na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej [...]).

Treść z podstawy programowej	Po co warto się uczyć? Podaj powód	Co by było, gdybyś nie nauczył się tego?
Język polski Uczeń: odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od mniej ważnych		
Język polski Uczeń: redaguje notatki		

Treść z podstawy programowej	Po co warto się uczyć? Podaj powód	Co by było, gdybyś nie nauczył się tego?
Historia Uczeń: wiąże najważniejsze zabytki i symbole kultury polskiej z właściwymi regionami		
Przyroda Uczeń: podaje zasady zachowania się i udzielania pierwszej pomocy w wypadku ugryzienia, użądlenia, oraz spożycia lub kontaktu z roślinami trującymi		
Matematyka Uczeń: dodaje i odejmuje w pamięci do 100		

Karta pracy nr 3

Wypisz z podstawy programowej treści, które powinien poznać każdy uczeń w Twojej klasie, w której jesteś.

Odpowiedz na pytania:

- Dlaczego warto się uczyć wskazanych treści?
- Co mogłoby się stać, gdybyś się ich nie nauczył?

Treść z podstawy programowej	Po co warto się uczyć? (minimum trzy powody)	Co by było, gdybyś nie nauczył się tego?

Treść z podstawy programowej	Po co warto się uczyć? (minimum trzy powody)	Co by było, gdybyś nie nauczył się tego?

Scenariusz 24

Temat: O ludziach, dla których czas nie płynie. Czwarty wymiar pasji

Cel ogólny: Uświadomienie sobie przez uczniów korzyści płynących z posiadania i rozwijania zainteresowań i pasji.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- opisuje sytuacje nieodczuwania upływu czasu;
- wie, co to są zainteresowania i pasje;
- potrafi określić swoje zainteresowania i pasje;
- jest świadomy korzyści, jakie dla rozwoju człowieka niesie posiadanie i rozwijanie zainteresowań i pasji;
- rozumie, jaki wpływ mają one na zdrowie psychiczne i fizyczne człowieka;
- potrafi formułować rady w odpowiedzi na zidentyfikowany problem;
- zna zagrożenia wynikające z braku równowagi w rozwoju.
- Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:
- w ramach języka polskiego: doskonali ciche i głośne czytanie, opowiada o przeczytanym tekście;
- w ramach przyrody: opisuje zasady zdrowego stylu życia;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- analogie twórcze;
- pogadanka;
- praca z tekstem przewodnim.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia mają za zadanie zwrócić uwagę uczniów na korzyści płynące z posiadania zainteresowań i pasji dla zdrowia psychicznego i fizycznego człowieka. Poświęcanie się hobby wiąże się ze wzmożoną aktywnością, co pozwala zapomnieć o codziennych trudach. Wyzwala w człowieku pozytywne emocje. Stwarza dodatkowe możliwości

rozwoju. Sprawia, że stajemy się bardziej interesujący dla innych. Dzięki pasji, bez przymusu, intensywnie pogłębiany wiedzę w dziedzinie, która nas interesuje.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Uczeń ma za zadanie opisać kilka sytuacji, o których można powiedzieć, że czas przestał płynąć lub stoi w miejscu.

Prowadzący zadaje uczniom pytania:

- Co to znaczy, że czas przestał płynąć lub stoi w miejscu?
- Jak rozumiesz to stwierdzenie?

Wskazówka metodyczna

Dla urozmaicenia zajęć lub w sytuacji, kiedy uczeń ma problem z samodzielnym opisem tych sytuacji, warto wykorzystać inspiracje płynące z analizy i interpretacji sentencji – karta pracy nr 1.

Ćwiczenie ma zwrócić uwagę ucznia na to, że jeżeli robimy coś, co nas bardzo interesuje, to nie czujemy upływu czasu. Często, pomimo wysiłku psychicznego lub fizycznego, odczuwany radość i zadowolenie. Jeśli w dotychczasowych wypowiedziach ucznia nie pojawiły się informacje dotyczące jego osoby lub osób znanych osobiście czy ze słyszenia, to prowadzący zadaje następujące pytania:

- Czy znasz osobiście kogoś lub wiesz o kimś, kto żyje podobnie jak opisani w notatkach ludzie?
- Czy Ty masz w swoim życiu coś takiego, co bardzo lubisz robić?
- Co sprawia Ci olbrzymią przyjemność i zapominasz o mijającym czasie, na co czekasz z niecierpliwością?
- Co to jest pasja?
- Jakim innym wyrazem mógłbyś zastąpić ten wyraz?
Np.: hobby, „konik”, zainteresowania.

Zajęcia właściwe

1. Ludzie z pasją

Uczeń zapoznaje się z notatkami prasowymi o ludziach z pasją – karta pracy nr 2. Dokonuje analizy przeczytanych treści. Prowadzący zadaje pytanie:

- Czego dowiedziałeś się o osobach, których one dotyczyły?

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczeń czyta notatki samodzielnie, głośno lub po cichu. Prowadzący musi mieć pewność, że uczeń zrozumiał czytane treści. W razie potrzeby wspomaga go w czytaniu i tłumaczy treść, np. podaje synonim lub streszcza jeszcze łatwiejszymi słowami.

2. Zyski i straty

Prowadzący zadaje uczniowi pytanie:

- Jakie są wady i zalety takiego podejścia do pasji?

Informacje będące odpowiedzią na pytanie uczeń przedstawia na wykresie – karta pracy nr 3. Nad strzałkami dopisuje swoje pomysły.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Karta pracy nr 3 – wariant dla uczniów niewidzących – na przygotowanych wcześniej kartach, z rysunkiem wypukłym dwóch osi, uczniowie samodzielnie rysują wykres wzrostów i spadków swojego rozwoju (np. sznurek przyklejany na karton, wikki stix). Punkty wzrostu i spadku oznaczają np. za pomocą plasteliny. Następnie omawiają swoją pracę.

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie ma za zadanie zwrócić uwagę ucznia na konieczność zachowania właściwych proporcji w zarządzaniu swoim czasem, aby wszystkie obszary życia człowieka były, stosownie do potrzeb, objęte zaangażowaniem i troską. Rozwijanie swoich zainteresowań i pasji nie powinno się odbywać kosztem innych dziedzin życia.

3. Rady dla pasjonatów

Prowadzący zadaje pytanie:

- Co wynika z Twojej analizy?

Następnie w oparciu o wyciągnięte wnioski uczeń przygotowuje pięć rad dla pasjonatów.

Zakończenie***Podobieństwa na żądanie***

Zadanie polega na wskazaniu przez ucznia przynajmniej trzech podobieństw pasjonata i:

- jabłka;
- drzwi;
- widelca.

Np. pasjonat i jabłko – mogą zwiędnąć, potrzebują drzewa, które da im życie, innym z kolei dają pożywienie (np. muzykowi).

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Powyższe ćwiczenie kończące zajęcia może być niezrozumiałe i zbyt abstrakcyjne dla niektórych uczniów. Zajęcia można wtedy zakończyć poniższą rozmową:

Wielu uczniów w wieku szkolnym chce zostać influenserami lub youtuberami. Na zakończenie zajęć warto porozmawiać o szansach i zagrożeniach płynących z bardzo dużego zaangażowania uczniów w zdobywanie popularności w internecie.

Karta pracy nr 1

Książka zatrzymuje czas

Literatura jest przeznaczona do zatrzymania czasu w jego niszczącym biegu.

Jan Parandowski

Co skraca mi czas?

Działanie!

Co go wydłuża?

Bezczynność!

Johann Wolfgang von Goethe

Karta pracy nr 2

Wersja A

Jak wyglądał Pani dzień pracy? Twoje dni pracy przez te lata?

Olga Tokarczuk (pisarka): Kiedy mogłam, czyli kiedy byłam w jakimś w miarę cichym miejscu, starałam się pracować od rana do popołudnia, raczej pisząc, niż czytając.

Czytanie zostawiałam na popołudnie i wieczór. Najlepiej się pisze po wstaniu z łóżka, dlatego czasami o czwartej po południu orientowałam się, że wciąż jestem w piżamie.

Źródło: [Doskonałość form nieprecyzyjnych](#) [dostęp: 29.07.2019].

Kapitan Tomasz Cichocki (54 l.)
opłynął kulę ziemską! Jego samotny
rejs trwał ponad 10 miesięcy. Cichocki
na jachcie Delphia 40.4 „Polska Miedź”
spędził 312 dni.

Stanisław Drzewiecki (pianista): Nie ma się co dziwić, że tę drogę zaczyna się wcześnie. To zupełnie normalne, bo będąc dzieckiem, łatwiej i szybciej można wypracować podstawy techniczne. Trwa to, co prawda, kilka lat, ale kiedy się osiągnie 10 rok życia, można już na tej bazie budować coś trwałego. Chociaż moim zdaniem

młody muzyk jeszcze nie może publiczności powiedzieć niczego od siebie. Raczej wykonuje to, czego nauczył go pedagog. Być może mały Mozart był wyjątkiem! W moim odczuciu dopiero po 15 latach wytężonej nauki, gdy miałem już lat 20 i więcej, poczułem, że mogę w trakcie koncertu swobodnie dostosowywać

interpretację do specyficznych warunków, które powstają na sali „na żywo”, że mogę coś powiedzieć od siebie i przekazać w muzyce treść, a nie tylko odtwarzać wyuczone dźwięki.

Źródło: [Gra wysokich lotów – rozmowa ze Stanisławem Drzewieckim](#) [dostęp: 29.07.2019].

Wersja B

Jak wyglądał Pani dzień pracy? Twoje dni pracy przez te lata?

Olga Tokarczuk (pisarka): Kiedy mogłam, czyli kiedy byłam w jakimś w miarę cichym miejscu, starałam się pracować od rana do popołudnia, raczej pisząc, niż czytając. Czytanie zostawiałam na popołudnie i wieczór. Najlepiej się pisze po wstaniu z łóżka, dlatego czasami o czwartej po południu orientowałam się, że wciąż jestem w piżamie.

Źródło: [Doskonałość form nieprecyzyjnych](#) [dostęp: 29.07.2019].

Kapitan Tomasz Cichocki (54 l.) opłynął kulę ziemską! Jego samotny rejs trwał ponad 10 miesięcy. Cichocki na jachcie Delphia 40.4 „Polska Miedź” spędził 312 dni.

Stanisław Drzewiecki (pianista): Nie ma się co dziwić, że tę drogę zaczyna się wcześniej. To zupełnie normalne, bo będąc dzieckiem, łatwiej i szybciej można wypracować podstawy techniczne. Trwa to, co prawda, kilka lat, ale kiedy się osiągnie 10 rok życia, można już na tej bazie budować coś trwałego. Chociaż moim zdaniem młody muzyk jeszcze nie może publiczności powiedzieć niczego od siebie. Raczej wykonuje to, czego nauczył go pedagog. Być może mały Mozart był wyjątkiem! W moim odczuciu dopiero po 15 latach wytężonej nauki, gdy miałem już lat 20 i więcej, poczułem, że mogę w trakcie koncertu swobodnie dostosowywać interpretację do specyficznych warunków, które powstają na sali „na żywo”, że mogę coś powiedzieć od siebie i przekazać w muzyce treść, a nie tylko odtwarzać wyuczone dźwięki.

Źródło: [Gra wysokich lotów – rozmowa ze Stanisławem Drzewieckim](#) [dostęp: 29.07.2019].

Karta pracy nr 3

Wpisz, po co bohaterom historyjek z karty pracy nr 2 jest potrzebny talent, a po co pracowitość?

Osoba	Po co talent?	Po co pracowitość?
ADAM		
MARYSIA		
EWELINA		

Scenariusz 25

Temat: Pracowitość czy talent? Które koło w rowerze jest ważniejsze?

Cel ogólny: Kształtowanie wśród uczniów motywacji do samorozwoju.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wie, jaką wartość dla osiągnięcia sukcesu ma talent;
- rozumie znaczenie pracowitości w dążeniu do „doskonałości”;
- potrafi wskazać „ludzi sukcesu” i powiedzieć, jak do tego doszli;
- korzysta z komputera i szuka potrzebnych informacji w internecie;
- potrafi samodzielnie lub z pomocą dokonywać obliczeń matematycznych.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: doskonali ciche i głośne czytanie, opowiada o przeczytanym tekście, redaguje notatki, korzysta z informacji zawartych w różnych źródłach, gromadzi wiadomości, selekcjonuje informacje, rozwija umiejętności efektywnego posługiwania się technologią informacyjną oraz zasobami internetowymi;
- w ramach informatyki: wykorzystuje sieć komputerową do wyszukiwania potrzebnych informacji i zasobów edukacyjnych, nawigując między stronami;
- w ramach matematyki: dodaje i odejmuje liczby naturalne wielocyfrowe sposobem pisemnym i za pomocą kalkulatora, mnoży i dzieli liczbę naturalną przez liczbę naturalną jednocyfrową, dwucyfrową lub trzycyfrową sposobem pisemnym, w pamięci i za pomocą kalkulatora;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- dyskusja.

Środki dydaktyczne:

- komputer z dostępem do internetu;
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia mają na celu uświadomienie uczniowi, jakie znaczenie dla osiągnięcia sukcesu ma pracowitość, a jakie talent, i znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy jedno bez drugiego jest w stanie zapewnić człowiekowi dojście do „doskonałości”.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący prezentuje uczniowi myśl Georga Bernarda Shawa – karta pracy nr 1:

Co ważniejsze dla sukcesu, talent czy pracowitość?

A co ważniejsze w rowerze, przednie czy tylne koło?

Zadaniem ucznia jest utworzenie jak największej liczby pytań odnoszących się do przywołanej sentencji (do całości lub wybranej części), np.:

- Czy bez pracowitości można osiągnąć sukces?
- Czy da się jeździć na jednokołowym rowerze?
- Jak długo i daleko?
- Czy każdy może to robić?

Zajęcia właściwe

1. U źródeł sukcesu

Uczeń wybiera współczesną lub historyczną postać lub postaci, które kojarzą mu się z odniesionym sukcesem. Jego zadaniem będzie dokonanie analizy biografii wybranej lub wybranych postaci. Wspólnie z prowadzącym, na podstawie dostępnych materiałów online, zapoznaje się z historią sukcesu wybranych osób (przykładowo: Robert Lewandowski, Agnieszka Radwańska). Następnie, na podstawie wniosków z przeprowadzonej analizy, próbuje sformułować „przepis na sukces”.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Dla uczniów z trudnościami językowymi nauczyciel wyszukuje teksty krótkie lub streszcza wyszukany materiał. Materiał powinien być bogato ilustrowany zdjęciami i innymi elementami wizualnymi.

2. Konstruktorzy rowerów

Uczeń zapoznaje się z krótkimi notatkami na temat trzech osób – karta pracy nr 2. Jego zadanie polega na opisanu roli pracowitości i talentu w dążeniu do sukcesu każdej z tych osób – karta pracy nr 3.

Pytania pomocnicze:

- Po co jest potrzebny talent?
- Po co jest potrzebna pracowitość?

Wskazówka metodyczna

Warto zachęcić ucznia do przeprowadzenia, już po zakończeniu zajęć, rozmowy z rodzicami, dziadkami, kuzynami, z sąsiadem czy znajomym rodziców na temat pracowitości i talentu z ukierunkowaniem na to, co było ważniejsze w ich życiu.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W grupach ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnym warto przywołać postaci osób z dysfunkcjami, które jednak odniosły sukces dzięki swojej pracowitości i wytrwałości, np. osoby z dysleksją ([Dar Dysleksji](#)), sportowcy-paraolimpijczycy ([Paralympic](#)) lub historie innych osób, np. Jana Meli ([Poza Horyzonty](#)).

Zakończenie

Prowadzący przedstawia uczniowi zasadę „10 tysięcy godzin” opisaną w książce „Poza schematem” przez Malcolma Gladwella:

Aby osiągnąć poziom biegłości odpowiadający klasie światowej w dowolnej dziedzinie, należy zaliczyć 10 tysięcy godzin ćwiczeń.

Zadanie polega na obliczeniu przez ucznia (z pomocą nauczyciela), kiedy osiągnie sukces, jeśli będzie ćwiczył:

- 1 godzinę tygodniowo;
- 5 godzin tygodniowo;
- 10 godzin tygodniowo.

Przykładowo:

Ćwiczenia – 1 godzina tygodniowo: $10\,000/52 = 192$ lata.

Wniosek:

Ćwiczenia w danej dziedzinie w wymiarze 1 godziny tygodniowo wymagają przynajmniej 192 lat.

Wskazówka metodyczna

Warto jednocześnie podkreślić, że dotyczy to osiągnięcia mistrzowskiego poziomu w określonej dziedzinie, natomiast osiągnięcie dobrego poziomu np. w zakresie znajomości języka obcego – wymaga jednak mniejszej liczby godzin (żeby porozumiewać się w języku obcym, nie jest konieczne uczenie się 19 lat po 10 godzin dziennie, ale żeby tworzyć, tłumaczyć poezję w tym języku – już tak. Zatem celem jest wzbudzenie podziwu dla mistrzów w określonej dziedzinie, pokazanie ogromu wysiłku, jaki wkładają w swoją pracę, ale bez wywołania u ucznia uczucia zniechęcenia (wyrażającego się myśleniem typu: „i tak nie dam rady, więc nie będę nawet zaczynać”).

Karta pracy nr 1

Co ważniejsze dla sukcesu, talent czy pracowitość?

A co ważniejsze w rowerze, przednie czy tylne koło?

George Bernard Shaw

Karta pracy nr 2

Osoba 1

Adam (student medycyny): Chciałbym być lekarzem, który potrafi pomóc swoim pacjentom. Moje studia są bardzo trudne. Muszę się codziennie uczyć wiele godzin. Jestem już bardzo zmęczony... Może nie trzeba się tyle uczyć?

Osoba 2

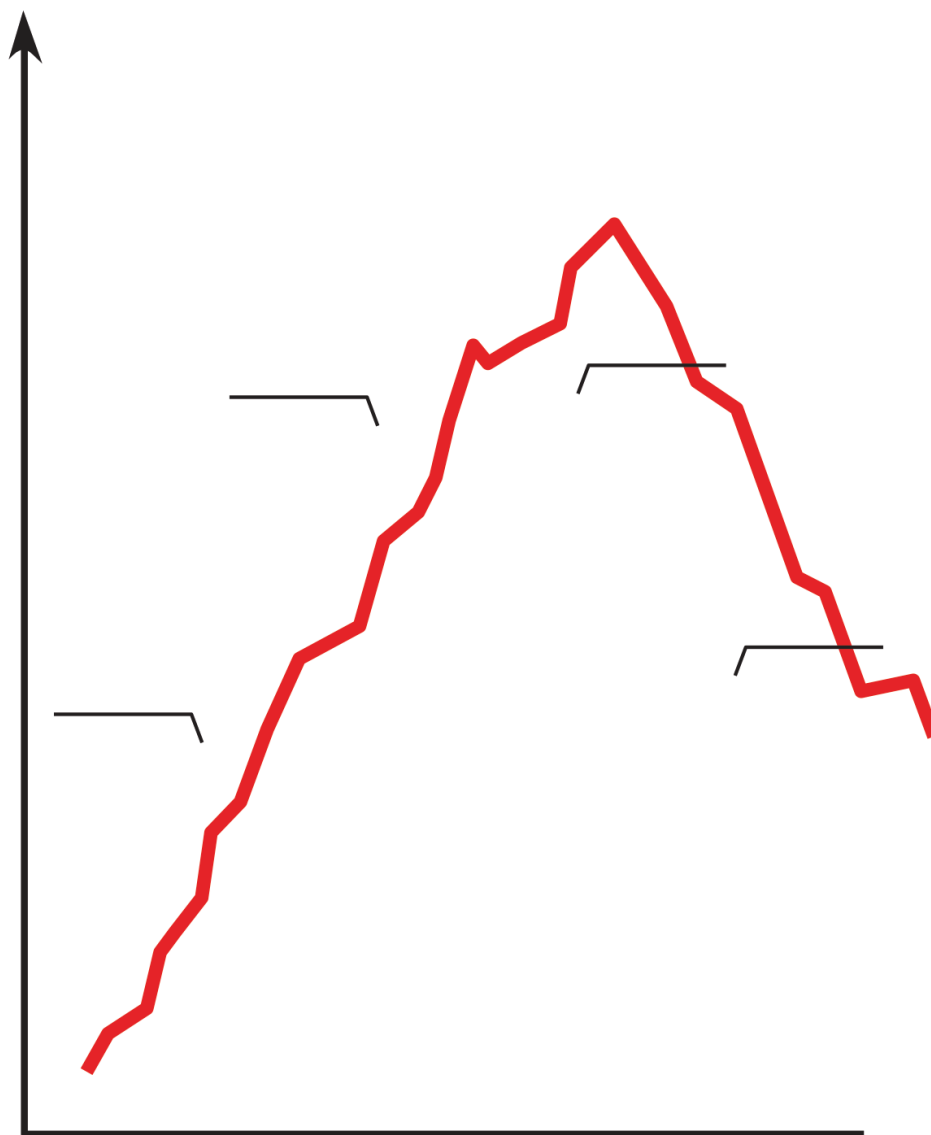
Marysia (uczennica szóstej klasy): Uwielbiam śpiewać. Marzę o tym, aby ktoś chciał bawić się na moim koncercie i czuł się szczęśliwy.

Osoba 3

Ewelina (uczennica drugiej klasy liceum): Świat nauki kryje w sobie tajemnice. Ja je odkryję, tak jak moja idolka – Maria Curie-Skłodowska. Nobel czeka...

Karta pracy nr 3

Określ, co może wpływać na wzrosty i spadki rozwoju.

Scenariusz 26

Temat: Jabłko czy gruszka? Sztuka wybierania

Cel ogólny: Usprawnienie przez uczniów umiejętności podejmowania decyzji z uwzględnieniem elementów analizy decyzyjnej.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- zna i rozumie znaczenie pojęcia „decyzja”;
- przywołuje przykłady z własnego życia dotyczące sytuacji nieposiadania wyboru;
- klasyfikuje czynności i obiekty ze względu na możliwość stanowienia przez nich członów alternatywy (wyboru), np. jabłko czy gruszka;
- wie, jakie są etapy podejmowania decyzji;
- analizuje proces decyzyjny;
- szacuje i oblicza liczbę podejmowanych decyzji w ciągu dnia.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: nazywa wrażenia, jakie wzbudza w nim czytany tekst, objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens, tworzy spójne wypowiedzi;
- w ramach matematyki: przeprowadza proste rozumowania, dostrzega regularności, odczytuje i interpretuje dane przedstawione w tekstach, tabelach, na diagramach i na wykresach;
- w ramach geografii: określa związki i zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego, społeczno-gospodarczego i kulturowego;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie;
- w ramach etyki: zna i objaśnia podstawowe pojęcia związane z oceną moralną: dobro, zło, decyzja, angażuje się w dyskusję na temat wybranych problemów moralnych.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- analiza przypadków;
- praca z tekstem przewodnim.

Środki dydaktyczne:

- flipcharty;
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2.

Wskazówka metodyczna

Celem zajęć jest wyposażenie uczniów w wiedzę i umiejętności w zakresie podejmowania decyzji w oparciu o własne zasoby i preferencje. Każdy z nas dokonuje wyboru właściwie kilka razy każdego dnia, ale nie wszystkie wybory wsparte są uprzednią refleksją, co często daje poczucie rozczarowania i przypadkowości tych decyzji.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący rozpoczyna zajęcia od słów:

Często mówimy: „nie mam wyboru” w sytuacji, kiedy jesteśmy przekonani, że musimy coś zrobić.

- Czy możesz podać przykład zdarzenia z własnego życia, kiedy myślałeś, że nie masz wyboru?

Po podaniu przez ucznia kilku przykładów, prowadzący zadaje pytanie:

- Czy faktycznie nie miałeś wyboru?
- Czym spowodowany był brak wyboru?
- Co wydarzyło się wcześniej?
- Co może się stać, kiedy człowiek zwleka z podjęciem decyzji?

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Już wstępne ćwiczenie pozwala na częściowe obalenie rozpowszechnionego wśród dzieci i młodzieży (szczególnie wśród osób z trudnościami wychowawczymi) przekonania, że nie mają wpływu na to, co się wydarza w ich życiu. Odniesienie się do codziennych aktów decyzyjnych, rzetelna analiza niedostrzeganych przez ucznia możliwości dokonywania ważnych dla niego rozstrzygnięć uświadamia pozorność przekonania o tym, że „nie mamy wyboru”.

Uczniowie z niepełnosprawnościami i dysfunkcjami mogą mieć częściej niż inni uczniowie przekonanie, że mają niewielkie możliwości podejmowania własnych decyzji. Może to być związane z ich ograniczeniami (motorycznymi lub sensorycznymi) lub nadopiekuńczą postawą rodziców. Warto już na początku zajęć przywołać sytuacje z ich życia (lub ogólne sytuacje z codziennego życia), kiedy nawet w trudnych okolicznościach możemy podejmować decyzje i mieć realny wpływ na własne życie.

Zajęcia właściwe

1. Konfiguracje 2–3–5

Uczeń wycina prostokąty z wyrazami zawarte w karcie pracy nr 1 (30 sztuk). Jego zadanie polega na ułożeniu tych wyrazów według następujących reguł:

- Etap 1. – tworzenie par wyrazów (15 par) stanowiących alternatywy (a lub b) – dwuelementowe opcje wyboru;
- Etap 2. – tworzenie „trójek” wyrazów (10 trójek) stanowiących trzelementowe opcje wyboru (a lub b, lub c);
- Etap 3. – tworzenie „piątek” wyrazów (6 piątek) stanowiących pięcioelementowe opcje wyboru (a lub b, lub c, lub d, lub e).

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W grupach ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi można wykonać tylko etap 1. (lub 1. i 2.), ale opracować więcej przykładów.

Zadanie można zrealizować również werbalnie. Nauczyciel odczytuje kilka wyrazów, a uczniowie wskazują dwa wyrazy obrazujące sytuację, w której musieli podjąć decyzję.

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie to jest okazją do wprowadzenia pojęcia decyzji, tj. wyboru między przynajmniej dwiema możliwościami. W życiu jednak często mamy do czynienia z większą liczbą możliwych opcji, co utrudnia proces decyzyjny. Uczeń dostrzega, że w danym kontekście sytuacyjnym ta sama opcja może przedstawiać zupełnie inną wartość (atrakcyjność), np. uczenie się a gra na komputerze albo uczenie się a sprząatanie pokoju.

Prowadzący zadaje uczniowi pytania:

- Z którymi utworzonymi wyborami miałeś do czynienia w swoim życiu? – Jakie decyzje wówczas podjąłeś?
- Który z utworzonych wyborów jest według Ciebie najtrudniejszy?

2. Sposób na trudne decyzje

Prowadzący omawia algorytm podejmowania decyzji przedstawiony w karcie pracy nr 2. Następnie uczeń wybiera jedną z podanych poniżej sytuacji i analizuje ją (przy ścisłej współpracy z prowadzącym) zgodnie z poznany modelem.

Sytuacja 1.

Cztery lata oszczędzałeś pieniądze. Zastanawiasz się, czy wydać je na wymarzony instrument muzyczny, czy na nowy komputer.

Sytuacja 2.

Możesz pojechać na wspólne wakacje rodzinne albo na pierwszą w życiu kolonię. Co wybierzesz?

Sytuacja 3.

Twój przyjaciel musi stosować dietę bezglutenową. Często jednak je pizzę. Liczy na to, że nie powiesz o tym jego rodzicom. Wiesz, że pizza szkodzi zdrowiu kolegi. Co robisz?

Po wykonaniu ćwiczenia prowadzący zadaje pytania dodatkowe:

- Czy każdy wybór należy według Ciebie poprzedzić taką wieloetapową oceną?
- Jakie byłyby konsekwencje tak wnikliwego podejmowania każdej decyzji?

Wskazówka metodyczna

Celem pytań dodatkowych jest uświadomienie uczniom różnej wagi decyzji podejmowanych na co dzień. Wiele wyborów wymaga natychmiastowej reakcji (np. podczas poruszania się na drodze – skręcić w prawo lub w lewo, zatrzymać się czy iść dalej?) I nie jest możliwe tak dokładne analizowanie różnych konsekwencji podejmowanej decyzji. Zaprezentowany model jest natomiast pomocny podczas dokonywania wyborów kluczowych, od których wiele zależy, i których skutki będą odczuwalne przez dłuższy czas.

Zakończenie

Prowadzący zadaje pytania:

- Ile decyzji podejmujesz w ciągu dnia?

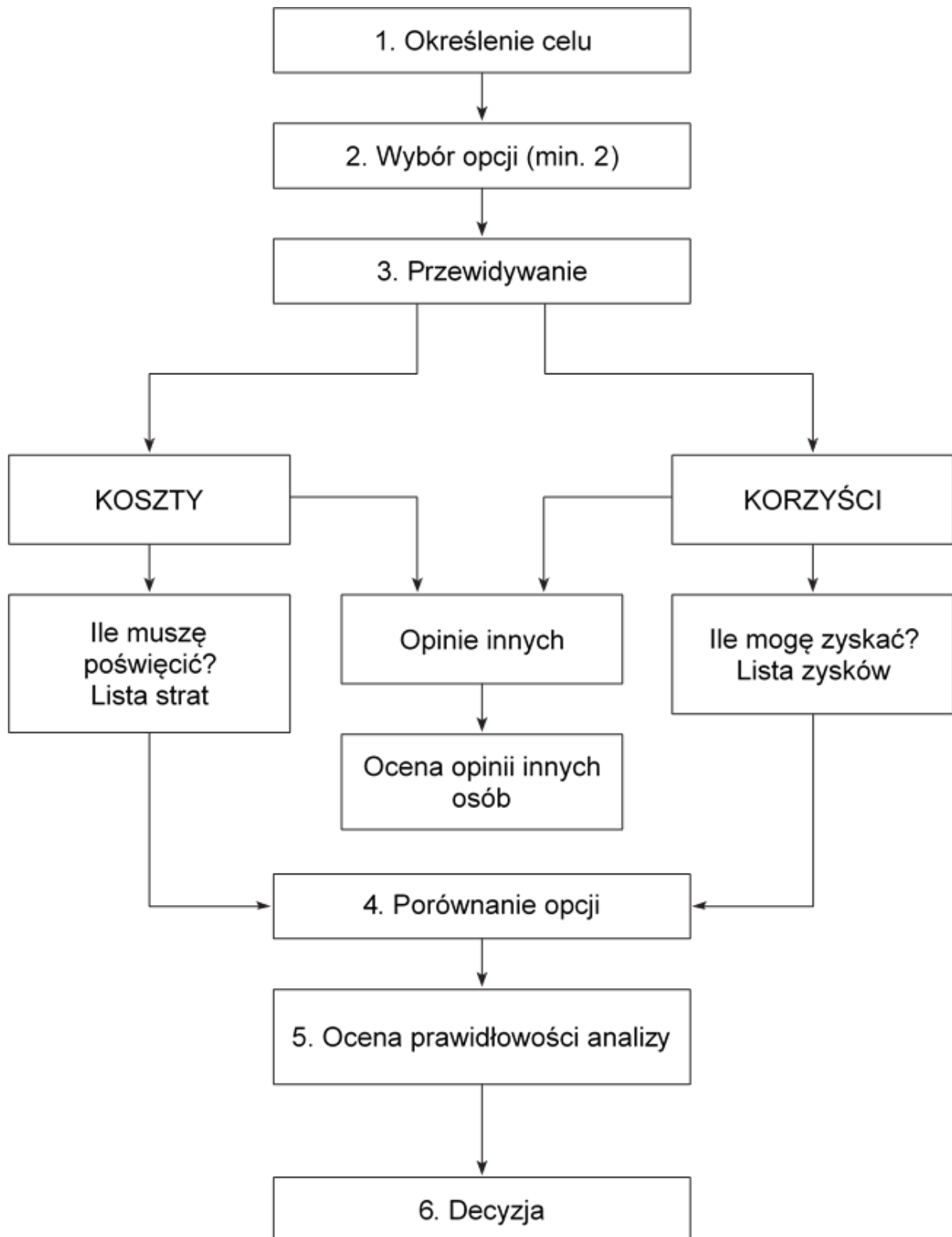
Uczeń próbuje oszacować wynik w ciągu maks. 15 sekund. Następnie przygotowuje listę decyzji z wczoraj. Umieszcza na niej dokonane wybory, które pamięta (zarówno te trudne, wymagające dłuższej refleksji, jak i te łatwiejsze, podejmowane prawie automatycznie, np., jaką drogę wybrać do szkoły lub jakie założyć skarpety?). Po przygotowaniu listy prowadzący przypomina o innych czynnościach, które prawdopodobnie wymagały od ucznia podjęcia decyzji, ale o nich zapomniał. Uczeń zlicza wybory i porównuje wynik szacowany z wynikiem uzyskanym w analizie.

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie pełni podwójną rolę – podkreśla decyzyjny wymiar codziennego funkcjonowania człowieka oraz pozwala uświadomić uczniom, że w rzeczywistości bardzo wiele od nich zależy, o czym świadczy otrzymany wynik analizy podjętych decyzji (zazwyczaj dużo wyższy, niż uczniowie szacowali).

Karta pracy nr 1

pieniądze	basen
słodycze	kompot
muzyka	tata
kino	Poznań
mama	gra na komputerze
książka	śmiech
spotkanie z przyjaciółmi	owoce
Kraków	lody
gotowanie	łódź
rodzeństwo	telewizja
sen	herbata
opera	warzywa
ubrania	internet
wędkowanie	taniec
płacz	woda

Karta pracy nr 2

Scenariusz 27

Temat: Czy każdy zasługuje na podziw? Śledztwo w sprawie mocnych stron

Cel ogólny: Poszerzanie wiedzy uczniów na temat zasobów, jakimi dysponuje człowiek i poznanie możliwości ich wykorzystania.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- rozumie pojęcie zasobów, mocnych stron w kontekście życia wewnętrznego człowieka;
- potrafi zidentyfikować swoje mocne strony;
- jest świadomy tego, że każdy człowiek dysponuje zasobami umożliwiającymi mu dalszy rozwój;
- wie, jak konstruktywnie można wykorzystać posiadane zasoby.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: doskonali ciche i głośne czytanie, opowiada o przeczytanym tekście, wskazuje w utworze bohaterów głównych i drugoplanowych oraz określa ich cechy, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, rozwija umiejętności wypowiadania się w określonych formach wypowiedzi ustnych i pisemnych, redaguje notatki, doskonali różne formy zapisywania pozyskanych informacji;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie;
- w ramach etyki: wie, że ze względu na swoją wartość – osobową godność – jest równie wartościowym człowiekiem, jak inni ludzie, zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- dyskusja;
- praca z tekstem przewodnim;
- elementy treningu kreatywności.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3.
- klocki *Story Cubes* lub samodzielnie przygotowane karty z elementami, z których można ułożyć historijkę.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć**

Uczeń czyta fragment bajki L. Kołakowskiego „O sławnym człowieku” – karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczeń czyta bajkę samodzielnie, jeśli w dobrym stopniu opanował umiejętność czytania. Można tu wykorzystać zarówno czytanie głośne, jak i ciche. Trzeba mieć jednak pewność, że uczeń rozumie czytane treści. Jeżeli poziom umiejętności czytania jest niski, to tekst odczytuje prowadzący, a następnie swoimi słowami streszcza tekst bajki.

Następnie uczeń analizuje treść czytanego tekstu, koncentrując się na wyszukaniu nazw osób obdarzonych danym talentem (tak jak zaprojektował to L. Kołakowski) oraz opisuje, na czym polega dany talent – karta pracy nr 2.

Zajęcia właściwe

1. Tworzenie nowych słów

Zadanie ucznia polega na wymyśleniu pięciu nazw dla osób (np. w formie neologizmów), które posiadają nowe talenty związane np. z codziennymi czynnościami, szkolnymi umiejętnościami (analogicznie jak u Tata). Następnie uczeń wybiera jedną lub dwie osoby (odwołując się do nowo utworzonych nazw), które podziwia za wykonywane czynności.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Ćwiczenie można zmodyfikować, jeśli w grupie są uczniowie z trudności językowymi. Zadanie uczniów polega na wymyśleniu imion dla osób z talentami i podanie, jakie talenty posiadają. Następnie wspólnie z prowadzącym mogą wymyślić neologizmy.

2. Ludzie listy piszą...

Uczeń czyta list Michała – karta pracy nr 3. Po jego przeczytaniu zadanie polega na przygotowaniu krótkiej odpowiedzi na list chłopca – karta pracy nr 3.

Zakończenie

Zadanie polega na wymyśleniu przez ucznia krótkiej (pięciozdaniowej) historyjki, której ostatnie zdanie będzie brzmiało: i dlatego każdy człowiek zasługuje na podziw.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W pracy z uczniami z trudnościami językowymi pomocne przy układaniu historii może być zapisanie wraz z prowadzącym słów kluczowych, planu wypowiedzi. Można także jako pomoc użyć klocków *Story Cubes*.

Karta pracy nr 1

Fragment bajki Leszka Kołakowskiego
„O sławnym człowieku”

Tat badał swoje uzdolnienia. Miał zawsze dużo plam na ubraniu, bo był brudasem, i pomyślał sobie, że może na tym polu coś zyska; postanowił zostać największym plamiarzem świata i robić na ubraniu tyle plam, żeby nikt go nie mógł prześcignąć. Udało mu się to istotnie, ale sława jego była krótkotrwała. Również wyćwiczył się w szybkim nawlekaniu nitki na igłę i chciał zasłynąć jako najlepszy nawlekacz nitek na igły. Potem nauczył się szybko zaścielać łóżko i liczył na to, że będzie największym słaczem łóżek. Później jeszcze przyszła kariera najlepszego wyciągacza korków z butelek, najlepszego wydzieracza kartek z nowych książek, najwybitniejszego łamacza zapalek i najznakomitszego wyciskacza pasty do zębów z tubki. Był jeszcze najlepszym zapalaczem świec, największym rozbijaczem talerzy i najlepszym zapinaczem guzików przy kamizelkach.

Źródło: Kołakowski L., (1998), *13 bajek z królestwa Lailonii dla dużych i małych*, Warszawa: Prószyński i S-ka, s. 18.

Karta pracy nr 2

Wypisz na podstawie tekstu, na czym polegały talenty osób, którymi stawał się Tat.

Osoba posiadająca dany talent	Na czym polega ten talent?

Karta pracy nr 3

List Michała

Pomocy!

Od kilku tygodni nie mogę sobie z tym poradzić. Podobno każdy człowiek ma powody do dumy.

Ja ich nie widzę. Raczej powody do wstydu...

Wszyscy rozwijają swoje pasje i zdolności. Ja nie wiem nawet, czy coś sprawia mi przyjemność. Niektórzy są pracowici, punktualni. Mogą cieszyć się, że posiadają tyle dobrych cech. Ja słyszę tylko, że jestem konfliktowy i nie potrafię żadnego działania doprowadzić do końca. Czy nie ma we mnie niczego pozytywnego? Gdzie mam tych dobrych stron w sobie szukać?

Michał

Odpowiedź ucznia na list Michała

A large, blank sheet of cream-colored paper with horizontal blue lines. A vertical red line runs down the right side, creating a margin. The bottom right corner of the paper is folded over, revealing a darker shade of the paper underneath. The paper is set against a white background with a soft shadow.

Scenariusz 28

Temat: Czas wolny od... nudy

Cel ogólny: Nabycie i poszerzanie wiedzy uczniów w zakresie możliwości spędzania wolnego czasu.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- zna i rozumie znaczenie pojęć: czas wolny, nuda;
- wie, dlaczego należy konstruktywnie organizować swój wolny czas;
- zna różne ciekawe sposoby spędzania wolnego czasu;
- zachęca innych do aktywności i promuje zdrowy styl życia;
- potrafi współpracować w grupie;
- umie w sposób twórczy rozwiązywać problemy.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: redaguje notatki, używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej;
- w ramach matematyki: gromadzi i porządkuje dane;
- w ramach wychowania fizycznego: jest zachęcany do uczestnictwa w rekreacyjnych i sportowych formach aktywności fizycznej, kształtuje umiejętność rozumienia związku aktywności fizycznej ze zdrowiem oraz praktykowania zachowań prozdrowotnych, kształtuje umiejętności osobiste i społeczne sprzyjające całonocnej aktywności fizycznej;
- w ramach etyki: podaje przykłady działań, które są wyrazem troski o własne zdrowie i życie;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- dyskusja;
- ćwiczenia przedmiotowe.

Środki dydaktyczne:

- kolorowe karteczki;
- skrzyneczka;
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2.

Wskazówka metodyczna

Czas wolny oraz sposób jego zagospodarowania jest niezwykle ważnym tematem do przepracowania z uczniami ze względu na rolę, jaką pełni on w życiu i rozwoju dziecka. Zajęcia ukierunkowane są na poszerzenie wiedzy uczniów na temat znaczenia wolnego czasu oraz poszukiwania konstruktywnych form jego spędzania. Jest to istotne szczególnie w dzisiejszym świecie, w którym zachwiane są właściwe proporcje pomiędzy czasem przeznaczonym na pracę – obowiązki dziecka, a czasem wolnym, co może przynieść niekorzystne skutki psychofizyczne i zdrowotne.

Nie mniej ważne są sposoby spędzania wolnego czasu, ponieważ niewłaściwe wybory, na początku może nieświadome, mogą pociągnąć za sobą poważne skutki, których konsekwencją są zaburzenia w sferze emocjonalno-społecznej.

Ponieważ w tej grupie wiekowej dużą rolę w organizacji wolnego czasu dziecka odgrywają rodzice, warto przeprowadzić również z nimi zajęcia na ten temat, ze zwróceniem szczególnej uwagi na potrzebę zapewnienia dziecku odpowiedniej ilości czasu wolnego oraz konieczność kontroli tego, w jaki sposób jest on przez nie wykorzystywany.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący rozpoczyna zajęcia od zrelacjonowania zasłyszanej rozmowy. Jeśli w zajęciach uczestniczy uczeń niesłyszący lub słabosłyszący, lub uczeń z afazją, to tekst może być wyświetlony na tablicy:

— Chciałabym przeczytać nową książkę, ale brakuje mi czasu. Tylko praca, praca i praca. W ogóle już nie mam czasu dla siebie!

— Rozumiem Cię, u mnie jest podobnie. Kiedyś to człowiek mógł odpocząć, a dziś zupełnie zapomniał, czym jest czas wolny. Odpoczynek i przyjemności odstawione są na dalszy plan. Nie da się tego zmienić.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Kiedy pracujemy z grupami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi, tekst można wyświetlić na tablicy multimedialnej, podać uczniom (np. z dysfunkcją słuchu lub innymi trudnościami językowymi) w formie wydruku lub odczytać na głos.

Można też wyjaśnić wyrażenie: „odstawić coś na dalszy plan” i poprosić uczniów o podanie przykładów, kiedy musieli odstawić coś na dalszy plan.

Uczniowie siedzą w kręgu. Prowadzący zadaje pytania:

- Jaki problem został ukazany w przywołanej rozmowie?
- Co to jest czas wolny?
- Skąd bierze się czas wolny?
- Czym jest nuda?
- Skąd bierze się nuda?

Wskazówka metodyczna

Prowadzący podsumowuje „rundkę”. Mówi, że wiele jest różnych definicji czasu wolnego. Dla potrzeb ćwiczenia może wykorzystać definicję W. Okonia, który przedstawia „czas wolny jako czas pozostający do dyspozycji jednostki po wykonaniu przez nią zadań obowiązkowych: pracy zawodowej, nauki obowiązkowej w szkole i w domu oraz niezbędnych zadań domowych”. Warto wspomnieć o tym, jakie są funkcje czasu wolnego wg Z. Dąbrowskiego: „wypoczynek, rozrywka, rozwój zainteresowań i poszukiwanie własnego miejsca w społeczeństwie”.

Nuda to:

- 1) Uczucie przygnębienia, zniechęcenia, spowodowane beczynnością, monotonią życia;
- 2) Cecha rzeczy wywołującej taki przykry stan;
- 3) Rzecz nudna;
- 4) Pot. człowiek nieciekaw.

Źródło: Słownik języka polskiego, (2015), Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Źródło: Okoń W., (1987), *Słownik pedagogiczny*, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.

Źródło: Dąbrowski Z., (1986), *Czas wolny dzieci i młodzieży*, Warszawa: Wydawnictwo Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych.

Każdy z uczniów zastanawia się nad tym, jaką część dnia przeznaczają codziennie na swoje obowiązki, a ile pozostaje mu czasu wolnego – karta pracy nr 1. Po zakończeniu pracy chętne osoby dzielą się swoimi spostrzeżeniami na ten temat.

Zajęcia właściwe

1. Skrzynka pomysłów

Uczniowie pracują w sześciu grupach. Mają za zadanie wymyślić po cztery sposoby konstruktywnego spędzania wolnego czasu zgodnie z kategorią wylosowaną ze skrzyneczki – karta

pracy nr 2. Prowadzący rozcina tablete z karty pracy nr 2 na sześć części, składa je i wrzuca do skrzyneczki. Następnie liderzy odczytują wypracowane przez grupy pomysły.

Pytania pomocnicze:

- Czy pomysły są korzystne dla zdrowia, dla nas?
- Jakie zagrożenia niesie właściwy sposób spędzania wolnego czasu?
- Które pomysły warto wykorzystać i dlaczego?
- Z których pomysłów trzeba zrezygnować i dlaczego?

Pomysły spisane na karcie pracy nr 2 uczniowie składają do skrzyneczki.

Wskazówka metodyczna

Skrzynka pomysłów może być wykorzystywana do radzenia sobie z nudą. Prowadzący informuje, iż w przyszłości, kiedy uczniowie nie będą mieli pomysłów na wykorzystanie czasu wolnego, mogą wyciągnąć jakąś propozycję ze skrzynki pomysłów i ją zrealizować.

2. Słowna sztafeta

Uczniowie siedzą w kręgu. Każdy z nich otrzymuje karteczkę, na której wpisuje wybrane przez siebie słowo. Swoją karteczkę przekazuje sąsiadowi po lewej stronie, który ma za zadanie znaleźć taki pomysł na spędzenie wolnego czasu, jaki kojarzy mu się z tym właśnie słowem.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczniowie mogą także pracować w parach dwuosobowych. Zadanie można zrealizować również w sposób werbalny.

3. Tu i teraz

Uczniowie dzielą się na grupy inne niż we wcześniejszym zadaniu. Każda grupa ma wybrać jeden ze sposobów spędzania wolnego czasu i zaprezentować go jako pantomimę w ciągu max. 1 min. Zadanie pozostałych osób polega na odgadnięciu zademonstrowanej czynności, aktywności.

4. Reklama czasu wolnego

Uczniowie w parach wymyślają hasło reklamujące czas wolny. Prowadzący przypomina, że celem reklamy jest zainteresowanie jak największej liczby osób danym produktem,

zjawiskiem, np. poprzez pokazanie korzyści, jakie mogą odnieść z posiadania reklamowanego towaru.

Przykładowe hasła:

Czas wolny – Twój łyk energii na kolejny dzień!

Ironia życia – czas, który mija najszybciej, to czas wolny!

Wolny czas + wspaniali przyjaciele = najlepsze wspomnienia!

Wskazówka metodyczna

Prowadzący sugeruje uczniom, aby zachęcili rodziców do wspólnego spędzenia czasu w najbliższy weekend. Radzi, aby wykorzystując informacje z zajęć, zaplanowali formy wypoczynku korzystne dla zdrowia psychicznego i fizycznego.

Zakończenie

Uczniowie dzielą się na dwie grupy. Zadanie jednej grupy polega na wskazaniu minimum dziesięciu konsekwencji braku czasu wolnego, a drugiej grupy na minimum dziesięciu korzyści płynących z posiadania i właściwego wykorzystywania czasu wolnego. Wyniki swojej pracy prezentują w następujący sposób:

Prowadzący zapowiada:

Dziś już wiemy, jak ważną rolę odgrywa w naszym życiu czas wolny. Wyobraźmy sobie dwóch ludzi: jeden z nich nie ma w ogóle czasu wolnego, drugi zaś stara się każdego dnia znaleźć choć chwilę dla siebie i umiejętnie ją wykorzystuje (np. rozwija swoje pasje). Kim są ci ludzie?

- Człowiek bez czasu wolnego (uczniowie z grupy pierwszej kolejno wymieniają pomysły).
- Człowiek mający czas wolny (uczniowie z grupy drugiej kolejno wymieniają pomysły).

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Alternatywnie uczniowie lub jeden z uczniów z każdej z grupy, zamiast wymieniać cechy mogą także odegrać scenkę rodzajową.

Jak czuje się człowiek, który ma czas?

Jak czuje się człowiek, który nie ma czasu?

Karta pracy nr 1

Wypisz różne sposoby spędzania wolnego czasu.

Aktywne	Nieaktywne	Związane z porami roku

Samodzielnie	Grupowo	Z rodziną

Scenariusz 29

Temat: Katalog moich sukcesów

Cel ogólny: Poszerzenie samowiedzy uczniów oraz wzrost motywacji do samorozwoju.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- podaje różne określenia sukcesu;
- opisuje profil człowieka sukcesu;
- tworzy swój biograficzny katalog sukcesów;
- wskazuje na swoje zasoby, które mogą pomóc w odniesieniu sukcesu;
- zbiera informacje na temat pojmowania sukcesu przez innych ludzi.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, tworzy spójne wypowiedzi;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie;
- w ramach etyki: zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady.

Metody pracy:

- analiza indywidualnego przypadku;
- rozmowa kierowana;
- trening mądrości (myślenie dialektyczne);
- analogie twórcze.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia mają na celu uświadomienie uczniom różnych znaczeń słowa sukces. W dobie silnej koncentracji środków masowego przekazu na propagowaniu modelu człowieka sukcesu, głównie jako profesjonalnego konsumenta różnych dóbr, wskazane jest pokazywanie innych, alternatywnych sposobów pojmowania sukcesu. Cenne są inspiracje psychologów orientacji pozytywnej, którzy tak jak np. Robert Sternberg rozumieją sukces jako powodzenie życiowe, będące efektem osiągnięcia stanu równowagi między potrzebami jednostki a ich realizacją w zgodzie z otoczeniem.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Uczniowie siedzą w kręgu. Kolejno odpowiadają na pytanie:

- Jaki może być sukces?

A następnie:

- Co powoduje sukces?

Koncentrują swoją uwagę i unikają powtórzeń.

Jako alternatywa:

- Co to jest sukces?

lub

- Podaj minimum pięć sytuacji, w których Ty lub bliskie Ci osoby odniosły sukces (np. zdobycie pierwszego miejsca w zawodach pływackich, punktualne przyjście na zbiór-kę harcerską, dokładne zamontowanie dzwonka w rowerze). Utwórz minimum pięć pytań, na które można odpowiedzieć: sukces!

Wskazówka metodyczna

Można wykorzystać te pytania również do burzy mózgów. Wówczas dokonano by wspólnej selekcji pomysłów i pozostawiono tylko te najbardziej trafione odpowiedzi. Zostały zapisane jako mapa pomysłów.

W ramach wprowadzenia do zajęć można również poprosić uczniów o wybranie z poniższych zdań tych, z którymi nie zgadzają się lub najbardziej ich zdziwiły (element prowokacji). Warto wykorzystać wypowiedzi uczniów z początkowej fazy zajęć podczas podsumowania.

Każdy nowy wyraz malucha jest prawdziwym sukcesem.

Sukcesem polskiej drużyny jest już to, że w ogóle zakwalifikowała się do eliminacji.

Dla początkującej kucharki nawet jajko na twardo jest sukcesem. Zarobiłem pierwszą złotówkę w moim życiu – to jest sukces!

Dostałem życzenia urodzinowe od wszystkich kolegów. Ten sukces jest lepszy niż najdroższy prezent.

Zajęcia właściwe

1. Kim jest człowiek sukcesu?

Uczniowie pracują w grupach lub w parach i samodzielnie opracowują opis człowieka sukcesu. Warto ukierunkować ich myślenie poprzez podanie kilku przykładowych kategorii:

- Jak wygląda?
- Czym się interesuje?
- Jaką ma płeć?
- Czy musi być bogaty?
- Jak wygląda jego życie prywatne?
- Czy sukces jest trwały, czy też szybko mija?

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie można wykorzystać przy okazji analizy biograficznej. Wówczas uczniowie wybierają 3–4 osoby sukcesu i na podstawie podobieństw między nimi formułują cechy człowieka sukcesu. Warto zwrócić szczególną uwagę uczniów na efemeryczny charakter sukcesu i jego pozorność (np. w kontekście celebrytów).

Po zaprezentowaniu opisów przygotowanych przez poszczególne grupy prowadzący prosi, aby każdy z uczniów określił, w jakim stopniu jest człowiekiem sukcesu. Chętni uzasadniają swoje aktualne przekonanie na forum.

2. Mój biograficzny katalog

Uczniowie pracują indywidualnie. Zadanie każdego ucznia polega na uzupełnieniu karty pracy poprzez wpisanie trzech sukcesów odniesionych na każdym wskazanym w tabeli etapie rozwojowym. Prowadzący podkreśla, że chodzi o trzy najważniejsze, i sugeruje uważne sięganie do wspomnień. Karta pracy została również wzbogacona o sukcesy – wyzwania przyszłości.

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie może być realizowane z wykorzystaniem technologii informatycznych w formie karty interaktywnej (do samodzielnej edycji), która umożliwi stworzenie pierwszego portfolio ucznia.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Prowadzący może pomóc uczniom z niepełnosprawnościami i dysfunkcjami (którzy mają zazwyczaj niską samoocenę) przypomnieć sobie, nazwać i zapisać sukcesy.

3. Moje zasoby w kierunku sukcesu

Uczniowie zastanawiają się, jakie zasoby były niezbędne, aby odnieść zgromadzone w karcie pracy sukcesy. Po wypisaniu na tablicy, flipcharcie kilku zasobów określają ich przydatność w realizowaniu sukcesów w przyszłości.

Zakończenie

Dziennik sukcesów

Zadanie uczniów polega na założeniu i prowadzeniu przez minimum miesiąc osobistego dziennika sukcesów, do którego wpisywane będą, przynajmniej trzy razy w tygodniu, opisy zdarzeń świadczących o odniesieniu sukcesu.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Uczeń ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi może prowadzić taki dziennik, zapisując słowa kluczowe, mapę skojarzeń lub rysując schematyczne rysunki.

Karta pracy nr 1

Napisz, jakie sukcesy osiągałeś na poszczególnych etapach swojego życia.

Etap w moim życiu	Trzy sukcesy
Od narodzin do końca 2. roku	
Od 3. do 6. roku	
Od 7. do 9. roku	
Dziś	
W przyszłości	

Scenariusz 30

Temat: Naprawdę jaki jestem, nie wie nikt...

Cel ogólny: Kształtowanie samowiedzy uczniów jako bazy do formułowania adekwatnej samooceny (obrazu siebie).

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wymienia cechy, które charakteryzują go zarówno w wymiarze osobowym, jak i poznawczym (w tym zdolności i zainteresowania);
- potrafi określić swoje mocne strony i obszary do rozwoju;
- przygotowuje plan autoprezentacji;
- jest gotów do podejmowania działań mających na celu realizowanie własnego potencjału;
- opisuje siebie za pomocą słów kluczowych.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne oraz elementy wiedzy o kulturze, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, tworzy spójne wypowiedzi;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: jest odpowiedzialny za własny rozwój i samowychowanie;
- w ramach etyki: zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady.

Metody pracy:

- analiza indywidualnego przypadku;
- rozmowa kierowana;
- analogie twórcze;
- okno Johari.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia realizowane są w odpowiedzi na zdiagnozowany poziom samooceny ucznia z wykorzystaniem pakietu TROS-KA – test obraz siebie. Scenariusz może być wykorzystany zarówno do pracy z uczniem z zaniżoną, jak i zawyżoną samooceną. Obie

skrajne sytuacje mają negatywny wpływ na zachowania (zakres i jakość) i samopoczucie podmiotu: uczeń, w przypadku zaniżonej samooceny, nie wierząc w swoje możliwości, zbyt szybko rezygnuje z działań lub ich w ogóle nie podejmuje, a w przypadku zawyżonego obrazu siebie jego działania są nieadekwatne do możliwości, co rodzić może frustrację i wycofanie w przyszłości.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Nauczyciel przed zajęciami w grupie uczniów z różnorodnymi potrzebami edukacyjnymi przygotowuje listę cech, która może być wykorzystana przez uczniów przy układaniu listy własnych cech.

Zadanie ucznia polega na dokończeniu zdania:

Jestem podobny do..., ponieważ...

Prowadzący zachęca ucznia do wypowiedzi poprzez podanie przykładu dotyczącego jego własnej osoby, np.:

– Jestem podobny do Stinga, ponieważ w muzyce najważniejsze są dla mnie uczucia.

Przywoływane postaci mogą być powszechnie znane lub też należeć do kręgu osób bliskich (znanych) jedynie uczniowi. Warto podkreślić w rozmowie z uczniem, że podobieństwo nie musi dotyczyć tylko warstwy fizycznej. Ludzie mogą mieć wiele cech wspólnych, które nie są bezpośrednio rozpoznawalne – wymagają poznania, czasu, dociekliwości, otwartości na innych.

Zajęcia właściwe

1. Historia Piotrka

Zadanie polega na zapoznaniu się przez ucznia z historią Piotra i ustosunkowaniu się do podanych pytań.

Piotrek jest uczniem szóstej klasy. Przygotowuje wraz ze swoimi kolegami i koleżankami projekt „W różnorodności potęga!”. Każdy musi zaprezentować swoją sylwetkę w ciągu dwóch minut. Piotrek nie wie, co powiedzieć. Niby zna siebie, ale mówić o sobie przez dwie minuty?! To wydaje się niemożliwe...

Wskazówka metodyczna

Zajęcia mogą być realizowane również w ramach edukacji językowej (np. języka angielskiego). Wówczas uczeń przygotowuje odpowiednie słownictwo w języku obcym i prezentuje swoje pomysły na forum.

Prowadzący zadaje pytania:

- Co może powiedzieć Piotrek?
- Czego Ty chciałbyś się dowiedzieć o drugim człowieku, gdybyś mógł słuchać tylko dwie minuty?

Uczeń z pomocą prowadzącego opracowuje plan prezentacji Piotrka, a następnie dokonuje autoprezentacji siebie.

2. Alfabet samowiedzy

Zadanie ucznia polega na uzupełnieniu słów określających jego osobę (np. cechy charakteru, wygląd, zdolności) rozpoczynających się kolejnymi literami alfabetu – karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Niektórzy uczniowie ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi mogą uzupełnić kartę pracy nr 1b w wersji uproszczonej lub na kartce papieru wymienić swoje cechy, bez układania ich w porządku alfabetycznym.

Wskazówka metodyczna

Ważnym etapem tego ćwiczenia jest podsumowanie, w którym prowadzący zwraca uwagę na różnorodność walorów zgromadzonych w tabeli. Zadanie ucznia polega na określeniu czynności, zadań, których wykonanie przyczyni się do jego rozwoju w dziedzinach, obszarach wskazanych w tabeli.

3. Diagram wiedzy/niewiedzy

Dla uczniów starszych i takich, którzy nie mają trudności językowych ciekawą formą podsumowania refleksji na swój temat jest skrócone okno Johari.

Wskazówka metodyczna

Okno Johari obrazuje sposób percepcji rzeczywistości, samoświadomość osoby oraz jej postrzeganie przez inne osoby. Składa się z czterech części:

- 1) Świadomej – są to informacje wiadome i dostępne wszystkim;
- 2) Ukrytej – są to informacje dostępne danej osobie, ale ukryte dla innych;
- 3) Niewidocznej – są to informacje niewidoczne dla danej osoby, ale widoczne dla innych;
- 4) Podświadomej – informacje nieznane ani danej osobie, ani jej otoczeniu.

Uczeń wpisuje swoje cechy w dwóch kolumnach tabeli: ja publiczne, ja ukryte/prywatne – karta pracy nr 2.

Prowadzący zajęcia informuje ucznia, że nie będzie on zobowiązany do odczytania ćwiczenia na głos – może nie pokazywać uzupełnionej tabeli prowadzącemu zajęcia. Jeśli jednak będzie chciał omówić ćwiczenie, to otrzyma taką możliwość.

Zakończenie

Kim jestem? Etykieta 4 p

Zadanie ucznia polega na ułożeniu czterowyrazowego określenia opisującego siebie z wykorzystaniem słów rozpoczynających się jedynie literą P, a następnie stworzenie portretu w dowolnej technice, w którym wymyślone określenie (etykieta) znajdzie swój artystyczny wyraz.

Przykładowo:

Podziwiający piękno polskiej przyrody.

Przyjaciel ponad płytkie problemy.

Karta pracy nr 1

Alfabet Samowiedzy

Uzupełnij tabelkę, dopisując do każdej litery nazwę czynności, aktywności, cechy, która odnosi się do Ciebie.

A.	
B.	
C.	
D.	
E.	
F.	
G.	
H.	
I.	
J.	
K.	
L.	
Ł.	

M.	
N.	
O.	
P.	
R.	
S.	
Ś.	
T.	
U.	
W.	
Z.	
Ż/Ž	

Karta pracy nr 2

Uzupełnij tabelkę, wpisując swoje cechy znane tylko Tobie oraz te, które znają także inne osoby.

Ja publiczne (ta część mojej osoby, która jest znana zarówno mnie samemu, jak i innym ludziom)	Ja prywatne (to, co jest znane tylko mnie, a inni tego nie wiedzą)

Scenariusz 31

Temat: Poczucie przynależności, czyli o byciu „z” a nie „przeciwko”

Cel ogólny: Kształtowanie postawy włączającej i umiejętności radzenia sobie w sytuacjach wykluczenia społecznego.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- szanuje decyzje innych osób;
- analizuje mechanizmy tworzenia się różnych grup;
- opisuje zjawiska przynależności do grupy i wykluczenia z grupy;
- rozpoznaje różne sposoby zachowania w sytuacji wykluczania rówieśników z grupy;
- rozumie terminy „włączenie”, „wykluczenie społeczne”, „przynależność do grupy”, „presja rówieśnicza” i „konformizm”.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi, rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała, używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej, dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi;
- w ramach etyki: okazuje szacunek innym osobom, objaśnia, czym jest szacunek, przyjaźń, życzliwość, altruizm, troska, bezinteresowność, wolontariat, koleżeństwo, wdzięk, współczucie, empatia, tolerancja.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- gra dydaktyczna.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Należę – nie należę – zabawa dydaktyczna

Nauczyciel wprowadza uczniów w temat zajęć:

— Wszyscy jesteśmy uczniami jednej klasy, ale oprócz tego należymy do innych grup i zespołów, np. do klubów sportowych, drużyn harcerskich. To zupełnie naturalne.

Nauczyciel proponuje uczniom zabawę ruchową. Uczniowie stoją w grupie, a następnie – po wyjaśnieniu przez nauczyciela instrukcji – zajmują miejsce w jednej z dwóch grup, np. po lewej lub prawej stronie umownej linii albo np. w pobliżu okna lub drzwi. Instrukcje powinny

być wydawane w szybkim tempie, ale uczniowie mogą komentować swoje wybory, wyrażać emocje, witać się wzajemnie jako członkowie grupy itp.

Wskazówka metodyczna

Nauczyciel przed rozpoczęciem zajęć powinien przygotować listę przeciwieństw charakterystycznych dla danej klasy.

Przykładowe instrukcje dla uczniów:

- Stań po prawej, jeśli lubisz koty. Stań po lewej, jeśli lubisz psy.
- Stań po prawej, jeśli lubisz lody waniliowe. Stań po lewej, jeśli lubisz lody czekoladowe.
- Stań po prawej, jeśli kibicujesz FC Barcelonie. Stań po lewej, jeśli nie lubisz FC Barcelony.
- Stań po prawej, jeśli lubisz kolor żółty. Stań po lewej, jeśli wolisz niebieski.
- Stań po prawej, jeśli lubisz na śniadanie płatki z mlekiem. Stań po lewej, jeśli wolisz zjeść kanapki.
- Stań po prawej, jeśli uważasz, że powinno się oszczędzać pieniądze. Stań po lewej, jeśli uważasz, że powinno się na bieżąco wydawać wszystkie pieniądze, które się ma.
- Stań po prawej, jeśli lubisz wstawać wcześniej rano. Stań po lewej, jeśli nie lubisz wstawać wcześniej rano.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Swoje preferencje uczniowie mogą wyrazić w inny sposób, np. za pomocą karteczek w różnych kolorach, przez podnoszenie prawej lub lewej ręki, określoną odpowiedź werbalną itp.

Po zakończeniu ćwiczenia uczniowie analizują doświadczane emocje. Nauczyciel zadaje pytania:

- Jak się czuliście, kiedy należeliście do danej grupy?
- Czy czuliście się dumni z Waszych wyborów, czy czuliście się niezręcznie?
- Czy czuliście zadowolenie, że należycie do danej grupy?
- Czy w którymś momencie czuliście się wykluczeni?

Nauczyciel podsumowuje:

Przynależność do określonej grupy buduje nasze poczucie własnej wartości i pomaga nam lepiej zrozumieć, kim jesteśmy.

Zajęcia właściwe

Historia Justyny – ofiara czy sprawca? – karta pracy nr 1.

Nauczyciel zachęca uczniów do przeczytania pierwszej części historii Justyny, a następnie prowadzi rozmowę z uczniami na ten temat.

Nauczyciel zadaje pytania:

- Jak czuła się Justyna, kiedy była odrzucana przez klasę?
- Jak jej doświadczenia wpłynęły na jej zachowanie?
- Jak myślicie, co zrobi Justyna?
- Jak myślicie, co powinna zrobić Justyna?

Wskazówka metodyczna

Przy odpowiedziach na pytanie 3. i 4. można także zastosować ruchową wersję tego ćwiczenia. Nauczyciel prosi wtedy uczniów, aby stanęli po dwóch stronach linii, narysowanej w klasie, na podłodze:

- po jednej stronie ci, którzy uważają, że Justyna obroni Milenę, po drugiej stronie ci, którzy sądzą, że Justyna dołączy do grupy wyśmiewającej się z Mileny;
- po jednej stronie ci, którzy uważają, że Justyna powinna obronić koleżankę, po drugiej stronie ci, którzy uważają, że Justyna powinna wykorzystać szansę i dołączyć do grupy, która do tej pory ją wykluczała.

W czasie zajmowania przez uczniów miejsc nauczyciel prowadzi dyskusję, zatem uczniowie mogą w trakcie dyskusji zmieniać miejsca.

Część druga

Nauczyciel odczytuje drugą część historii Justyny – karta pracy nr 1.

Nauczyciel zadaje pytania:

- Dlaczego Justyna tak postąpiła?
- Co to jest „presja rówieśnicza” i „konformizm”?
- Jak doświadczenia Justyny wpłynęły na jej zachowanie?
- Kto w tym opowiadaniu był ofiarą, a kto sprawcą?
- Jak Wy zachowalibyście się w tej sytuacji?

Zakończenie

Odpowiedz pisemnie na pytanie Justyny:

- Czy bycie zaakceptowanym przez grupę jest ważniejsze niż akceptowanie własnych zasad?

Wskazówka metodyczna

Uczniom szczególnie zainteresowanym zagadnieniem inkluzji i wykluczenia możemy zasugerować pogłębioną analizę tego zjawiska, np. rozmowę o źródłach konfliktów społecznych, powstań i wojen, które często biorą się z poczucia niesprawiedliwości i ucisku.

Karta pracy nr 1

Historia Justyny

Część pierwsza

W mojej klasie VI a jest 25 uczniów i wszyscy znamy się od zerówki. Na ogół jesteśmy zgraną klasą i lubimy ze sobą być. Od niedawna jednak pojawiły się w klasie grupki i kliki, które gromadzą jednych uczniów – a wykluczają innych. Zazwyczaj kiedy ktoś jest odrzucany przez grupę, to dlatego, że jest inny – nosi inne ubrania, czyta inne książki, jest słaby w sporcie. My wszyscy jesteśmy niby tacy sami, czytamy te same książki i nie lubimy WF-u, ale i tak z jakiegoś powodu – nie wiem jakiego – klasa mnie odrzuca.

To nie są wielkie rzeczy – ktoś przestaje mówić, kiedy wchodzę rano do klasy, ktoś inny przewraca oczami, kiedy się zbliżam, czasem usłyszę przypadkiem, jak mnie obgadują. Nie jestem też zapraszana do rozmów na komunikatorach i nie wiem, co tam się dzieje. A raczej wiem – zazwyczaj mnie obgadują.

W naszej klasie jest jednak dziewczyna – Milena, która ma jeszcze gorzej niż ja. Uczy się naj słabiej w klasie i w dodatku hmmm ma nadwagę. Dużą nadwagę. Klasa dokucza jej jeszcze bardziej niż mnie.

W zeszłym tygodniu wydarzyło się jednak coś dziwnego. W czasie dużej przerwy Klaudia (najfajniejsza dziewczyna z naszej klasy) zawołała mnie na przerwie do szatni. Powiedziała, że chce mi coś pokazać i że na pewno mi się to spodoba. W szatni dziewczyny przeglądały zdjęcia w internecie i śmiały się tak głośno, jak nigdy dotąd. Pokazały mi te zdjęcia. Była na nich Milena na jakiejś rodzinnej uroczystości, ubrana w sukienkę, która nie bardzo jej pasowała. No i jej kuzyni – też byli jakoś tak niemodnie ubrani. Wszyscy śmiali się głośno i komentowali te zdjęcia.

Część druga

Ja też śmiałam się – chyba najgłośniej ze wszystkich. Teraz wstydzę się tego zachowania.

– Czy bycie zaakceptowanym przez grupę jest ważniejsze niż akceptowanie własnych zasad?

Scenariusz 32

Temat: Przejść milę w czyichś butach, czyli jak uczyć się empatii

Cel ogólny: Kształtowanie postawy pokonywania trudności oraz budowanie motywacji do wprowadzania zmian.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- rozumie, czym jest empatia;
- zna nazwy emocji podstawowych i złożonych;
- opisuje sytuacje, w których ludzie odczuwają emocje złożone;
- umie wykorzystywać empatię do zmiany zachowania i budowania lepszych relacji międzyludzkich;
- jest wrażliwy na emocje odczuwane przez osoby z niepełnosprawnościami;
- wystrzega się zachowań dyskryminujących osoby z niepełnosprawnościami.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi, przeprowadza wnioskowanie jako element wywodu argumentacyjnego, używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej, dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi;
- w ramach etyki: zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych, okazuje szacunek innym osobom, objaśnia, czym jest szacunek, przyjaźń, życzliwość, altruizm, troska, bezinteresowność, wolontariat, koleżeństwo, wdzięczność, współczucie, empatia, tolerancja;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: pozytywnie odnosi się do osób z niepełnosprawnością, widząc w nich wartościowych partnerów w koleżeństwie, przyjaźni, miłości i rodzinie.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- ćwiczenia słownikowe;
- minidrama.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3;
- prezentacja multimedialna (buty, koło emocji).

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć**

Stare indiańskie przysłowie mówi, że aby zrozumieć drugiego człowieka, trzeba najpierw przejść milę w jego mokasynach.

Ćwiczenie słownikowe:

Mokasyny to typ butów.

- Jakiego znasz inne rodzaje butów? (np. narciarskie, wspinaczkowe, robocze – z metalowymi noskami, trampki, kalosze, gumofilce, trzewiki, glany, sztyblety).
- Jakiego mogą być buty? (np. drogie, tanie, wygodne, niewygodne, za małe, za duże, używane, nowe, stare, modne, niemodne).
- Jak rozumiesz ten aforyzm?:
„Aby zrozumieć drugiego człowieka, trzeba przejść kilometr w jego butach”.

Wskazówka metodyczna

Współcześni uczniowie często posługują się obrazami w komunikacji. Aby zainteresować ich rozmową, warto w tym czasie zaprezentować, np. na tablicy multimedialnej, obraz butów.

Zajęcia właściwe**Koło emocji**

Emocje podstawowe, które zazwyczaj umiemy dostrzec i nazwać, to: radość, smutek, wstręt, strach, zaskoczenie i złość. Człowiek potrafi jednak odczuwać znacznie więcej, bardziej skomplikowanych emocji. Amerykański psycholog R. Plutchik opracował złożoną teorię emocji, w której zaproponował mówienie o ośmiu podstawowych emocjach, które rozwijają się naturalnie u każdego człowieka (np. [Teoria emocji Plutchika](#)). Możemy jednak doświadczać nie tylko tych podstawowych emocji, ale także wynikających z ich „pomieszania”.

Poszczególne emocje podstawowe łączą się ze sobą i tworzą bardziej złożone emocje. Teorię emocji Plutchika można przedstawić w postaci „koła emocji”.

Obejrzyj model „koła emocji” (karta pracy nr 1).

- Czy znasz poniższe słowa?
- Co one oznaczają?

Podaj przykład sytuacji, w której można odczuwać daną emocję.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Metaforę „koła emocji” można przedstawić również w sposób niewizualny. Prowadzący może zapytać uczniów, czy określone pary emocji umiejscowiliby blisko siebie, czy może daleko, np. radość i ekstaza, radość i smutek.

Nazywam emocje

Nauczyciel proponuje rozmowę o emocjach:

Wyobraź sobie, że przydarzyły Ci się poniższe sytuacje.

- Jak się czujesz?

Staraj się wykorzystać jak najwięcej słów z „koła emocji”.

- 1) Na urodziny dostałeś nowy telefon komórkowy.
- 2) Zgubiłeś zegarek, który dostałeś w prezencie od babci.
- 3) Zostałeś wyrzucony z grupy znajomych w mediach społecznościowych.
- 4) Nauczyciel publicznie wobec całej klasy pochwalił Twoją pracę domową.
- 5) Zaginęło Twoje zwierzątko domowe.
- 6) Dowiedziałeś się, że Twoja klasa pojedzie na dwudniową wycieczkę.

Wsluchuję się w emocje innych

Uczeń otrzymuje na kartce opis jednej z powyższych sytuacji (lub innych sytuacji dostosowanych do potrzeb grupy). Uczniowie w parach opowiadają sobie wzajemnie o tej sytuacji i o swoich uczuciach. Występują zatem zarówno w roli osoby opowiadającej o swoich uczuciach, jak i słuchającej opowiadania o uczuciach innej osoby. Jeśli to możliwe, to na znak nauczyciela zmieniają partnera i opowiadają swoją historię kolejnej osobie oraz wysłuchują jej opowiadania.

Następnie nauczyciel zadaje pytania:

- Czy zadanie było łatwe, czy trudne? Dlaczego?

- Czy łatwiej było opowiadać o własnych emocjach, czy słuchać opowiadania drugiej osoby?
- Jak się czułeś, opowiadając o swoich emocjach?
- Jak się czułeś, słuchając opowiadania innego ucznia?
- Jakie zachowania osoby słuchającej pomagały, a jakie przeszkadzały w trakcie opowiadania o swoich emocjach? (np. patrzenie w oczy, kręcenie się, przerywanie wypowiedzi).

Nauczyciel podsumowuje i podkreśla znaczenie aktywnego słuchania innych, wczuwania się w ich emocje, sygnałów niewerbalnych w rozmowie.

Zmieniam moje zachowanie

Empatia – to próba zrozumienia tego, co czują inne osoby. To tak, jakby próbować chodzić w czyichś butach.

Kiedy jesteśmy empatyczni – myślimy o tym, jak czują się inne osoby – to może zmienić nasze zachowanie i poprawić nasze relacje z innymi osobami.

Uczniowie losują historyjki zamieszczone w karcie pracy nr 2 i odpowiadają na pytania:

- Jak czuje się ta osoba?
- Jak jej rówieśnicy mogą się zachować empatycznie i zmienić swoje zachowanie?

Wskazówka metodyczna

Nauczyciel może skorzystać także z książek pomagających uczniom zrozumieć sytuację ich kolegów i koleżanek z niepełnosprawnościami lub rówieśników, którzy mają niepełnosprawnych rodziców, np.:

- Rydzewska M., [Moja mama nie słyszy](#), Fundacja Otwórz Oczy.
- Moore-Mallinos J., [Mój brat ma autyzm](#), Edycja Świętego Pawła.

Zakończenie

Wybierz jeden z poniższych aforyzmów i zapisz, jakie może być jego znaczenie. Podaj przykład sytuacji, opisywanej przez aforyzm, która przydarzyła się Tobie.

„Czasem nawet głupi but zostawia po sobie niezniszczalny ślad”. (Stanisław Jerzy Lec)

„Masz zmartwienie? Załóż ciasne buty”.

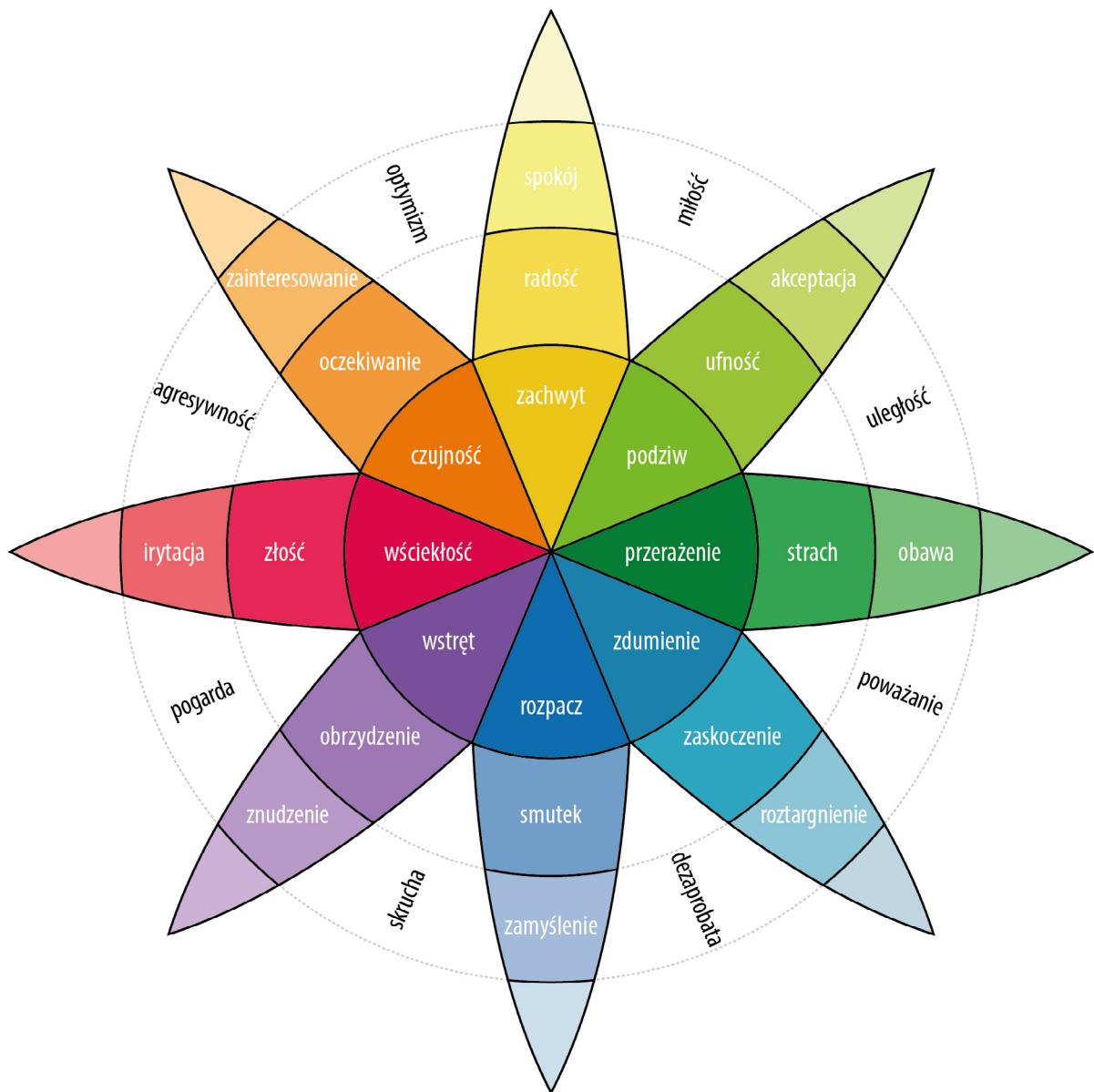
„Tak jak but zmienia kształt przez nogę, tak też duchowe pragnienia zmieniają życie człowieka”. (Plutarch)

albo

Współcześnie emocje, nawet te złożone, wyrażamy emotikonami. Dopasuj emocje wyrażone na twarzach dzieci do emotikonów (karta pracy nr 3). Zaproponuj swój własny emotikon, wyrażający Twoje emocje dzisiaj lub emocje, które odczuwałeś w jakiejś innej sytuacji. Opowiedz o tej sytuacji.

Karta pracy nr 1

Model emocji

Opracowanie: Wojciech Romerowicz

Emocja	W jakiej sytuacji ją odczuwamy?
Czułość	
Błogość	
Uległość	
Zaduma	
Zawiść	
Poruszenie	

Karta pracy nr 2

1. Na pierwszej przerwie uczniowie klasy VI zebrali się wokół stolika Antka, który opowiadał, że wczoraj widział na przystanku mamę Ali. Mama Ali wymachiwała rękami, wokół niej stali inni ludzie, którzy też machali rękami, robili różne miny, ale nie mówili nic na głos. Ta sytuacja rozbawiła Antka, opowiadał o niej długo, przedrzeźniał zachowanie mamy Ali i wszyscy głośno się z tego śmiali.

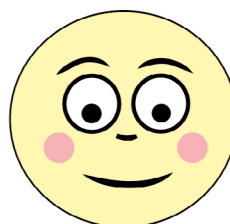
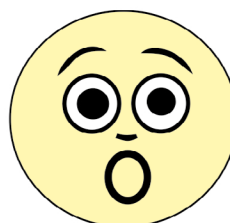
Ala słyszała tę rozmowę. Jej mama nie słyszy i ze swoimi znajomymi rozmawia w polskim języku migowym.

2. Do klasy VII dołączył nowy kolega, Paweł, który ma sparaliżowaną prawą rękę. Nie wykonuje nią żadnych ruchów. Paweł jest dobrym uczniem i dzisiaj też dostał kolejną szóstkę. Zbyszek, kapitan drużyny koszykówki wie, że Paweł nie bierze udziału w zajęciach sportowych, a mimo tego podszedł do niego po ostatniej lekcji i głośno powiedział:

– Zagraasz z nami po lekcjach w kosza? Nie? No tak, z taką ręką to nic się nie da zrobić, można tylko być kujonem. Idź do mamy, pewnie pokroi ci kotlecika.

Karta pracy nr 3

Połącz twarze dzieci z odpowiednimi emotikonami.

Scenariusz 33

Temat: Niemożliwe – możliwe, czyli jak zostać mówcą motywacyjnym

Cel ogólny: Kształtowanie postawy pokonywania trudności oraz budowanie motywacji do wprowadzania zmian.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- analizuje swoją sytuację życiową i doświadczane trudności w kontekście doświadczeń rówieśników;
- poszerza kompetencje językowe w zakresie znajomości i możliwości wykorzystania przymiotników oznaczających cechy charakteru;
- utrwała sprawności artykulacyjne;
- uczy się zasad skutecznego prezentowania własnych poglądów w formie minimowy motywacyjnej.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: świadomie i z uwagą odbiera filmy, koncerty, spektakle, programy radiowe i telewizyjne, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, gromadzi i porządkuje materiał rzeczowy potrzebny do tworzenia wypowiedzi, rozróżnia synonimy, antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach, używa stylu stosownego do sytuacji komunikacyjnej, dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi;
- w ramach etyki: zna, rozumie i stosuje pojęcia niezbędne do opisu przeżyć i działań moralnych, okazuje szacunek innym osobom;
- w ramach wychowania do życia w rodzinie: pozytywnie odnosi się do osób z niepełnosprawnością, widząc w nich wartościowych partnerów w koleżeństwie, przyjaźni, miłości i rodzinie, rozumie zasady komunikacji werbalnej i niewerbalnej i jej znaczenie w relacjach interpersonalnych; przyjmuje odpowiedzialność za manifestowane reakcje, wypowiedzane i pisane słowa.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- analiza materiału filmowego;
- minimowa motywacyjna.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- nagranie filmu: [How a 13 year old changed „impossible” to „I’m possible” I Sparsh Shah I TedxGateway](#) [dostęp: 12.12.2023].

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Nauczyciel wprowadza uczniów w temat zajęć, przedstawiając historię Sparsha:

Posłuchajcie dzisiaj o niezwykłym nastolatku – Sparshu Shah. Jest on amerykańskim rapperem, piosenkarzem, tworzy teksty literackie, a także występuje w wielu miejscach jako mówca motywacyjny. Dzieli się historią swojego życia i zachęca inne osoby – zarówno dzieci, jak i dorosłych – do podejmowania w życiu coraz to nowych wyzwań.

Jego życie nie jest jednak pozbawione poważnych problemów. Urodził się z rzadką chorobą genetyczną – wrodzoną łamliwością kości (łac. *osteogenesis imperfecta*). Już w chwili narodzin jego kości były złamane aż 35 razy, a potem łamały się wielokrotnie – w sumie ponad 130 razy!

Sparsh, pomimo że często musi przebywać w szpitalach i leczyć złamane kości, jest osobą pełną optymizmu. Ma wielkie marzenia i plany – i realizuje je. Jest utalentowany muzycznie – uczy się intensywnie klasycznej muzyki hinduskiej oraz współczesnej amerykańskiej muzyki wokalne. Z połączenia tych dwóch stylów muzycznych powstał jego oryginalny styl śpiewu, nazywany *Purhythm*. Sparsh występuje na licznych koncertach oraz w stacjach telewizyjnych i radiowych.

Tutaj możesz obejrzeć: [Wystąpienie Sparsha Shaha w ramach programu TEDxGateway](#).

Zauważ, że ma ono ponad 9 milionów wyświetleń!

Wskazówka metodyczna

Film jest dostępny na publicznej stronie TEDx, ma napisy w kilku językach. Do zajęć można wykorzystać pierwsze minuty nagrania, aby zobaczyć bohatera w roli mówcy, wymawiającego trudne wyrazy, oraz posłuchać śpiewanej przez niego piosenki w oryginalnym stylu *Purhythm* (od minuty 10:07).

Zajęcia właściwe

Talent do mówienia?

W pierwszych minutach nagrania Sparsh mówi, że ma talent do uczenia się skomplikowanych terminów i z łatwością wypowiada kilka bardzo długich angielskich słów, m.in.:

- [pneumonoultramicroscopicsilicovolcanoconiosis](#) (45 liter) – nazwa choroby płuc;
- [antidisestablishmentarianism](#) (28 liter) – termin używany w polityce;
- [honorificabilitudinitatibus](#) (27 liter) – najdłuższe słowo w pracach Szekspira.

Nauczyciel proponuje ćwiczenie polegające na wypowiedzianiu długich i trudnych słów w języku polskim. Mogą to być te najdłuższe, zamieszczone poniżej, lub też inne, zaproponowane przez nauczyciela lub logopedę.

Najdłuższe słowa w języku polskim:

- Dziewięćsetdziesięćdziesiątdziewięćmiliardówdziewięćsetdziewięćdziesiątdziewięćmilionówdziewięćsetdziewięćdziesiątdziewięćtysięcydziewięćsetdziewięćdziesięciodziewięcioletniego – tak powiemy o osobie, która ma 999 999 999 999 lat; ten wyraz ma 176 liter;
- Dziewięćsetdziesięćdziesięcionarodowościowego – tak możemy powiedzieć o 999 narodowościach; ten wyraz ma 54 litery;
- Dziewięćdziesięciokilkuletniemu – tak powiemy o osobie, która ma ponad 90 lat, ten wyraz ma 31 liter;
- Pięćdziesięciogroszówka – to moneta 50 gr; ten wyraz ma 23 litery.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Warto przygotować zestaw o różnym stopniu trudności, zawierający zarówno takie wyrazy, które uczeń może powtórzyć stosunkowo łatwo, jak i takie, nad którymi będzie musiał popracować. Nauczyciel lub logopeda proponuje uczniowi łatwe (2–3 sylabowe) słowa oraz trudniejsze dostosowane do jego możliwości (mogą być zapisane z podziałem na sylaby, np. pa – ra – sol).

Niemożliwe – możliwe

Czasem wystarczy dokonać małej zmiany w wyrazie – i zaczyna on znaczyć coś zupełnie innego. Sparsh w swojej mowie motywacyjnej zamienia słowo *impossible* (niemożliwe) w *I'm possible* (ja jestem „możliwy”, mogę to zrobić).

Wskazówka metodyczna

Przykład trzeba zapisać na tablicy.

Nauczyciel proponuje temat rozmowy:

– Czy udało Ci się w jakiejś sytuacji zmienić rzeczywistość tak, aby coś, co wydawało się niemożliwe – stało się możliwe?

Podziel się swoimi doświadczeniami.

Przykładowe sytuacje:

- Kiedyś wydawało mi się, że nigdy nie nauczę się jeździć na rowerze, a teraz to umiem.
- Kiedyś sądziłem, że nigdy nie będę mieć bliskiego przyjaciela, a dzisiaj mam dwóch.

Nauczyciel lub logopeda może przypomnieć uczniowi sytuacje znane mu z życia ucznia lub prowadzonej terapii, i wskazać te, podczas których uczeń, jakiś czas temu, nie umiał wykonywać określonej czynności, a dzisiaj już ją umie.

Przeciwieństwa

Mówcy motywacyjni potrzebują dużego zasobu słów. Przyjrzyj się poniższym przymiotnikom – czy znasz ich znaczenie? Porozmawiaj o tym z nauczycielem. Znajdź przeciwieństwa do podanych wyrazów (karta pracy nr 1). Wybierz dwa zestawy wyrazów i opowiedz o jakiejś sytuacji z Twojego życia, wykorzystując te wyrazy.

Zakończenie

Mowa motywacyjna

Nauczyciel proponuje, aby uczeń odegrał rolę mówcy motywacyjnego i przedstawił kilkuminutowe wystąpienie, zachęcające jego rówieśników do wprowadzenia zmian w ich życiu.

Nauczyciel udziela uczniowi pozytywnych informacji zwrotnych.

Karta pracy nr 1

Znajdź przeciwieństwa do podanych wyrazów.

- nieprzyjemny —
- nieszczerzy —
- cwaniacki —
- zawistny —
- arogancki —
- wulgarny —
- próżny —
- chytry —
- uparty —
- agresywny —
- nieuczciwy —

Scenariusz 34

Temat: Halo, halo to ja...

Cel ogólny: Nabycie i poszerzenie wiedzy uczniów na temat sposobów komunikowania się werbalnego i niewerbalnego.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- poznaje sposoby komunikowania się werbalnego i niewerbalnego;
- nazywa niestandardowe sposoby komunikowania się z innymi;
- poszerza wiedzę na temat funkcjonowania osób niepełnosprawnych w społeczeństwie;
- identyfikuje swoje mocne i słabe strony w zakresie komunikowania się;
- rozwija swoje myślenie krytyczne;
- rozwija słownictwo;
- poszukuje obrazu siebie.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: świadomie i z uwagą odbiera filmy, koncerty, spektakle, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, tworzy spójne wypowiedzi, dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi, określa sytuację komunikacyjną i rozumie jej wpływ na kształt wypowiedzi, rozpoznaje znaczenie niewerbalnych środków komunikacji (np. gest, mimika, postawa ciała).

Metody pracy:

- pantomima;
- rozmowa kierowana;
- pogadanka;
- mapa skojarzeń.

Środki dydaktyczne:

- tablica interaktywna lub laptop z rzutnikiem;
- duże kartki papieru A3 lub większe, flamastry.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

W ramach wprowadzenia nauczyciel zadaje uczniom pytanie, czy znają zabawę w kalambury?

Uczniowie dzielą się na 2–3 grupy. Przez ok. 20 min. grają w kalambury (przedstawiające nazwy wybranych przez siebie zwierząt lub postaci z filmów i bajek przy użyciu pantomimy). Drużyny zbierają punkty. Wygrywa ta drużyna, która zbierze najwięcej punktów.

Wskazówka metodyczna

Kalambury – celem zabawy jest odgadywanie haseł. W każdej rundzie poszczególne drużyny odgadują hasło, przedstawiane przez jednego z członków co najmniej 3-osobowej grupy. Hasła przedstawiane są gestami, pantomimą lub rysunkami. Zarówno podczas pokazywania, jak i rysowania nie wolno używać słów ani wydawać innych dźwięków.

Zajęcia właściwe

Mapa znaków

Nauczyciel przez chwilę rozmawia z uczniami o różnych sposobach porozumiewania się. Mówi także o tym, że język to system znaków społecznie przyjętych.

Uczniowie dzielą się samodzielnie na 5–6 osobowe grupy. Uczniowie na dużych kartkach zapisują skojarzenia ze słowami „znak i porozumiewanie się” w formie mapy skojarzeń (na środku znajdują się słowa – „znak i porozumiewanie się” – uczniowie rysują promienie i przy nich dopisują kojarzone słowa). Następnie grupy omawiają swoje mapy. Nauczyciel dopisuje lub dorysowuje nowe skojarzenia do wspólnej mapy na tablicy. Dzielą sposoby porozumiewania się i znaki na werbalne i niewerbalne.

Następnie w czasie dyskusji próbują ustalić, jakich narzędzi używamy do komunikowania się (np. telefonu, komputera, syntezatora mowy, gestów, pantomimy, rysunków, piktogramów (np. rysunek na toalecie)).

Wskazówka metodyczna

Podczas poszukiwania narzędzi i sposobów komunikowania się warto, aby prowadzący ukierunkował myślenie ucznia na następujące kwestie:

- komunikujemy się w różne sposoby, nie zawsze wszystkie są dla nas lub innych dostępne;
- co trzeba zrobić, by inni nas rozumieli i by rozumieć innych.

Zakończenie

Jako podsumowanie nauczyciel proponuje wspólne obejrzenie teledysku zrealizowanego przy udziale zespołu Enej dla Zespołu Niepublicznych Szkół Specjalnych „Krok za krokiem” w Zamościu. Teledysk dotyczy alternatywnych metod komunikowania się osób, które z różnych powodów nie mogą mówić – [Teledysk AAC](#).

Widzowie dzielą się wrażeniami z filmu.

Uczestnicy zajęć dziękują sobie za współpracę.

Scenariusz 35

Temat: Gimnastyka ćwiczy ciało, aby lepiej mówić chciało

Cel ogólny: Kształtowanie poczucia sprawczości w zakresie doskonalenia aktywności fizycznej i sprawności w mówieniu.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- poznaje różne rodzaje motoryki (dużej – całego ciała, małej – w obrębie rąk, oraz artykulacyjnej – w obrębie narządów mowy);
- planuje działania i opracowuje strategię ich realizacji;
- podsumowuje dotychczasowe doświadczenia związane z aktywnością fizyczną;
- formułuje postanowienia dotyczące organizacji swojej pracy w przyszłości;
- rozpoznaje możliwe ograniczenia.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie, kształtuje umiejętność aktywnego słuchania, dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi, wyraża i uzasadnia swoje opinie, operuje słownictwem z określonych kręgów, przedstawia intencje, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, tworzy spójne wypowiedzi, świadomie i z uwagą odbiera filmy, koncerty, spektakle, programy radiowe i telewizyjne, zwłaszcza adresowane do dzieci i młodzieży;
- w ramach wychowania fizycznego: zna ograniczenia w zakresie ruchu wynikające z możliwości ciała, rozpoznaje wybrane zdolności motoryczne człowieka, rozumie i opisuje ideę starożytnego i nowożytnego ruchu olimpijskiego.

Metody pracy:

- metody demonstracyjne;
- ćwiczenia ruchowe;
- rozmowa kierowana;
- pogadanka;
- burza mózgów.

Środki dydaktyczne:

- opcjonalnie kartki papieru i długopisy;
- opcjonalnie tablica interaktywna lub laptop i rzutnik;
- karta pracy nr 1.

Proponowany przebieg zajęć:**Wprowadzenie do zajęć**

Uczniowie stoją w kręgu. Prowadzący zadaje uczniom pytanie:

- Jakie ćwiczenia gimnastyczne wykonujecie w domu, a jakie na zajęciach wychowania fizycznego?

Uczniowie kolejno prezentują ćwiczenia, unikając powtórzeń – cała grupa naśladuje demonstrującego ucznia. Po zrealizowaniu „rundki”, uczniowie zastanawiają się nad pytaniami:

- Czy są ruchy, które sprawiają Ci trudność?
- Jakież?
- Czy można je wyćwiczyć?

Nauczyciel tak kieruje dyskusją, by pojawiła się sugestia, że ktoś jest niepełnosprawny i może mieć np. ograniczenia ruchowe. Nauczyciel opowiada uczniom o ruchu olimpiad specjalnych.

Wskazówka metodyczna

Zajęcia mogą być realizowane także w małych grupach (4–5 osobowych) np. w ramach zajęć logopedycznych, w których uczestniczą uczniowie ze SPE.

Jeśli nauczyciel ma do dyspozycji tablicę interaktywną lub rzutnik i laptop, to może zająrzeć z uczniami na stronę: [Olimpiady Specjalne](#), np. [Światowe Zimowe Igrzyska Olimpiad Specjalnych, Kazań, Rosja 2023](#).

Zajęcia właściwe

Rozruszaj mózg!

Nauczyciel demonstruje trzy grupy ćwiczeń aktywizujących motorykę dużą (np. pajacyki), małą (np. ruch rąk) i artykulacyjną (np. oblizywanie warg lub nadymanie policzków). Następnie uczniowie pracują w czteroosobowych grupach. Ich zadanie polega na wymyśleniu dwunastu ćwiczeń (po cztery każdego rodzaju). Ćwiczenia te uczniowie mogą zapisywać.

Każda z grup demonstruje swoje pomysły. Z każdej grupy wybierane są trzy najlepsze ćwiczenia (po jednym z każdej grupy). Zapisywane są na tablicy.

Po zakończeniu demonstracji grup wszyscy stają w kole i wykonują jeszcze raz najlepsze ćwiczenia.

Wskazówka metodyczna

Nauczyciel może wspomnieć uczniom, że aktywizacja mięśni całego ciała pobudza płaty kory mózgowej i sprzyja uczeniu się. Dla dzieci ze SPE ćwiczenia takie sprzyjają komunikowaniu się z rówieśnikami, pobudzają motorykę i sprzyjają rozwojowi mowy.

Trzy grupy ćwiczeń:

Ćwiczenia motoryki dużej – np. takie, które poruszają całe ciało (w tym co najmniej jedno z przejściem linii środkowej ciała).

Ćwiczenia motoryki małej – np. aktywizujące dłonie, palce (ćwiczenia ręki) oraz nogi, stopy.

Ćwiczenia motoryki artykulacyjnej – np. ruchy języka w górę i w dół, dzióbek, gwizdanie, dmuchanie na dłoń, klaskanie językiem.

Zakończenie

Nauczyciel wyświetla na tablicy wiersz Małgorzaty Strzałkowskiej „Mała muszka” (karta pracy nr 1). Wszyscy wspólnie odczytują wiersz na głos (lub tylko nauczyciel), a następnie próbują przedstawić jego treść przy użyciu ruchów (np. pantomimy, wystukiwania rytmu).

Uczniowie dzielą się swoimi przemyśleniami na forum, po zajęciach.

- Co mi dał ruch?
- Jak się czuję?

Wspólnie wybierają najbardziej oryginalne myśli.

Nauczyciel podsumowuje zajęcia, wskazując, że każdy ruch sprzyja rozwojowi – także mowy.

Karta pracy nr 1

Wszyscy wspólnie odczytują wiersz na głos i próbują przedstawić jego treść przy użyciu ruchów (pantomimy, wystukiwania rytmu itp.).

Muszka

Mała muszka spod łopuszki
 chciała mieć różowe nóżki –
 różdżką nóżki czarowała,
 lecz wciąż czarne nóżki miała.
 – po cóż czary, moja muszko?
 Ruszże mózdzkiem, a nie różdżką!
 Wyrzuć wreszcie różdżkę wróżki
 i unurzaj w rózu nóżki!

Źródło: Małgorzata Strzałkowska – *Siedem łamańców językowych na bardzo dobrą dykcję*.

Narysuj w każdym wersie tyle gwiazdek, ile jest sylab. Następnie wyklaskaj je lub przedstaw przy pomocy ruchu.

Wers 1 i 2

** ** * ***

** * *** **

Kontynuuj...

Scenariusz 36

Temat: Do tanga trzeba dwojga

Cel ogólny: Nabycie lub poszerzenie wiedzy na temat aktu mowy w schemacie: nadawca – odbiorca – komunikat.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- zna pojęcia akt komunikacji, nadawca, odbiorca, komunikat;
- rozumie różnice pomiędzy wypowiedzią nadaną a odebraną (wie czym jest nieporozumienie);
- poznaje różne sposoby rozumienia mowy (słuchanie, odczytywanie mowy z ust, rozpoznawanie komunikatów płynących z mowy ciała);
- rozwija myślenie analityczne;
- wskazuje na problemy, jakie mogą pojawić się w komunikacji.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: rozumie znaczenie komunikatu oraz roli osób w akcie komunikacji, zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie, wykorzystuje w interpretacji tekstów doświadczenia własne, selekcjonuje informacje, rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji;

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- pogadanka;
- mapa myśli.

Środki dydaktyczne:

- koreczki wygłaszające do uszu;
- kartki z bloku technicznego (3 szt.), gruby pisak, spinacze do bielizny (2 szt.);
- telewizor lub komputer z rzutnikiem oraz dostępem do internetu.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący rozpoczyna zajęcia od krótkiego wprowadzenia w tematykę aktu komunikacji. Zaprasza dwóch uczniów na środek i przekazuje im zadanie. Na trzech kartkach papieru jeden z uczniów zapisuje:

nadawca, odbiorca i zdanie „mali kaga gugu e!”.

Kartki z nazwami: nadawca i odbiorca są przypięte za pomocą spinacza do ubrań dwóch uczniów. Nadawca podaje kartkę z zapisanym zdaniem i próbuje za pomocą gestów, mimiki,

akcentowania słów przekazać odbiorcy, co może znaczyć to zdanie (uczniowie sami nadają zdaniu dowolny sens). Po chwili uczniowie zamieniają się kartkami i odbiorca staje się nadawcą. Próbuje przekazać komunikat. Prowadzący zadaje uczniom pytanie, co to zdanie dla nich znaczy – odpowiedzi grupy zapisuje na tablicy. Dopytuje się, skąd pomysł na taką ocenę znaczenia.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Zamiast pantomimy, przekaz treści zdania może odbyć się również za pomocą parajęzyka – artykulacji, rytmu, tempa, intonacji sugerującej odbiorcom określone znaczenie komunikatu.

Prowadzący wykorzystuje sytuację do omówienia, czym jest akt komunikacji i jakie są jego niezbędne części składowe, które pozwalają na wzajemne zrozumienie.

Wskazówka metodyczna

W ramach zagadnienia prowadzący wprowadza definicję – aktu komunikacji (aktu mowy). Akt komunikacji językowej to wypowiedź pisemna lub ustna stworzona w określonej sytuacji przez nadawcę i skierowana do odbiorcy. Elementami aktu komunikacji są:

Nadawca – ten, który mówi;

Odbiorca – ten, który słucha (do którego się mówi);

Komunikat – to, co się mówi;

Kontekst – przekazanie komunikatu zawsze zachodzi w określonych okolicznościach (czas i miejsce);

Kontakt – (między nadawcą i odbiorcą);

Kod – przekazanie informacji w zrozumiały sposób (w znanym języku lub za pomocą znanych znaków – obrazków, gestów).

Źródło: Derwojewoda M., Karaś H., Kopcińska D. (red.), (2005), *Język polski. Kompendium*, Warszawa: Świat Książki.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Nauczyciel zapoznaje uczniów ze znaczeniem zdania: „mali kaga gugu e!”, np. moja papuga mówi dzień dobry.

Zajęcia właściwe

Głuchy telefon

Uczestnicy zabawy siadają w kręgu i wybierają osobę, która rozpocznie grę. Jej zadanie polega na wymyśleniu słowa lub zdania, które szeptem „na ucho” kolejnej osobie. Ta zaś w taki sam sposób przekazuje następnej osobie dokładnie to, co zrozumiała. I tak aż do ostatniego uczestnika gry. Ostatnia osoba głośno powtarza to, co usłyszała. Zabawa polega na tym, że przekazywana wiadomość nie jest powtarzana (przekazujący wypowiada słowo lub zdanie tylko raz), co powoduje, że jest ona stopniowo zniekształcana i jej końcowe brzmienie jest na ogół całkowicie odmienne od pierwotnego.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W przypadku uczniów z zaburzeniami językowymi oraz trudnościami w koncentracji uwagi, a także zdiagnozowaną dysleksją (którzy mogą mieć zaburzenia pamięci słuchowej i bezpośredniej), tę część należy pominąć i zrealizować kolejną zabawę.

Odczytywanie mowy z ust

Młodzież ogląda wraz z prowadzącym film [\(1\) Głusi o tym jak to jest z czytaniem z ruchu ust - NAPISY PL - YouTube](#).

Następnie uczniowie przeprowadzają zabawę w swoim gronie polegającą na odczytywaniu komunikatów z ust.

Osoby siedzą w kole – mają założone słuchawki lub koreczki wyciszające.

Zakończenie

Mapa skutecznej komunikacji

Uczniowie tworzą wraz z prowadzącym mapę myśli na temat skutecznej komunikacji.

Nauczyciel sugeruje pytania:

- Co jest potrzebne, aby skutecznie rozmawiać z innymi?
- Co zrobić, aby oni chcieli rozmawiać z nami?
- Na zakończenie prowadzący zadaje uczniom pytanie o ich doświadczenia komunikacyjne: czy kiedykolwiek doświadczyli zabawnej sytuacji, gdy nie zrozumieli kogoś lub ktoś nie zrozumiał ich.

Scenariusz 37

Temat: *Panta rhei* – wszystko płynie

Cel ogólny: Kształtowanie poczucia zmian w postrzeganiu siebie w zależności od czasu i okoliczności. Kształtowanie orientacji prospołecznej uczniów.

Cel szczegółowe:

Uczeń:

- poszerza wiedzę na temat zasobów, jakimi dysponuje;
- analizuje zmiany, jakie zachodzą w jego życiu na przestrzeni czasu;
- uczy się zasad skutecznej autoprezentacji;
- dostrzega i rozumie zmieniające się emocje własne i innych;
- przeprowadza wywiad.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie, doskonali pisanie i konstruowanie wypowiedzi pisemnych, uczestniczy w rozmowie na zadany temat, wydziela jej części, sygnały konstrukcyjne wzmacniające więź między uczestnikami dialogu, tłumaczące sens, selekcjonuje informacje, określa doświadczenia innych i porównuje je z własnymi, rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji;
- w ramach etyki: objaśnia, czym jest sens życia, analizuje własne doświadczenia, w tym doświadczenia moralne;
- w ramach plastyki: w zadaniach plastycznych interpretuje obserwowane przedmioty, motywy i zjawiska, stosując środki wyrazu zgodnie z własnym odczuciem.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- wywiad pisemny;
- pogadanka;
- autoprezentacja;
- rysunek.

Środki dydaktyczne:

- kartki papieru, długopisy, ołówki;
- karta pracy nr 1.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Nauczyciel opowiada krótko o sobie. Następnie prosi uczniów o przypomnienie sobie siebie w wieku 6–7 lat.

Prosi uczniów:

Narysujcie swój autoportret w wieku 6–7 lat.

Przypomnijcie sobie przy okazji:

- Jakie mieliście wówczas marzenia?
- Kim chcieliście zostać w przyszłości?
- Jakie cechy pozwalały Wam wierzyć, że te marzenia się spełnią?

Wskazówka metodyczna

Nauczyciel wybiera to, co chce opowiedzieć. Ważne, by ta historia zawierała odniesienia do szczegółów, np.:

- Kiedy miałem 7 lat mieszkalem w małym mieszkaniu w bloku z rodzicami, rodzeństwem i psem. Codziennie wychodziliśmy na podwórko przed blokiem i bawiliśmy się w... Bardzo chciałem zostać... Dzisiaj jestem już dorosły i jestem nauczycielem... (tu może opowiedzieć o sobie, swoich marzeniach i obecnym życiu, o tym, co lubi robić w szkole i w wolnym czasie).

Zajęcia właściwe

Obraz kolegi lub koleżanki

Uczniowie kładą na stole swoje kartki autoportretem do blatu. Nauczyciel dodatkowo miesza kartki. Uczniowie losują autoportrety ze stołu i próbują odnaleźć osobę, która jest na rysunku. Następnie rysują na drugiej stronie kartki jej portret – tak jak ją widzą obecnie.

Nauczyciel prosi ucznia o przeprowadzenie wywiadu z wylosowaną osobą:

- Jakie ma marzenia?
- Kim chce zostać?
- Co lubi robić w wolnym czasie?
- Jakie cechy pozwalają jej wierzyć, że te marzenia się spełnią?

Uczeń przeprowadzający wywiad zapisuje odpowiedzi na kartce obok portretu. Uczniowie proponują swoje pytania.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli w grupie znajduje się uczeń niewidzący, to losowanie można pominąć i zastąpić zamianą autoportretów z kolegą lub koleżanką z ławki. Autoportrety można wtedy wykonać w formie rysunku wypukłego.

Wskazówka metodyczna

Jeśli uczeń wylosuje siebie, to zamienia się z kolegą.

Nauczyciel wyjaśnia, czym jest karykatura i radzi jej unikać.

Karykatura: „obraz lub opis uwydatniający i wyolbrzymiający charakterystyczne cechy postaci, przedmiotów, zjawisk itp. aż do śmieszności”, lub „zdeformowana postać czegoś”.

Źródło: [Słownik języka polskiego PWN – karykatura](#) [dostęp: 13.10.2023].

Prezentacja

Chętni uczniowie prezentują rysunki w parach. Pierwszy uczeń omawia autoportret, rozpoczynając zdaniem:

— Gdy miałem 6–7 lat

Odpowiada m. in. na pytania:

- Jakie mieliście marzenia?
- Kim chcieliście zostać w dzieciństwie?
- Jakie cechy pozwalały Wam wierzyć, że te marzenia się spełnią?

Następnie autor portretu omawia to, czego dowiedział się z wywiadu.

Rozpoczyna od zdania:

To jest ...(Ania), lat ..., która się zmieniała. Dzisiaj jest ...

Zakończenie

Nauczyciel przytacza aforyzm Heraklita z Efezu: „Wszystko płynie i nic nie pozostaje takie samo” (gr. *panta rhei kaiouden menei*) oraz wyjaśnia jego znaczenie – wszystko na świecie jest zmienne i nietrwałe.

Źródło: Gaarder J., (1995), Świat Zofii. Cudowna podróż w głąb historii filozofii, Warszawa: Jacek Santorski & Co, s. 48.

Nauczyciel zadaje uczniom pytanie, jak widzą siebie za 10 lat i co muszą zrobić, aby ten stan osiągnąć (karta pracy nr 1).

Wspólnie podsumowują zajęcia.

***Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi
potrzebami edukacyjnymi***

Nauczyciel zapisuje na tablicy lub wyświetla definicje oraz ilustracje – karykatury oraz aforyzmu „wszystko płynie”.

Karta pracy nr 1

Narysuj siebie z przyszłości.

Ja za 10 lat – autoportret

Uzupełnij tabelę

Ja za 10 lat: moje cechy, wykonywane aktywności	Co muszę zrobić, aby tak się stało (aby to było możliwe)?

Scenariusz 38

Temat: Ile kosztuje odrabianie lekcji?

Cel ogólny: Rozwijanie umiejętności rozumienia sytuacji osoby chorej lub niepełnosprawnej.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- zna pojęcie produktywności oraz choroby przewlekłej;
- rozpoznaje i wskazuje trudności w realizacji codziennych zadań osób niepełnosprawnych lub przewlekłe chorych;
- analizuje treść fragmentu opowiadania;
- potrafi wskazać aktywności i czynności, które mogą być trudne do wykonania przez osoby niepełnosprawne/przewlekłe chore oraz znaleźć sposoby wsparcia;
- wskazuje podstawowe problemy, z jakimi borykają się osoby z różnego rodzaju niepełnosprawnościami;
- dostrzega wspólne cechy i podobieństwa między ludźmi pełnosprawnymi i niepełnosprawnymi;

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: uczestniczy w rozmowie, doskonali ciche i głośne czytanie, opowiada o przeczytanym tekście, selekcjonuje informacje, rozwija umiejętność krytycznej oceny pozyskanych informacji;
- w ramach etyki: wie, że w szczególny sposób należy okazywać szacunek i wyrozumiałość osobom starszym, słabszym, potrzebującym pomocy, zna i rozwija swoje zalety, rozpoznaje i eliminuje swoje wady;
- w ramach matematyki: dodaje i odejmuje liczby naturalne jedno- i dwucyfrowe w pamięci, mnoży i dzieli liczbę naturalną przez liczbę naturalną jednocyfrową w pamięci.

Metody pracy:

- rozmowa kierowana;
- praca z tekstem przewodnim;
- pogadanka.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący rozpoczyna zajęcia od rozmowy z uczniami na temat planu typowego dla nich dnia. Zadaje pytania i zapisuje na tablicy punkt po punkcie kolejne aktywności wykonywane przez uczniów w ciągu dnia:

- O której godzinie zwykle wstajecie rano?
- O jakiej porze czujecie się zmęczeni?
- Co pomaga Wam zregenerować siły?
- Jaki rodzaj odpoczynku pomaga Wam wrócić do zajęć?

Wskazówka metodyczna

W ramach poszerzenia zagadnienia prowadzący może wprowadzić pojęcie produktywności. Produktywność, czyli wydajność naszego organizmu, może być związana z rytmem dnia. Najbardziej produktywni jesteśmy rano, nieobciążeni jeszcze zadaniami dnia codziennego. Szczyt wydajności przypada około godziny 10.00, spadek wydajności możemy poczuć po obiedzie około godziny 14.00, a następny odnotowujemy około godziny 22.00. Uczniowie mogą narysować wykres obrazujący ich produktywność.

Grębski M., (2008), *Sukces na egzaminie*, na podstawie Mass J.B., (1991), Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.

Zajęcia właściwe

Ile kosztuje Twój dzień?

Korzystając z karty pracy nr 1, uczniowie obliczają, ile monet kosztowałby ich dzień, gdyby aktywności wymienione na liście miały określoną wartość. Jeśli dana aktywność wykonywana jest kilka razy, to należy pomnożyć liczbę monet. Po wykonaniu obliczeń uczniowie podają, ile monet kosztuje ich dzień. Oceniają, czy ich zdaniem jest to dużo czy mało.

W następnym zadaniu uczniowie dysponują jedynie 12 monetami. Muszą tak skonstruować swój dzień, aby nie przekroczyć posiadanej wartości. Swój plan dnia zapisują na kartce. Prowadzący odczytuje instrukcję, a w razie konieczności zapisuje zasady na tablicy. Monety to symboliczna ilość posiadanej i wydatkowanej energii.

Instrukcja:

Jeśli miałbyś tylko 12 monet energii, to na co byś je wydał? Pamiętaj, zarządzaj nimi mądrze – ich limit jest sztywno ograniczony. Zastosuj następujące zasady:

- Odejmij jedną monetę, jeśli się nie wyspałeś lub ominąłeś posiłek.
- Zabierz cztery monety, jeśli jesteś przeziębiony.

- Jeśli zauważasz, że potrzebujesz więcej monet niż wyznaczony limit, to pamiętaj, że pożyczasz monetę z następnego dnia i zmniejszasz ilość monet, jaka zostanie Ci do rozdysponowania jutro.

Wskazówki metodyczne do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W zadaniu można wykorzystać realne monety w razie potrzeby odwołania się do konkretyzacji.

Limit wyczerpany

Prowadzący informuje uczniów o sytuacji osób, które nie mają na co dzień nieograniczonej ilości „monet” do wykorzystania, z powodu stanu zdrowia. Niektóre czynności kosztują ich dużo więcej niż przeciętnego człowieka, poza tym muszą przeznaczyć swoje monety na dodatkowe aktywności, jak np. wizytę u lekarza, rehabilitację. Uczniowie czytają tekst z karty pracy nr 2, analizują go pod kątem następujących pytań:

- Dlaczego zwykłe czynności kosztowały Asię więcej monet niż jej koleżanki i kolegów?
- Dlaczego Asia musi rozsądnie gospodarować swoimi monetami?
- Na jakie dodatkowe aktywności Asia musi przeznaczać swoją energię?

Uczniowie wspólnie opisują dzień Asi. Każdej czynności przyporządkowują określoną w karcie pracy nr 1 liczbę monet (nauczyciel może posłużyć się prawdziwymi monetami lub rysować je na tablicy). Prowadzący prosi o oszacowanie, jakie czynności może wykonać Asia, mając do dyspozycji jedynie 12 monet.

Następnie inicjuje dyskusję pytaniem:

- Jak pomóc Asi oszczędzić monety?

Wskazówka metodyczna

Zajęcia można powiązać z elementami języka angielskiego.

Przedstawienie jednostek energii w formie monet nawiązuje do tzw. teorii łyżki, stworzonej przez Christine Miserandino w 2003 r. i opisanej w jej eseju *The Spoon Theory*. W sieci znajduje się wiele infografik w języku angielskim, które w sposób obrazowy przedstawiają istotę tej teorii.

Autorka za pomocą prostej metafory wyjaśnia, w jaki sposób ludzie cierpiący na przewlekłą chorobę lub niepełnosprawność muszą dysponować energią potrzebną im do codziennego funkcjonowania. Łyżki stanowią wizualną reprezentację jednostek energii posiadanej i wydawkowanej przez człowieka na co dzień. Każda aktywność wymaga określonej liczby łyżek, która może być odnowiona jedynie przez odpoczynek. Metafora ta jest wykorzystywana do opisu planowania aktywności przez osoby chore lub z niepełnosprawnością tak, żeby priorytetowe zadania mogły zostać zrealizowane. Stanowiła również przyczynek do wielu dyskusji na temat wpływu choroby przewlekłej, bólu na codzienne funkcjonowanie oraz formę uświadomienia osobom zdrowym tego problemu.

Conrad S., (2017), *Consider the spoons: an embodied relational approach to incorporating those with persistent fatigue into eco-activism*, [w:] Nocella A.J., George A.E., Schatz J.L. (red.), *The intersectionality of critical animal, disability, and environmental studies: toward eco-ability, justice, and liberation*, Lanham, Maryland: Lexington Books, s. 79–97.

Wskazówki metodyczne do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W pracy z uczniami z trudnościami z zakresu mowy można pominąć zadania z karty pracy nr 2 i skupić się na zapisaniu pomysłów, jak rozsądnie gospodarować swoimi monetami w ciągu dnia.

Zakończenie

Sposób na oszczędności

Na zakończenie uczniowie pracują w czteroosobowych grupach nad poradnikiem dla osób przebywających w otoczeniu osoby z niepełnosprawnością lub przewlekłe chorej – „Jak pomóc w oszczędzaniu?” Nauczyciel sugeruje uczniom kilka pomysłów, zadając pytania:

Co możemy zrobić, żeby pewne czynności kosztowały osobę chorą mniej energii, mniej monet? (np. pomóc w odrobieniu pracy domowej, przynieść książki z biblioteki, zrobić zakupy).

Co możemy zrobić, żeby osoba niepełnosprawna wykonała najważniejsze czynności w ciągu dnia bez przekroczenia limitu energii? (np. wyznaczyć odpowiednie zadania – bycie bramkarzem, a nie napastnikiem; zaproponować przerwy w zabawie; ustąpić miejsca na ławce.)

Prowadzący zadaje uczniom pytania, czy zajęcia były dla nich ciekawe. Gratuluje aktywności oraz zachęca do zastanowienia się nad zasobami produktywności swoich najbliższych (rodziców, rodzeństwa, babci, dziadka).

Karta pracy nr 1

Z listy aktywności wybierz te, które wykonujesz zwykle w ciągu dnia. Policz, ile monet kosztuje Twój dzień. Pamiętaj o mnożeniu, jeśli daną czynność wykonujesz kilka razy w ciągu dnia.

Aktywność	Koszt
Ubranie się	
Oglądanie telewizji	
Przyjęcie lekarstwa	
Prysznic, kąpiel	
Skorzystanie z internetu	
Przygotowanie posiłku	
Czytanie książki	
Wyjście na dwór	
Pójście na zakupy	
Sprzątanie pokoju	
Odrabianie lekcji	

Aktywność	Koszt
Lekcje w szkole	
Wizyta u lekarza	

Karta pracy nr 2

Przeczytaj opis dnia Asi – dziewczynki chorej na astmę. Zastanów się, dlaczego czynności w ciągu dnia kosztują ją więcej monet niż jej koleżanki i kolegów. Dlaczego Asia musi rozsądnie gospodarować swoimi monetami?

Oszacuj, jakie czynności może wykonać Asia, mając do dyspozycji 12 monet dziennie.

Większość osób zaczyna dzień z nieograniczoną ilością możliwości i energii, aby robić, co zechcą. W większości przypadków nie muszą się martwić o skutki swoich działań. Kiedy jesteś zdrowy, możesz mieć niekończącą się ilość monet. Ale kiedy masz astmę – tak jak Asia – musisz dobrze zaplanować swój dzień i dokładnie wiedzieć, ile warte są monety. Astma to taka choroba, która powoduje, że trudno jest oddychać. Gdy Asia wstaje rano, już wtedy często jest zmęczona, szczególnie jeśli w nocy budził ją kaszel. Zdarza się, że nie ma siły ubrać się i spakować do szkoły. Gdy wyjdzie z domu nieco później niż zwykle, stara się przyspieszyć kroku, ale nie może zbyt długo iść szybko. Czasami łapie ją taki silny kaszel, że aż trudno jest jej oddychać. Wtedy musi się zatrzymać i użyć inhalatora, który nosi zawsze ze sobą. Podobnie jest, gdy bawi się na placu zabaw lub w berka – kosztuje ją to więcej energii niż koleżanki i kolegów, bo po takim wysiłku czuje się zmęczona i kaszle.

W lecie musi uważać na fruujące w powietrzu pyłki. Mimo że innym dzieciom wcale nie przeszkadzają, u Asi powodują katar i łzawienie oczu. Przez to nie zawsze może wyjść na dwór i odpocząć podczas spaceru czy pikniku. W zimie, przez astmę, przyczepiają się do niej różne wirusy i bakterie, które przenoszą choroby. Musi wtedy iść do lekarza, ale nie zawsze znajduje on dla niej skuteczne lekarstwo. Czasem konieczny jest pobyt w szpitalu, ostatnio Asia spędziła tam dwa tygodnie. Jednak po powrocie z niego nadal nie mogła chodzić do szkoły. Pani nauczycielka przychodziła do niej do domu i prowadziła lekcje. Wyobraźcie sobie, że na tych lekcjach jest jedyną uczennicą. Pani zadaje Asi nawet zadania domowe po to, żeby po powrocie do szkoły nie miała zaległości. W szkole Asia również potrzebuje więcej monet niż jej koledzy. Na przykład wczoraj były urodziny Arka i przyniósł do szkoły tort. Niestety Asia nie mogła go zjeść, bo jest uczulona na mleko, które było w jego składzie. Na WF-ie podczas zabawy

w dwa ognie musiała robić przerwy, bo łąpał ją kaszel, a z ostatniej lekcji – historii musiała się zwolnić, bo poszła na wizytę kontrolną do lekarza. Po powrocie do domu czas na odpoczynek przeznaczyła na czytanie podręcznika z historii. Po całym dniu była już tak zmęczona, że nie starczyło jej monet, żeby obejrzeć swój ulubiony program w telewizji.

Scenariusz 39

Temat: Wyrazy emocjonalnie zaangażowane

Cel ogólny: Kształtowanie umiejętności rozumienia emocji własnych i innych oraz uświadomienie sobie roli emocji w procesie komunikacji.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- czyta tekst ze zrozumieniem;
- generuje pytania do tekstu i odpowiada na nie;
- wyraża i ocenia swoje kojarzenia za pomocą skali punktowej;
- dokonuje wyliczeń średniej arytmetycznej i właściwie interpretuje wyniki prowadzonej analizy statystycznej (w wybranym, wąskim aspekcie);
- poszerza wiedzę na temat emocji podstawowych.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, publicystyczny lub reklamowy; wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio; dokonuje selekcji informacji;
- w ramach matematyki: oblicza średnią arytmetyczną kilku liczb; tworzy diagramy słupkowe i kołowe oraz wykresy liniowe na podstawie zebranych przez siebie danych lub danych pochodzących z różnych źródeł.

Metody pracy:

- analiza tekstu;
- praca pisemna;
- rozmowa kierowana;
- dyskusja;
- ankieta.

Środki dydaktyczne:

- karta pracy nr 1.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Nauczyciel przywołuje dwa dialogi. Pyta o emocje, jakie te dialogi wywołują w uczniach. Uczniowie próbują wyjaśnić źródło swoich wrażeń (proponowane pytanie: – Dlaczego właśnie takie emocje wzbudziły w Was te dialogi?).

Dialog 1

- Gdzie jedziecie na wakacje?
- Nad morze, a potem na półkolonie sportowe w mieście.
- A ja w góry, będziemy z rodzicami zdobywać Koronę Gór Polski.
- Wakacje już za cztery tygodnie! Czujecie to?

Dialog 2

- Czy przeczytałeś już lekturę?
- Jeszcze nie, a kiedy zaczynamy ją omawiać?
- Nie wiem dokładnie, ale chyba jest jeszcze kilka dni.
- Nic mi się nie chce. Próbuję coś robić, ale nic mi nie wychodzi. Teraz to nawet nie mam siły, aby czytać.
- Co się z Tobą dzieje?
- Po prostu zaliczam porażkę za porażką, ile można?!

Zajęcia właściwe

1. Polskie badania nad emocjami – praca z tekstem.

Uczniowie zapoznają się z poniższym tekstem (można go wyświetlić na tablicy interaktywnej tak, aby mieć do niego stały dostęp). Nauczyciel zachęca uczniów do co najmniej dwukrotnej jego lektury.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Tekst można również wydrukować w powiększeniu na oddzielnych arkuszach tak, by uczniowie z trudnościami w zakresie percepcji wzrokowej (lub koncentracji uwagi) mieli do niego swobodny dostęp.

Tekst:

Zespół polskich psychologów przygotował bazę prawie 3 tys. popularnych polskich słów (rzeczowników, czasowników i przymiotników) wraz z informacjami o tym, jakiego rodzaju emocje (szczęście, złość, smutek, strach, wstręt) kojarzyły się Polakom z tymi słowami.

Badania te wskazują, że najpopularniejszą emocją kryjącą się w polskich słowach jest szczęście, a najrzadszą – wstręt. Wyrazy: awaria i komar są wśród rzeczowników, które kojarzą się nam ze złością, lawina i skalpel – ze strachem, ścieki i padlinę – powiązemy ze wstrętem, żałobę i kondolencje – określimy najczęściej jako słowa smutne, a weekend i zwycięstwo – jako wywołujące szczęście.

Z bazy wynika, że sporo jest w języku słów, które nie wzbudzają tylko jednej emocji (np. praca – najbardziej kojarzy się ze szczęściem, ale również ze strachem, złością i smutkiem) albo takich, które są neutralne (np. strona, miesiąc, ręka), a więc zwykle nie wywołują większych emocji. Baza polskich słów jest oceniana – nie ma w niej takich, które są słowami tabu, a więc przekleństw lub słów obraźliwych.

Jeden z badaczy tak komentuje wyniki: „jestem zafascynowany emocją wstrętu! Jest o wiele bardziej skomplikowana niż inne emocje podstawowe, ponieważ jest multimodalna, tj. dotyczy wielu zmysłów”. Naukowiec zwraca uwagę, że obrzydliwy może być np. smak spleśniałych truskawek, widok martwego gołębia czy smród ścieków. „Dzięki tej emocji nie jemy starych truskawek, omijamy padlinę i nie kąpiemy się w brudnym morzu. Ta emocja ratuje nam życie” – dodaje badacz.

Opracowano na podstawie: naukawpolsce.pap.pl

[Emocjonujące! Powstała lista polskich słów emocjonalnych](#) [dostęp: 16.10.2023].

2. Pytania do tekstu

Nauczyciel zadaje uczniom pytania sprawdzające stopień zrozumienia przeczytanego tekstu. Przykładowo:

- Jakie części mowy znalazły się w zbiorze słów opracowanym przez badaczy?
- Czego dowiedzieliście się na temat wstrętu z przeczytanego tekstu?
- Co to znaczy, że ręka jest słowem neutralnym?
- Jakie słowa tabu można znaleźć w opracowanym zbiorze wyrazów?
- Ile słów umieszczono w bazie?

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie może być realizowane w dwóch etapach. W pierwszym – sami uczniowie wymyślają pytania do tekstu, a następnie odpowiadają na nie kolejno (uczeń odpowiada na pytanie poprzednika i zadaje nowe pytanie tak, aby się nie powtórzyło – następnej osobie).

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W przypadku trudności ze zrozumieniem tekstu można uprościć go do postaci:

Polscy psychologowie przygotowali bazę prawie 3 tys. słów (rzeczowników, czasowników i przymiotników) wraz z informacjami o tym, jakie emocje (szczęście, złość, smutek, strach, wstręt) kojarzyły się Polakom z tymi słowami. Najczęściej z polskimi słowami kojarzy się wyraz – szczęście, a najrzadziej – wstręt. Wyrazy: awaria i komar – to rzeczowniki, które kojarzą się ze złością, lawina i skalpel – ze strachem, ścieki i padlina – ze wstrętem, żałoba i kondolencje – ze smutkiem, a weekend i zwycięstwo – ze szczęściem. Niektóre słowa nie wzbudzają tylko jednej emocji (np. praca najbardziej kojarzy się ze szczęściem, ale również ze strachem, złością i smutkiem). Są również wyrazy neutralne (np. strona, miesiąc, ręka), a więc nie wywołują większych emocji. Baza polskich słów nie zawiera przekleństw lub słów obraźliwych.

Badacz pisze: „jestem zafascynowany emocją wstrętu! Jest bardziej skomplikowana niż inne emocje, ponieważ dotyczy wielu zmysłów”. Naukowiec zwraca uwagę, że obrzydliwy może być np. smak spleśniałych truskawek, widok martwego gołębia lub smród ścieków. „Dzięki wstrętowi nie jemy starych truskawek, omijamy padlinę i nie kąpiemy się w brudnym morzu. Ta emocja ratuje nam życie!” – mówi badacz.

3. Sondaż klasowy

Uczniowie dokonują emocjonalnej oceny trzech słów: pies, sprawdzian, pizza (ćwiczenie 1, karta pracy nr 1). Następnie zbierają opinie od wszystkich (np. na tablicy) i wyliczają średnią. Przy okazji nauczyciel wyjaśnia rolę takich obliczeń w przekazywaniu informacji nt. opinii jakiejś grupy (np. sondaży). Można również przygotować zestawienie uzyskanych średnich w postaci dowolnego diagramu (można go zaprojektować w programie komputerowym).

Po wykonaniu obliczeń uczniowie uzupełniają nazwy emocji – ćwiczenie 2 w karcie pracy nr 1.

Zakończenie

Co zrobić z tą wiedzą?

Na zakończenie zajęć uczniowie zastanawiają się nad praktycznymi możliwościami wykorzystania wiedzy na temat emocji wzbudzanych przez 3 tys. słów zgromadzonych w bazie przez polskich badaczy.

– Do czego taka baza słów może się przydać?

Karta pracy nr 1

Ćwiczenie 1. Oceń, w jakim stopniu słowa kojarzą Ci się z podanymi emocjami.
Podkreśl odpowiednią cyfrę według skali:

- 1 – to słowo w ogóle nie kojarzy mi się z tą emocją;
2 – to słowo tylko trochę kojarzy mi się z tą emocją;
3 – to słowo raczej kojarzy mi się z tą emocją;
4 – to słowo całkowicie kojarzy mi się z tą emocją.

Emocja	Pies 	Sprawdzian 	Pizza
Szczęście 	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4
Strach 	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4
Złość 	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4
Wstręt 	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4
Smutek 	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4	1 – 2 – 3 – 4

Wersja karty pracy dostosowana do brajla

Oceń, w jakim stopniu słowa kojarzą Ci się z podanymi emocjami.

Wybierz odpowiednią cyfrę według skali:

- 1 – to słowo w ogóle nie kojarzy mi się z tą emocją;
- 2 – to słowo tylko trochę kojarzy mi się z tą emocją;
- 3 – to słowo raczej kojarzy mi się z tą emocją;
- 4 – to słowo całkowicie kojarzy mi się z tą emocją.

Słowo: pies

Emocja	Lp.	Lp.	Lp.	Lp.
Szczęście	1	2	3	4
Strach	1	2	3	4
Złość	1	2	3	4
Wstręt	1	2	3	4
Smutek	1	2	3	4

Słowo: sprawdzian

Emocja	Lp.	Lp.	Lp.	Lp.
Szczęście	1	2	3	4
Strach	1	2	3	4
Złość	1	2	3	4
Wstręt	1	2	3	4
Smutek	1	2	3	4

Słowo: pizza

Emocja	Lp.	Lp.	Lp.	Lp.
Szczęście	1	2	3	4
Strach	1	2	3	4
Złość	1	2	3	4
Wstręt	1	2	3	4
Smutek	1	2	3	4

Ćwiczenie 2. Po zebraniu danych od wszystkich uczniów w klasie i nauczyciela uzupełnijcie poniższe zdania:

Słowo, które najbardziej kojarzy się ze szczęściem:

Słowo, które najmniej kojarzy się ze strachem:

Słowo, które najbardziej kojarzy się ze złością:

Słowo, które najmniej kojarzy się ze wstrętem:

Słowo, które najbardziej kojarzy się ze smutkiem:

- Które ze słów według Ciebie jest najbardziej neutralne?
- Dlaczego tak myślisz?

Scenariusz 40

Temat: Człowiek – to brzmi dumnie!

Cel ogólny: Poszerzenie wiedzy na temat zasobów, jakimi dysponuje człowiek i poznanie możliwości ich wykorzystania.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wyjaśnia znaczenie terminu i podaje przykładowe zachowania świadczące o posiadaniu opisanej przez ten termin cechy;
- poprawnie stosuje synonimy w wypowiedzi ustnej i pisemnej;
- odnosi wskazane cechy do własnej osoby i uzasadnia swój sąd;
- dzieli tekst na akapity;
- przygotowuje opis według podanego wzorca.

Powyższe cele szczegółowe są zgodne z podstawą programową, tj. uczeń:

- w ramach języka polskiego: dostosowuje sposób wyrażania się do zamierzonego celu wypowiedzi, wyraża i uzasadnia swoje opinie, operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina, szkoła i nauka, środowisko przyrodnicze i społeczne),
- objaśnia znaczenia dosłowne i przenośne w tekstach, wyraża własny sąd o postaciach i zdarzeniach, rozumie rolę akapitów jako spójnych całości myślowych w tworzeniu wypowiedzi pisemnych, uczestniczy w rozmowie na zadany temat; rozróżnia synonimy, antonimy, rozumie ich funkcje w tekście i stosuje we własnych wypowiedziach;
- w ramach przyrody i biologii: dostrzega zależności występujących między poszczególnymi składnikami środowiska przyrodniczego, przedstawia różnorodność środowisk życia i cech morfologicznych ssaków.

Metody pracy:

- praca pisemna;
- diagram, mapa myśli;
- rozmowa kierowana.

Środki dydaktyczne:

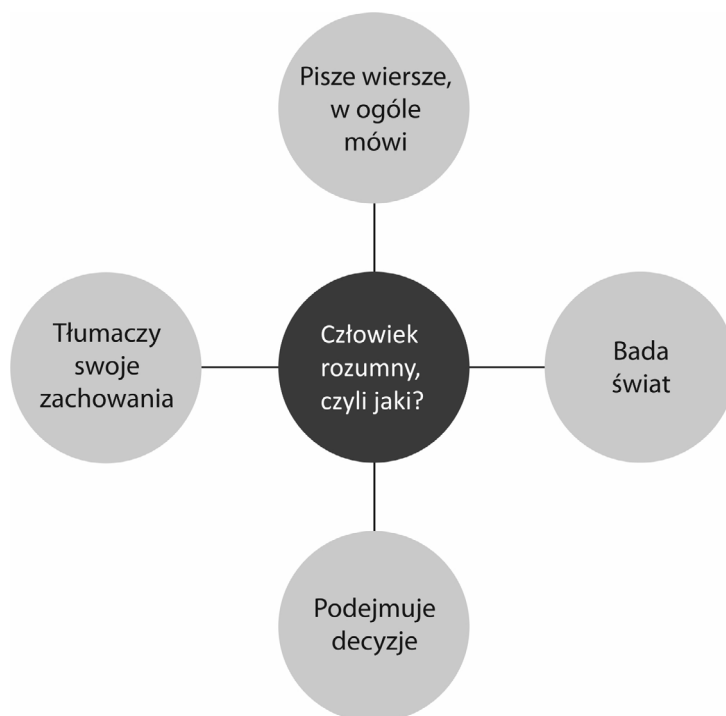
- karta pracy nr 1;
- karta pracy nr 2;
- karta pracy nr 3;
- słownik synonimów.

Proponowany przebieg zajęć:

Wprowadzenie do zajęć

Prowadzący zapisuje na tablicy wyrażenie „*animal rationale*”. Zadaje uczniom pytanie, czy wiedzą, co ono oznacza i w jakim języku jest zapisane.

Po wspólnym wyjaśnieniu, że chodzi o człowieka rozumnego, uczniowie zastanawiają się, na czym polega rozumność i jakie zachowania człowieka o tej rozumności świadczą. Można zaproponować diagram do uzupełnienia. Poniżej zamieszczono przykładowy.

Zajęcia właściwe

1. Rozumny – w kręgu synonimów

Nauczyciel zadaje uczniom pytanie, czy pamiętają, czym są synonimy, a następnie proponuje do wykonania ćwiczenie. Zadanie uczniów polega na zapoznaniu się z listą synonimów wyrazu rozumny i podkreśleniu tych, które są im znane (słyszeli już ten wyraz wcześniej) – karta pracy nr 1.

Wskazówka metodyczna

Można również zachęcić uczniów do samodzielnego wyszukania w słowniku synonimów informacji zawartych w karcie pracy nr 1.

Uczniowie dzielą się na forum efektami pracy. Wspólnie wybierają trzy wyrazy, które były przez nich najrzadziej podkreślane. Być może jest też jakiś wyraz niepodkreślony przez

żadną osobę. Nauczyciel wyjaśnia znaczenie i konteksty użycia wskazanych wyrazów, a następnie uczniowie układają trzy zdania z dowolnie wybranym synonimem, zawartym w karcie pracy nr 1.

1. Synonim dla mnie

Zadanie uczniów polega na wybraniu jednego synonimu z karty pracy nr 1, który w największym stopniu odnosi się do ich osoby. Następnie wyjaśniają, jakie zachowania świadczą o posiadaniu tej cechy.

Wskazówka metodyczna

Ćwiczenie może być realizowane w parach. W pierwszym etapie – uczniowie omawiają wybrany synonim, który wybrali jako adekwatnie opisujący ich osobę, zaś w drugim – wzajemnie wskazują synonim, który najlepiej, według nich, opisuje kolegę lub koleżankę z pary. Uzasadniają swój wybór. Można również wskazywać słowo z listy synonimów, które w najmniejszym stopniu pasuje do ucznia (w odniesieniu do własnej osoby).

2. Opis człowieka

Uczniowie zapoznają się z opisem delfina (karta pracy nr 2). Po lekturze tekstu dzielą go na akapity, wyodrębniając spójne tematycznie części. Omawiają swoje rozwiązania na forum. Następnie tworzą analogiczny opis człowieka z wykorzystaniem karty pracy nr 3.

Opis delfina (propozycja z podziałem na akapity):

Delfin – ogólne określenie wodnych ssaków z rzędu waleni. Delfiny zamieszkują morza obu półkul i wiele rzek strefy równikowej. Często przebywają w gromadach od kilku do kilkuset osobników. Mają zdolność do echolokacji, a przynajmniej jeden gatunek także do elektrolepcji. Porozumiewają się za pomocą dźwięków określanych jako język delfinów. Delfin śpi, unosząc się w wodzie na głębokości około 50 cm, z jednym okiem otwartym. Żywi się rybami, kalmarami i skorupiakami. Jego głównym naturalnym wrogiem jest orka. Delfiny są zwierzętami społecznymi. Zdarza się, że pomagają innym delfinom, rannym lub chorym, a czasami nawet człowiekowi. Tworzenie dużych społeczności pozwala delfinom uniknąć ataku drapieżnika, przede wszystkim rekina. Żyją od 7 do 21 lat. Najbardziej zaskakująca jest wysoka inteligencja delfinów.

Ważne, aby uczniowie mogli podzielić się swoimi pomysłami na forum tak, aby przekonać ich, że istnieje bardzo wiele prawidłowych sposobów przygotowania tego opisu, a zebrane propozycje świadczą o naszej różnorodności myślenia i odczuwania. Dzięki tej różnorodności nie nudzimy się podczas lektury takich samych tekstów.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Warto, aby opis delfina był wyświetlony na tablicy podczas wykonywania zadania z karty pracy nr 3. Ułatwi to, szczególnie uczniom z trudnościami językowymi, uzupełnienie luk dzięki dostarczeniu odpowiedniego schematu.

Zakończenie

Człowiek i inne zwierzęta – cechy wspólne

Zadanie uczniów polega na wymienieniu jak największej liczby czynności, które łączą człowieka z innymi zwierzętami. Odpowiedzi udzielane są w kręgu, uczniowie śledzą wypowiedzi kolegów i koleżanek tak, aby unikać powtórzeń.

Przykładowo:

- budują domy;
- opiekują się swoimi dziećmi;
- uczą się nowych umiejętności;
- myją się.

Nauczyciel, podsumowując wspólne czynności, pyta uczniów, co powinno wynikać z tych podobieństw dla naszej postawy wobec zwierząt.

Karta pracy nr 1

Poniżej znajduje się lista synonimów dla wyrazu **rozumny**. Podkreśl te słowa, które znasz.

błyskotliwy	niegłupi	rozważny
bystry	oryginalny	sprytny
czujny	pomysłowy	twórczy
domyślny	przebiegły	utalentowany
inteligentny	przemysłny	z głową
kreatywny	przytomny	zmyślny
łebski	rezolutny	zręczny
mądry	rozgarnięty	
nie w ciemię bity	rozsądny	

Ułóż trzy zdania z jednym wybranym przez Ciebie synonimem:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karta pracy nr 2

Zapoznaj się z opisem delfina. Podziel tekst na akapity i zapisz go po wprowadzonych zmianach.

Delfin – ogólne określenie wodnych ssaków z rzędu waleni. Delfiny zamieszkują morza obu półkul i wiele rzek strefy równikowej. Często przebywają w gromadach od kilku do kilkuset osobników. Mają zdolność do echolokacji, a przynajmniej jeden gatunek także do elektrorepcji. Porozumiewają się za pomocą dźwięków określanych jako język delfinów. Delfin śpi, unosząc się w wodzie na głębokości około 50 cm, z jednym okiem otwartym. Żywi się rybami, kalmarami i skorupiakami. Jego głównym naturalnym wrogiem jest orka. Delfiny są zwierzętami społecznymi. Zdarza się, że pomagają innym delfinom, rannym lub chorym, a czasami nawet człowiekowi. Tworzenie dużych społeczności pozwala delfinom uniknąć ataku drapieżnika, przede wszystkim rekina. Żyją od 7 do 21 lat. Najbardziej zaskakująca jest wysoka inteligencja delfinów.

Tekst po zmianach

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Karta pracy nr 3

Uzupełnij opis człowieka.

Człowiek – ogólne określenie:

Ludzie zamieszkują:

Często przebywają w:

Mają zdolność do:

A niektórzy:

Porozumiewają się za pomocą:

Człowiek śpi:

Żywi się:

Naturalnym wrogiem człowieka jest:

Ludzie są istotami:

Zdarza się, że:

Tworzenie dużych społeczności pozwala ludziom:

.....

Żyją:

Najbardziej zaskakująca, zaskakujące jest:

.....

Gry dydaktyczne

Podaj dalej

Cele:

- wzbogacenie wiedzy na temat emocji i uczuć;
- rozwijanie kompetencji narracyjnej;
- usprawnianie umiejętności koncentracji uwagi;
- rozwijanie współpracy grupowej.

Środki dydaktyczne:

- karteczki z nazwami emocji;
- załącznik 1 (Katalog emocji – wersja podstawowa);
- załącznik 2 (Katalog emocji – wersja uproszczona).

Przebieg gry:

Uczniowie siedzą w kręgu. Prowadzący losuje karteczkę z nazwą emocji, uczucia i układa dwa zdania. W pierwszym zdaniu opisuje jakieś zdarzenie, a w drugim emocjonalne skutki lub przyczyny tego zdarzenia (z wykorzystaniem nazwy zapisanej na karteczce w dowolnej formie: rzeczownika lub przymiotnika). Kolejna osoba losuje karteczkę i układa swoje dwa zdania, starając się zachować spójność narracyjną między kolejnymi wypowiedziami.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W przypadku uczniów z trudnościami językowymi można zaproponować prezentację kolejnych wypowiedzi za pomocą pantomimy. W przypadku uczniów z dysfunkcją wzroku, treść wylosowanej karteczki może odczytać kolega lub nauczyciel. Uczeń samodzielnie wymyśla zdania.

Przykładowo:

Smutek: Bartek spieszył się na pociąg, ale z powodu korków na drodze nie zdążył. Nie miał pomysłu, jak dostać się w góry, i był bardzo smutny.

Roztargnienie: Na dodatek zauważył, że jego telefon jest rozładowany. Jak zwykle z roztargnienia zapomniał o sprawach najważniejszych podczas podróży.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą pracować w parach (wówczas każda para układa nowe dwa zdania wspólnej opowieści). Takie rozwiązanie jest korzystne, np. w przypadku uczniów z trudnościami w zakresie rozumienia emocji lub deficytami uwagi.
- Celem rozbudowania pejzażu świadomości bohaterów narracji można wprowadzić dodatkowe zdanie opisujące przyczyny wystąpienia danej emocji (czyli łącznie uczeń układa trzy zdania).
- Podsumowaniem gry może być wspólne opowiedzenie historii. Kolejni uczniowie pokazują karteczki z nazwami emocji, które ułatwiają przypomnienie sobie zaprezentowanych wcześniej treści.
- Prowadzący omawia grę, wykorzystując pytania pomocnicze:
 - Czy w Waszym życiu emocje i uczucia zmieniają się równie szybko, jak w życiu bohaterów naszej wspólnej opowieści?
 - Jaką rolę odgrywają emocje w życiu bohaterów naszej historii?
 - Czy tylko emocje miały wpływ na kolejne podejmowane przez nich decyzje i zdarzenia?

Załącznik 1

Rozczarowanie	Miłość
Radość	Troska
Współczucie	Euforia
Żal	Powaga
Roztargnienie	Tęsknota
Złość	Zmęczenie
Zazdrość	Nadzieja
Strach	Odwaga

Załącznik 2

Rozczarowanie	Miłość
Radość	Troska
Współczucie	Szczęście
Żal	Smutek
Zadowolenie	Tęsknota
Złość	Zmęczenie
Zazdrość	Nadzieja
Strach	Odwaga

Czary mary

Cele:

- rozwijanie samokontroli (m.in. radzenia sobie z trudnościami i kontroli emocjonalnej);
- usprawnianie umiejętności koncentracji uwagi;
- rozwinięcie umiejętności matematycznych (dzielenie liczb przez 2 i 3).

Środki dydaktyczne: brak.

Przebieg gry:

Uczniowie siedzą w kręgu. Kolejno odliczają od 1 do 40. Gdy liczba przypadająca na ucznia jest wielokrotnością 2 (liczba parzysta), zamiast wypowiedzenia jej nazwy, uczeń mówi słowo „czary”, gdy zaś liczba jest wielokrotnością 3, mówi słowo „mary”. Jeśli liczba posiada obie właściwości, to uczeń wypowiada tytuł gry „czary-mary”. W przypadku liczby bez powyższych cech uczeń podaje po prostu jej nazwę, np. pięć. Można również wykorzystać wariant gry w parach – za identyfikację liczby odpowiedzialnych jest dwoje uczniów, którzy za nim odpowiedzą, konsultują rozwiązanie między sobą. Takie rozwiązanie warto wykorzystać w przypadku uczniów ze SPE.

Wskazówki metodyczne

- Gra pozwala jednocześnie na utrwalenie właściwości liczb oraz trenowanie umiejętności radzenia sobie z trudnościami (ponad 80% uczniów klas IV–VI określa tę grę jako trudną, ze względu na konieczność koncentrowania się na dwóch operacjach: kontroli kolejności i ocenie właściwości konkretnej liczby).
- W przypadku uczniów z trudnościami w realizacji zadania warto ograniczyć zasady tylko do identyfikacji liczb parzystych.
- Prowadzący podkreśla, że zasady gry nie powinny być zapisywane na kartce (ewentualnie można je zapisać w przypadku uczniów ze SPE).
- W miarę treningu można wprowadzić dodatkowe zasady.

Przykład:

Liczby podzielne przez 5 – hokus. Wówczas odliczanie prezentuje się następująco:

1. – jeden	6. – czary-mary
2. – czary	7. – siedem
3. – mary	8. – czary
4. – czary	9. – mary
5. – hokus	10. – czary-hokus

W sklepie różności

Cele:

- rozwijanie samokontroli (w tym: radzenia sobie z trudnościami i kontroli emocjonalnej);
- usprawnianie umiejętności koncentracji uwagi;
- rozwijanie inteligencji analitycznej;
- rozwijanie współpracy grupowej.

Środki dydaktyczne: brak.

Przebieg gry:

Uczniowie siedzą w kręgu. Troje dzieci wychodzi na chwilę z klasy lub udaje się na drugi koniec sali i ustala zasadę, według której sprzedawane będą towary w „Sklepie różności”.

Przykładowa zasada: nazwy towarów powinny mieć trzy sylaby lub rozpoczynać się i kończyć literą A. Uczniowie kolejno wypowiadają się:

— W „Sklepie różności” kupiłem... (wskazują konkretny towar). Uczniowie, którzy znają zasadę, zapisują odpowiedź na tablicy i odpowiadają im:

— Tak, kupiłeś.

— Nie, nie kupiłeś.

Te osoby, które ustaliły daną zasadę, konstruują swoje wypowiedzi tak, aby zawsze były zgodne z kluczem (daje to pozostałym uczestnikom gry szansę na rozpoznanie reguły). W przypadku uczestniczenia w grze uczniów z trudnościami językowymi warto, aby prowadzący zachęcał do formułowania zasad odnoszących się do konkretnych cech przedmiotów, a nie do warstwy metajęzyka (a więc zamiast kategorii nazwy dwusylabowe – przedmioty, które można zjeść).

Wskazówki metodyczne:

- Przykładowe inne zasady: nazwy towarów rozpoczynają się i kończą na tę samą literę, nazwy towarów są rodzaju żeńskiego, towary należą do kategorii artykułów spożywczych.
- Gra rekomendowana dla uczniów z zawyżoną samooceną, którzy muszą poradzić sobie z odroczeniem gratyfikacji w czasie.
- Uczniowie z deficytami uwagi mogą prowadzić notatki (np. zapisują nazwy towarów, które można zakupić w „Sklepie różności”). Taką rolę (notującego) może również pełnić prowadzący – zapisane przedmioty (nazwy) przydatne również będą dla uczniów z deficytami słuchu.

Warto również rozważyć w grze etap intensywnego podsumowania polegający na uporządkowaniu dotychczas zebranych danych przez prowadzącego (ważne w przypadku utraty zaangażowania przez uczniów z trudnościami w identyfikowaniu reguły).

Puzzle radości

Cele:

- rozwinięcie samokontroli i umiejętności odroczenia gratyfikacji w czasie;
- modelowanie pozytywnej (motywującej) komunikacji między uczniami;
- usprawnianie umiejętności koncentracji uwagi.

Środki dydaktyczne:

- figura do tworzenia puzzli – załącznik 1.

Przebieg gry:

Uczniowie pracują w parach. Jedna osoba wycina figurę z załącznika nr 1 i przecina ją w dowolny sposób (ale za pomocą jednego cięcia). Druga osoba z pary układa pierwotną figurę, a następnie jeden z elementów przecina według własnego pomysłu i przekazuje elementy koledze, który odtwarza początkowy układ figury. I tak na zmianę przez około 5 min. Warto wprowadzić do gry element wzajemnej zachęty, np. osoba, która właśnie wykonała zadanie, przekazując puzzle do ułożenia kolejnej osobie, może sformułować dla niej jakiś motywujący komunikat (werbalny lub za pomocą gestu). Uwaga: komunikaty nie mogą się powtarzać.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

W przypadku uczniów z dysfunkcją wzroku – figura powinna być wycięta z grubego papieru, tektury lub pianki. Uczniowie dokładnie rozpoznają pierwotny jej kształt, a następnie nazywają go. Należy zwrócić uwagę na dodatkowy czas potrzebny do dotykowego odczytania elementów figury.

Wskazówki metodyczne:

- Jeśli po 2–3 min. okaże się, iż liczba elementów jest tak duża, że gra jest zbyt trudna, to należy ją zakończyć przed upływem 5 min.
- Do tworzenia puzzli, w przypadku uczniów z dobrze rozwiniętą koncentracją uwagi, można wykorzystać zwykłą białą kartkę. Brak wyróżnionych figur utrudni zadanie.
- Ćwiczenie zalecane do pracy z uczniami z nadpobudliwością psychoruchową. Wówczas można wprowadzić możliwość zaspokojenia potrzeb kinestetycznych, np. zrobienia przysiadów lub wykonania podskoków między kolejnymi podejściami.
- Dodatkowy wariant (matematyczny): uczniowie po zakończeniu gry obliczają, ile elementów układanki powinno być przy 6., 10. i 12. ruchu (cięciu), a następnie weryfikują uzyskane rozwiązanie.

Kiedy uczeń nie radzi sobie z zadaniem, można wprowadzić opcję „Potrzebuję Twojej pomocy”. Po wypowiedzeniu tego komunikatu, osoba z pary udziela mu wskazówek.

Załącznik nr 1

Po omacku

Cele:

- rozwijanie współpracy z innymi;
- usprawnianie umiejętności komunikacji;
- rozwijanie koncentracji uwagi.

Środki dydaktyczne:

- monety.

Przebieg gry:

Prowadzący kładzie na stoliku kilkanaście monet (o różnych wartościach). Następnie przykrywa je kocem (lub chustą). Uczniowie pracują w parach. Wkładają jedną rękę pod koc i za pomocą dotyku identyfikują monety, podając sumę wartości wszystkich pieniędzy zgromadzonych pod kocem. Obserwatorzy zwracają uwagę na jakość prowadzonej komunikacji i współpracy. Jako ułatwienie – dla uczniów z trudnościami językowymi (w komunikacji z partnerem w grze) – na stole leżą także inne monety (nieprzykryte kocem). Uczniowie po dotknięciu wybierają takie same nominały (weryfikują dotykiem zgodność z widoczną monetą) i dopiero wtedy sumują.

Wskazówki metodyczne:

- Uczniowie mogą mieć również zawiązane oczy lub starają się mieć je zamknięte.
- Celem zbadania jakości współpracy w parach i większych grupach warto zorganizować kilka etapów gry: praca w dwójkach, trójkach, czwórkach itd.
- Gra jest dobrą okazją do zaobserwowania zjawiska ról społecznych.
- Uczestnicy i obserwatorzy gry szczegółowo opisują zauważone trudności podczas wykonywania zadania i opracowują wspólnie strategie radzenia. Ten etap gry można opuścić w przypadku uczniów z trudnościami językowymi lub zastąpić go ekspresją emocji, prezentacją uczuć towarzyszących grze.

Kręgi podobieństw

Cele:

- rozwinięcie samowiedzy (w zakresie posiadanych uzdolnień i zainteresowań);
- integrowanie klasy poprzez identyfikowanie podobieństw między uczniami;
- usprawnianie umiejętności koncentracji uwagi.

Środki dydaktyczne:

- brak lub ew. wyczuwalny przedmiot w środku kręgu.

Przebieg gry:

Uczniowie tworzą krąg. Kolejne osoby wymieniają kategorie zainteresowań. Osoba, która należy do tej kategorii, robi krok do przodu (np. miłośnicy piłki nożnej, zainteresowani wędkowaniem, zapaleni żeglarze). Wygrywa osoba, która jako pierwsza dotarła do środka okręgu.

Wskazówka metodyczna do pracy z uczniami ze zróżnicowanymi potrzebami edukacyjnymi

Jeśli w grupie znajduje się uczeń z dysfunkcją wzroku w środku okręgu, to należy postawić wyczuwalny punkt – cel (np. matę pod stopy, duży, miękki klocek). W przypadku znacznych trudności w percepcji mowy przez uczniów, ćwiczenie może mieć formę wizualną – uczniowie pokazują czynności, które oceniane są jako podobne do tego, co lubią robić lub nie. Wymieniane kategorie powinny być też zapisywane na tablicy tak, aby uczeń z wadą słuchu również mógł szybko zareagować na komunikat.

Wskazówki metodyczne:

- Można poszerzyć kategorie. Przykładowe nazwy grup: posiadacze żółwia, osoby mające na stopach czerwone skarpetki, miłośnicy koloru żółtego, osoby lubiące ciasto marchewkowe, osoby mające literę K w imieniu lub nazwisku, osoby, które budzą się wcześniej niż o godz. 7 rano.
- Zabawa ta może też być formą sprawdzenia wiedzy. Wówczas nazwy grup powinny dotyczyć wybranych aspektów wiedzy i umiejętności uczniów, np. osoby, które znają wynik mnożenia 7×9 . Nauczyciel sprawdza, czy osoba, która zrobiła krok do przodu, faktycznie zna prawidłowy wynik. Jeśli pozostałe osoby, które zrobiły krok do przodu, zgadzają się z tym wynikiem, to mogą podnieść rękę w górę.

